# 6 ตุลาในความทรงจำของฝ่ายขวา 2519-2549: จากชัยชนะสู่ความเงียบ (แต่ยังชนะอยู่ดี)

ธงชัย วินิจจะกูล

Department of History

University of Wisconsin-Madison

# สารบัญ

**บทคัดย่อ**

**ออกโรง ออกตัว และขอบคุณ**

**บทที่ 1 ศึกษาอะไรและอย่างไร?** **หน้า**

ศึกษาอะไร?

ว่าด้วยความทรงจำ

ฝ่ายขวาคือใคร?

วิธีการศึกษาและประเด็นสำคัญในแต่ละบท

ผู้เขียนกับการสนทนากับฝ่ายขวา

**บทที่ 2 6 ตุลาคือชัยชนะที่น่ายินดี**

บรรยากาศของชัยชนะหลัง 6 ตุลาใหม่ๆ

ความทรงจำแบบฉบับของฝ่ายขวา 6 ตุลา

ความทรงจำขวายิ่งกว่า "แบบฉบับ"

การตามล่ากวาดล้างฝ่ายตรงข้าม

ประวัติศาสตร์ 14-6 ตุลา ฉบับ กอ.รมน.

**บทที่ 3 วาทกรรม 6 ตุลาที่เปลี่ยนไประหว่าง 2520-2539**

คดี 6 ตุลา2520-2521 และจุดเริ่มของความเงียบ

กรณีพล.ต. จำลอง ศรีเมือง

6 ตุลา วันวังเวง

แนวโน้มทั่วไปที่มีผลต่อความทรงจำ 6 ตุลา

20 ปีหลัง 6 ตุลา

**บทที่ 4 ความทรงจำประมาณ 30 ปี ให้หลัง**

กระทิงรับบาปหลังพระ

อันธพาลผู้รักชาติ

นายสิบผู้รักชาติ

ฝ่ายหาข่าวถูกหลอกใช้

สายลับนักหนังสือพิมพ์

ธรรมศาสตร์เอียงขวา

และอื่น ๆ

**บทที่ 5 อดีตในทัศนะของฝ่ายขวากับความเงียบที่จำเป็นและจำใจ**

ความทรงจำและความเงียบจากอดีตถึงปัจจุบัน

6 ตุลาคนละเรื่องเดียวกัน

แบบแผนคำอธิบายของฝ่ายขวาว่าทำไมตนไม่ผิด

กระทิงแดง: ความจริงไม่น่าเชื่อ เรื่องน่าเชื่ออาจไม่จริง

"ฝันร้าย" ของฝ่ายขวาเมื่อเขาถูก betrayed

ผู้อยู่เบื้องหลังยังคงลอยนวลได้ดิบได้ดี เพราะความยุติธรรมมีชนชั้น

การปะทะทางประวัติศาสตร์กับความยุติธรรมที่ไม่ยุติ

ประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิด (conspiracy)

อดีตซ้าย-อดีตขวาสามัคคีต้านทุนนิยมโลกาภิวัตน์และสหรัฐอเมริกา

**บทที่ 6 ทิ้งท้ายว่าด้วยความทรงจำและฝ่ายขวาขนานแท้**

ความรู้-ความจำ-ความจริง

ประเด็นน่าคิดต่อเกี่ยวกับความทรงจำ

เผชิญหน้ากับฝ่ายขวาขนานแท้

ตัวตนกับความทรงจำ

ความเงียบของฝ่ายขวาขนานแท้

**ภาคผนวก**

1. เอกสารคดี 6 ตุลา ที่หอจดหมายเหตุสำนักงานอัยการสูงสุด
2. ลักษณะและปัญหาของคำให้การพยานตำรวจคดี 6 ตุลา
3. จำแนกประเภทพยานตำรวจในคดี 6 ตุลา

**เอกสารอ้างอิง**

# บทคัดย่อ

ภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ฝ่ายขวาผู้มีส่วนกระทำการโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อกำจัดปราบปรามขบวนการนักศึกษาฝ่ายซ้ายในขณะนั้น พากันเฉลิมฉลองชัยชนะที่สามารถยุติภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ในเมืองและสามารถปกป้องประเทศชาติไว้ได้ แต่ 30 ปีหลังจากนั้นมีความเปลี่ยนแปลงมากมายที่ส่งผลให้ฝ่ายขวาไม่สามารถอวดอ้างวีรกรรมของตนต่อสาธารณะชนได้อีกต่อไป ที่สำคัญคือ การสิ้นสุดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายเสรีประชาธิปไตยกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ทั้งในประเทศและระดับสากล และกระแสประชาธิปไตยเสรีนิยมในสังคมไทย ในที่สุด 6 ตุลากลับกลายเป็นที่รับรู้ของสาธรณชนว่าเป็นความรุนแรงโหดเหี้ยมทางการเมืองที่จะติดเป็นรอยด่างในประวัติศาสตร์ไทยไปอีกนาน ในความเปลี่ยนแปลงนี้ เสียงของฝ่ายขวากลับเลือนหายไป พวกเขาไม่ออกมาเล่าเรื่อง 6 ตุลา ในทัศนะของเขา และไม่ออกมาเชิดชูวีรกรรมของพวกเขาในการปกป้องประเทศชาติอีกแล้ว

แต่ความเงียบของฝ่ายขวามิได้หมายความว่าพวกเขาเห็นการปราบปรามเมื่อ 6 ตุลา เป็นการกระทำที่ผิด พวกเขามิได้เห็นว่าการกระทำของพวกตนผิดแต่อย่างใด ทว่าด้วยประสบการณ์ต่าง ๆ ของพวกเขาตลอด 30 ปีที่ผ่านมา ส่งผมให้ความทรงจำและทัศนะของฝ่ายขวาต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาเปลี่ยนไปเช่นกันในลักษณะต่าง ๆ บางคนยังภูมิใจในวีรกรรมของตนเช่นเคยแต่เก็บความภูมิใจไว้เงียบ ๆหรือเฉพาะแวดวงของตนเท่านั้น บางคนเห็นว่าตนกลายเป็นแพะรับบาป ถูกประณามถูกเข้าใจผิด โดยที่ผู้บงการตัวใหญ่ ๆทั้งหลายไม่ถูกประณามหรือต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน บางคนลังเลสงสัยว่าตนถูกหลอกใช้ 6 ตุลา ในความทรงจำของหลายคนยังคงชัดเจนเหมือนเดิม แต่บางคนกลับเล่าบทบาทของตนต่างกันลิบลับที่เคยเล่าไว้เมื่อปลายปี 2519 บางคนลืมไปแล้วว่าตนเคยเล่าไว้อย่างไร บางคนนึกไม่ออกแล้วว่าตนทำอะไรเมื่อ 6 ตุลา 2519

พวกเขามีคำอธิบายที่เป็นเหตุเป็นผลว่าทำไมจึงไม่คิดว่าตนทำอะไรผิด มีทั้งที่ยืนยันในวีรกรรมจึงย่อมไม่ใช่ความผิด และบางคนสร้างคำอธิบายขึ้นมาอย่างนักประวัติศาสตร์ที่ไม่ให้เอาปัจจุบันไปติดสินอดีต หลายคนเห็นว่าตนเป็นแค่เบี้ยหมากของคนอื่น หรือทำตามคำสั่งของคนอื่นความผิดน่าจะเป็นของคนเหล่านั้น คำอธิบายมีทั้งแบบที่ใช้กันทั่วไปในหมู่ฝ่ายขวาและคำอธิบายเฉพาะบุคคล

ความทรงจำของพวกเขาชวนให้เราขบคิดได้มากมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ความจำ และความจริงที่หล่อหลอมความเป็นปัจเจกบุคคลขึ้นมาในขณะหนึ่ง ๆ ชวนให้เราใส่ใจกับการต่อสู้ระหว่างความทรงจำแบบต่าง ๆ เรื่องแบบต่าง ๆ ของเหตุการณ์เกี่ยวกัน และชวนให้เราตั้งคำถามต่อสังคมไทยเกี่ยวกับชนชั้นกับกระบวนการยุติธรรมและการแสวงหาความรู้หรือความจริง

พฤติกรรมและความทรงจำของฝ่ายขวาหลายคนชวนให้เราสงสัยว่าสังคมไทยต้องการความจริงจริงๆหรือ? หรือความสงบและสันติสุขของสังคมจะอยู่ได้ด้วยการเพิกเฉยและออกให้ห่างความจริง ด้วยการอยู่กับความทรงจำแบบที่เราต้องการ แม้ว่าจะเป็นการคัดสรรปั้นแต่งเรื่องราวให้เข้ารูปเข้ารอยตามที่เราต้องการลืมก็ตาม

# ออกโรง ออกตัว และขอบคุณ

การศึกษาครั้งนี้และรายงานภาษาไทยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการเมธิวิจัยอาวุโส "สันติวิธี ความรุนแรง และสังคมไทย" ที่มีชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นหัวหน้าโครงการ โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับกนุนการวิจัย นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยของผู้เขียนเองเพื่อเขียนหนังสือ **Moments of Silence: the Unforgetting of the 1976 Massacre in Bangkok** ซึ่งผู้เขียนเริ่มคิดจะทำเป็นหนังสือเมื่อประมาณปี 2543 โดยที่หัวข้อนี้จะเป็นเพียงบทหนึ่งของหนังสือดังกล่าว อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้นำสาระบางส่วนที่เตรียมไว้สำหรับบทอื่นมาประกอบในที่นี้ด้วย เพื่อให้รายงานภาษาไทยฉบับนี้อ่านได้ความในตัวเอง

ตลอดการวิจัยหัวข้อนี้ ผู้เขียนได้รับความช่วยเหลืออย่างมหาศาลจากธนาพล อิ๋วสกุล ตั้งแต่เริ่มคิดซึ่งเป็นเวลาก่อนที่เขาจะเริ่มทำ "ฟ้าเดียวกัน" มาจนกระทั่งปีหลังๆที่เขาต้องให้เวลากับหนังสือของเขาก็ยังอุตส่าห์หาเวลาช่วยผู้เขียนได้เสมอ ทั้งการหาข้อมูล อ้างอิง การติดต่อนัดหมายผู้ที่ต้องการสัมภาษณ์เกือบทุกคนจนถึงร่วมเดินทางร่วมสัมภาษณ์ด้วยกัน รวมทั้งการพิมพ์ร่างฉบับแรกโดยชาว"ฟ้าเดียวกัน" สำคัญมากที่สุดคือการที่เขาสืบหาเอกสารคดี 6 ตุลาจนพบ ณ หอจดหมายเหตุสำนักงานอัยการสูงสุด นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รับความช่วยเหลือในช่วงการสัมภาษณ์จาก พ.ต. สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ และจีรพล เกตุจุมพล อีกด้วย

ร่างฉบับแรกของรายงานภาษาไทยนี้นำเสนอในการประชุมสัมนาของโครงการนี้เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550 และมีการเผยแพร่ร่างฉบับแรกนั้นต่อสาธารณะมากพอสมควร ทั้งๆที่เป็นเพียงร่างแรกที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอีกมากและยังไม่ควรเผยแพร่ อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้รับความเห็นและคำวิจารณ์ต่อร่างฉบับแรกมากพอสมควรจากมิตรหลายท่านเกินกว่าจะสามารถกล่าวนามได้หมด ซึ่งช่วยในการปรับปรุงแก้ไขขนานใหญ่ ที่ขอขอบพระคุณเป็นพิเศษคือความเห็นของนิติ และ พวงทอง ภวัครพันธุ์ ที่ส่งผลให้ผู้เขียนต้องรื้อหลายส่วนในบทที่ 5 ความเห็นของเกษียร เตชะพีระและธนาพล อิ๋วสกุลต่อบางส่วนในบทเดียวกัน และคำแนะนำอีกหลายข้อจากดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ต่อรูปร่างของรายงานนี้ทั้งฉบับ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำเสนอหัวข้อนี้ทั้งก่อนและภายหลังร่างฉบับแรกต่อ Southeast Asian Studies Programs at University of Wisconsin-Madison, University of Washington, and Cornell University ซึ่งได้รับความเห็นที่เป็นประโยชน์มากมายจาก Micheal Cullinane, Paul Hutchcroft, Laurie Sears, Christopher Giebel, Charles Keyes, Tyrell Harberkorn, Jane Ferguson และทักษ์ เฉลิมเตียรณ ทั้งหมดนำมาสู่การปรับปรุงแก้ไขจนเป็นฉบับอยู่ในมือท่านนี้

เป็นธรรมเนียมที่ต้องกล่าวว่าการวิเคราะห์ตีความเป็นของผู้เขียนเอง ซึ่งเป็นการให้เกียรติแก่คนทั้งหลายที่กล่าวมาน้อยไปสักนิด แต่แน่นอนว่าการตีความส่วนใหญ่ การขบคิดภาพรวมของ

เรื่องทั้งหมด และการประมวลหลายต่อหลายประเด็นเข้าด้วยกันจนเป็นรูปร่าง เป็นผลของการนั่งคิดคนเดียว ณ คนละฟากโลกกับประเทศไทย จะให้คนอื่นมารับก้อนอิฐหรือดอกไม้แทนคงไม่ยุติธรรม

ธงชัย วินิจจะกูล
สิงหาคม 2551

# บทที่ 1: บทนำ

"คนมองว่ากระทิงแดงเป็นคนทำ ชั่วร้าย มันขมขื่นนะ...

เราเห็นภาพประวัติศาสตร์ รู้สึกสะท้อนใจ เสียใจ

แต่นั่นคือการปิดทองหลังพระ ญาติมิตรของผู้สูญเสีย เขาเสียใจกว่า

ไม่มีรัฐบาลไหนพยายามเอาคนผิด คนบงการจริงๆ มาลงโทษ กลายเป็นตราบาปของกระทิงแดงที่ยอมให้ผู้คนเห็นว่ากระทิงแดงเป็นตัวชั่วร้าย

(คนผิด คนบงการจริงๆ) โยนบาปให้กระทิงแดง พวกเขาปกปิดความผิดของตนไว้ด้วยการให้กระทิงแดงเป็นแพะรับบาป..

เรามีลูกมีหลานของเรา ลูกของเรารู้ว่าพ่อเป็นกระทิงแดง ผมสะท้อนใจกับความรู้สึกของลูกผมเหมือนกัน...

ในขณะที่สังคมพูดถึงเราในทางไม่ดี เราจะบอกลูกของเรายังไง

เราเป็นจำเลยของสังคม "

(คำกล่าวของ**-ต-** อดีตผู้นำกระทิงแดง, สัมภาษณ์ 21 มิย. 2549)

**ศึกษาอะไร?**

30 ปีหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 คำกล่าวข้างต้นสะท้อนความเปลี่ยนแปลงหลายประการ และประเด็นจำนวนมากที่งานชิ้นนี้ต้องการนำเสนอ ไม่ว่าเราเราจะรู้สึกอย่างไรต่อคำร้องของ**-ต-** (สะใจ ดีใจ เห็นใจ เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง หรือปลงกับชะตากรรมของคน) ก็ตาม

เมื่อเดือนตุลาคม 2519 นักศึกษาประชาชนผู้ถูกปราบปรามรุมทำร้ายอย่างทารุณและตกเป็นจำเลยของสังคม ภายหลังการปราบปราม "ฝ่ายขวา" ยังออกอากาศแสดงความยินดีในชัยชนะหลายเดือนหลังจากนั้น พวกเขายังเฝ้าตอกย้ำความเลวร้ายของผู้ถูกปราบปราม ในขณะที่ความสำเร็จของการปราบปรามถือเป็นวีรกรรมที่รักษาประเทศชาติไว้ได้

30 ปีต่อมา คำกล่าวของ**-ต-** เป็นตัวแทนของ "ฝ่ายขวา" จำนวนไม่น้อยที่รู้สึกว่าตนกลับตกเป็นจำเลยของสังคม ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นท่ามกลางความผันแปรของการเมือง ค่านิยม วาทกรรมและอุดมการณ์ทางการเมืองในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา

"ความเงียบ" มิได้เกิดเฉพาะกับเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำแต่ฝ่ายเดียว แต่เกิดกับฝ่ายกระทำหรือผู้ลงมือก่อความรุนแรงได้เช่นกัน ท่ามกลางเงื่อนไขทางสังคมกรเมืองที่ต่างออกไปและเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลง ความเงียบของพวกเขาเป็นคนละเรื่อง คนละชนิด คนละความหมายกับความ

เงียบของผู้ที่ถูกกระทำเมื่อ 30 ปีก่อน แต่ย่อมเกี่ยวพันกับความทรงจำ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การให้ความหมายอดีตจากปัจจุบัน และอาจเป็น "บาดแผล"[1] เช่นกัน

แต่เราจะได้เห็นต่อไปว่า ส่วนใหญ่ของ "ฝ่ายขวา" มิได้เห็นว่าสิ่งที่ตนกระทำหรือมีส่วนโดยตรงโดยอ้อมต่อเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 นั้น เป็นการกระทำที่ผิดแต่อย่างใด ผู้เขียนไม่พบแม้แต่คนเดียวที่รู้สึกผิด หลายคนไม่เสียใจด้วยซ้ำไป บางคนยังคงภูมิใจและถือเป็นวีรกรรมเช่นเดิม

แน่นอนว่า "ฝ่ายขวา" มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งทางความคิดทางการเมือง บทบาท จุดยืน ความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ช่วงนั้น และแตกต่างกันในฐานะปัจเจกบุคคล กาลเวลา 20-30 ปี ยังเป็นอีกปัจจัยที่หล่อหลอมความแตกต่างในหมู่ "ฝ่ายขวา" ในปัจจุบัน

ลักษณะร่วมทางความคิด ทัศนะต่ออดีต ความทรงจำและคำอธิบายต่อเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 มีหรือไม่? มีลักษณะอย่างไร?

ความแตกต่างที่สำคัญในหมู่พวกเขามีหรือไม่? มีลักษณะอย่างไร?

กล่าวโดยสรุป งานชิ้นนี้ต้องการศึกษาว่า เหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ในความทรงจำของ "ฝ่ายขวา" เมื่อปี 2519 มีลักษณะอย่างไรประมาณ 30 ปีให้หลัง

**ว่าด้วยความทรงจำ**

ความทรงจำกับประวัติศาสตร์และความรู้เกี่ยวกับอดีตแบบอื่นๆเหมือนต่างกันอย่างไร?

ลำพังคำว่า "ประวัติศาสตร์" ก็มีความหมายหลายอย่างคาบเกี่ยวกันอยู่ ได้แก่ 1) อดีตที่เกิดขึ้นจริงไม่ว่าเราจะรับรู้หรือไม่ 2) อดีตที่เกิดขึ้นจริงเฉพาะที่เรารับรู้ เพราะที่เราไม่รู้ย่อมไม่มีความหมาย ไม่ดำรงอยู่ 3) การศึกษาและเขียนเกี่ยวกับอดีต บางทีเรียกว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ 4) แบบแผนหรือเค้าโครงความเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับมหภาคจากอดีตถึงอนาคต ตามที่อุดมการณ์ชนิดต่างๆวิเคราะห์ อธิบาย และคาดการณ์ กระนั้นก็ดี ความหมายทั้งหมดนี้กลับยังไม่ครอบคลุมความรู้และกิจกรรมของมนุษย์เกี่ยวกับอดีตทั้งหมด อาทิเช่น ความรู้อดีตชนิดที่ไม่เห็นความเปลี่ยนแปลง หรือความรู้อดีตที่แยกไม่ออกจากความรู้ตามจินตนาการเชิงศาสนาอย่างปรัมปราหรือปุราณะ เป็นต้น

---

[1] "บาดแผล" ในที่นี้หมายถึงความเจ็บปวด อึดอัด อิหลักอิเหลื่อ สะเทือนใจ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตและลืมไม่ลง เช่นถูกกระทำรุนแรง หรือเผชิญความอยุติธรรมอย่างแรง แต่ความหมายของประสบการณ์ดังกล่าวกลับคลุมเครือไม่ชัดเจน ไม่ได้รับการสะสางว่าใครหรืออะไรผิดถูกอย่างไร กล่าวได้ว่า"ปิดฉาก" ไม่ลงและกลับค้างคาต่อมาเป็นเวลานาน ผู้เขียนเคยใช้คำว่า "ประวัติศาสตร์บาดแผล" หมายถึงอดีตที่สร้างความอึดอัด อิหลักอิเหลื่อ เจ็บปวดในทำนองดังกล่าวซึ่งเกิดกับปัจเจกบุคคลจำนวนมากจนเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม (ดู ธงชัย วินิจจะกูล, 2539) แต่ที่มาของคำๆนี้ ผู้เขียนเอามาจากวลี "วรรณกรรมบาดแผล" ซึ่งรู้จักกันดีจากนิตยสาร **โลกหนังสือ** ที่มีสุชาติ สวัสดิ์ศรีเป็นบรรณาธิการในช่วงต้นทศวรรษ 2520

ความทรงจำเป็นความสำนึกอดีตที่มนุษย์ปุถุชนคุ้นเคยดียิ่งกว่าประวัติศาสตร์ มีส่วนคาบเกี่ยวปฏิสัมพันธ์กับความรู้แบบประวัติศาสตร์ แต่ก็ต่างจากประวัติศาสตร์ นี่เป็นโจทย์ที่นักคิดหลายคนพยายามอธิบายมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 แล้วและยังเป็นประเด็นที่ศึกษาถกเถียงกันอยู่จนทุกวันนี้ [2] ส่วนมากเห็นตรงกันว่าความต่างที่สำคัญ ได้แก่ ความทรงจำมาจากประสบการณ์ชีวิต (lived experience) ของผู้จดจำในขณะที่ประวัติศาสตร์โดยปกติอาศัยข้อมูลและวิธีวิทยาซึ่งไม่ได้มาจากประสบการณ์ชีวิตของนักประขัติศาสตร์เอง ปัจเจกบุคคลเป็นเจ้าของและเป็นนายเหนือความทรงจำของตนมากกว่าเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์และไม่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญใดๆ ความทรงจำจึงไม่เคยมี "นัก" อย่างประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ ความทรงจำยังเป็นเรื่องของจิตวิทยามากกว่าประวัติศาสตร์ จึงมีบทบาทที่ทางในสังคมไม่เหมือนความรู้ประวัติศาสตร์ และที่สำคัญอีกอย่างก็คือ มนุษย์รู้จักและให้ความสำคัญต่อความทรงจำมานานมากแล้วในขณะที่สำนึกอดีตและความรู้แบบประวัติศาสตร์เป็นวัฒนธรรมของมนุษย์สมัยใหม่[3] นักคิดสมัยใหม่ที่ถือกันว่าเป็นผู้รู้ในเรื่องนี้บางคนถึงกับเห็นว่าสำนึกแบบประวัติศาสตร์เติบโตขึ้นแทนที่ความรู้อดีตแบบความทรงจำซึ่งหมดความน่าเชื่อถือหรือกำลัง "ตาย" ไปในยุคสมัยใหม่[4]

ในการศึกษาคราวนี้ผู้เขียนไม่พยายามนิยาม หรือจำแนกความเหมือนต่างระหว่างความทรงจำกับประวัติศาสตร์ให้ชัดเจนเด็ดขาด เพราะไม่เห็นความจำเป็นและผู้เขียนคงทำไม่ได้ แต่กลับหวังว่าเราอาจเข้าใจความเหมือนต่างระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ได้ดีขึ้นจากกรณีศึกษาแทนที่จะเริ่มต้นจากนิยามหรือความพยายามแยกแยะไปตามสูตรใดๆ

ปัญหาว่าความทรงจำของปัจเจกบุคคลและความทรงจำร่วมสอดคล้องกันของหลายคนเกี่ยวพันกันอย่างไรเป็นโจทย์อีกข้อที่มีการศึกษาถกเถียงกันมานานจนถึงทุกวันนี้[5] บางคนอาจทึกทักง่ายๆว่าเพราะเขาเหล่านั้นประสบเหตุการณ์เดียวกันย่อมจดจำตรงกัน แต่เป็นที่รู้กันดีจนไม่ต้องอ้างหลักฐานอีกแล้วว่า ความทรงจำร่วมมักมีข้อเท็จจริงผิดๆที่ปัจเจกบุคคลเชื่อตรงกันทั้งๆที่ไม่เคยประสบเอง บางทีมีเต็มไปหมด แถมยังไม่ยอมเปลี่ยนความเชื่อของตนต่อให้มีหลักฐานข้อพิสูจน์ตรงข้ามกับที่ตนเชื่อก็เถอะ ในทางกลับกัน เป็นที่รู้กันดีจนไม่ต้องอ้างหลักฐานอีกแล้วว่าคนที่ประสบเหตุการณ์เดียวกันกลับจดจำไม่ตรงกันด้วยปัจจัยต่างๆมากมายรวมทั้งมุมมอง อคติ อุดมการณ์ ความเชื่อของแต่ละคน และอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลมากจนทำให้จดจำไม่ตรงกันแต่เรามัก

---

[2] หากสนใจประวัติการถกเถียงเรื่องนี้อย่างคร่าวๆ โปรดดู Susan Crane 1997. งานที่สำคัญและถือว่า classic ได้แก่ Maurice Halbwachs 1980, 1992 และ Pierre Nora 1996-1998 (1984-1992 in French).

[3] Crane 1997, pp. 1373-1375, 1377

[4] Pierre Nora 1989.

[5] อาจกล่าวได้ว่านี่เป็นประเด็นคู่ที่ได้รับการพิจารณาถกเถียงไปพร้อมกับประเด็นความต่างแต่ซ้อนทับกันระหว่างความทรงจำกับประวัติศาสตร์อยู่เสมอ งานที่สำคัญอ้างถึงไปแล้วก็ถกเถียงในประเด็นนี้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทความของ Maurice Halbwachs, "Historical Memory and Collective Memory" in Halbwachs 1980, pp. 50-87.

ไม่เข้าใจก็คือ เพราะความทรงจำร่วมที่กลายเป็นแบบฉบับมาหล่อหลอมปรับแต่งตัดเติมความทรงจำของปัจเจกบุคคล

Halbwachs ถึงกับเสนอว่า ปัจเจกบุคคลรับรู้ความทรงจำของตนเองผ่านกรอบทางสังคมต่างๆ (social frameworks) ที่ความทรงจำของปัจเจกบุคคลนั้นถูกสร้างขึ้น[6] เขาอธิบายว่ากรอบทางสังคมต่างๆเหล่านั้นดำรงอยู่และส่งผ่านถ่ายทอดกันในกลุ่มสังคมหลากหลายที่ปัจเจกบุคคลหนึ่งๆสังกัดอยู่ ณ เวลาหนึ่ง ความทรงจำจึงไม่ใช่แค่เรื่องของจิตวิทยา หรือของปัจเจกบุคคล หรือเป็นเรื่องนามธรรมฟังดูเลื่อนลอย แต่เป็นเรื่องของกลุ่มสังคมหลากหลายที่เป็นรูปธรรมและอยู่ในบริบททางประวัติศาสตร์ "ข้าพเจ้าสังกัดกลุ่มต่างๆ ณ ระยะต่างๆของชีวิตข้าพเจ้า...ข้าพเจ้าพิจารณาอดีตผ่านมุมมองต่างๆของกลุ่มเหล่านี้"[7] กรอบทางสังคมต่างๆและมุมมองของกลุ่มสังคมมิได้หมายถึงการครอบงำทางอุดมการณ์โดยกลไกรัฐ (ideological state apparatus) หรือการสถาปนาอำนาจนำ (hegemony) ของชนชั้นปกครองอย่างที่หลายคนอาจสรุปเอาอย่างง่ายๆเสมอไป รัฐเป็นปัจจัยและผู้กระทำอย่างหนึ่ง แต่กลุ่มสังคมที่มีอิทธิพลต่อความทรงจำของปัจเจกอย่างมากมักเป็นกลุ่มต่างๆในประชาสังคมนั่นเอง หรือเป็นกลุ่มต่อต้านรัฐก็ได้ เช่น ความทรงจำในหมู่ฝ่ายซ้ายหรือพลพรรคคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ผู้เขียนอาศัยความเข้าใจทางทฤษฎีเช่นนี้เป็นพื้นฐานการคิดเกี่ยวกับฝ่ายขวา 6 ตุลาในการศึกษาคราวนี้

แต่กรอบทางสังคมต่างๆและมุมมองของกลุ่มสังคมหล่อหลอมความทรงจำของปัจเจกบุคคลได้หลายทาง เช่น ก่อให้เกิดอคติ อุดมการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ มีการศึกษาจำนวนมากให้ความสำคัญกับการยึดครองพื้นที่สาธารณะ ทั้งพื้นที่เชิงวัตถุจริงๆในชีวิตประจำวัน เช่น ชื่อเมือง ถนน อนุสรณ์สถาน ฯลฯ[8] ทั้งที่เป็นพิธีกรรมหรือการแสดงต่อสาธารณะที่เสนอวาทกรรมที่ถ่ายทอดแทน (representation) ความทรงจำหลากหลายเหล่านั้นจนสามารถหล่อหลอมประมวลเข้ามาเป็นรูปเป็นร่าง (conceptualization) ที่ความทรงจำปัจเจกสังกัดได้[9] ในการศึกษาคราวนี้ ผู้เขียนสนใจความสำคัญของ "เรื่องเล่าแบบฉบับ" ของกลุ่มสังคมที่หล่อหลอมความทรงจำของปัจเจกบุคคล

ผู้เขียนเห็นว่าความทรงจำต่อเหตุการณ์สำคัญจะมีความหมายอย่างใดก็ตาม ย่อมสะท้อนออกเป็น "เรื่องเล่า" ต่างๆเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น "กรอบทางสังคมต่างๆ" และมุมมองของกลุ่มสังคมที่ Halbwachs กล่าวถึงน่าจะก่อรูปร่างเป็น"เรื่องเล่า" เกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นอย่างมีแบบแผน ดังนั้นประเด็นสำคัญในการศึกษาคราวนี้อีกข้อหนึ่งก็คือ แนวความคิดเรื่อง ความทรงจำแบบฉบับ

---

[6] ดูบทความ "The Social Frameworks" ของเขาใน Halbwachs 1980

[7] Halbwachs, "Historical Memory and Collective Memory" in Halbwachs 1980, pp. 84, 72 อ้างถึงใน Crane 1997, p. 1376.

[8] นี่เป็นประเด็นสำคัญของงาน classic ของ Nora (1996-98) ที่มีผู้รับไปประยุกต์ใช้มากมาย

[9] Paul Connerton 1989

(Emblematic Memory) ในที่นี้มาจาก Steve Stern ซึ่งศึกษาความทรงจำของชาวชิลีต่อความโหดร้ายทารุณของระบอบเผด็จการปิโนเชต์ Stern อธิบายว่าในขณะที่ผู้คนมีความทรงจำของตนเองไปต่างๆกัน แต่ความทรงจำที่แตกต่างกระจัดกระจาย (loose memory) ของปัจเจกบุคคลกลับมีลักษณะคล้ายๆกันตามแบบฉบับจำนวนไม่มากนัก เช่น มี 4 แบบฉบับในกรณีของชิลีที่เขาศึกษา ความทรงจำแบบฉบับไม่ได้หมายถึง สาระสำคัญหรือรายละเอียดที่ชัดเจนแน่นอนเกี่ยวกับเรื่องที่จดจำนั้น แต่หมายถึง กรอบหรือแบบแผนของเรื่องในความทรงจำ กรอบหรือแบบแผนดังกล่าวช่วยทำให้สาระหรือรายละเอียดหนึ่งๆ มีความหมายขึ้นมาหรือหมดความหมายลงไปก็ได้ แบบฉบับของเรื่องในความทรงจำจึงทำหน้าที่เลือกสรรและเลือกทิ้งว่าอะไรเป็นหรือไม่เป็นสาระ และยังเป็นกรอบหรือโครงเรื่องที่ประมวลข้อเท็จจริงเข้าด้วยกันเป็นเรื่องเป็นราว พร้อมๆกับลดทอนหรือปฏิเสธความทรงจำที่ไม่อยู่ในร่องรอยของแบบแผน[10]

บทบาทสำคัญที่สุดของความทรงจำแบบฉบับก็คือ ช่วยประสานความทรงจำที่หลากหลายของปัจเจกบุคคลเข้าด้วยกัน จนมีความหมายที่สัมพันธ์กันได้ และช่วยจัดการให้ความทรงจำของปัจเจกบุคคลก่อเป็นเรื่องราวแบบฉบับที่สื่อสารกันได้ ในขณะเดียวกันก็ขจัดหรือกดความทรงจำนอกรีตนอกรอยให้ลดความหมาย หรือกลายเป็นความเงียบ ดังนั้นสิ่งที่คนๆ หนึ่งพบเห็นด้วยตนเองหรือกระทำเอง จึงได้รับการเสริมเติมแต่งตัดทอนเพื่อให้สามารถเข้ารูปรอยตามเรื่องเล่าแบบฉบับที่ตนเชื่อว่าเป็นความจริง เพื่อให้ประสบการณ์ส่วนบุคคลสามารถเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องที่กลุ่มสังคมที่ตนสังกัดจนถึงของสาธารณชนรู้จักคุ้นเคยกว่าและมีความหมายหรือนัยสำคัญต่อกลุ่มสังคมนั้นหรือสาธารณชนมากกว่าปัจเจกประสบการณ์ เพื่อให้ความรับรู้และความทรงจำส่วนบุคคลสามารถกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำของสังคมที่ตนสังกัด

เรื่องเล่าแบบฉบับอาจก่อตัวจนเป็นรูปเป็นร่างได้ตามกระบวนการต่างๆกันที่กินเวลาต่างกัน บ้างก่อตัวฉับพลันทันที บ้างใช้เวลานานหลังเหตุการณ์ และอาจเปลี่ยนจากอย่างหนึ่งกลายเป็นอีกอย่างหนึ่งในเวลาต่อมาก็ได้ บ้างอาศัยประสบการณ์โดยตรงของผู้มีบทบาทสำคัญ บ้างอาศัยคำร่ำลือ ข่าวสาร หรืออาศัยวาทกรรมประวัติศาสตร์ช่วยสร้างเรื่องเล่าบางอย่างจนเป็นแบบฉบับ หรือกลายเป็นความทรงจำร่วมของผู้คนจำนวนมากที่ไม่เคยประสบเหตุการณ์ด้วยตัวเองก็ได้ บ้างอาศัยปากต่อปาก บ้างอาศัยกลไกโฆษณา เช่น วิทยุ โทรทัศน์[11]

ความทรงจำแบบฉบับจึงไม่ใช่ประสบการณ์เชิงประจักษ์ของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นวาทกรรมที่ประมวลประสบการณ์เชิงประจักษ์ของหลายคนขึ้นมา บวกกับการตีความตามอุดมการณ์ความเชื่อ จนสร้างเป็นเรื่องเล่าแบบฉบับชุดหนึ่งที่คนจำนวนมากสามารถมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งหรือกระทั่งร่วมเป็นเจ้าของความทรงจำแบบฉบับ (เป็น “ของกลาง”) นั้นได้

[10] Steve Stern 2004, definition is from pp. 105-107

[11] Stern 2004, pp. 113-119 อธิบายกระบวนการที่ความทรงจำและเรื่องเล่าแบบฉบับก่อรูปร่างขึ้นมา

ข้อที่น่าสนใจอีกอย่างเกี่ยวกับเรื่องเล่าแบบฉบับของเรื่องหนึ่งๆ ก็คือยิ่งนานวันภายหลังประสบการณ์ด้วยตนเอง ความทรงจำที่ประทับแน่นอยู่กับคนๆ หนึ่งมักเต็มไปด้วยขนบและเป็นไปตามแบบฉบับ ประสบการณ์เฉพาะบุคคลฝังอาจดำรงอยู่มากก็ได้ แต่มักจะเป็นสิ่งที่สอดคล้องเสริมเรื่องเล่าแบบฉบับ ส่วนที่ไม่สอดคล้องจะกลายเป็นความขัดขืนที่น่าอึดอัดที่บุคคลมักเก็บไว้เงียบๆ หรือต้องหาทางจัดแจงให้เข้ากันได้กับแบบฉบับ ไม่เช่นนั้นก็ลืมไปเสียเลยเพราะเป็นความทรงจำที่หาที่ลงไม่เจอ หาความหมายไม่ได้

**ฝ่ายขวาคือใคร?**

"ฝ่ายขวา" ในการศึกษานี้หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมโดยตรงและโดยอ้อมกับการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อต่อต้านขบวนการนักศึกษาประชาชน "ฝ่ายซ้าย" ที่มีความคิดไปทางสังคมนิยมในช่วงประมาณเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ด้วยเห็นว่าขบวนการนักศึกษาประชาชนฝ่ายซ้ายมีพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักที่คนไทยต้องเคารพเทิดทูนและสังคมไทยต้องรักษาไว้[12]

"ฝ่ายขวา" หมายถึงบุคคลใดก็ตามที่ยอมรับหรือประกาศตนเป็น "ฝ่ายขวา" ที่ตรงข้ามกับ "ฝ่ายซ้าย" ในช่วงปี 2519 ตามแต่เขาให้ความหมายหรือนิยาม

คนเหล่านี้โดยมากไม่รังเกียจ บางคนยอมรับอย่างพอใจที่ถูกจัดเป็นฝ่ายขวา แต่มีบ้างที่ไม่ต้องการถูกจัดแบ่งสังกัดฝ่าย ในกรณีหลัง การเรียกว่า "ฝ่ายขวา" จึงเป็นการจัดแบ่งของผู้เขียนเองตามความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของเขา

ตามความเข้าใจทั่วไปในขณะนี้ "ฝ่ายขวา" หมายถึงผู้มีส่วนร่วมโดยตรง โดยอ้อม หรือสนับสนุนเห็นดีงามกับการปราบปรามด้วยความรุนแรงเมื่อ 6 ตุลา 2519 ตามข้อเท็จจริงมีบุคคลซึ่งนับว่าเป็น "ฝ่ายขวา" ตามความหมายในย่อหน้าข้างบน แต่ทว่ามิได้มีส่วนร่วมหรือเห็นด้วยกับการปราบปรามเมื่อ 6 ตุลา 2519 ในที่นี้จะนับบุคคลเหล่านี้เป็น "ฝ่ายขวา" ด้วยดังจะอธิบายต่อไปว่าคนเหล่านี้คิดอย่างไรต่อเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519

กล่าวอย่างเป็นรูปธรรม "ฝ่ายขวา" ในกรณี 6 ตุลาจึงหมายถึง ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มการเมืองฝ่ายต่อต้านนักศึกษา อาทิเช่น กลุ่มกระทิงแดง นวพล ชมรมแม่บ้าน ชมรมวิทยุเสรี

---

[12] ถ้าหากไม่นับการศึกษาทหารในการเมืองไทยซึ่งมีมากมาย การศึกษากลุ่มฝ่ายขวาของยุคเดือนตุลายังมีไม่มากนัก งานในภาษาอังกฤษล่าสุด คือ Prajak Kongkirati 2006 (โปรดดูอ้างอิงซึ่งระบุงานสำคัญชิ้นอื่นๆด้วย) ส่วนงานภาษาไทยเรื่องนี้ก็มีไม่มากเช่นกัน เทียบไม่ติดเลยกับการศึกษากลุ่มฝ่ายซ้าย อีกทั้งแทบทั้งหมดเป็นการเสนอข้อมูลพื้นฐานทั่วๆไป ไม่ค่อยมีการศึกษาเชิงลึกหรือเน้นเฉพาะประเด็น เช่น พัชรลดา จุลเพชร 2548 เกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้าน (และอ้างอิงถึงงานอื่นๆก่อนหน้านั้นด้วย) อย่างไรก็ตาม มีการกล่าวถึงกลุ่มฝ่ายขวาอยู่พอควรในการศึกษาเรื่องอื่นๆที่คาบเกี่ยวกันเช่นในงานที่ศึกษากลุ่มฝ่ายซ้ายและในการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ เช่น สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล 2544

(ยานเกราะ) หนังสือพิมพ์ดาวสยาม ลูกเสือชาวบ้าน และกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาอีกหลายกลุ่มที่ลงมือปฏิบัติการล้อมและบุกธรรมศาสตร์ในเช้าวันที่ 6 ตุลา 2519 (ซึ่งในเวลาต่อมาเป็นเครือข่ายของกลุ่มอภิรักษ์จักรี ดังจะอธิบายต่อไป) รวมถึงเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจและหน่วยงานด้านความมั่นคงหลายคนที่มีส่วนในการปราบปรามในวันนั้น (แม้ว่าเขาจะทำตามหน้าที่และไม่ว่าเขาจะมีความคิดทางการเมืองของตนเองอย่างไรก็ตาม) นอกจากนี้ยังมีบุคคลอีกหลายอาชีพที่อาจสังกัดหรือไม่สังกัดกลุ่มการเมืองดังกล่าวข้างบน แต่มีความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองสอดคล้องสนับสนุนกลุ่มการเมืองเหล่านี้ คนเหล่านี้มีทั้งอาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัย นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์และอื่นๆ

"ฝ่ายขวา" ตามความหมายข้างต้นทั้งหมด ถือเอาความคิดและบทบาทของคนเหล่านั้นที่เกี่ยวพันกับเหตุการณ์ 6 ตุลา และสถานการณ์ในช่วงนั้น ไม่ว่าความคิดและบทบาทของเขาในปัจจุบันจะเป็นอย่างไร และไม่ว่าความหมายของความเป็นขวาและซ้าย ณ 30 ปีต่อมาจะเปลี่ยนแปลงสับสนปนเปไปมากขนาดไหนก็เถอะ

อย่างไรก็ตาม จะได้เห็นต่อไปว่า "ฝ่ายขวา" ที่ผู้เขียนติดตามสัมภาษณ์ในการศึกษาคราวนี้มีเพียงไม่กี่รายที่เราอาจนับได้ว่าสำคัญ ส่วนใหญ่เป็นผู้ลงมือปฏิบัติการระดับกลางถึงล่าง อาจเรียกว่าเป็น "ตัวเล็ก" ไม่ใช่ผู้บงการหรือผู้มีบทบาทสำคัญ เราจะได้เห็นต่อไปว่า ความทรงจำของพวกเขามีลักษณะเฉพาะบางประการ ซึ่งคาดว่าน่าจะต่างจาก"ฝ่ายขวา"ระดับสูงหรือตัวการสำคัญ

**วิธีการศึกษาและประเด็นสำคัญในแต่ละบท**

ผู้เขียนต้องการอธิบายความทรงจำของฝ่ายขวาทั้งที่เปลี่ยนไปและไม่เปลี่ยน ทั้งที่ผลิตสร้างขึ้นมาใหม่และทั้งที่ตกทอดมาจากอดีต ต้องการอธิบายเงื่อนไขปัจจัยที่หล่อหลอมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจนมีลักษณะเหล่านั้นจนกลายมาเป็นความทรงจำในขณะปัจจุบันประมาณ 30 ปีหลังเหตุการณ์

ผู้เขียนใช้วิธีการทางมนุษยศาสตร์ กล่าวคือ ผู้เขียนสนใจกรณีเฉพาะจำนวนหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาของผู้เขียนทำให้เชื่อว่า เป็นภาพเล็กที่สามารถฉายให้ผู้อ่านเห็นภาพใหญ่ หรือสามารถคิดโดยนัยไปถึงกรณีอื่นๆอีกมากมายได้ แม้กระทั่งกรณีที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงจนอาจจะไม่มีกรณีอื่นๆที่เทียบเคียงกันได้ตรงๆ ก็อาจสามารถฉายให้เราเข้าใจเหตุปัจจัยและปรากฏการณ์ที่กว้างขวางกว่านั้นอันเป็นประเด็นหลักของการศึกษาคราวนี้ได้ คือเรื่องความทรงจำของฝ่ายขวาเมื่อ 6 ตุลา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนสนใจกรณีต่างๆที่สะท้อนความทรงจำหลายๆแบบของฝ่ายขวาด้วย ซึ่งจะช่วยให้เราตระหนักในความแตกต่างของบรรดาฝ่ายขวาทั้งเมื่อ 30 ปีก่อนและที่คลี่คลายมาในปัจจุบัน

ในบทที่สอง ผู้เขียนจะบรรยายให้เห็นปฏิกิริยาท่าทีต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาของฝ่ายขวาภายหลังการปราบปรามสิ้นสุดลงใหม่ๆ ได้แก่ วิทยุและโทรทัศน์ในช่วงบ่ายและเย็นวันนั้น ซึ่งกลายเป็น "ความทรงจำแบบฉบับ" ที่เป็นตัวแทนความคิดท่าทีของปัจเจกบุคคลฝ่ายขวา ของรัฐและ

สื่อมวลชนกระแสหลักหลังเหตุการณ์ต่อมาอีกหลายเดือน ความคิดและท่าทีดังกล่าวยังแสดงออกในคำให้การต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจของบรรดาฝ่ายขวาหลายคนประมาณเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2519 ผู้เขียนจะกล่าวถึงคำให้การเหล่านี้แทนที่จะยกตัวอย่างที่พบได้ง่ายๆ จากหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ หลังเหตุการณ์ ก็เพราะความทรงจำของฝ่ายขวา 30 ปีต่อมาแทบไม่ปรากฏในสื่อมวลชนหรือสิ่งพิมพ์ใดๆ อีกแล้ว การสืบหา"ฝ่ายขวา" อย่างเลือกสรรเฉพาะรายเริ่มต้นจากคำให้การของบุคคลเหล่านั้นเมื่อปี 2519

บทที่สาม ผู้เขียนจะบรรยายว่า ความคิดและท่าทีของฝ่ายขวาต่อการปราบปรามเมื่อ 6 ตุลาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ระหว่างปี พ.ศ. 2520-2539 ความเปลี่ยนแปลงสะท้อนออกในกรณีสาธารณะจำนวนหนึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ที่สำคัญ ได้แก่ การนิรโทษกรรมและปล่อยตัวผู้ต้องหาคดี 6 ตุลา กรณี พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ถูกกล่าวหาเมื่อปี 2531 ว่ามีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ 6 ตุลา และข้อเขียนจากความทรงจำของนายตำรวจอีกคนหนึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์ จากนั้นผู้เขียนจะอธิบายว่าอะไรคือเงื่อนไขปัจจัยที่หล่อหลอมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าการรำลึก 20 ปี 6 ตุลา เมื่อปี 2539 เป็นเหตุการณ์ที่สร้างผลกระทบและเป็นหลักหมายว่า วาทกรรมต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาเปลี่ยนแปลงไปอย่างสำคัญ ดังนั้นจะอธิบายเงื่อนไขปัจจัยที่มีส่วนให้เกิดการรำลึกดังกล่าวและเสนอว่าผลกระทบคืออะไร

บทที่สี่ เป็นรายงานการสัมภาษณ์ฝ่ายขวาหลายรายระหว่างปี 2547-49 (และอีก 3 รายเมื่อปี 2543 ขณะเริ่มต้นศึกษาเรื่องนี้) ผู้เขียนแทรกความเห็นและวิเคราะห์บางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้สัมภาษณ์และคำสัมภาษณ์เป็นแห่งๆไปในรายงานด้วย ในบทที่ห้า ผู้เขียนขอเสนอข้อสังเกตที่ได้จากคำสัมภาษณ์ ในประเด็นต่างๆรวม 9 หัวข้อสำคัญ ครอบคลุมเรื่องความทรงจำกับความเงียบ ความหมายของ 6 ตุลาในบริบทประวัติศาสตร์คนละเรื่องคนละเค้าโครง แบบแผนของความทรงจำและการอธิบายของฝ่ายขวา ความเจ็บช้ำและฝันร้ายของฝ่ายขวา ปัญหาการประเมินอดีตกับการแสวงหาความยุติธรรมในปัจจุบัน และข้อสังเกตเกี่ยวกับฝ่ายขวาซ้ายที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน

บทสุดท้ายจะเป็นการทิ้งท้ายกล่าวถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความทรงจำในการศึกษาคราวนี้ จากนั้นผู้เขียนขอทิ้งท้ายกล่าวถึงฝ่ายขวาขนานแท้ของสังคมไทยว่าเขาจัดการกับความทรงจำ 6 ตุลาอย่างไร ซึ่งน่าจะช่วยให้เราเข้าใจฝ่ายขวาคนอื่นๆประเภทอื่นๆที่กล่าวมาก่อนหน้าได้ดียิ่งขึ้น

แรกเริ่มของการศึกษาหัวข้อนี้ ผู้เขียนเลือกขอสัมภาษณ์ผู้นำกระทิงแดงคนหนึ่งซึ่งให้สัมภาษณ์ตีพิมพ์ก่อนหน้านั้น ผู้เขียนพบว่าไม่มีสาระน่าสนใจใดๆ นอกเหนือไปจากบทสัมภาษณ์ที่ตีพิมพ์ไปแล้ว ผู้เขียนจึงเปลี่ยนไปติดตามหาฝ่ายขวาชื่อดังบางคนที่เงียบหายไปจากสาธารณะแล้ว จากนั้นผู้เขียนจึงพยายามสืบหาฝ่ายขวาที่อาจไม่เป็นที่รู้จักดีนัก หรือไม่เป็นที่รู้จักเลยไม่ว่าปี 2519 หรือในปัจจุบัน การเลือกบุคคลเหล่านี้ แทนที่จะติดตามตัวบงการหรือตัวใหญ่ๆที่ยังมีบทบาทสาธารณะรู้จักกันดี ย่อมได้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะบางอย่างและไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของฝ่ายขวาทั้งหมด ที่แน่ๆคือไม่เป็นตัวแทนของตัวบงการหรือตัวใหญ่ๆ แต่เราจะได้รู้จักฝ่ายขวาที่เรา

แทบไม่สนใจหรือรู้จักมาก่อน จะพบความซับซ้อน หลากหลาย และคำถามน่าสนใจมากมาย เกี่ยวกับความทรงจำของพวกเขา เป็นไปได้ด้วยซ้ำไปว่า ตัวบงการหรือฝ่ายขวาคนสำคัญๆที่รู้จักกันดีอาจจะไม่ช่วยให้เราเห็นหลายประเด็นที่จะอภิปรายในรายงานฉบับนี้ และอาจน่าสนใจน้อยกว่านี้

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการสืบหาฝ่ายขวาที่ไม่เป็นที่รู้จัก ได้แก่ คำให้การต่อพนักงานตำรวจ ซึ่งต้องรวบรวมหลักฐานข้อมูลภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา ไม่นานนัก เพื่อทำสำนวนแก่พนักงานอัยการ เอกสารชุดนี้ปัจจุบันยังคงเก็บรักษาอยู่ที่หอจดหมายเหตุสำนักงานอัยการสูงสุด (โปรดดู "ภาคผนวก" เกี่ยวกับหอจดหมายเหตุแห่งนี้ เกี่ยวกับเอกสารคำให้การฯชุดนี้และเอกสาร 6 ตุลา อีกหลายอย่างที่ไม่ได้ใช้ในการศึกษาคราวนี้)

"คดี 6 ตุลา" มีพยานฝ่ายโจทก์จำนวนมากถึง 82 คน แต่พยานโจทก์เหล่านี้เลือกสรรมาจากพยานที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสอบสวนทั้งหมด 224 คน ในจำนวนนี้ 72 คนเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ (รวมทั้ง ตชด. สันติบาล กองปราบ นครบาล และตำรวจท้องที่) อาจารย์ข้าราชการลูกจ้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 44 คน เป็นอาจารย์ 15 คนซึ่งรวมอาจารย์ที่จัดได้ว่าเป็น "ฝ่ายขวา" หลายคน ที่เหลือเป็นยาม นักการ ข้าราชการ และนักศึกษาสังกัดพรรคโดม 2 คน ซึ่งมีทั้งที่ต่อต้านปรักปรำนักศึกษาและที่ไม่ปรักปรำ มีทหาร 18 คน โดยมากเป็นผู้เข้าไปตรวจค้นหาอาวุธในธรรมศาสตร์หลังเหตุการณ์จบไปแล้ว แต่มีทหารผู้ทำหน้าที่ด้านการข่าวและมีบทบาทลงมือในเช้าวันที่ 6 ตุลาด้วย 2 คน ประมาณ 30 คนเป็นผู้มีบทบาทและ/หรือสังกัดกลุ่มฝ่ายขวาอย่างชัดแจ้ง อาทิเช่น กลุ่มนวพล ลูกเสือชาวบ้าน และกลุ่มฝ่ายขวาย่อยๆ อื่นๆ ที่ภายหลังรวมตัวกันในนามกลุ่มอภิรักษ์จักรี บุคคลสำคัญที่ให้การแก่ตำรวจมีอาทิเช่น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช พ.ท.อุทาร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (ยศในขณะนั้น) นอกจากนี้เป็นช่างภาพและนักหนังสือพิมพ์รวม 14 คน อาจารย์ข้าราชการมหาวิทยาลัยอื่นๆ 15 คน และอื่นๆ แต่ที่น่าสนใจอย่างมากคือ ไม่มีสมาชิกกลุ่มกระทิงแดงให้การแก่ตำรวจเลยแม้แต่คนเดียว แต่มีผู้ที่ดูเหมือนว่าจะเป็น "ซ้ายกลับใจ" 2 คน

ผู้เขียนพิจารณาคำให้การทั้งหมดนี้ แล้วเลือกเฉพาะผู้ที่เป็น "ฝ่ายขวา" ที่จะทำการสืบหาและขอสัมภาษณ์ 50 คน แต่จำนวนมากไม่สามารถติดตามหาตัวได้อีกแล้ว หลายรายยินดีจะให้สัมภาษณ์ แถมยังช่วยเหลือติดต่อให้ผู้เขียนมีโอกาสสัมภาษณ์ผู้นำกระทิงแดง 4 คน ซึ่งไม่มีรายชื่อเป็นพยานโจทก์แต่อย่างใด ผู้เขียนติดต่อขอสัมภาษณ์อาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์ 2 ราย แต่ถูกปฏิเสธกลับมาหมดด้วยเหตุผลที่น่าสนใจดังจะกล่าวต่อไป นอกจากนี้เป็นทหาร ตำรวจที่มีบทบาทในวันนั้นรวม 5 ราย นักหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาที่รู้จักกันดีในช่วงนั้น 1 ราย และ "ฝ่ายขวา" ที่ร่วมลงมือปฏิบัติการ ณ เช้าวันนั้นอีกจำนวนหนึ่ง

**ผู้เขียนกับการสนทนากับฝ่ายขวา**

ถ้าหากมีผู้สนใจศึกษาหัวข้อเดียวกันนี้และทำการศึกษาฝ่ายขวาเหล่านี้อีกก็น่าจะดี เพราะผู้เขียนไม่สามารถอวดอ้างได้ว่า ไม่มีประสบการณ์เก่าที่เกี่ยวข้องกับคนเหล่านี้หรือขจัดอคติที่

ผู้เขียนมีอยู่ได้หมดจด อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนติดต่อฝ่ายขวาทั้งหลายเหล่านี้โดยไม่ปิดบังตนเองแต่อย่างใด บางคนเคยรู้จักผู้เขียนมาก่อน หลายคนจำชื่อได้และพอจำได้ว่าผู้เขียนเคยอยู่คนละฝ่ายกับพวกเขา บางคนจำไม่ได้และไม่สนใจ มีเพียง 1 รายที่ให้สัมภาษณ์โดยไม่รู้ว่าคนที่นั่งสัมภาษณ์อยู่คือ ชื่อที่เขาระบุถึงแต่ไม่รู้จักตัว (ดังจะกล่าวถึงต่อไป) ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าคนที่เคยรู้จักผู้เขียนมาก่อนอาจตอบคำถามและสนทนากับผู้เขียนโดยมีบางอย่างอยู่ในใจล่วงหน้า บางรายปฏิเสธที่จะให้สัมภาษณ์หรือพูดคุยด้วย ทั้งเพราะหัวข้อเรื่องที่ศึกษาและเพราะผู้เขียนเป็นคนศึกษา อย่างไรก็ตาม คงยากที่จะประเมินให้ชัดเจนว่าคำตอบอะไรบ้างที่เขาเหล่านี้เลือกสรรตอบให้เหมาะกับผู้เขียนที่นั่งสัมภาษณ์เขาอยู่ คำตอบอะไรบ้างที่สะท้อนความคิดของเขาอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมาไม่ว่าใครเป็นคนสัมภาษณ์เขาอยู่ ทุกรายที่ยอมให้สัมภาษณ์ยืนยันว่ายินดีและไม่มีปัญหากับการที่ผู้เขียนเป็นผู้ขอสัมภาษณ์

รายงานการศึกษาชิ้นนี้มาจากความเข้าใจและการตีความของผู้เขียนต่อความคิดความทรงจำของฝ่ายขวาเหล่านั้น ผู้เขียนอยากจะรับประกันว่ามิได้เป็นผลของความโกรธแค้น อคติใดๆ ที่ฝังหลงเหลืออยู่เลย แต่ความจริงย่อมชัดเจนอยู่แล้วว่า ผู้เขียนเองก็มีความคิดความทรงจำที่ผูกพันกับเหตุการณ์ 6 ตุลาอยู่ ความเข้าใจ การวิเคราะห์และการถ่ายทอดเกี่ยวกับฝ่ายขวา 6 ตุลาจึงย่อมหนีไม่พ้นที่จะคิดวิเคราะห์ผ่านตัวตนของผู้เขียน และเรียบเรียงด้วยภาษา กระบวนคิด ลำดับเรื่องราวที่ผู้เขียนกำหนด มิใช่เครื่องถ่ายเอกสารหรือบทถอดเทปที่เพียงแค่รายงานคำพูดของฝ่ายขวาเหล่านั้น ดังนั้นน่าจะเรียกได้ว่า การศึกษาชิ้นนี้เป็นรายงานการสนทนาระหว่างผู้เขียนกับฝ่ายขวาเหล่านั้น และเป็น reflection ของผู้เขียนที่มีต่อการสนทนาเหล่านั้น ทั้งการสนทนาจริงๆ และการสนทนาระหว่างการอ่านเอกสาร ฟังเทปและระหว่างการเขียนรายงานชิ้นนี้ อย่างไรก็ตามผู้เขียนมั่นใจว่า ทั้งผู้เขียนเองและฝ่ายขวาเหล่านั้นสนทนากันโดยไม่มีความเกลียดชังขัดแย้งกันเป็นส่วนตัวเลย ความแตกต่างเป็นเรื่องของความคิด การเมืองและประวัติศาสตร์ระหว่างเรา ไม่มีเรื่องส่วนตัวมาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด

ดังนั้น หากในอนาคตมีการศึกษาเรื่องนี้อีกครั้งโดยผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆ กับ 6 ตุลาก็น่าจะเป็นประโยชน์ ทว่าผู้เขียนกลับขอเสนอความเห็นต่อไปอีกว่า การศึกษาคราวนี้โดยผู้ที่ผ่านและมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ 6 ตุลามาเอง ก็น่าจะมีแง่มุมเฉพาะไปอีกแบบที่แตกต่างจากการศึกษาโดยผู้ที่ไม่เคยเกี่ยวข้องกับ 6 ตุลา ตัวอย่างเช่น ปฏิกิริยาที่อาจารย์ธรรมศาสตร์ 2 ท่านมีต่อการขอสัมภาษณ์และเหตุผลที่ให้เพื่อปฏิเสธ (ดังจะกล่าวต่อไป) น่าจะเกี่ยวกับว่าใครเป็นคนขอสัมภาษณ์ น่าจะต่างออกไปหากเป็นคนอื่นที่ไม่เคยผ่านเหตุการณ์มาก่อน นอกจากนี้ มีความเป็นไปได้ว่าฝ่ายขวาบางคนน่าจะบอกว่ารู้สึกผิดเกี่ยวกับบทบาทของเขาเมื่อ 6 ตุลา 2519 เพื่อเอาใจคู่สนทนาอย่างผู้เขียน แต่ไม่มีแม้แต่รายเดียว และมีความเป็นไปได้เช่นกันว่าบางคนที่อาจรู้สึกผิดอยู่บ้างกลับยืนยันว่าไม่รู้สึกผิดเลยเพราะกำลังเผชิญหน้ากับคนที่เคยอยู่ฝ่ายตรงข้าม

กล่าวโดยสรุป ตัวผู้ศึกษาเองเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อข้อมูลที่ได้มา ซึ่งเป็นทั้งข้อจำกัดและเป็นลักษณะพิเศษของการศึกษาคราวนี้

ดังจะได้เห็นต่อไปว่า monologue ของนายพล **-ณ-** กว่า 3 ชั่วโมงอันแสนจะอึดอัดนั้นน่าจะเป็นผลของการที่**-ณ-** รู้ว่าผู้เขียนเป็นใคร คาดเดาล่วงหน้าว่าผู้เขียนกำลังจะเขียนอะไรเกี่ยวกับ 6 ตุลา จึงตอบรับคำขอสัมภาษณ์เพื่อเป็นโอกาสที่จะส่งสารหรือคำตักเตือนบางอย่างให้แก่ผู้เขียนโดยเฉพาะ หากเป็นคนอื่นไปขอสัมภาษณ์น่าจะได้คำตอบต่างออกไปลิบลับ ยิ่งไปกว่านั้น monologue ซ้ำซากกว่า 3 ชั่วโมงยังเป็นสารใส่รหัส (coded message) ซึ่งอาจมีความหมายแบบหนึ่งต่อผู้ที่ไม่ใช่อดีตฝ่ายซ้ายและไม่เคยผ่านเหตุการณ์ 6 ตุลา แต่ผู้เขียนย่อมต้องถอดรหัสผ่านความคิดและตัวตนของผู้เขียนเอง จึงอาจได้ความหมายอีกแบบหนึ่ง

แถมด้วยการรื้อสร้าง (deconstruction) สารใส่รหัสดังกล่าวด้วยความคิดและตัวตนของผู้เขียนเอง จนพบสารบางอย่างที่นายพล**-ณ-** คงไม่ได้ตั้งใจจะบอก

# บทที่ 2: 6 ตุลา คือชัยชนะที่น่ายินดี

บ่ายวันที่ 6 ตุลาคม 2519 หลังการปราบปรามสิ้นสุดลงไม่กี่ชั่วโมง สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และวิทยุยานเกราะเป็นแม่ข่ายถ่ายทอดรายการสดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตอนเช้าวันนั้นและ ณ ขณะนั้น[13] เข้าใจว่าดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นพิธีกรพูดคุยสนทนากับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เข้าปฏิบัติการปราบปรามที่ธรรมศาสตร์ในตอนเช้า มีตำรวจมาร่วมพูดคุยรวม 5 นาย ทุกรายให้การแก่ตำรวจสอบสวนทำคดีในเวลาต่อมา และได้รับเลือกสรรเป็นพยานโจทก์ในคดี 6 ตุลาด้วย ที่รู้จักกันดีได้แก่ พ.ต.ท.สล้าง บุนนาค จากกองปราบปราม (ยศในขณะนั้น)[14]

**บรรยากาศของชัยชนะหลัง 6 ตุลาใหม่ๆ**

พ.ต.ท.สล้าง เป็นผู้เล่าเหตุการณ์อย่างละเอียด เขาเล่าว่าประชาชนทนไม่ได้กับการแสดงละครหมิ่นพระบรมโอรสาธิราช หลายคนแห่ไปแสดงความโกรธแค้นรอบธรรมศาสตร์ ตำรวจหลายคนโกรธแค้นต้องการลงมือจับกุมให้เด็ดขาด "ตำรวจทนไม่ไหวแล้ว" เขากล่าว แต่รัฐบาลขณะนั้น (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี) ควบคุมบงการไม่ให้ตำรวจลงมือจับกุม[15]

เขากล่าวว่าชาวบ้านรอบธรรมศาสตร์เรียกร้องให้ตำรวจลงมือบุกปราบปรามนักศึกษาตั้งแต่กลางดึกนั้น และไม่พอใจอย่างมากที่ตำรวจยังไม่ลงมือให้เด็ดขาด เขาเล่าว่าชาวบ้านกระเหี้ยนกระหือรือ เรียกหาระเบิดอาวุธเพื่อจะลงมือเอง แต่ครั้นพยายามบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ในตอนเช้ากลับถูกยิงออกมา ตนและตำรวจชุดที่มาให้สัมภาษณ์แก่ดร.อุทิศ จึงตกลงนำชาวบ้านเข้าไป แต่ถูกฝ่ายนักศึกษายิงจนมีตำรวจและประชาชนบาดเจ็บ

---

[13] ผู้เขียนได้รับเทปบันทึกเสียงรายการดังกล่าวมาตั้งแต่ปี 2525 (ซึ่งรวมบันทึกเสียงข่าววิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย คำแถลงของรัฐบาลม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชเมื่อบ่ายวันที่ 6 ตุลาก่อนการรัฐประหาร และคำสั่งประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับแรกๆด้วยในเทปเดียวกัน) ต่อมาผู้เขียนได้มอบให้เป็นสมบัติของหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาพรายการดังกล่าวปรากฏสั้นๆในวิดีโอเทปเหตุการณ์ 6 ตุลาซึ่งเผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อปี 2539 และเข้าใจว่าภาพหลายตอนในวิดีโอเทปดังกล่าวน่าจะเป็นภาพที่ฉายระหว่างการสนทนาด้วยเพราะในเทปบันทึกเสียงมีการกล่าวถึงภาพเหตุการณ์ซึ่งตรงกับที่ปรากฏในวิดีโอเทป

[14] รายอื่นได้แก่ ร.ต.ท.วัชรินทร์ เนียมวณิชกุล ตำรวจสันติบาล, ส.ต.อ. อากาศ ชมพูจักร และ ร.ต.ท. อารีย์ มนตรีวัตร ดูสมยศ เชื้อไทย (บก.), 2531, น. 110-340.

[15] สล้างกล่าวประณามนายกรัฐมนตรีอย่างรุนแรงอีกหลายอย่างทางโทรทัศน์ ณ ขณะนั้น ซึ่งเป็นช่วงก่อนการรัฐประหาร หมายความว่ารัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังอยู่ในอำนาจ แม้ว่าในความเป็นจริงดูเหมือนว่ารัฐบาลจะไม่มีอำนาจ ไม่สามารถสั่งการทหาร หรือตำรวจได้อีกแล้วตั้งแต่ช่วงกลางวัน

การสนทนาเป็นไปอย่างออกรส เห็นได้ชัดว่าทุกคนกำลังฮึกเหิมราวกับนักรบออกศึกที่เพิ่งได้ชัยชนะ รายละเอียดของเหตุการณ์ตามที่บรรยายมีองค์ประกอบน่าสนใจ 3 ประการคือ หนึ่ง เป็นการกระทำที่มีมวลชนสนับสนุน สอง ตนเป็นผู้นำประชาชน ตอบสนองความเรียกร้องต้องการของประชาชน และสาม แม้จะเต็มไปด้วยความยากลำบากแต่พวกเขาก็ยอมเสียสละ

ทั้งสามอย่างรวมกันเข้า เรามักเรียกว่า “วีรกรรม” นั่นเอง

การสนทนานั้นยังพูดถึงการชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้าเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในคณะรัฐบาล มีการออกอากาศคำแถลงของม.ร.ว.เสนีย์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ตามด้วยการที่ผู้ร่วมสนทนาโจมตีประชดประชันต่อคำแถลงดังกล่าวและต่อม.ร.ว.เสนีย์ พวกเขากำลังฮึกเหิมกับการกำจัดศัตรูเพื่อปกป้องชาติ

การปราบปรามที่ธรรมศาสตร์ในตอนเช้าและการขจัดคอมมิวนิสต์ในคณะรัฐบาล ถือเป็นวีรกรรมที่พวกเขามีบทบาทอย่างมาก

ในอีกด้านหนึ่ง การสนทนาดังกล่าวยังกล่าวถึงนักศึกษาผู้ถูกปราบปรามด้วย โดยทำให้พวกเขาเป็นฝ่ายซ้ายใช้ความรุนแรงอย่างไร้เหตุผล ทำร้ายตำรวจที่ถือธงนำเข้าไปในธรรมศาสตร์เพื่อขอเจรจา และที่สำคัญคือการ dehumanization หรือเหยียดหยามลดทอนผู้ถูกปราบปรามลงเป็นสิ่งที่ต่ำกว่าประชาชนคนไทยอย่างตนและผู้ฟังรายการ ที่สำคัญและเป็นอาการที่ระบาดหนักในหมู่ฝ่ายขวาในช่วงนั้น คือ การทำให้ผู้ถูกปราบปรามเป็น “ญวน” ในขณะนั้นและในบรรยากาศเช่นนั้น “ญวน”ไม่ใช่แค่คำเรียกชาวเวียดนามอย่างไร้ความเคารพ แต่เป็นคำที่บอกถึงความเกลียดชังศัตรูอย่างเข้ากระดูก โกรธแค้นรังเกียจถึงขนาดพร้อมจะฆ่าได้ด้วยวิธีที่อัปลักษณ์ หรือสามารถยืนดูการกระทำอัปลักษณ์เช่นนั้นได้ด้วยความพึงพอใจ ในการสนทนาตอนหนึ่ง มีการกล่าวถึงคนที่ถูกเผาทั้งเป็นว่า เป็นเพราะพูดไทยไม่ได้ ผู้คนเห็นว่าคงเป็นญวน จึงเอาไปเผา ทั้งพิธีกรและคู่สนทนาสอดแทรกมุขราวกับว่าเป็นเรื่องเบาๆ เพื่อความรื่นเริงของการสนทนา

เสียงเพลง “หนักแผ่นดิน” ดังประกอบตลอดรายการสนทนา

รายการสนทนาดังกล่าวเป็นตัวแทนของบรรยากาศ วาทกรรมและความคิดเห็นของฝ่ายขวาที่มีต่อการปราบปรามนองเลือดเมื่อ 6 ตุลา 2519 ภายหลังเหตุการณ์ใหม่ๆ ซึ่งสามารถพบได้ทั่วไปทั้งผ่านกระบอกเสียงที่อยู่ในมือของรัฐบาล คณะปฏิรูปฯ และในสื่อมวลชนที่พากันเอียงขวากะเท่เร่ พบได้ในกิจกรรมของทางการเพื่อการ“เผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง” อาทิเช่น การจัด “นิทรรศการเหตุการณ์ 6 ตุลาคม” ขึ้นที่บริเวณสนามไชย ระหว่างวันที่ 23-26 ตุลาคม 2519 และตระเวนแสดงในจังหวัดอื่นๆ อีกหลายแห่ง [16] นิทรรศการดังกล่าวเป็นผลและเป็นกระบวนการเผยแพร่ผลิตซ้ำความคิดและวาทกรรมของฝ่ายขวาต่อ 6 ตุลาในช่วงนั้น

---

[16] สมอเก่า 2520 บรรยายนิทรรศการนี้อย่างละเอียด

ประเด็นสำคัญของนิทรรศการและการโฆษณาของรัฐหลัง 6 ตุลาคือ ขบวนการนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ มีหลักฐานมากมายทั้งสิ่งพิมพ์และวัตถุอุปกรณ์ต่างๆ เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสม์ มีการสะสมอาวุธหนักในธรรมศาสตร์มากมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักฐานที่ต้องการเน้นที่สุดของนิทรรศการคราวนั้น[17] และมีการแทรกแซงของชาวญวนดังที่ถูกจับกุมในเหตุการณ์ด้วย[18] ขบวนการนักศึกษากำลังตระเตรียมเงื่อนไขให้คอมมิวนิสต์ "ญวน" ยึดครองคุกคามประเทศไทย ดังนั้น การปราบปรามเมื่อ 6 ตุลา และการปฏิรูปฯ จึงเป็นการกอบกู้รักษาประเทศไทยเอาไว้ได้ เป็นการเสียเลือดเนื้อเพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือดที่รุนแรงยิ่งกว่า "...มิให้ประเทศไทยต้องตกไปเป็นเหยื่อของจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์..." [19] กล่าวเฉพาะเหตุการณ์นองเลือดนั้น นิทรรศการชี้ให้เห็นว่าประชาชนเคียดแค้นมากกับการแสดงละครหมิ่นพระบรมโอรสาธิราช พยายามจะเข้าไปจัดการกับศูนย์นิสิตฯ ด้วยตนเอง เจ้าหน้าที่พยายามระงับเหตุไม่ให้เกิดการปะทะฆ่ากันระหว่างคนไทยด้วยกันเอง แต่กลับถูกผู้ชุมนุมใช้อาวุธก่อน จึงต้องตอบโต้ เจ้าหน้าที่มิได้ทำทารุณแต่อย่างใด

ภายใต้การโฆษณาให้เกิดความเกลียดชังอย่างกว้างขวางเช่นนี้ หลัง 6 ตุลาจึงมีการกล่าวหาให้ร้ายต่อกันและนำไปสู่การจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าเป็น "ภัยสังคม" หลายพันคนทั่วประเทศ[20] ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกนำตัวไปฝึกอบรมหลายเดือนเพื่อให้ประพฤติตัวไม่เป็นภัยต่อชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ นอกจากนี้ยังเกิดการต่อต้านชาวเวียดนามอพยพในหลายท้องที่ ปัญญาชนนักวิชาการหลายคนหลบหลีกลี้ภัยออกนอกประเทศกันในระยะนั้น

6 ตุลาคือความสำเร็จของการรักษาบ้านเมืองให้พ้นจากแผนการณ์ของคอมมิวนิสต์ที่จะทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ 6 ตุลาคือวีรกรรมและชัยชนะอันน่าชื่นชมยินดีของฝ่ายขวา

ท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองหลัง 6 ตุลา แบบนี้นี่เองที่เพียงวันเดียวหลังเหตุการณ์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์เสด็จเยี่ยมเยียนตำรวจที่ได้รับบาดเจ็บในการปราบปราม 6 ตุลาอย่างเป็นข่าวลงหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับ และสองสัปดาห์ต่อมาก็เสด็จในงานบรรจุศพของนายเสมอ อ้นจรูญ ลูกเสือชาวบ้านผู้เสียชีวิตในปฏิบัติการที่ธรรมศาสตร์อย่างเป็นข่าวเอิกเกริกในหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับเช่นกัน[21] ยามนั้นไม่ต้องปิดบังหรือตะขิดตะขวงใจ ไม่ถือเป็น

---

[17] สมอเก่า 2520, น. 37-48

[18] สมอเก่า 2520, น. 48-49, 57

[19] สมอเก่า 2520, น. 28

[20] ดู Tyrell Harberkorn 2007, pp. 304-354 แม้ว่าจะศึกษาเฉพาะกรณีภาคเหนือและเน้นเชียงใหม่ แต่เข้าใจว่าเป็นการศึกษากรณี "ภัยสังคม" อย่างจริงจังชิ้นแรก

[21] หนังสือพิมพ์หลายฉบับในขณะนั้นรายงานข่าวนี้หรือเป็น "ภาพเป็นข่าว" เช่น **เสียงปวงชน** 21 ตุลาคม 2519 (ดูอ้างอิงเพิ่มเติมในสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล 2549) การเสด็จร่วมพิธีบรรจุศพนายเสมอยังบันทึกเป็นทางการใน **พระราชกรณียกิจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2519 – กันยายน 2520** ของสำนักราชเลขาธิการ (หน้า 7) อีกด้วย (อ้างถึงใน

เรื่องที่ต้องตั้งคำถาม เข้าใจว่าเป็นพระราชกิจที่ถือว่าสมควรทำอย่างยิ่งในเวลานั้นด้วยซ้ำไป ในบรรยากาศและท่ามกลางสภาวะเช่นนั้นเองที่ผู้เสียชีวิตที่เป็น "ฝ่ายซ้าย" ไม่มีค่าเพียงพอแม้แต่จะประมวลข้อมูลให้ชัดเจนว่ามีกี่คน ตัวเลขทางการไม่ตรงกันเลยตลอดหลายปีต่อมา[22] "ชายไทยไม่ทราบชื่อ" 6 คนตามรายงานของทางการก็ยังคงเป็นผู้เสียชีวิตนิรนาม ที่ญาติมิตรอาจรู้จักแต่ไม่กล้าแสดงตัวหรืออาจไม่มีใครรู้เลยว่าเขาเป็นใคร[23] และจนทุกวันนี้ก็ยังไม่รู้ว่าผู้ถูกเผาทั้งเป็น 4 คนดังกล่าวคือใครชื่ออะไร การปล่อยปละละเลยเช่นนี้ก็เป็นเรื่องปกติในบรรยากาศชัยชนะของฝ่ายขวาเช่นนี้

**ความทรงจำแบบฉบับของฝ่ายขวา 6 ตุลา**

6 ตุลาอันน่าชื่นชมยินดีคือบริบทและบรรยากาศทางการเมืองของคำให้การแก่พนักงานตำรวจที่สอบสวนฝ่ายขวาจำนวนมากระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2519 เพื่อตระเตรียมคดี สาระสำคัญของการสอบสวนก็เพื่อหารายละเอียดเพื่อปรักปรำผู้ต้องหาตามข้อหาที่จะสั่งฟ้อง ดังนั้น จำนวนมากจึงเป็นรายละเอียดของเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาตามที่ฝ่ายขวาเหล่านั้นบรรยาย จำนวนมากเป็นเรื่องของพฤติกรรมทางการเมืองของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) กลุ่มองค์กรนักศึกษาต่างๆ และของผู้ต้องหาเฉพาะราย ทว่าภายใต้บรรยากาศทางการเมืองหลังชัยชนะเช่นนั้น คำให้การเหล่านี้สะท้อนความคิด วาทกรรมและบรรยากาศของฝ่ายขวาในขณะนั้นอย่างน่าสนใจหลายประการ

ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ สะท้อนความทรงจำแบบฉบับ (Emblematic Memory) ของฝ่ายขวา

ตำรวจที่เข้าร่วมเหตุการณ์ทุกราย และฝ่ายขวาที่ลงมือปิดล้อมธรรมศาสตร์ตั้งแต่กลางดึกกับมีส่วนในการบุกโจมตีตอนเช้า ให้การตรงกันแทบทั้งหมดว่า ประชาชนโกรธแค้นกับการแสดงละครของฝ่ายนักศึกษามาก ถึงขนาดต้องบุกเข้าจัดการกับนักศึกษาโดยไม่รอเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตลอด

---

สมศักดิ์ 2549) ดูภาพในพัชรลดา จุลเพชร 2548, น. 98-99. ความสำคัญของนายเสมอตามที่ปรากฏในข่าว คือเขาเป็นลูกเสือชาวบ้านที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ แต่ที่จริงบทบาทสำคัญของนายเสมอไม่ใช่ในขบวนการลูกเสือชาวบ้าน เขาเป็นผู้ปฏิบัติงานสำคัญของ "กลุ่มอันธพาลฝ่ายขวา" ซึ่งเป็นผู้ลงมือบุกธรรมศาสตร์เช้าวันนั้น (จะกล่าวถึงต่อไป)

[22] ข้อเขียนหลายชิ้นเกี่ยวกับ 6 ตุลาให้ตัวเลขของทางการสับสนไม่ตรงกัน นับตั้งแต่หนังสือพิมพ์หลังเหตุการณ์ใหม่ๆจนตลอดหลายปีให้หลัง ในปี 2544 ผู้เขียนและผู้ช่วยพบเอกสารทางการ ณ หอจดหมายเหตุอัยการสูงสุด ซึ่งยืนยันได้ว่า ตัวเลขผู้เสียชีวิตอย่างเป็นทางการคือ 40 คน ดังที่ได้นำเผยแพร่ทางเวปไซต์ www.2519.net หลังจากนั้นไม่นานนัก กระนั้นก็ตามข้อเขียนหลังจาก 2544 ยังคงให้ตัวเลขไม่ตรงกันอยู่ดี

[23] ประมาณ 2539 จึงมีการยืนยันต่อสาธารณะว่าคนหนึ่งใน 6 คนดังกล่าวคือ มนัส เศียรสิงห์ อดีตสมาชิกกลุ่มแนวร่วมศิลปิน อีกคนที่เพื่อนฝูงรู้กันดีว่าเสียชีวิต แต่ไม่เคยมีชื่อของเขาในรายนามผู้เสียชีวิตเลย จนเป็นที่มาของข่าวลือต่างๆนานาหลัง 6 ตุลาว่าเขาอาจยังมีชีวิตอยู่คือ จารุพงษ์ ทองสินธุ์ เพิ่งชัดเจนหลังจากได้เห็นรายงานชันสูตรศพว่าเขาเป็นหนึ่งในชาย 6 คนที่ทางการ "ไม่ทราบชื่อ" เช่นกัน

ค่ำตำรวจกลับลังเลและพยายามกันผู้ชุมนุมนอกธรรมศาสตร์ให้ถอยห่างจากรั้วมหาวิทยาลัยเพื่อความปลอดภัย จำนวนหลายรายกล่าวว่าถูกยิงกระหน่ำออกมาจากภายในธรรมศาสตร์จนบาดเจ็บก่อน จึงลงมือตอบโต้ด้วยการบุกในตอนเช้า แทบทุกรายบอกว่าเสียงปืนดังจากข้างในออกมา หลายคนย้ำว่านักศึกษามีอาวุธหนัก บางคนกล่าวว่าอาวุธตำรวจสู้นักศึกษาไม่ได้และตำรวจเป็นฝ่ายเสียเปรียบ แต่ไม่มีใครอธิบายว่าทำไมนักศึกษาจึงเสียชีวิตเพราะถูกกระสุนปืน (ตามรายงานชันสูตรพลิกศพ) เป็นส่วนใหญ่ และมีเพียงไม่กี่คนที่กล่าวว่าตนเห็นด้วยตาตนเองว่านักศึกษาโดนยิงเสียชีวิต

ความเคียดแค้นของประชาชนนอกธรรมศาสตร์คงรุนแรงมากจริง ความลังเลของตำรวจจนกลายเป็นว่ามวลชนฝ่ายขวาเรียกร้องให้ใช้อาวุธน่าจะเป็นความจริง (ยกเว้นตำรวจการเมืองที่มีบทบาทแข็งขันในหมู่ฝ่ายขวาอยู่ก่อนแล้วอย่างสล้างและกลุ่มแรกสุดที่นำมวลชนฝ่ายขวาบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์) สิ่งที่น่าสนใจไม่ใช่การจ้องจับผิดรายละเอียดของคำให้การเหล่านั้น แต่อยู่ตรงที่ว่า แบบฉบับของเรื่องเล่าของฝ่ายขวาว่าเกิดอะไรขึ้นในเช้าวันนั้นเริ่มก่อรูปก่อร่างขึ้นแล้ว เริ่มเกิด "แบบฉบับ" ของเรื่องที่หล่อหลอมความหลากหลายของปัจเจกประสบการณ์และความทรงจำส่วนบุคคลเข้าด้วยกัน

เราอาจจะยังพอแยกแยะได้ว่าการกระทำที่เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลที่ไม่มีทางกลายเป็นของสาธารณชน อาทิเช่น ขับรถเมล์เข้าชนรั้วธรรมศาสตร์ หรือหยิบเก้าอี้ฟาดร่างที่แขวนอยู่กับต้นมะขามสนามหลวง และอื่นๆว่า น่าจะเป็นประสบการณ์จริง เป็นข้อมูลที่น่าจะเชื่อถือได้ว่าบุคคลผู้นั้นพบเห็นหรือกระทำจริง แต่การกระทำที่คล้ายกันเหมือนกันหรือเป็นประสบการณ์ร่วมของคนจำนวนมากอาจเกิดกับบุคคลนั้นจริงก็ได้ หรือแท้ที่จริงอาจเป็นส่วนหนึ่งของแบบฉบับที่คนๆ หนึ่งนำเข้ามาประกอบความทรงจำของตนเองก็ได้ เพื่อให้ประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนมีความหมายหรือเกิดความสมเหตุสมผลตามที่สาธารณชนรู้จัก อาทิเช่น เห็นการประชาทัณฑ์ผู้ที่หลบหนีออกมาจากธรรมศาสตร์ เพราะเข้าใจว่าเป็นญวน หรือการได้ยินเสียงปืนรวมทั้งอาวุธหนักยิงมาจากข้างในธรรมศาสตร์จนต้องหมอบราบหลบกันระนาว

ความทรงจำแบบฉบับของฝ่ายขวากรณี 6 ตุลา น่าจะถูกกำหนดขึ้นแทบจะทันทีหลังเหตุการณ์ โดยอิทธิพลของวิทยุยานเกราะและรายการสนทนาทางโทรทัศน์ในบ่ายวันนั้นที่พยายามสรุปรวบยอดความปั่นป่วนสับสนที่เพิ่งเกิดขึ้นให้กลายเป็นเรื่องเล่าและคำอธิบายที่ฝ่ายตนพอใจ เราอาจเรียกว่าการโฆษณาชวนเชื่อแบบผูกขาดบ่ายวันนั้นเองเป็น defining moment ของความทรงจำแบบฉบับของฝ่ายขวากรณี 6 ตุลา คุณสมบัติที่สำคัญของการโฆษณาบ่ายวันนั้น คือ มีพลังอำนาจ (authoritative) ดูน่าเชื่อถือ (credible) และเป็นการประมวลความคิด (conceptualization) ผ่านการแสดงสาธารณะ (public performance)

จากคำให้การของบรรดาฝ่ายขวาเพียงไม่กี่เดือนหลังเหตุการณ์ ผู้เขียนไม่พบประสบการณ์ส่วนบุคคลหรือความทรงจำที่ลักลั่นออกนอกรีตนอกรอยไปจากแบบฉบับอย่างสำคัญ ข้อนี้อาจ

หมายความว่าความทรงจำแบบฉบับเป็นความจริงทั้งหมดที่ได้รับการถ่ายทอดอย่างซื่อสัตย์ แต่ที่น่าจะเป็นไปได้มากกว่าก็คือ แบบฉบับของความทรงจำของฝ่ายขวาก่อรูปร่างจนแทบจะลงตัวแล้วในขณะนั้น ส่วนที่ลักลั่นได้รับการปรับแต่งหรือถูกเก็บไว้เงียบๆ โดยปัจเจกบุคคลเหล่านั้นเรียบร้อยแล้ว

กรณีเสียงปืนในระหว่างเหตุการณ์เช้าวันนั้น น่าจะเป็นตัวชี้ที่ดีว่าแบบฉบับของความทรงจำฝ่ายขวาของฝ่ายขวาลงตัวแล้ว ณ วันที่พยานเหล่านี้ให้การแก่พนักงานสอบสวน

ผู้เขียนอยู่ภายในธรรมศาสตร์บริเวณสนามฟุตบอลหน้าตึกโดม ได้ยินเสียงปืนอัตโนมัติรัวสนั่นหวั่นไหวมาจากด้านสนามหลวง แต่ละชุดนานต่อกันหลายนาที สลับกับเสียงปืนพกส่วนบุคคลประปรายทุกครั้งที่เสียงปืนอัตโนมัติเงียบลงสัก 5-10 วินาที ผู้เขียนเข้าใจมาตลอดเวลาว่าเสียงปืนอัตโนมัติเป็นของตำรวจที่พยายามบุกเข้ามา ส่วนปืนพกเป็นของหน่วยรักษาความปลอดภัยของผู้ชุมนุม ความเข้าใจนี้ได้รับการยืนยันจากพยานที่ให้การต่อตำรวจบางคน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ธรรมศาสตร์ 2-3 คน[24] รายงานหลายชิ้นของผู้สื่อข่าวต่างประเทศที่อยู่ในเหตุการณ์เช้าวันนั้นก็กล่าวตรงกันว่าเป็นการยิงจากข้างนอกเข้าใส่ผู้ชุมนุมเป็นส่วนใหญ่

แต่พยานตำรวจส่วนมากให้การตรงกันว่าเสียงปืนส่วนใหญ่มาจากภายในธรรมศาสตร์ ยิงออกมาทำร้ายประชาชนที่อยู่ข้างนอก เสียงอาวุธอัตโนมัติ อาวุธสงครามเป็นของฝ่ายนักศึกษา ประเด็นนี้ถูกย้ำตลอดวันที่ 6 ตุลาผ่านวิทยุยานกราะ และในรายการสนทนาบ่ายวันที่ 6 ตุลาที่กล่าวถึงข้างต้น

ทำไมความรับรู้และความทรงจำต่อทิศทางของเสียงปืน จึงตรงข้ามลิบลับขนาดนั้น?

เราอาจอธิบายง่ายๆก็ได้ว่าฝ่ายขวาต้องร่วมกันโกหกเพื่อปกปิดความผิดของตน แต่ความจริงอาจไม่ง่ายแค่นั้น พยานฝ่ายขวาเหล่านั้นอาจพูดตามที่เขาเชื่อว่าเขาพบเห็นได้ยินมาด้วยตัวเองจริงๆ แต่ถ้าเช่นนั้น เราจะอธิบายรายงานของผู้สื่อข่าวต่างประเทศอย่างไร? ในทางกลับกันหากเราถือผู้สื่อข่าวต่างประเทศเป็นความเห็นที่น่าเชื่อถือมากกว่า เราจะอธิบายอย่างไรต่อความรับรู้ของฝ่ายขวาที่เป็นเสียงเดียวกันในเรื่องนี้

---

[24] ดูคำให้การของนายไพบูลย์ ไรภู หัวหน้าเวรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในคืนนั้น ซึ่งต้องถือว่าเป็นความทรงจำของเขา แต่เขาอ้างอิงบันทึกที่เขาลงไว้เป็นทางการทุกระยะตลอดเช้าวันนั้น นายไพบูลย์ได้ให้การตอนหนึ่งอย่างน่าสนใจมาก กล่าวคือ เขาลงบันทึก ณ เช้าวันที่ 6 ตุลาไว้ว่า "เป็นการยิงมาจากข้างนอกเข้ามาฝ่ายเดียว และเริ่มรุนแรงยิ่งขึ้น" แต่ขณะให้การแก่ตำรวจนั้น เขาเห็นว่าบันทึกดังกล่าวเป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อน เขาเข้าใจว่านักศึกษาก็ยิงตอบโต้ออกไปด้วยเป็นบางช่วงที่อีกฝ่ายหยุดยิง การขยายความบันทึกทางการในลักษณะเช่นนี้ (ท่ามกลางบรรยากาศหลัง6 ตุลาใหม่ๆและต่อหน้าตำรวจ) สะท้อนอะไร? ผู้เขียนขอแจ้งในที่นี้ด้วยว่านายไพบูลย์บันทึกเวลาของเหตุการณ์ต่างๆเช้าวันนั้นไว้ เช่น ระเบิดลงกลางสนามเวลาเท่าไร เสียงปืนอัตโนมัติเริ่มเวลาเท่าไร ยุติเวลาเท่าไร ซึ่งใกล้เคียงกับที่ผู้เขียนจำได้ แต่ต่างจากแหล่งอื่นที่นิยมอ้างอิงกัน เช่น บันทึกของ ดร.ป๋วย (ป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2524) เป็นต้น

มีความเป็นไปได้ว่า เสียงปืนในเช้าวันนั้นดังสนั่นแก้วหูจนสับสนเรื่องทิศทาง เป็นไปได้ว่าเสียงอาวุธสงครามของตำรวจเองที่ยิงมาจากบนตึกในพิพิธภัณฑ์ เข้าไปในธรรมศาสตร์ อาจเป็นเหตุของความสับสนในประสบการณ์ของคนที่อยู่ในสนามหลวงว่าเสียงปืนดังมาจากในธรรมศาสตร์ แต่ท่ามกลางความสับสนไม่แน่นอนดังกล่าว ฝ่ายขวากลับสามารถรับรู้ได้พ้องกันว่าเสียงปืนดังมาจากข้างใน ในขณะที่ผู้สื่อข่าวต่างประเทศ และผู้อยู่ในธรรมศาสตร์รับรู้ได้พ้องกันว่าเสียงปืนดังมาจากข้างนอก (น่าสนใจด้วยว่า มีพยานเพียงไม่กี่คน ที่บอกว่าเสียงปืนดังสนั่นหวั่นไหวแต่ไม่รู้ทิศทาง แทบทุกคนสามารถบอกทิศทางได้ว่าดังมาจากในธรรมศาสตร์)

ความรับรู้และความทรงจำเรื่องทิศทางของเสียงปืนจึงมิใช่แค่เรื่องของข้อเท็จจริง (fact) ตรงไปตรงมา แม้ว่าน่าจะเป็นเรื่องง่ายๆที่ไม่น่าจะขึ้นกับการตีความเลย แต่เอาเข้าจริงกลับเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกปรุงแต่งได้ด้วยการหาหาเหตุผล เพื่ออธิบายให้ความชอบธรรมแก่การกระทำและความคิดของตนเอง ทั้งขณะนั้นและภายหลังเหตุการณ์ ทั้งที่แสดงต่อผู้อื่น เช่น ผู้ฟัง ผู้ชมทางบ้าน ตำรวจทีสอบสวน และทั้งที่บอกแก่มโนธรรมสำนึกของตัวเอง

ผู้สื่อข่าวต่างประเทศที่อยู่ในเหตุการณ์เช้าวันนั้น มิได้เป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งข้างในการเมืองไทย ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย และมิได้เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า หรือความทรงจำของฝ่ายใดในความขัดแย้งดังกล่าว ไม่ว่าซ้ายหรือขวา ไม่ว่าเหยื่อหรือผู้กระทำ

แต่บรรดาฝ่ายขวา ฝ่ายซ้ายในเหตุการณ์ต่างหากที่มีเหตุ มีแรงจูงใจ มีปัจจัยให้ตีความเสียงปืนที่ตนได้ยิน ไปในทิศทางที่เข้ากับความเชื่อของตนเอง ผู้เขียนเชื่อว่าการตีความอาจเกิดขึ้นฉับพลัน ณ วินาทีที่ได้ยินเสียงปืน ทั้งฝ่ายที่อยู่สนามหลวง และฝ่ายที่อยู่ในธรรมศาสตร์ การตีความเกิดขึ้นท่ามกลางผู้คนจำนวนมากรอบๆตัวเราที่ตีความไปในทางเดียวกับเรา ความเชื่อยังอาจเกิดขึ้นได้ง่ายๆหากมีใครสักคนลงความเห็นท่ามกลางความสับสนขณะนั้น ว่าเสียงปืนดังมาจากข้างในหรือข้างนอก

ดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจเลยว่า ความเห็นที่มีพลังอำนาจและเป็นที่รับรู้กว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องกับที่ตนเองเชื่อทั้งสนับสนุนจุดยืนและการกระทำของตน อย่างเช่น ความเห็นจากวิทยุยานเกราะหรือจากรายการสนทนา ณ บ่ายวันนั้นได้กลายเป็นกลไกที่สถาปนาความรับรู้และความทรงจำของบรรดาฝ่ายขวาว่าเสียงปืนดังมาจากข้างในธรรมศาสตร์

ความทรงจำแบบฉบับของฝ่ายขวาพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะมีกลไกที่ช่วยประมวลสร้างความรู้คำอธิบาย อย่างเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ดังอธิบายมาในกรณีทิศทางของเสียงปืน นี่มิใช่เป็นการล้างสมองยัดเยียดความคิด แต่เป็นกลไกที่ช่วยสร้างวาทกรรม และแบบแผนความทรงจำของคนที่มีจุดยืน ความคิดคล้ายๆกันในสถานการณ์นั้น และต้องการเหตุผลมาอธิบายให้ความชอบธรรมต่อพฤติกรรมร่วมของพวกเขา พวกเขามีแรงจูงใจคล้ายๆกันที่จะต้อนรับการตีความและความเชื่อแบบที่วิทยุโทรทัศน์ช่วยประมวลให้เอามาเป็นของตนเองอย่างรวดเร็ว

ผู้สื่อข่าวต่างประเทศไม่ตกอยู่ในสภาวะทางการเมืองหรือปัญญาร่วมกับฝ่ายขวา ไม่มีแรงจูงใจใดๆที่จะต้องเชื่อการตีความหรือแบบฉบับของแผนความรู้ความทรงจำเพื่ออธิบายพฤติกรรมของตนแบบฝ่ายขวา เขาจึงได้ยินเสียงปืนดังจากข้างนอกระดมเข้าใส่ผู้ชุมนุมในธรรมศาสตร์

**ความทรงจำขวายิ่งกว่า "แบบฉบับ"**

ในขณะที่ไม่พบความทรงจำส่วนบุคคลที่ลักลั่นกับเรื่องเล่าแบบฉบับอย่างมีนัยสำคัญ กลับพบคำให้การจำนวนมากเต็มไปด้วยประสบการณ์ส่วนบุคคลที่เสริมแต่งเรื่องเล่าแบบฉบับ จนออกจะเกินจริง ไม่สมเหตุสมผลหรือถึงขนาดเหลือเชื่อ

คำให้การของคนขายน้ำขายอาหารในธรรมศาสตร์ เป็นตัวอย่างของกรณีแบบนี้ มีคนขายน้ำ 2 คนเล่าว่าพบบุคคลน่าสงสัยที่พูดไทยไม่ได้และเข้าใจว่าเป็น "ญวน" เข้าไปเพ่นพ่านในธรรมศาสตร์ตั้งแต่ก่อน 6 ตุลา คนหนึ่งคือ**-ญ-**เล่าว่านักศึกษาไปฝากอาวุธหนักและระเบิดมือไว้ที่ร้านของตน แล้วสั่งห้ามพูดห้ามบอกใครทั้งนั้น **-ญ-**สามารถบรรยายเหตุการณ์เช้าวันที่ 6 ตุลาภายในธรรมศาสตร์ได้แทบทุกจุดขณะที่มีการยิงกันสนั่นหวั่นไหวทั่วธรรมศาสตร์ นับจากหอประชุมใหญ่ ตึกคณะสังคมฯ สนามฟุตบอล ตึกคณะวารสารฯ ท่าพระจันทร์ คณะเศรษฐศาสตร์ กลางแม่น้ำเจ้าพระยาและโรงอาหาร เธอพบเห็นนักศึกษาใช้อาวุธยิงออกไปข้างนอกหลายต่อหลายจุด ถึงขนาดทุบตีขัดขวางและยิงคนที่พยายามออกจากธรรมศาสตร์ เธอยังเห็นเหตุการณ์ที่ตำรวจโบกผ้าขาวเพื่อขอเจรจากับนักศึกษาอย่างสันติแต่กลับถูกนักศึกษายิงใส่

เป็นไปไม่ได้ที่ **-ญ-**จะตระเวณทั่วบริเวณและพบเห็นเหตุการณ์ทุกจุด ท่ามกลางกระสุนปืนที่กระหน่ำจนคนอื่นๆไม่กล้าขยับไปไหน ที่น่าสนใจก็คือ เหตุการณ์หลายอย่างที่ **-ญ-** เล่าเป็นเรื่องเล่าลือที่แพร่หลายทั่วไป เช่น ตำรวจโบกผ้าขาวขอเจรจากับนักศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องเล่าแพร่หลายโดยยานเกราะและรายการสนทนาบ่ายวันนั้น ญวนเพ่นพ่านในธรรมศาสตร์ก็เป็นเรื่องเล่าของฝ่ายขวาตั้งแต่ก่อน 6 ตุลา เป็นต้น

ทำไมจึงต้องเสริมแต่งความทรงจำของตนจนเหลือเชื่อ?

ผู้เขียนไม่เชื่อว่าเป็นเรื่องผลประโยชน์ตอบแทนใดๆตรงๆที่อๆ ไม่มีเหตุผลความจำเป็นใดๆที่ต้องให้พยานรายนี้โกหกเป็นพิเศษ มีพยานมากมายที่พร้อมให้การเป็นประโยชน์แก่เจ้าพนักงาน น่าคิดว่าในที่สุด **-ญ-** ไม่ได้รับคัดเลือกเป็นพยานคดี 6 ตุลาด้วยซ้ำไป (เป็นไปได้ไหมว่าคำให้การเหลือเชื่อจนพนักงานอัยการก็ไม่อยากจะถือสาจริงจัง?)

การให้ปากคำแก่ตำรวจไม่เกี่ยวข้องใดๆกับสาธารณชน ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องความเด่นดังมีชื่อเสียงหรือความหวาดกลัวสาธารณชนใดๆทั้งสิ้น ผู้เขียนไม่เชื่อด้วยว่าเป็นเรื่องความขัดแย้งส่วนตัวใดๆระหว่าง –**ญ-** กับนักศึกษา

คำตอบที่พอเป็นไปได้มี 3 ข้อ (ข้อใดข้อหนึ่งหรือรวมกันก็ได้) คือ

ข้อแรก เป็นการกระทำทางการเมืองตามความเชื่อของตนเอง เพื่อเล่นงานฝ่ายซ้าย ความหนักหน่วงหรือรุนแรงมากน้อยเป็นไปตามความยึดมั่นในความคิดตนและความเกลียดแค้นชิงชังฝ่ายซ้าย

ข้อที่สอง เป็นการสร้างความสำคัญให้แก่ตนเอง ไม่จำเป็นต้องกระทำต่อสาธารณชน แต่เป็นไปได้ในทุกสถานการณ์ แม้กระทั่งกับคู่สนทนาของเราเพียงคนเดียว

ข้อที่สาม เพื่อปกป้องตัวเองจากอำนาจของการสอบสวน ซึ่งประเมินได้ง่ายมากว่าต้องการคำตอบแบบไหน ในกรณีที่พยานเป็นฝ่ายขวาที่พร้อมจะให้ข้อมูลช่วยเหลือตำรวจอยู่แล้ว การปกป้องตัวเองมิใช่หมายถึงการโกหกเบี่ยงเบนเพื่อเอาตัวรอด แต่หมายถึงการให้ความร่วมมือในระดับมากที่สุดที่ตนพอจะเสนอให้ได้ เพื่อจะได้ไม่ต้องมีข้อสงสัยใดๆว่าตนอยู่ฝ่ายไหน

เหตุจูงใจทั้ง 3 กรณี สามารถนำไปสู่การ "เว่อ" ได้ง่ายมาก ไม่ว่าจะเป็นเพราะเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามมากๆ หรือเพื่อทำให้ตนเองพิเศษกว่าคนอื่นๆ หรือเพื่อให้แน่ชัดเด็ดขาดไปเลยว่าตนเองไม่ต้องเจอความเดือดร้อน การ "เว่อ" หมายถึงการเพิ่มระดับของข้อมูลที่ปรักปรำฝ่ายตรงข้าม ด้วยการประมวลเรื่องเล่าต่างๆที่ตนได้อ่านได้ฟังมา ประกอบเข้าเป็นเรื่องของตัวเอง ประสบการณ์ตัวเอง จนกลายเป็นความทรงจำของตัวเองในที่สุด

ประสบการณ์และความทรงจำส่วนบุคคลที่เหลือเชื่อมักมาจากบุคคลที่อาจหวั่นไหวที่สุดต่ออำนาจทางการของตำรวจ อำนาจของเรื่องเล่าแบบฉบับของฝ่ายขวาในขณะนั้นเป็นอำนาจทางการชนิดหนึ่งที่คนไร้อำนาจย่อมต้องยำเกรง ยอมรับ และพยายามทำตัวให้สอดคล้อง หรือถึงขนาดต้องเพิ่มดีกรี ความสอดคล้องให้หนักขึ้น (compensate) เพื่อความแน่ใจ จนกลายเป็นเกินเลย ประสบการณ์บางอย่างแสนจะธรรมดาหรืออาจมีความหมายอย่างอื่นในบรรยากาศที่ต่างออกไปก็กลับถูกตีความหรือนำมาเสนอเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าแบบฝ่ายขวาในบรรยากาศ 6 ตุลาคือชัยชนะเช่นนั้น อาทิเช่น แผนการร้ายของคอมมิวนิสต์โดยดูจากข้อความประทับด้วยตรายางบนธนบัตร หรือพฤติกรรมนอนสามัคคีดังกล่าวมาแล้ว พยานหลายคนประสบและเชื่อจริงๆ ว่าคนที่ถูกจับกุมรุมประชาทัณฑ์จนพูดไม่ออกแสดงว่าเป็น "ญวน" หรือเชื่อจริงๆ ว่าคนเชื้อสายเวียดนามที่ถูกจับกุมย่อมเป็นสายลับแน่นอน เหล่านี้เป็นผลของการโฆษณาชวนเชื่ออย่างแน่นอน แต่ประเด็นในที่นี้ก็คือ หลายคนอธิบายตีความหรือถึงขนาดเล่าประสบการณ์ส่วนบุคคลไปในทางที่สอดคล้องกับความทรงจำแบบฉบับที่ตนเชื่อและ/หรือที่ตนหวั่นเกรงอยู่ และถึงขนาดเสริมแต่งจนเหลือเชื่อ ทำให้น่าคิดว่าภายใต้บรรยากาศทางการเมืองที่ต่างออกไปหรือเปลี่ยนไป ความทรงจำเหล่านี้จะถูกจัดการอย่างไร ตีความอย่างไร

ประสบการณ์และความทรงจำส่วนบุคคลที่เหลือเชื่อ ยังมาจากบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงกันข้ามกับกลุ่มข้างต้น นั่นคือผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความทรงจำแบบฉบับจนมีอำนาจ ได้แก่บรรดาผู้มีบทบาทสำคัญในขบวนการฝ่ายขวานั่นเอง พวกเขาต้องตอกย้ำผลิตซ้ำและยืนยันความถูกต้องของเรื่องเล่าแบบฉบับของฝ่ายขวา จนบางทีเกินเลย ไม่สมเหตุสมผลหรือถึงขนาดเหลือเชื่อ

เรามักเข้าใจว่าคนเหล่านี้ทำการโฆษณาชวนเชื่อทั้งๆ ที่พวกเขารู้ดีว่าความจริงคืออะไร แต่การเป็นพยานให้แก่ตำรวจให้ปากคำแก่ผู้รับฟังและจดข้อความเพียงไม่กี่คน ทำสำนวนเอกสารซึ่งปกติอยู่นอกเหนือการรับรู้ของสาธารณชนย่อมไม่ใช่กิจกรรมโฆษณาชวนเชื่อ ความเป็นไปได้เหลือเพียงว่าบุคคลเหล่านั้นจงใจโกหกเพื่อปรักปรำผู้ต้องหา เพราะเขาคิด เชื่อ และจดจำเช่นนั้นจริงๆ

ตัวอย่างของเรื่องเหลือเชื่อจากผู้มีบทบาทแข็งขันในหมู่ฝ่ายขวามาจากอาจารย์ฝ่ายขวาที่มีบทบาทมากที่สุดในธรรมศาสตร์ในระยะนั้น ผู้นำ 2 คนของอาจารย์กลุ่มนี้ให้การแก่ตำรวจว่า ตนเห็นการแสดงละครวันที่ 4 ตุลา แล้วรู้ทันทีว่าเป็นการจงใจแต่งให้คล้ายพระบรมโอรสาธิราช คิดทันทีว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดูหมิ่นทำลายสถาบันกษัตริย์ของพวกคอมมิวนิสต์ อาจารย์ทั้ง 2 คนจึงได้รับการติดต่อจากพ.ต.ท.สล้าง กลางดึกของคืนวันที่ 5 ระหว่างที่ทั้งคู่อยู่ที่บ้านของนายวัฒนา เขียววิมล ผู้นำกลุ่มนวพล เพื่อไปให้การแก่ตำรวจเกี่ยวกับการแสดงละคร ซึ่งทั้งคู่ยินดีไปทันทีโดยไม่ทันได้ “แต่งหน้าทาปาก” ดังที่สล้างกล่าวทางโทรทัศน์

อาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์ยังเป็นพยานกลุ่มที่ให้การปรักปรำดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์และอาจารย์อีกหลายคนในธรรมศาสตร์อย่างหนักหน่วงรุนแรงกว่าใครอื่น พวกเขาเล่าถึงพฤติกรรม (ที่พวกเขาตีความ) ว่า อ.ป๋วย อ.เสน่ห์ จามริก และอาจารย์ “ฝ่ายซ้าย” ในธรรมศาสตร์ยุยงส่งเสริมให้ท้ายนักศึกษาฝ่ายซ้ายและคอมมิวนิสต์ในธรรมศาสตร์ เล่าเหตุการณ์จำนวนมากที่อาจารย์ฝ่ายซ้ายมีบทบาทชักนำนักศึกษายิ่งกว่านักศึกษาทำเอง อาทิเช่น บอกว่า อ.เสน่ห์ยุยงให้ท้ายการชุมนุมประท้วงในกรณี “9 ชาวนา” เมื่อกลางปี 2518 จนนำไปสู่การ “เผาธรรมศาสตร์” เมื่อเดือนสิงหาคมปีเดียวกันโดยอ.เสน่ห์พยายามไม่ให้ปิดมหาวิทยาลัยเพื่อหวังให้เกิดการปะทะกันระหว่างนักศึกษากับกลุ่มนักเรียนอาชีวะที่มาบุกธรรมศาสตร์ ความจริงตรงข้ามกับที่อาจารย์ฝ่ายขวากล่าวทั้งหมดแทบทุกประเด็น ผู้บริหารธรรมศาสตร์ กับนักศึกษาขัดแย้งกันหนักที่สุดในกรณีดังกล่าว[25]

ความเข้าใจผิดอย่างเหลือเชื่อของอาจารย์ฝ่ายขวาเหล่านี้มาจากไหน?

อาจเป็นเพราะได้ข้อมูลมาผิดๆ แต่ที่น่าจะเป็นไปได้มากกว่าก็คือ มาจากการตีความปรากฏการณ์ต่างๆ และข้อเท็จจริงต่างๆตามอคติของตนเอง เพื่อสร้างเรื่องและความทรงจำของตนให้ลงรูปเข้ารอยกับเรื่องเล่าแบบฉบับหรือขนบของความทรงจำที่แพร่หลายในสังคม

ที่เหลือเชื่อที่สุดและไม่ใช่เรื่องของการตีความเลยสักนิดก็คือ **-ร-**ผู้นำคนหนึ่งของอาจารย์กลุ่มนี้เล่าว่า อาจารย์ป๋วยเคยกล่าวว่า “นายเทอดภูมิ (ใจดี) เป็นลูกนายเสน่ห์ จามริก และนายเสน่ห์เป็นลูกผม ฉะนั้นนายเทอดภูมิก็เป็นหลานผม” (สะกดชื่อตามต้นฉบับคำให้การ) และอีกครั้งเล่าถึงอาจารย์ฝ่ายซ้ายที่อวดอ้างว่า อ.เสน่ห์เป็นผู้ชักใยอยู่เบื้องหลังนายเกรียงกมล เลาหไพโรจน์

[25] อ.เสน่ห์ต้องการปิดมหาวิทยาลัยเพื่อให้คนกลับบ้าน เพื่อตัดเงื่อนไขที่อาจก่อให้เกิดการปะทะ แต่ฝ่ายนักศึกษาต่อต้านเพราะเห็นว่าการปิดและออกจากมหาวิทยาลัยจะยิ่งเป็นการเชิญชวนกลุ่มนักเรียนอาชีวะให้เข้ามาบุกธรรมศาสตร์อย่างสะดวกสบาย นักศึกษาเชื่อว่าหากเปิดเรียนตามปกติและมีผู้คนอยู่ กลุ่มนักเรียนอาชีวะไม่น่าจะกล้าบุก

(เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปี 2518/19) และว่า อ.ป๋วยหาทุนซื้ออาวุธให้นักศึกษา

ทั้งหมดนี้ไม่น่าจะเกิดจากความหวั่นเกรงต่ออำนาจหรือกลัวว่าจะขวาไม่พอในสายตาตำรวจ แต่น่าจะเกิดจากการเป็นคู่ขัดแย้งมีส่วนร่วมกับฝ่ายขวาในการต่อสู้ขัดแย้งกับฝ่ายซ้ายในปริมณฑลที่สำคัญแห่งหนึ่ง (ธรรมศาสตร์) ทั้งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลิตเรื่องอ.ป๋วยเป็นคอมมิวนิสต์ จึงต้องตอกย้ำเรื่องดังกล่าวท่ามกลางชัยชนะของฝ่ายขวา ในกรณีนี้คงมิได้มุ่งหวังผลในทางคดีด้วยซ้ำไปเพราะอาจารย์ที่ถูกระบุชื่อว่าเป็นฝ่ายซ้ายไม่ถูกฟ้องเป็นผู้ต้องหาแม้แต่คนเดียว

**การตามล่ากวาดล้างฝ่ายตรงข้าม**

การกระทำของอาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์ในคำให้การนี้สะท้อนบรรยากาศการตามล่ากวาดล้างฝ่ายตรงข้าม (witch-hunt) ของหลัง 6 ตุลา ในขณะที่ทั่วประเทศมีการกล่าวโทษฟ้องร้องจับกุมผู้ต้องสงสัยเป็นภัยสังคมเข้าอบรมโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาคดีในศาล ในการสอบสวนของตำรวจ มีการสอบถามถึง “ฝ่ายซ้าย” ที่พยานรู้จักและระบุตัวได้ คำให้การของอีกหลายคนก็สะท้อนบรรยากาศการตามล่ากวาดล้างฝ่ายตรงข้ามเช่นกัน อาจารย์หลายมหาวิทยาลัยและครูโรงเรียนมัธยมบางแห่งให้การเพื่อเล่าพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษาฝ่ายซ้ายและให้ชื่อแก่ตำรวจ อาจารย์แพทย์ชื่อดังคนหนึ่งของทุกวันนี้แจ้งจับหมอและบุคลากรในโรงพยาบาลเดียวกันเมื่อปี 2519 ยามธรรมศาสตร์ให้ชื่อแก่ตำรวจว่ายามคนใดบ้างมีใจฝักใฝ่ฝ่ายนักศึกษา ข้าราชการธรรมศาสตร์ก็เช่นกัน นักการให้ชื่อแก่ตำรวจว่าอาจารย์คนใดบ้างมีพฤติกรรมน่าสงสัย แน่นอนว่าอาจารย์ฝ่ายขวาของธรรมศาสตร์แต่ละคนให้ทั้งชื่อและบรรยายพฤติกรรมของอาจารย์ฝ่ายซ้าย (ตามทัศนะของเขา) **-ร-**เก็บรวบรวมเอกสารหลายรายการรวมเกินกว่าร้อยหน้าเกี่ยวกับฝ่ายซ้ายในมธ. แล้วมอบให้แก่ตำรวจใช้เป็นหลักฐานปรักปรำจำเลย

การปะติดปะต่อข้อมูล ตีความเกินเลย เพื่อให้เข้ากับโครงเรื่องหลักของฝ่ายตนนี้มิใช่เป็นเรื่องของฝ่ายขวา 6 ตุลาเท่านั้น ในการล้างบาง “อำนาจเก่า” ภายหลังการรัฐประหาร 19 ก.ย. 2549 ก็เกิดพฤติกรรมทำนองเดียวกันนี้เต็มไปหมด คนที่เกลียดชังฝ่ายตรงข้ามหนักๆหรือเลือกข้างเต็มตัวก็มักหูตามัวเชื่อเรื่องเพ้อเจ้อเกินเลยพรรค์นี้ได้ง่ายๆ เพราะเข้ากันดีกับความเชื่อล่วงหน้าที่ตนมีอยู่ ทุกกรณีเกิดขึ้นหลังจากชัยชนะของฝ่ายหนึ่งในความขัดแย้งที่แยกขั้วเป็นสองฝ่ายอย่างแหลมคมรุนแรง

**ประวัติศาสตร์ 14-6 ตุลา ฉบับ กอ.รมน.**

ประเด็นน่าสนใจจากคำให้การของบรรดาฝ่ายขวาประการสุดท้าย มาจากคำให้การของ พ.ท.อุทาร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เพียงคนเดียว เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองไทยภายใต้ภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์จาก 14 ตุลา 2516 จนถึงการนองเลือด 6 ตุลา 2519 อย่างที่เราไม่พบบ่อยนัก

และในวันนี้เราอาจเห็นว่าเป็นการวิเคราะห์เลื่อนลอย น่าขบขัน หรือพิลึกพิลั่น แต่แต่อาจเชื่อกันจริงจังในหมู่ฝ่ายขวาสมัยนั้นก็เป็นได้

ในทัศนะของอุทาร หลัง 14 ตุลา มีการแข่งขันกันอย่างหนักหน่วงระหว่างคอมมิวนิสต์ 2 สาย คือ สายจีน กับสายโซเวียต ขบวนการนักศึกษาอยู่ภายใต้อิทธิพลสายโซเวียต 14 ตุลา และการเคลื่อนไหวหลายครั้งหลังจากนั้นเป็นการผลักดันของสายโซเวียต อุทารอธิบายว่า คอมมิวนิสต์สายโซเวียต ต้องการลงมือคุกคามต่อพระเจ้าอยู่หัว ฝ่ายสายจีนเพลี่ยงพล้ำไม่สามารถควบคุมบงการนักศึกษาได้ ใกล้ 6 ตุลา สายจีนจึงป้อนข่าวข้อมูลแก่ทางราชการ โดยหวังว่าจะเป็นการเสี้ยมให้ขบวนการนักศึกษาปะทะรุนแรงกับมวลชนฝ่ายขวา แล้วตน (สายจีน) จะเป็นผู้ได้ประโยชน์ การวิเคราะห์ที่ดูเพ้อเจ้อเหลือเชื่อนี้ เป็นแบบแผนการอธิบายเบื้องหลังเหตุการณ์ในช่วง 2516-2519 โดยผู้เขียนที่เคยเป็นวิทยากรของ กอ.รมน.เช่นกัน[26]

อุทารเล่าถึงเหตุการณ์ที่แสดงถึงอิทธิพลสายโซเวียตที่มุ่งทำลายสถาบันกษัตริย์ ได้แก่แผนการบางอย่างในงานพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน 14 ตุลา ที่สนามหลวงเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2517 และการจัดแสดงละครเรื่อง “ห้าแผ่นดิน” ในงานรำลึกวีรชนที่ธรรมศาสตร์ปีนั้น เหตุการณ์แรก (แผนการฯ) ยังไม่รู้ว่าคืออะไรจนบัดนี้ เหตุการณ์ที่สอง (ละครเรื่อง “ห้าแผ่นดิน”) แทบไม่เป็นที่รู้จักและแทบไม่เคยปรากฏในประวัติหรือเรื่องเกี่ยวกับ 14 ตุลาหรือ 6 ตุลาไม่ว่าฉบับไหน แต่กลับเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีความหมายมากในความทรงจำของอุทารเกี่ยวกับ 3 ปีระหว่าง 14 ตุลาถึง 6 ตุลา ปรากฏว่าเหตุการณ์ทั้งสองนี้ก็เป็นหลักหมายสำคัญในประวัติของกลุ่มกระทิงแดงด้วย คือพวกเขาอ้างว่ากลุ่มตนสามารถถวายการอารักขาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีดังกล่าว แผนของฝ่ายคอมมิวนิสต์จึงล้มเหลว นอกจากนั้นสายลับของตนยังสามารถแอบขโมยบทละครจนฝ่ายขวารู้เรื่องการแสดงละคร “ห้าแผ่นดิน” ก่อนเวลา และเข้าก่อกวนขัดขวางเป็นผลสำเร็จ[27]

หรือว่านี่คือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับ 3 ปี หลัง 14 ตุลา ฉบับ กอ.รมน. ซึ่งแพร่หลายในหมู่ผู้เกี่ยวพันกับ กอ.รมน. ทั้งวิทยากรกอ.รมน. กระทิงแดง ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาโดยคนของกอ.รมน.? น่าสังเกตว่าคำให้การของนายตำรวจสันติบาลซึ่งมีหน้าที่ติดตามการเคลื่อนไหวของนักศึกษาและ

---

[26] อมร สุวรรณบุปผา, ม.ป.ป.

[27] ท. กระทิง 2518, น. 47-60. ความทรงจำเรื่องละคร “ห้าแผ่นดิน” นี้น่าจะสำคัญต่อ พล.ต.สุตสาย หัสดินเช่นกัน เมื่อเขากล่าวถึงการแสดงละครเมื่อ 4 ตุลา 2519 อันเป็นชนวนของเหตุการณ์ 6 ตุลาว่านักศึกษาเคยพยายามเล่นละครหมิ่นพระบรมเดชานุภาพมาก่อนแล้ว แต่เขากลับเรียกว่า “ละครสี่แผ่นดิน” คนที่ไม่รู้เกี่ยวกับกรณีละคร “ห้าแผ่นดิน” ก็อาจคิดว่าสุตสายเลอะเทอะไปถึงละครอิงนิยายชื่อดัง อันที่จริงเขาน่าจะหมายถึงกรณีละคร “ห้าแผ่นดิน” เมื่อปี 2517 ดูคำสัมภาษณ์ของพล.ต.สุตสาย หัสดินใน สารคดี 2539, น. 168. ละคร “ห้าแผ่นดิน”ยังถูกพาดพิงถึงอย่างผิดๆในอมร สุวรรณบุปผา, ม.ป.ป., น.54 ด้วย

เจ้าหน้าที่ระดับสูงของสันติบาลที่บรรยายพฤติกรรมของกลุ่มและบุคคลต่างๆ ของฝ่ายซ้าย ไม่มีการวิเคราะห์แบบคอมมิวนิสต์ 2 สายต่อสู้กันจนเกิด 6 ตุลาอยู่เลย[28]

ปรากฏการณ์ทั้งหมดที่กล่าวมา นับแต่ความยินดีในชัยชนะที่แสดงออกทางวิทยุโทรทัศน์บ่ายวันที่ 6 ตุลา จนถึงความคิดและวาทกรรม 6 ตุลา ของฝ่ายขวาที่แสดงออกในคำให้การพยานตำรวจคดี 6 ตุลา เป็นผลมาจากความขัดแย้งตึงเครียดแบบแยกขั้วที่สะสมและแหลมคมขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่กลางปี 2517 เป็นต้นมา เกิดการปะทะและมีการใช้ความรุนแรง ทั้งต่อรายบุคคลและความรุนแรงสาธารณะอย่างน้อยนับจากปี 2518 เป็นต้นมา ความคิด วาทกรรม และบรรยากาศของฝ่ายขวาหลังการปราบปรามสดๆ ร้อนๆ นี่เองที่เป็น defining moment ทางการเมืองที่ส่งผลก่อรูปร่างทางความคิดและวาทกรรมของพวกเขาในเวลาต่อมา หมายความว่า ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและวัฒนธรรมการเมืองใน 20-30 ปีหลังปี 2519 มีผลให้ความรับรู้และวาทกรรม 6 ตุลาในหมู่สาธารณชนเปลี่ยนแปลงไปมหาศาลจนแทบจะกลับหน้ามือเป็นหลังมือนั้น ฝ่ายขวาเหล่านี้ย่อมอยู่ภายใต้บริบทของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเช่นกัน แต่ความรู้ความคิดวาทกรรม 6 ตุลาของพวกเขายังอยู่ภายในกรอบของวาทกรรม 6 ตุลา คือชัยชนะซึ่งครอบงำแพร่หลายหลังเหตุการณ์เพิ่งผ่านไปสดๆ ร้อนๆ และเป็น defining moment ของพวกเขา

---

[28] ดูคำให้การแก่ตำรวจของ พ.ต.ท. สกล สุวรรณา ตำรวจสันติบาล ซึ่งต่อมาเป็นพยานปากแรกของคดี 6 ตุลาด้วย ดู **คดีประวัติศาสตร์ คดี 6 ตุลา**, 2521, น. 161-207.

# บทที่ 3 วาทกรรม 6 ตุลาที่เปลี่ยนไประหว่าง 2520 – 2539

ระหว่างเดือนตุลาคม 2519 ถึงเดือนมกราคม 2520 หนังสือพิมพ์มักเรียกเหตุการณ์ 6 ตุลาว่า “การจลาจล” บ้าง “ความวุ่นวาย” บ้าง ผู้ตาย บาดเจ็บ ผู้สูญหาย ถูกกระทำเป็น “ผู้ก่อการจลาจล” “ผู้ก่อความวุ่นวาย” “คอมมิวนิสต์” “กบฏ” “ผู้หลงผิด” หรือ “ศัตรูของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เหยื่อของเหตุการณ์ 6 ตุลาคืออาชญากรผู้ทำให้ตำรวจเสียชีวิตที่ธรรมศาสตร์ แม้ว่าตำรวจจะเสียชีวิตเพียง 2 คน (กับฝ่ายขวาอีก 3 คน) ซึ่งอาจเป็นผลของการป้องกันตัวหรือตอบโต้ต่อการถูกบุกเข้ามาก็เป็นได้ ในขณะที่ฝ่ายผู้ชุมนุมเสียชีวิต 40 คน (จากรายงานชันสูตรศพของตำรวจ)

เพียงแค่ประมาณปี 2520-21 วาทกรรมที่ปรากฏต่อสาธารณะไม่ถือว่า 6 ตุลาเป็นชัยชนะที่น่ายินดีอีกต่อไป แต่เป็นความแตกแยกในสังคมไทยครั้งใหญ่ที่ต้องการการเยียวยา ความสมานฉันท์ และต้องการให้สังคมช่วยกันลืม วาทกรรมเกี่ยวกับ 6 ตุลา เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากระหว่างปี 2520-2539 นักการเมืองหลายคนต้องปฏิเสธเป็นพัลวันหากถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการปราบปรามเมื่อ 6 ตุลา เพราะ 6 ตุลาไม่ใช่ชัยชนะ ไม่ใช่เกียรติประวัติอีกต่อไป แต่กลับเป็นความโหดร้ายที่ผู้เกี่ยวข้องกับการปราบปรามควรถือเป็นเรื่องอัปยศอดสู ที่เห็นชัดเจนคือสามกรณีสำคัญ ได้แก่ คดี 6 ตุลาในศาล ระหว่างปี 2520-2521 กรณี พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ถูกกล่าวถึงเมื่อปี 2531ว่าเกี่ยวพันกับ 6 ตุลา และการรำลึก 20 ปี 6 ตุลาในปี 2539

ผู้เขียนเคยอธิบายความเปลี่ยนแปลงนี้ไว้แล้วในบทความอื่น[29] แต่ขออนุญาตเขียนถึงอีกครั้ง โดยมีรายละเอียดการตีความต่างไปจากเดิมบ้าง จากนั้นจะอธิบายแนวโน้มทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อความทรงจำ 6 ตุลา และจะเสริมว่าการรำลึก 20 ปี 6 ตุลาเมื่อปี 2539 เป็นหลักหมายสำคัญว่า วาทกรรม 6 ตุลาเปลี่ยนไปมากเสียจนทำให้ความทรงจำของฝ่ายขวาถูกกดเก็บไว้ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

**คดี 6 ตุลา 2520-2521 และจุดเริ่มของความเงียบ**

ในบรรดาผู้ถูกจับกุมจากธรรมศาสตร์ 3 พันกว่าคน ในที่สุดเหลือเพียง 18 คนที่ถูกส่งฟ้องศาลทหารในเมื่อ 5 กันยายน 2520 ด้วยข้อหาฉกรรจ์รวมทั้งข้อหามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และข้อหาฆ่าเจ้าพนักงาน กับอีก 1 คนถูกฟ้องศาลพลเรือนในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ [30] การสั่งฟ้องเกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร หลังจากจับกุมไว้เฉยๆ เป็นเวลาเกือบปี คดี 6 ตุลา

---

[29] ธงชัย วินิจจะกูล 2539 และ Thongchai Winichakul 2002

[30] สมยศ เชื้อไทย (บก.) 2531, น. 71-80

เริ่มต้นขณะที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นั่นคือ การรัฐประหารล้มรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียรในเดือนตุลาคม 2520 เพียงเดือนเศษหลังการสั่งฟ้องจำเลยคดี 6 ตุลา การรัฐประหารส่งผลให้บรรยากาศเผด็จการอย่างน่าอึดอัดของยุครัฐบาลขวาจัดจบสิ้นลง บรรยากาศทางการเมืองภายใต้รัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ผ่อนคลายขึ้นฉับพลัน

ผลกระทบของเหตุการณ์ 6 ตุลาต่อสังคมการเมืองไทยยังคงหนักหน่วงรับรู้ได้อยู่ในขณะนั้นจากหลายแง่มุม นักศึกษาจำนวนมากเข้าป่า พรรคคอมมิวนิสต์ไทยเติบโตกล้าแข็งขึ้น ปฏิกิริยาจากนานาประเทศต่อการสังหารโหดและต่อรัฐบาลเผด็จการขวาจัดยังคงมีอยู่ คดี 6 ตุลาจึงเป็นประเด็นสำคัญมากของสังคมการเมืองไทยขณะนั้น เพราะเป็นทั้งกรณีที่จะส่งผลต่อความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆในสังคม และเป็นดัชนีชี้ทิศทางของประชาธิปไตยไทยต่อมา ท่ามกลางบรรยากาศเช่นนี้เองที่วาทกรรมต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาเปลี่ยนไปนับแต่ตอนนั้น

เพียง 6 วันหลังการรัฐประหารประชาชนสาขาอาชีพต่างๆ 632 คนยื่นหนังสือต่อคณะปฏิวัติเรียกร้องให้นิรโทษกรรมคดีการเมือง หลังการรัฐประหารไม่ถึงเดือนเมื่อคณะปฏิวัติออกประกาศฉบับที่ 25 (8 พ.ย.2520) อนุญาตให้ผู้ถูกกล่าวหามีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์สามารถมีทนายแก้ต่างในศาลได้ ถึงแม้ประกาศดังกล่าวไม่ได้เฉพาะเจาะจงถึงคดี 6 ตุลา แต่นั่นคือเป้าหมายของการเปลี่ยนกฎหมายเช่นแน่ๆ จากนั้นมีเสียงเรียกร้องให้นิรโทษกรรมแก่ผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาจากอาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ จากบุคคลองค์กรหลายวงการต่างๆ จากชาวไทยในต่างประเทศ จากนักกฎหมายทั้งในและต่างประเทศและจากองค์กรต่างประเทศหลายแห่งทั่วโลก เกิดขึ้นเป็นระยะต่อมานับปีจนสิ้นสุดคดี ด้วยเหตุผลเพื่อสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ[31]

การพิจารณาคดีกลับกลายเป็นโอกาสที่ฝ่ายนักศึกษาสามารถแสดงออกทางการเมืองอย่างเปิดเผยและถูกกฎหมาย แม้ว่าจะเป็นศาลทหารภายใต้ระบอบเผด็จการก็ตามที กล่าวคือ ทุกครั้งที่มีการพิจารณาคดีจะมีผู้ไปชุมนุมและขอเข้าฟังนับพันคน จนกลายเป็นการชุมนุมย่อยๆทางการเมืองในเขตทหารทุกสัปดาห์ ความสำคัญของคดียังส่งผลให้ตัวแทนรัฐบาลหลายประเทศเข้าฟังการพิจารณาคดีและติดตามจับตาเรื่องนี้อีกด้วย กลายเป็นว่าคดี 6 ตุลาสร้างแรงกดดันทั้งในและนอกประเทศต่อรัฐบาลเผด็จการชุดต่างๆที่เข้ามามีอำนาจหลัง 6 ตุลา

ในระหว่างนั้น ยิ่งดำเนินคดีไป จำเลยคดี6 ตุลายิ่งดูไม่ใช่ผู้กระทำความผิดที่โดนฟ้องในศาล เพราะฝ่ายปราบปรามบุกธรรมศาสตร์กลับยิ่งต้องตอบคำถาม ต้องอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์เช้าวันนั้น ยิ่งดำเนินคดียิ่งไม่เป็นผลดีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปราบปรามและการวางแผนทั้งหลายอันนำไปสู่ 6 ตุลา ข้อเท็จจริงน่าสนใจจำนวนมากที่ปรากฏขึ้นในศาลชี้ไปที่ความผิดและข้อน่าสงสัยหลายอย่างเกี่ยวกับฝ่ายปราบปรามและผู้อยู่เบื้องหลัง สื่อมวลชนรายงานการพิจารณาคดีอย่าง

---

[31] ดูตัวอย่างใน **คดีประวัติศาสตร์ คดี 6 ตุลา**, 2521, น. 310-321

ใกล้ชิด ยิ่งคดีดำเนินต่อไป รัฐ เจ้าหน้าที่ และผู้มีอำนาจอีกหลายคนเสมือนเป็นผู้ต้องหาที่กำลังถูกดำเนินคดีในสายตาของสาธารณชน จำเลยทั้งหลายเป็นแค่ผู้แสดงประกอบเท่านั้นเอง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดต่อคดี 6 ตุลาเป็นทั้งเหตุและผล และเป็นภาพสะท้อนของความรับรู้และวาทกรรม 6 ตุลาที่กำลังเปลี่ยน เพียงแค่ปีเศษหลังเหตุการณ์ วาทกรรม 6 ตุลาคือชัยชนะและนักศึกษาคือศัตรูขายชาติเริ่มหมดอำนาจ วาทกรรม 6 ตุลาแบบตรงข้ามซึ่งแพร่หลายอยู่ในมหาวิทยาลัยมาตลอดปีเริ่มเป็นที่รู้จักของสาธารณชน ฝ่ายขวาทั้งระดับตัวเล็กอย่างกระทิงแดง นวพล ลูกเสือชาวบ้าน ทหาร ตำรวจ นักการเมืองอย่างนายสมัคร สุนทรเวช ประมาณ อดิเรกสาร ชาติชาย ชุณหวัณ และผู้อยู่เบื้องหลังใหญ่กว่านั้นที่เอ่ยชื่อไม่ได้ทั้งหลาย เริ่มตกเป็นเป้าของวาทกรรม 6 ตุลา ภาษาสำนวนที่หนังสือพิมพ์ใช้เรียกเหตุการณ์ 6 ตุลาและฝ่ายนักศึกษาเปลี่ยนไป

ในที่สุด รัฐบาลจึงตัดสินใจผลักพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯกรณี 6 ตุลาผ่านสภาอย่างรวบรัดรวดเร็วเมื่อกลางกันยายน 2521 ด้วยเหตุผลเพื่อความสามัคคีของตนในชาติ ยุติความขัดแย้งในสังคมไทยที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยให้ถือว่าผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำใดๆที่เกี่ยวเนื่องกับการชุมนุมในธรรมศาสตร์ระหว่าง 4-6 ตุลา 2519 หากเป็นการกระทำผิดก็ให้ถือว่าพ้นผิด ให้ปล่อยตัวจำเลยคดี 6 ตุลา จะกล่าวหาฟ้องร้องกันว่ามีความผิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ได้อีกต่อไป[32] แม้ว่า พ.ร.บ. นิรโทษกรรมฯจะระบุทำนองว่า จำเลยคดี 6 ตุลาและนักศึกษาเป็นผู้กระทำผิด[33] และผลเฉพาะหน้าได้แก่การปล่อยตัวผู้ต้องหาคดี 6 ตุลาหมดทุกคน แต่เห็นได้ไม่ยากว่าการนิรโทษกรรมเป็นผลดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและฝ่ายขวาทั้งหลายตั้งแต่ระดับลงมือขึ้นไปถึงผู้บงการสนับสนุนอยู่ข้างหลังทั้งหลายด้วย

นายกรัฐมนตรีเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์กล่าวภายหลังการปล่อยตัวผู้ต้องหาว่า พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯเป็นพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ดังนั้นผู้ถูกปล่อยตัวทั้งหลายจึงควรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และ "อย่าทำผิดซ้ำอีก" สุธรรม แสงประทุม ผู้นำของจำเลยในคดีตอบว่า "เราคือผู้บริสุทธิ์" [34] คำตอบของสุธรรมมีความหมายอย่างยิ่งในทางประวัติศาสตร์เพราะเป็นการปฏิเสธความพยายามทั้งหลายที่โยนความผิดมาให้แก่เหยื่อที่ถูกปราบปราม เป็นการสร้างวาทกรรมสวนกลับที่มีความหมายว่าเรื่อง 6 ตุลาแบบฝ่ายนักศึกษาหรือแบบเหยื่อยังไม่เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน ในทางกลับกัน อาชญากรผู้กระทำผิด ผู้ต้องหาตัวจริงยังคงลอยนวลและไม่เคยถูกนำตัวขึ้นศาลดำเนินคดี

---

[32] ดู "พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ 4 ถึง วันที่ 6 ตุลาคม 2519" พ.ศ. 2521 ใน สมยศ เชื้อไทย (บก.) 2531, น. 363-365

[33] "... การกระทำอันเป็นความผิดทั้งหลายทั้งปวงก็ดี เกิดขึ้นเนื่องความไม่เข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริง เพราะเหตุแห่งความเยาว์วัยและการขาดประสบการณ์ของผู้กระทำความผิด..." สมยศ เชื้อไทย (บก.) 2531, น. 363.

[34] **มติชน** 22 กันยายน 2521, ข่าว

ผลที่เกิดขึ้นทันทีในบรรยากาศเช่นนั้นก็คือ ฝ่ายนักศึกษา ฝ่ายผู้ชุมนุมที่ถูกปราบปรามเมื่อ 6 ตุลาไม่ถูกเรียกว่าเป็นอาชญากร ผู้ทรยศ ศัตรูของชาติ ผู้ก่อการจลาจล ฯลฯ อีกต่อไป มีการจัดงานต้อนรับผู้ได้รับการปล่อยตัวตามมหาวิทยาลัยหลายแห่ง การต้อนรับเหล่านี้เปรียบเสมือนพิธีกรรมที่ตอกย้ำวาทกรรม 6 ตุลาแบบตรงข้ามกับของรัฐในขณะนั้น รัฐบาลถึงกับต้องอ้างความสมานฉันท์สามัคคีเข้าแทรกแซง สั่งให้มหาวิทยาลัยต่างๆ ยกเลิกพิธีกรรมเหล่านั้น อ้างว่าการต้อนรับจะยิ่งเป็นการเผชิญหน้ากับฝ่ายที่ขัดแย้งกันอยู่และความสามัคคีจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ รัฐบาลระบุชัดว่าทุกฝ่ายควรหยุดพูด หยุดแสดงความเห็น และปล่อยให้เหตุการณ์ 6 ตุลาเลือนหายไปจากความทรงจำ[35]

อาจกล่าวได้ว่า ความเงียบเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลามิได้เกิดขึ้นทันทีหลังเหตุการณ์ ฝ่ายขวาผู้ชนะยังคงส่งเสียงดังฉลองชัยชนะและด่าประณามศัตรูอยู่กว่าปี ตามด้วยเสียงแทรกซ้อนของฝ่ายนักศึกษาตลอดเวลาที่คดี 6 ตุลายังอยู่ในศาล ความเงียบเกี่ยวกับ 6 ตุลาเริ่มเกิดขึ้นหลังการนิรโทษกรรมปี 2521 เพื่อความสามัคคีสมานฉันท์ สังคมไทยตอบรับด้วยการร่วมมือกันเงียบ วาทกรรม 6 ตุลาเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เอื้ออำนวยและให้ความชอบธรรมแก่ความเงียบ นั่นคือ 6 ตุลาไม่ใช่ชัยชนะแต่เป็นฝันร้ายที่ก่อให้เกิดความแตกแยกไม่ลงรอยกันภายในชาติ จำต้องจัดการสมานแผลด้วยการปล่อยให้เวลาเยียวยาโดยทุกฝ่ายควรอยู่ในความเงียบ หยุดการพูดถึงความจริง หยุดการชี้นิ้วไปมาว่าใครผิด รัฐบาลจึงส่งเสริมให้ทั้งสังคมช่วยกันลืมซะ นี่คือความหมายและผลกระทบทางวัฒนธรรมการเมืองของพ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ

ดังนั้นเมื่อนิตยสาร**โลกใหม่** ตีพิมพ์ภาพเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 เมื่อปี 2522 รัฐบาลจึงสั่งปิดทันที ยามใดก็ตามที่มีการกล่าวถึง 6 ตุลา รวมทั้งทุกครั้งที่นักศึกษาธรรมศาสตร์พยายามจัดงานรำลึก 6 ตุลา จะมีรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ หรือผู้ใหญ่ในสังคมออกมาตักเตือนแทบทุกครั้งและแนะนำให้ลืมเสีย[36] มีเพียงน้อยครั้งและในแวดวงแคบๆ เท่านั้นที่เรื่อง 6 ตุลาจากมุมมองของผู้ถูกกระทำยังคงเล่าขานกันต่อมา เช่น ในกิจกรรมของกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย การรำลึก6 ตุลาที่ธรรมศาสตร์ระหว่างปี 2525-2437 กลายเป็นงานเล็กๆ จัดบ้างไม่จัดบ้างและไม่ค่อยมีคนมาร่วมสักเท่าไหร่ ในระยะนั้นสื่อมวลชนแทบไม่เอ่ยถึงเรื่องเหตุการณ์ 6 ตุลาอีกไม่ว่าจากทัศนะของฝ่ายใด

ความเงียบหมายความว่า 6 ตุลาไม่ใช่ชัยชนะที่ควรฉลองอย่างชื่นชมอีกต่อไป เรื่อง 6 ตุลาแบบฝ่ายขวาไม่ใช่วาทกรรมแบบที่รัฐหรือสังคมต้อนรับอีกแล้ว

**กรณี พล.ต.จำลอง ศรีเมือง 2531**

---

[35] ดู ข่าว **มติชน** ระหว่าง 22-27 กันยายน 2521

[36] ดูตัวอย่างใน **สยามใหม่** 16 ตุลาคม 2525, น. 16

10 ปีถัดมาหลังการนิรโทษกรรม ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งเมื่อปี 2531 พล.ต.จำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมในขณะนั้น ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่า กทม.อยู่ด้วยต้องเจอเรื่องปวดหัว เพราะได้รับการยกย่องว่ามีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519

ความอื้อฉาวเริ่มจากลูกพรรคของจำลองเอง คือ จงกล ศรีกาญจนา ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนเพื่อโฆษณาสรรพคุณของตนว่ามีประวัติทางการเมืองโชกโชน คือเป็นผู้นำ "ชมรมแม่บ้าน" ซึ่งเป็นกลุ่มฝ่ายขวาที่มีบทบาทเป็นที่รู้จักพอสมควรก่อน 6 ตุลา ที่สำคัญคือเป็นหนึ่งในกลุ่มนำการชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้าเมื่อวันที่ 6 ตุลา 2519 แล้วเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีปลดรัฐมนตรีคอมมิวนิสต์ออกจากคณะรัฐบาล จงกลกล่าวว่า ณ ที่ชุมนุมนั้นเองตนได้รู้จักพบกับจำลอง ซึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นผู้ดูแลจัดแจงคนปราศรัยในการชุมนุมครั้งนั้น และคอยชี้นำแก่ผู้ปราศรัยว่าควรพูดประเด็นอะไรบ้าง[37]

จงกลต้องการโอ้อวดตัวว่าตนรู้จักและทำงานกับ พล.ต.จำลองมาเป็นเวลานาน หากนางคุยโวเรื่องนี้หลัง 6 ตุลาใหม่ๆ คงได้รับเสียงปรบมือชมเชยและไม่มีอะไรอื้อฉาวเลยสักนิด หากพล.ต.จำลองทำเช่นนั้นจริง ก็คงออกมายืดอกรับว่าตนสำคัญขนาดไหนในการชุมนุมของฝ่ายขวาคราวนั้น แต่การเล่าถึงเรื่องนั้น ณ ปี 2531 ด้วยวาทกรรมที่ถือว่า 6 ตุลาคือวีรกรรมอันน่าภาคภูมิใจกลับผิดเวลาผิดยุคสมัยไม่สอดคล้องกับการเมืองของปี 2531 อีกต่อไปแล้ว กลับกลายเป็นการสร้างปัญหาแก่จำลอง จงกลถูกพรรค (โดยจำลอง เอง?) สั่งห้ามปราศรัยหรือให้สัมภาษณ์ใดๆต่อสาธารณชนอีกต่อไป

มีผู้ออกมาช่วยซ้ำเติมและช่วยแก้ตัวแทนจำลองกันหลายราย เพื่อนทหารร่วมรุ่นของเขาออกมายืนยันว่าจำลองเป็นทหารฝ่ายข่าวที่มีบทบาทแข็งขันในการจัดการชุมนุมของฝ่ายขวา[38] ชัยอนันต์ สมุทวณิช อ้างการศึกษากลุ่มนายทหารหนุ่มที่ตนทำว่า จำลองต่อต้านนักศึกษาฝ่ายซ้ายแต่เขาไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาที่ธรรมศาสตร์[39] จำลองเองออกมาชี้แจงในการชุมนุมปราศรัยครั้งใหญ่ของพรรคพลังธรรมก่อนการเลือกตั้ง แต่คำชี้แจงของเขาคลุมเครือ หลบเลี่ยง ไม่กล้าตอบชัดๆ ตรงไปตรงมาว่าบทบาทของตนในเหตุการณ์ 6 ตุลาคืออะไร เขาเพียงแต่ยืนยันว่าไม่ได้ย่างกรายไปใกล้ธรรมศาสตร์เลยในวันนั้น แต่ยอมรับว่าเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของกลุ่มฝ่ายขวาจริง รวมทั้งการชุมนุมที่ลานพระบรมรูปฯ เมื่อวันที่ 6 ตุลา 2519 ด้วยในฐานะประชาชนธรรมดาคนหนึ่งที่ไม่พอใจกับการที่นักศึกษาแสดงละครหมิ่นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เขากล่าวว่าสถานการณ์ในที่ชุมนุมนั้นสับสนเป็นอย่างยิ่ง เขาจึงเป็นแค่คนธรรมดาๆคนหนึ่งที่พยายามเสนอแนะแก่ผู้พูด

[37] **หลักไทย** 30 มิถุนายน 2531, น. 26-28

[38] **ข่าวพิเศษ** 27 กรกฎาคม - 2 สิงหาคม 2531, น. 16-17

[39] Chai-anan Samudavanija 1982

บนเวทีว่าควรพูดประเด็นอะไรบ้าง เขาย้ำว่าการชุมนุมที่ลานพระรูปฯ ในเวลาเดียวกับที่มีการปราบปรามที่ธรรมศาสตร์ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการสังหารโหดที่ธรรมศาสตร์เลย[40]

ในระหว่างกรณีจำลองนั้นเอง นักการเมืองระดับนำหลายคนที่มีบทบาทมาตั้งแต่ปี 2519 จะถูกสื่อมวลชนซักถาม อาทิเช่น สมัคร สุนทรเวช และ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ พวกเขาปฏิเสธแบบเดียวกันเผงว่าไม่ได้ย่างกรายมาใกล้ธรรมศาสตร์เลย แต่หลายคนกลับตอบไม่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของตนในขบวนการฝ่ายขวา คำตอบมาตรฐานว่าไม่ได้ย่างกรายเข้าใกล้ธรรมศาสตร์เลยดูจะเป็นคำแก้ตัวที่ดีที่สุดจากบุคคลระดับนำของสังคมในขณะนั้น ราวกับว่าบทบาทสำคัญที่น่ารังเกียจหมายถึงเฉพาะผู้ลงมือใช้อาวุธด้วยตัวเองและต้องเกิดขึ้นที่ธรรมศาสตร์เท่านั้น ทั้งๆที่ในความเป็นจริงผู้มีบทบาทสำคัญรวมถึงผู้อยู่ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ข้อมูลผิดๆแก่คณะรัฐบาลและคอยขัดขวางไม่ให้รัฐบาลลงมือจัดการกับการชุมนุมที่พระรูปฯ รวมถึงบทบาทของพ.ท.อุทาร สนิทวงศ์ และวิทยุยานเกราะ ทั้งๆที่เขาไม่ได้เข้าใกล้ธรรมศาสตร์แต่อย่างใด และรวมถึงใครก็ตามที่ออกคำสั่งแก่ตำรวจตระเวณชายแดนให้เดินทางจากปราณบุรีมาถึงธรรมศาสตร์เพื่อลงมือทันเวลาเช้าวันนั้น ในกรณีของจำลอง ข้อแก้ตัวของเขายังหมายความว่า การชุมนุมที่พระรูปฯไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆกับการปราบปรามที่ธรรมศาสตร์

ไม่ว่าความจริงจะเป็นอย่างไรก็ตาม เป็นที่แน่ชัดว่าการมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการของฝ่ายขวาในช่วง 6 ตุลา ไม่ใช่เกียรติประวัติอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นชนักทางการเมืองที่นักการเมืองฝ่ายขวาพยายามปัดให้พ้นตัวเป็นพัลวัน กลายเป็นเรื่องอัปยศ น่าอดสูที่ควรเก็บซ่อนไว้ แม้ว่าคงจะมีฝ่ายขวาที่ยังคงเห็น 6 ตุลาเป็นวีรกรรม (อย่างเช่นจงกล) แต่จำลองและอีกหลายคนรู้ว่าบรรยากาศ ณ เวลานั้น สาธารณชนกลับถือว่า 6 ตุลาเป็นสิ่งน่าละอายไปเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายขวาหลงยุคอย่างจงกลจึงโดนเซนเซอร์ถูกตัดโอกาสที่จะเล่าเรื่อง 6 ตุลาตามแบบของตน

กล่าวอีกอย่างก็คือ วาทกรรมแบบฝ่ายขวาที่เห็น 6 ตุลาเป็นวีรกรรมและชัยชนะถูกกดปราบให้อยู่ในความเงียบ วาทกรรมแบบฝ่ายขวาที่ยังคงได้รับอนุญาตให้โลดแล่นอยู่ในพื้นที่สาธารณะกลับเป็นการแก้ตัว หลบเลี่ยง คลุมเครือ อย่างที่จำลองและนักการเมืองหลายคนกล่าว

**6 ตุลาวันวังเวง**

ในอีกด้านหนึ่ง หลายปีต่อมาเริ่มปรากฏวาทกรรม 6 ตุลาแบบไม่ซ้าย ไม่ขวา ที่เต็มไปด้วยความเห็นอกเห็นใจนักศึกษา ทั้งไม่เห็นด้วยและรังเกียจฝ่ายขวาที่กระทำการโหดเหี้ยมรุนแรง วาทกรรมแบบนี้สอดคล้องกับความเงียบที่ปกคลุมมานานพอสมควร กล่าวคือ ท่ามกลางความเงียบของ 6 ตุลานั้น กระแสประชาธิปไตยและบรรยากาศเสรีนิยมกว้างขวางขึ้นในสังคมไทยนับจากกลางทศวรรษ 2520 จนถึงกลางทศวรรษถัดมา ซึ่งรวมถึงเหตุการณ์เดือนพฤษภา 2535 คนรุ่นที่ผ่าน

---

[40] ดูคำปราศรัยฉบับเต็มของจำลองใน **มติชน** 18 กรกฎาคม 2531

เหตุการณ์เดือนตุลามามีบทบาทมากขึ้น เสียงดังขึ้นในสังคมไทย ความคิดเห็นทางสังคมการเมือง ณ กลางทศวรรษ 2530 จึงมีความโน้มเอียงที่ปฏิเสธอำนาจเผด็จการทหารและไม่ยอมรับการสังหารโหดหรือความรุนแรงทางการเมืองแบบ 6 ตุลาอีกต่อไป ในอีกแง่หนึ่ง ณ ช่วงเวลาดังกล่าว สังคมไทยก้าวพ้นการเมืองแบบแบ่งขั้วซ้าย-ขวาไปแล้ว (แม้ว่าอาจจะยังมีมรดกหลงเหลืออยู่ก็ตาม) ความถูกต้องสูงส่งทางอุดมการณ์แต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นความรักชาติ-ศาสน์-กษัตริย์แบบยุคสงครามเย็น หรือ ประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ปฏิวัติประชาชาติประชาธิปไตยต่างหมดพลังดึงดูด ซ้ำกลับชวนให้วิพากย์วิจารณ์หรือสงสัยไม่ไว้ใจอุดมการณ์และฝักฝ่ายแบบเดิมๆ

วาทกรรม 6 ตุลาแบบไม่ซ้ายไม่ขวา แต่ปฏิเสธการใช้ความรุนแรง จึงสามารถปรากฏตัวในพื้นที่สาธารณะได้และดูเหมือนว่าแพร่หลายมากขึ้นเรื่อยๆ

เดือนตุลาคม 2537 (18 ปีหลังเหตุการณ์) พ.ต.อ.มนัส สัตยารักษ์ นายตำรวจนักเขียนชื่อดังเขียนรำลึก 6 ตุลาโดยเล่าเรื่องตามความทรงจำของตนในขณะนั้น เขาเล่าว่า เขาถูกปลุกขึ้นมากลางดึกของคืนวันที่ 5 ตุลาด้วยความวิตกห่วงใยนักศึกษาที่ชุมนุมอยู่ในธรรมศาสตร์ เขาไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่อนุญาตให้ตำรวจสามารถใช้อาวุธได้ตามความจำเป็น ครั้นไปถึงหน้าธรรมศาสตร์เหตุการณ์ชุลมุนสับสนจนเขารู้สึกว่าสายไปเสียแล้ว อยู่นอกเหนือการควบคุมแล้ว “การปฏิบัติการต่าง ๆ กลายเป็นเรื่องส่วนตัวไปเสียแล้ว”[41] เขาพยายามยุติการยิงของเพื่อนตำรวจ แต่ไร้ผล แม้แต่ “ธงขาว”(ของฝ่ายนักศึกษา) ไม่มีความหมายต่อฝ่ายที่กระเหี้ยนกระหือรือจะชำระความแค้น” [42] เขาบรรยายหลายแห่งว่าตำรวจเป็นฝ่ายยิงเข้าใส่ผู้ชุมนุมในธรรมศาสตร์ “โดยไม่ได้หวังผลอะไรมากไปกว่าสร้างความพอใจให้แก่ตัวเองหรือกลุ่มตน ... ฝ่ายขวา” [43]

นี่เป็นข้อมูลที่ไม่เคยมีฝ่ายขวาหรือฝ่ายปราบปรามคนใดกล่าวเช่นนั้นมาก่อนเลยไม่ว่าต่อสาธารณะหรือในคำให้การแก่ตำรวจก็ตาม และจนถึงทุกวันนี้ ฝ่ายขวาและเจ้าหน้าที่ทั้งหลายก็ยังคงยืนยันว่านักศึกษาระดมยิงตำรวจและผู้อยู่นอกธรรมศาสตร์อย่างหนักจนตำรวจต้องยิงตอบโต้ ซึ่งกลายเป็นขนบหรือเรื่องเล่าแบบฉบับของฝ่ายขวาหลัง 6 ตุลาดังกล่าวมาแล้วในบทก่อน ควาททรงจำของมนัสจึงเป็นความแตกต่างสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่ควรสังเกต

มนัสเล่าอีกหลายอย่างซึ่งล้วนสะท้อนความเปลี่ยนแปลงวาทกรรม 6 ตุลา ได้แก่ 1) เขาพยายามห้ามไม่ให้ตำรวจยิงส่งเดชเข้าไปในธรรมศาสตร์จนเกือบถูกกระสุนเสียเอง 2) เขาเข้าไปช่วยชายคนหนึ่งให้หลุดรอดจากการถูกรุมประชาทัณฑ์โดยเอาตัวเองเข้าไปขวางไว้และกันชายผู้นั้นออกมา 3) ต่อมาระหว่างการจับกุม เขาบอกให้นักศึกษาไม่ต้องคลานสี่ขา แต่ให้เดินตามปกติไปขึ้นรถ 4) เขาบอกเพื่อนตำรวจว่าควรปฏิบัติให้ดีต่อนักศึกษาที่ถูกจับกุม จนกระทั่งชายคนหนึ่งที่อยู่

---

[41] มนัส สัตยารักษ์ 2537, น. 79

[42] เพิ่งอ้าง, หน้าเดิม. ผู้เขียนไม่พบว่ามีใครเคยกล่าวถึงธงขาวของฝ่ายนักศึกษาเลยไม่ว่าก่อนหน้าหรือภายหลังข้อเขียนของมนัส

[43] เพิ่งอ้าง, หน้าเดิม.

ใกล้ ๆ โกรธเขาและเข้ามากล่าววาจาข่มขู่เขา 5) เขาเป็นหัวหน้าควบคุมขบวนรถเมล์ที่บรรทุกผู้ที่ถูกจับกุมส่วนหนึ่งไปยังสถานที่คุมขังชั่วคราวที่นครปฐม ณ ที่นั้นเขารับรายงานว่านักศึกษาผู้ถูกจับกุมคนหนึ่ง (มนัสใช้คำว่า "เชลย") พยายามหลบหนีจึงถูกยิงตาย มนัสลำบากใจอย่างยิ่งเพราะไม่คิดว่าควรมีเหตุการณ์เช่นนั้นแต่ก็ต้องแก้ตัวแทนตำรวจชั้นผู้น้อยผู้ลงมือยิงนักศึกษาคนนั้น 6) เขาจึงต้องยอมกล่าวแก้เกี้ยวดังๆว่า "ผิวขาวเป็นหยวก น่าจะเป็นญวน" ทั้ง ๆ ที่เขารู้ว่าคนอื่นในที่นั้นที่ได้ยินคงไม่เชื่อเขาอยู่ดี

"ท้องฟ้าของเดือนตุลาคมสลัวแล้ว เหตุการณ์สงบแล้ว เหลือไว้แต่ซากปรักหักพังยับเยินทั้งวัตถุและจิตใจ"[44] มนัสคิดเช่นนั้นจริงๆ หรือไม่เมื่อปี 2519? รายละเอียดที่เขาเล่าจริงทั้งหมดหรือไม่? ต่อให้เราถามมนัสวันนี้และได้คำตอบ ความสงสัยก็อาจจะไม่หมดไป

สิ่งที่น่าสนใจคือ สำหรับคนที่กล่าวว่ายังจำภาพเหตุการณ์ได้ราวกับผนังกระโหลกของเขาเป็นแผ่นฟิล์ม เรื่อง 6 ตุลาในความทรงจำของเขา ณ ปี 2537 ต่างลิบลับจากเรื่องเล่าแบบฉบับของฝ่ายเจ้าหน้าที่เมื่อ 18 ปีก่อนหน้านั้น ชื่อเรื่องของเขาให้ความหมายชัดเจนอยู่ในตัวว่า 6 ตุลาในความทรงจำของมนัสเป็น "วันวังเวง" เต็มไปด้วยความสลดหดหู่ของคนที่เห็นอกเห็นใจเหยื่อของความรุนแรง เขากล่าวตอนท้ายว่า แม้ว่าเขาจะไม่ได้ชอบคอมมิวนิสต์เลย แต่เขา "เกลียดฝ่ายขวาซึ่งเป็นฟาสซิสต์ในอัตราที่สูงกว่าหลายเท่าพันทวี" [45]

18 ปีหลังเหตุการณ์ นายตำรวจผู้นี้จดจำ 6 ตุลา ได้ใกล้เคียงกับเรื่องของฝ่ายนักศึกษามากแม้ว่าเขาจะเป็นคนอยู่นอกขบวนการนักศึกษาและอยู่ฝ่ายปราบปรามก็ตาม เช่น เขาเห็นนักศึกษายอมแพ้แล้ว (ไม่มีฝ่ายขวาคนอื่นกล่าวถึงข้อนี้เลย) เขาพยายามบอกให้ตำรวจหยุดยิง เขาระบุทิศทางของกระสุนแบบเดียวกับที่ผู้ต้องหาทุกคนบอกซึ่งต่างกับที่ฝ่ายขวาและเจ้าหน้าที่ทุกคนบอก เขาเอาตัวเองเข้าปกป้องผู้ถูกจับกุม เขาโดนข่มขู่อย่างแรงเหมือนผู้ถูกจับกุม และเขาต้องการให้นักศึกษาเดิน ไม่ใช่คลาน แต่สถานะของเขาที่ใกล้เคียงเหยื่อยุติลงเมื่อเขาต้องพูดภาษาเดียวกับฝ่ายขวาที่กำลังเฉลิมฉลองชัยชนะในขณะนั้นว่า คนถูกยิงเป็นญวน คนตายเป็น "คนอื่น" (นัยในขณะนั้น ก็คือ เป็นญวนย่อมสมควรตาย หรือตายก็ไม่เป็นไรและผู้ยิงไม่มีความผิด) 6 ตุลาสำหรับเขาจึงวังเวงเพราะถึงที่สุดแล้วแม้แต่ตัวตนของเขาเองก็อยู่ในภาวะอิหลักอิเหลื่อเป็นที่สุด ตัวตนของเขาอยู่ทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกัน แถมยังไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้สักแบบ คือ อยู่ฝ่ายปราบปรามแต่ไม่อยากปราบ เห็นใจฝ่ายถูกปราบแต่อยู่ในเครื่องแบบ และไม่ว่าจะเลือกข้างไหนก็เป็นโศกนาฏกรรมทั้งนั้น

ถ้ามนัสกล้าหาญพอที่จะออกมาเล่าเรื่อง 6 ตุลาแบบนี้ตั้งแต่หลัง 6 ตุลาใหม่ๆก็คงจะดี แต่หากเขาทำเช่นนั้นจริง เขาคงตกเป็นเหยื่ออีกรายของ 6 ตุลาอย่างไม่ต้องสงสัย เรื่อง 6 ตุลาแบบมนัส

---

[44] เพิ่งอ้าง, น. 80

[45] เพิ่งอ้าง, น. 80

ไม่ได้รับอนุญาตในบรรยากาศขณะนั้น แต่ ณ ปี 2537 6 ตุลาที่เป็น "วันวังเวง" อาจตรงกับใจของคนจำนวนมากที่ต้องการเล่าประสบการณ์ของตนออกมาสู่สาธารณะ และเป็นที่ยอมรับได้ของผู้อ่านมติชนสุดสัปดาห์ในขณะนั้น ในขณะที่ 6 ตุลาที่เป็นชัยชนะของฝ่ายขวากลับเงียบเสียงลงไปแล้ว มีสถานะเป็นแต่ข้ออ้างห่วยๆ ที่คนพูดเอง ก็ไม่หวังว่าใครจะเชื่อ

คงบอกไม่ได้ว่า ณ ปี 2537 มีฝ่ายขวาและเจ้าหน้าที่กี่คนที่จดจำเรื่อง 6 ตุลาแบบมนัส สักกี่คนยอมรับหรือปฏิเสธวาทกรรม 6 ตุลาแบบมนัส แต่เชื่อได้ว่าความทรงจำและเรื่องแบบนี้อยู่ในใจของคนอ่านมากขึ้น คงบอกไม่ได้ว่านี่เป็นความรู้สึกแท้จริงที่ถูกเก็บไว้เงียบๆ ตั้งแต่ปี 2519 แต่เพิ่งได้โอกาสแสดงออก หรือเป็นความทรงจำและทัศนะ ณ ปี 2537 ที่ช่วยให้คนๆ หนึ่งรู้สึกผิดน้อยลงต่ออดีตของตนเอง เพื่อที่จะสามารถมีชีวิตปกติต่อไปได้ในปัจจุบันซึ่งหลายอย่างเปลี่ยนไปมากแล้ว

เรื่อง 6 ตุลาของนายตำรวจ 2 คนคือ สล้างและของมนัส เป็นตัวแทนสะท้อนความทรงจำที่เปลี่ยนแปลงไปในหมู่ฝ่ายปราบปราม เวลา20 ปีมีผลให้เรื่องต่างแบบสามารถพูดได้หรือไม่ได้ ณ เวลาที่ต่างกัน ความรู้สึกผิด ละอาย อดสู อาจเกิดขึ้นหลังการกระทำนานหลายปี เลยอาจเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเรามองดูอดีตจากปัจจุบัน

**แนวโน้มทั่วไปที่มีผลต่อความทรงจำ 6 ตุลา**

เกิดความเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยอย่างไรระหว่างปี 2520-2539 ที่มีผลต่อความทรงจำและเรื่อง 6 ตุลา ?ในที่นี้ผู้เขียนจะทบทวนพอสังเขป แต่การวิเคราะห์ตีความอย่างพิสดารคงเป็นหัวข้อวิจัยต่างหากออกไป และอาจมีหลายคำถามที่ต้องศึกษาต่างหากไปอีกเรื่อง

สภาพแวดล้อมทางการเมืองที่สำคัญที่สุด 2 ประการได้แก่

ประการแรก สงครามต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในประเทศเปลี่ยนแปลงไปจนยุติในที่สุด และสงครามเย็นระดับโลกก็ยุติในเวลาต่อมา การล้มรัฐบาลธานินทร์สะท้อนการต่อสู้ภายในหมู่ผู้กุมอำนาจรัฐและการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ท่าทีนโยบายที่ใช้ในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ การเปลี่ยนแปลงนี้เกี่ยวเนื่องกับความเติบโตขึ้นของขบวนการคอมมิวนิสต์หลังเหตุการณ์ 6 ตุลา กล่าวอย่างย่อได้ว่า ระหว่างที่ฝ่ายขวาบางแขนงกำลังฉลองชัยชนะในการต่อสู้ยุติคอมมิวนิสต์ในเมืองนั้น ผู้มีอำนาจอีกแขนง (ซึ่งต้องนับว่าเป็นฝ่ายขวาเมื่อ 6 ตุลาเช่นกัน บางคนอาจมีบทบาทสำคัญด้วย) เริ่มตระหนักว่า 6 ตุลาเป็นความผิดพลาดครั้งใหญ่ที่ก่อปัญหาคอมมิวนิสต์อย่างน่าวิตกกว่าเดิม ท่าทีของรัฐบาลเกรียงศักดิ์ต่อคดี 6 ตุลา จึงต่างกับรัฐบาลธานินทร์อย่างเห็นได้ชัด ทั้งการประกาศยอมให้มีทนายแก้ต่างแทนผู้ต้องหาได้ และยอมให้เปิดศาลทหารให้รองรับผู้ร่วมฟังการพิจารณาคดีได้มากขึ้น เป็นต้น

การนิรโทษกรรมตามที่กล่าวมาแล้วในแง่ของความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ในกรณี 6 ตุลา มีความหมายกว้างไกลกว่าผู้เกี่ยวข้องโดยตรงโดยอ้อมกับ 6 ตุลา นั่นคือ เป็นส่วน

หนึ่งของการเปลี่ยนยุทธศาสตร์ท่าทีและนโยบายการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่กำลังเกิดขึ้นในหมู่ผู้กุมอำนาจรัฐของไทย เป็นสัญญาณว่ารัฐไทยต้องการสื่อสารกับปัญญาชนที่เข้าร่วมกับ พคท. หลัง 6 ตุลา และกับปัญญาชนที่ยังอยู่ในเมืองเป็นปฏิปักษ์กับรัฐอยู่อย่างเงียบๆ การเปลี่ยนท่าทีของฝ่ายมีอำนาจต่อ 6 ตุลาจากชัยชนะสู่ความปรองดอง (ด้วยความเงียบ) จึงเป็นข้อต่อสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่นโยบายและคำสั่งนายกรัฐมนตรีฉบับที่ 66/23 ที่รู้จักกันดีในเวลาต่อมา

การล่มสลายของ พคท. และเรื่องราวความเลวร้ายผิดพลาดของ พคท. ตามที่ปรากฏในเวลาต่อมา กลายเป็นหลักฐานยืนยันแก่ฝ่ายขวาว่าการต่อสู้ของตนเมื่อ 6 ตุลาเป็นสิ่งถูกต้องสมควรแล้ว แต่ในอีกแง่หนึ่ง บทบาทของนักศึกษาที่เข้าป่านี้มีส่วนให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยแตกล่ม จึงกลับชี้ให้เห็นว่านักศึกษาฝ่ายซ้ายในเมืองไม่ใช่ศัตรูของชาติ ไม่ใช่ญวน และในที่สุดก็ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ที่เป็นยักษ์มารน่าเกลียดน่ากลัวในแบบที่ฝ่ายขวาและอำนาจรัฐไทยสร้างภาพตลอดมา พวกเขาเป็นคนที่คิดต่างกัน เชื่อต่างกัน แถมยังเป็นปฏิกิริยาต่อรัฐแบบเผด็จการของไทยเองนั่นแหละ เรื่องราวความไม่เข้าท่าของ พคท. บวกกับการล่มสลายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ระดับโลกในเวลาต่อมา ยิ่งเปลี่ยนภาพพจน์ความน่ากลัวเหี้ยมโหดของคอมมิวนิสต์ให้กลายเป็นขบวนการทางการเมืองที่ล้าหลัง ใจแคบ ไร้ประสิทธิภาพ การเข้าร่วมกับพคท.จึงเป็นเรื่องน่าเศร้า น่าเสียดายมากกว่าจะเป็นความน่ากลัว หรือเป็นอันตรายต่อสังคม

นักศึกษาฝ่ายซ้ายจึงดูไม่น่าจะต้องถูกกำจัดอย่างโหดเหี้ยมทารุณอย่างที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519

ประการที่สอง พร้อมๆ กับที่ขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยล่มสลายและอดีตฝ่ายซ้ายทั้งหลายคืนเมือง การเปลี่ยนแปลงของประชาธิปไตยไทยก็เป็นอีกปัจจัยที่มีผลต่อความทรงจำและเรื่อง 6 ตุลา ความเปลี่ยนแปลงที่มักเรียกกันง่ายๆว่าจากประชาธิปไตยครึ่งใบสู่เต็มใบ และที่สำคัญที่สุดคือเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 สะท้อนแนวโน้มโดยทั่วไปของประชาธิปไตยไทยที่เข้มแข็งขึ้น (แม้จะขึ้นๆลงๆและไม่ทั่วด้านและไม่เคยเป็นลำดับอย่างที่ภาษาฝ่ายซ้ายมักใช้เป็นประจำก็ตาม) แนวโน้มประชาธิปไตยมิใช่แค่เรื่องของการเลือกตั้ง หรืออายุของรัฐธรรมนูญ หรืออายุของรัฐบาลผสม หรือสถาบันทางการเมืองเท่านั้น แต่แนวโน้มประชาธิปไตยยังสะท้อน (คือเป็นทั้งเหตุและผลของ) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่เกี่ยวข้องด้วย

ภายใต้แนวโน้มทางสังคมการเมืองดังกล่าวนี้ จึงหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไปกันได้ขึ้นมาด้วย ที่สำคัญคือ ค่านิยมทางการเมืองแบบใจกว้างขึ้น(มักเรียกว่า “เสรีนิยม”) เคารพความหลากหลาย ยอมรับความขัดแย้งว่าเป็นเรื่องปกติที่ต้องจัดการตามกระบวนการทางการเมืองหรือกฎหมายโดยไม่ใช้ความรุนแรง ความเติบโตและหลากหลายขึ้นของกระบวนการยุติธรรมและระบบกฎหมาย สิทธิพลเมือง และการขยายตัวขึ้นของกลุ่มองค์กรทางสังคมหรือที่เรียกตนเองว่าภาคประชาชน สิทธิมนุษยชนเป็นที่ยอมรับกว้างขวางในสังคมการเมือง

อย่างไรก็ตาม ลักษณะเฉพาะของความเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ที่เกิดในสังคมไทย ยังเป็นเรื่องต้องการความกระจ่างกว่านี้ อาทิ เช่น ใจกว้างขึ้นเฉพาะต่อกลุ่มองค์กรชนชั้นกลางในเมืองใหญ่มากกว่าต่อชนชั้นล่างและในหัวเมืองหรือในชนบทใช่หรือไม่ ใจกว้างขึ้นต่อกรณีที่ถือว่าเป็นการเมืองระดับชาติมากกว่าต่อกรณีที่ถือว่าเป็นเรื่องของท้องถิ่นใช่หรือไม่ ไม่ใช้ความรุนแรงต่อกรณีที่เห็นชัดๆว่าเป็นความต่างทางการเมืองแต่ยังคงใจแคบและรุนแรงต่อกรณีที่ถือว่าเป็นการขัดขืนอำนาจของรัฐหรือไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ของชาติใช่หรือไม่ และยังคงใช้ความรุนแรงต่อกรณีที่ถือว่าเป็นภัยต่อความเป็นไทย หรือเป็นภัยต่อศีลธรรม เป็นต้น เราจึงพบการใช้ความรุนแรงในหลายกรณีและสาธารณชนสนับสนุนหรือพอรับได้ เช่น ต่อกรณียาเสพติด ต่อแรงงานต่างชาติ ต่อชาวมุสลิมชายแดนภาคใต้ และต่อการประท้วงระดับเล็กตามหัวเมือง ที่ชัดเจนก็คือ ไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงจัดการกับการชุนนุมประท้วงรัฐบาลในกรณีที่เป็นการเมืองระดับชาติ โดนเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535

ภายใต้บรรยากาศและวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นนี้เอง เมื่อเรามองจากปี 2539หรือ 2549 (คือ 20 และ 30 ปีหลัง 6 ตุลาตามลำดับ) เหตุการณ์ 6 ตุลาและความโหดร้ายทารุณขนาดนั้นจึงดูเป็นเรื่องเหลือเชื่อ บางคนอาจนึกไม่ออกเข้าใจไม่ได้เลยว่า การต่อสู้กับคอมมิวนิสต์จะต้องใช้วิธีจัดการทำลายล้างกันอย่างโหดร้ายถึงขนาดนั้น ความแตกต่างทางความคิดจะต้องลงเอยด้วยความบ้าระห่ำป่านนั้น ทำไมจะต้องทำกับนักศึกษาที่ “แรง” ตามวัย ตามประสาคนอ่อนประสบการณ์ด้วยการกระทำที่อัปลักษณ์เหล่านั้น

6 ตุลา ณ ปีที่ 20หรือ 30 หลังจากนั้นกลายเป็นเหตุการณ์ที่เหลือเชื่อและนึกไม่ถึงในสายตาของคนรุ่นหลัง และในสายตาของคนรุ่นที่ประสบกับเหตุการณ์เองแต่เติบโตเปลี่ยนแปลงต่อมา

นี่คือบรรยากาศสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมการเมืองของการรำลึก 20 ปี 6 ตุลา ปี 2539

**20 ปีหลัง 6 ตุลา**

สมมติว่ารัฐบาลสมัคร – ธานินทร์ มีอำนาจอยู่ครบ 12 ปี ตามแผนที่เขาวาดไว้สวยหรู หรือสงครามกับคอมมิวนิสต์ไทยยืดเยื้อต่อมาอีกนานและภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ยังปกคลุมบรรยากาศการเมืองไทยอยู่ เรื่อง 6 ตุลาแบบวังเวงหรือแบบเหยื่อคงไม่มีพื้นที่หรือโอกาสมากนัก วีรชน 6 ตุลา คงหมายถึงนายเสมอ อ้นจรูญ และฝ่ายขวาทั้งหลาย ในทางกลับกันสมมติว่าพคท.ชนะสงครามประชาชน เราคงได้ยินเรื่อง 6 ตุลาฉบับนักปฏิวัติวันละหลายรอบและมีประวัติวีรชน 6 ตุลาเป็นแบบเรียนตั้งแต่ประถมถึงมัธยมปีสุดท้าย ความทรงจำของเราท่านก็อาจเป็นแบบที่นึกไม่ออกในทุกวันนี้

ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้น 20 ปีหลัง 6 ตุลาอยู่ในบรรยากาศประชาธิปไตยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ซึ่งเชื่อกันในขณะนั้นว่าเป็นการตอกฝาโลงให้แก่ระบบเผด็จการทหาร

ไปแล้ว ที่น่าสนใจก็คือ กล่าวกันว่าคนรุ่นที่ผ่านประสบการณ์เดือนตุลามา (คือเติบโตทางการเมืองมาท่ามกลางสถานการณ์ระหว่าง 2516-2519) มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เมื่อพฤษภาคม 2535

หลังการกลับคืนเมืองและภายหลังการล่มสลายของขบวนการฝ่ายซ้ายที่มีอยู่ในเมือง คนรุ่นดังกล่าวต้องใช้เวลาในการปรับตัว ปรับใจ ปรับความคิด เพื่อกลับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ ถึงแม้ว่ามีจำนวนหนึ่งจะหันเข้าหากิจกรรมทางเลือกใหม่ ๆ เช่น กลุ่ม NGO ต่าง ๆ แต่จำนวนมากกว่าหันกลับเข้าหาห้องเรียน ธุรกิจการงาน ใช้ชีวิตปรกติ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง และต้องใช้เวลาอย่างชนชั้นกลางทั่วไปที่ต้องการฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคงพอสมควร บทบาทของพวกเขาในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 เป็นเสมือนตัวบ่งชี้ว่าพวกเขาค่อยๆก้าวพ้นออกจากภาวะ "เลียแผล" หรืออยู่กับความเจ็บปวดจากภาวะป่าแตกและวิกฤตทางอุดมการณ์ กลับเข้ามามีบทบาทอย่างประชาชนที่ตื่นตัวทางการเมืองอีกครั้ง

เหล่านี้คือสภาวะของกลุ่มคนที่ผลักดัน นิยาม และเป็นเจ้าของเรื่อง 6 ตุลา ที่เล่าขานในการรำลึก 20 ปี 6 ตุลา เมื่อปี 2539[46] (ในทางกลับกันหากวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เกิดขึ้นเร็วกว่านั้น 2 ปี น่าคิดว่าการรำลึกดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่)

ความสำคัญของงานรำลึก 20 ปี 6 ตุลา ก็คือ เป็นหลักหมายที่ฝ่ายซ้ายเดิมของปี 2519 โผล่ออกมาจากความเงียบที่ปกคลุมพวกเขามาตลอดนับจากไม่กี่ปีหลังการนิรโทษกรรมและหลังจากคืนเมือง พวกเขาออกมาเล่าเรื่องในแบบผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อ แน่นอนว่าพวกเขาเปลี่ยนไประหว่าง 20 ปีหลังเหตุการณ์เช่นกัน

งานรำลึก 2 วัน เริ่มต้นหลายเดือนก่อนหน้านั้น กล่าวคือมีข้อเขียนในสื่อมวลชนและกิจกรรมสาธารณะมากมายที่เกี่ยวกับ 6 ตุลา 2519 สื่อมวลชนให้ความสนใจอย่างมาก รวมถึงการถ่ายทอดงานรำลึกออกทางสถานีโทรทัศน์ช่องหนึ่งในขณะนั้นด้วย อาจกล่าวได้ว่างานรำลึก 20 ปี 6 ตุลากลายเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของความทรงจำครั้งสำคัญที่กินเวลาครึ่งค่อนปี ไม่ใช่เพียงแค่งานเพียง 2 วัน

วาทกรรมเรื่อง 6 ตุลา ในการเคลื่อนไหวคราวนี้ไม่ใช่เพียงแค่ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยจาก 2475 สู่ 14 ตุลา สู่พฤษภา 35 แต่เน้นเฉพาะเจาะจงลงที่เหตุการณ์ปราบปรามทารุณโหดร้าย เน้นว่าเป็นอาชญากรรมทางการเมือง และเน้นประณามการใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาทางการเมืองในกรณีที่เป็นความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ตามเรื่องแบบนี้ ฝ่ายซ้าย ฝ่ายนักศึกษา หรือผู้ถูกกระทำจึงเป็น "เหยื่อ" เป็นผู้ควรได้รับความเห็นใจ หลายคนและกิจกรรมหลายอย่างเน้นย้ำว่าต่อให้เหยื่อเหล่านั้นเป็นนักสังคมนิยม หรือเป็นคอมมิวนิสต์จริง ก็ไม่สมควรเป็นเหตุผลที่ฝ่ายขวา

[46] ผู้เขียนอภิปรายเกี่ยวกับการจัดงานรำลึก 20 ปี 6 ตุลา เมื่อปี 2539 อย่างหลากประเด็นกว่านี้ใน Thongchai 2001. ในที่นี้ขอกล่าวแต่เพียงจำเป็นต่อการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของความทรงจำ

จะใช้ความรุนแรงกระทำการอัปลักษณ์อย่างที่เกิดขึ้นอยู่ดี เหตุผลทำนองนี้สะท้อนวาทกรรมและความคิดทางการเมืองของปี 2539

ปฏิกิริยาของสื่อมวลชนและสาธารณชนเป็นไปในทางบวก คือยินยอมและยินดีที่เสียงของเหยื่อและเรื่อง 6 ตุลาในแบบของเขาจะมีพื้นที่ในสังคมไทย เป็นครั้งแรกสำหรับหลายคนที่กล้าพูด กล้าเล่าเรื่องของตนอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชนโดยไม่ต้องกังวลกับชนักว่าเป็น ผู้หลงผิด ผู้ก่อการจลาจล ศัตรูของชาติ หรืออาชญากรและไม่ต้องเงียบงำ หลบเลี่ยงการเปิดเผยอดีตของตน บันทึกความทรงจำหลายเล่มตีพิมพ์ออกมาในงานและต่อมาหลายปีหลังจากนั้น หลายคนเล่าความทรงจำของตนด้วยความภาคภูมิใจและมั่นใจในอดีตของตนซึ่งรวมถึงการเป็นคอมมิวนิสต์[47]

ตลอดงานดังกล่าว ไม่ปรากฏการต่อต้านเป็นเรื่องเป็นราวจากฝ่ายขวา กลุ่มอภิรักษ์จักรีนำใบปลิวแถลงการณ์ของตนมาวางไว้เพื่อแจกจ่ายแต่ไม่ปรากฏตัวผู้แจก ไม่มีการออกมาแถลงข่าวโจมตีจากฝ่ายขวา ตลอดหลายเดือนก่อนหน้าและภายหลังการจัดงาน ไม่มีบทความตอบโต้ ปฏิเสธหรือคุกคามการเล่าเรื่อง 6 ตุลาแบบผู้ถูกกระทำ ฝ่ายขวาเงียบเกือบสนิท

ณ ปีที่ 20 หลัง 2519 ความเงียบของ 6 ตุลา เปลี่ยนไปอย่างสำคัญด้วยเรื่อง 6 ตุลาของผู้ถูกกระทำ นับจากนั้นมา เหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ได้รับการกล่าวถึงในที่สาธารณะวงกว้างบ่อยครั้งขึ้น ไม่ใช่ในฐานะชัยชนะของคนไทยเหนือคอมมิวนิสต์ แต่ในฐานะความเหี้ยมโหดทารุณที่คนไทยกระทำต่อกันเพราะความแตกต่างทางความคิดและการเมือง ในฐานะประวัติศาสตร์อัปลักษณ์ที่ยังรอการชำระให้กระจ่าง

แต่นับจากนั้นเป็นต้นมาก็ยังไม่เคยมีการชำระให้กระจ่าง เพราะแม้เรื่อง 6 ตุลาของผู้ถูกกระทำจะมีพื้นที่ให้ดำรงอยู่ได้ แต่ก็ยังไม่สามารถพูดทุกอย่างได้เต็มปาก กลับเจอเพดานของการเล่าเรื่อง เจอขีดจำกัดของการหาความจริง เจอขอบเขตของการพูดเรื่อง 6 ตุลาซึ่งสังคมไทยและรัฐประชาธิปไตยที่มีพระมหกษัตริย์เป็นประมุขไม่อนุญาตให้พูดได้ หากกล่าวด้วยสำนวนของสงครามชิงพื้นที่ก็จะได้ว่า 20 ปี หลัง 6 ตุลา ปริมณฑลของความเงียบที่ห้ามผู้ถูกกระทำพูดยังคง

[47] ประจักษ์พยานของความเปลี่ยนแปลงในบรรดาผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อ 6 ตุลา คือการรวมกลุ่มจัดงานรำลึกการต่อสู้ในชนบทและรำลึกสหายที่เสียชีวิตตามเขตงานต่างๆในป่าหลายแห่ง ลงท้ายด้วยการสร้างอนุสรณ์สถานอย่างถาวร ณ สถานที่ซึ่งเคยเป็นฐานที่มั่นเก่าของพคท. กระแสเช่นนี้ค่อยๆเริ่มมาก่อนปี 2539 ก่อนการจัดงานรำลึก 20 ปี 6 ตุลาเสียอีก เช่น การสร้างอนุสรณ์สถานของเขตงานอีสานใต้ และกลับขยายตัวขึ้นมากนับจากปี 2539 เป็นต้นมา การจัดงานเป็นไปอย่างเอิกเกริก และเป็นที่ยอมรับได้จากสาธารณชน บ่อยครั้งมีเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทางราชการเข้าร่วมด้วย ทั้งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด และคราวหนึ่งมีนายกรัฐมนตรีมาร่วมงานด้วย สหารเก่าๆหลายคนสวมชุดทปท.หมวกดาวแดง ร้องเพลงปฏิวัติอย่างเปิดเผย เพราะทุกอย่างเป็นเพียงอดีตที่ไม่เป็นพิษภัยอีกต่อไป และเป็นอดีตที่ไม่ต้องปกปิดหรือหวั่นเกรงความรังเกียจเดียดฉันท์อีกต่อไป บรรยากาศของงานเหล่านี้แสดงความภาคภูมิใจในอดีตของตนด้วยซ้ำไป

ดำรงอยู่ ฝ่ายซ้ายเดิมหรือผู้ถูกกระทำเพียงเขยิบพรมแดนของความเงียบให้ถอยออกไป แต่ปริมณฑลของความเงียบยังคงอยู่และยังคงกว้างขวางมาก

ฝ่ายขวาซึ่งเงียบตลอดช่วงดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องออกเสียง เพราะเรื่อง 6 ตุลาของฝ่ายซ้ายเดิม ยังไม่สามารถก้าวข้ามพรมแดนที่เขาหวงแหนได้ ฝ่ายขวาอาจถดถอยจากการโอ้อวดชัยชนะสู่ความเงียบ ก็เพราะพวกเขายังคงอาศัยอยู่หลังพรมแดนดังกล่าวได้โดยไม่จำเป็นต้องพูด แต่ฝ่ายขวาจำนวนไม่น้อยถูกกำราบให้เงียบเสียงเช่นกัน กล่าวคือ ฝ่ายขวาที่เห็นความจำเป็นของการปรับตัวทางยุทธศาสตร์ต่อคอมมิวนิสต์ พวกเขาช่วยกันผลักดันวาทกรรมสมานฉันท์ แต่สำหรับฝ่ายขวาที่ยังจมอยู่กับชัยชนะในอดีต และไม่ได้มีส่วนร่วมกับการปรับตัวทางยุทธศาสตร์ดังกล่าว พวกเขาเริ่มถูกทิ้งไว้ข้างหลัง เรื่อง 6 ตุลาบางแบบของฝ่ายขวาและวาทกรรม 6 ตุลาของพวกเขาอาจกลายเป็นสิ่งพ้นยุคและหมดความน่าเชื่อถือไปแล้ว แต่เราจะได้เห็นในตอนต่อไปว่า ฝ่ายขวาสำนักต่างๆยังคงเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ตนทำไปนั้นถูกต้อง ไม่มีความผิดที่ตนต้องรับ ไม่จำเป็นต้องขอให้ใครให้อภัยแก่พวกเขา

ความเงียบของฝ่ายขวาจึงยังคงเป็นความเงียบที่ยังคงมั่นคงและเต็มไปด้วยเรื่องเล่าและความทรงจำในแบบของเขา มั่นคงกับคำอธิบายว่าทำไม 6 ตุลาจึงเป็นความสำเร็จที่เป็นคุณต่อประเทศชาติทำไมการปราบปรามรุนแรงจึงไม่ใช่ความผิด แต่พวกเขาตระหนักเต็มเปี่ยมว่า 6 ตุลาไม่ใช่เรื่องที่สามารถคุยโม้โอ้อวดได้อีกต่อไป เขารู้ว่าฝ่ายขวาถูกตำหนิประณามจากสาธารณชนในปัจจุบัน แต่จะได้เห็นในท้ายที่สุดของรายงานฉบับนี้ว่า สิ่งที่ฝ่ายขวาขนานแท้แคร์ที่สุดก็คือเรื่องเล่าของฝ่ายซ้ายเดิมจะต้องไม่ข้ามพรมแดนที่พวกเขาพิทักษ์ปกป้องที่สุด

# บทที่ 4 ความทรงจำประมาณ 30 ปีให้หลัง

คำกล่าวของ **–ต-** ที่เสนอในหน้าแรกของงานชิ้นนี้คงไม่ใช่ตัวแทนของกระทิงแดงทั้งหมดในปัจจุบัน แต่มีหลายอย่างอยู่ในคำกล่าวนั้นที่ชวนให้เราคิดว่า ณ เวลา 30 ปีภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ฝ่ายขวาอย่าง **–ต-** กระทิงแดงคนอื่นๆ และฝ่ายขวาคนอื่นๆ คิดและอธิบาย 6 ตุลาอย่างไร

**กระทิงรับบาปหลังพระ**

ผู้เขียนมีโอกาสพูดคุยสนทนากับผู้นำกระทิงแดง 5 คนในโอกาสต่างๆ กัน **-ข-** เป็นคนแรกที่ได้สนทนาด้วยตั้งแต่ปี 2543 เพราะเขาเคยให้สัมภาษณ์หนังสือรายเดือนฉบับหนึ่งมาก่อน **-ข-** เป็นผู้นำคนหนึ่งของกลุ่มกระทิงแดงที่เป็นที่รู้จักกันดี ชื่อของเขาจะติดปากคนทั่วไปยามที่เอ่ยถึงกลุ่มกระทิงแดงควบคู่กับชื่อของเฉลิมชัย มัจฉากล่ำ เป็นต้น **-ข-** ยังเป็นคนที่เข้าออกแวดวงการเมืองต่อมา แม้จะไม่โด่งดังประสบความสำเร็จนัก แต่ก็พอทำให้เขายังมีบทบาทต่อสาธารณชนอยู่ อาจด้วยเหตุนี้การสนทนากับ**-ข-** จึงไม่มีอะไรน่าสนใจเพิ่มเติมไปกว่าคำสัมภาษณ์ของเขาที่เคยตีพิมพ์ไปแล้ว

**-ช-** เป็นผู้นำอีกคนที่มีชื่อติดปากรู้จักดีหลัง 14 ตุลา แต่เมื่อเขาพ้นวาระเป็นผู้นำนักเรียนอาชีวะในต้นปี 2519 ชื่อของเขาปรากฏต่อสาธารณชนน้อยลง แม้ว่าเขายังคงมีบทบาทเกี่ยวข้องอยู่กับกลุ่มกระทิงแดงต่อมาตลอดก็ตาม **-บ-** กับ **–ต-** เป็นคนที่มีบทบาทมีตำแหน่งภายในกลุ่มกระทิงแดง เป็นที่รู้จักในหมู่นักเรียนอาชีวะด้วยกัน รวมทั้งในหมู่นักเรียนอาชีวะฝ่ายตรงข้ามกับกระทิงแดงด้วย แต่ทั้งคู่ไม่ได้แสดงบทบาทความเห็นอะไรต่อสาธารณะ จึงแทบไม่เป็นที่รู้จักนอกวงการนักเรียนอาชีวะด้วยกัน **-ว-** เป็นนักศึกษาครูอยู่ในกลุ่มที่เข้าร่วมกับกระทิงแดงในปี 2519 มีชื่อเสียงพอเป็นที่รู้จักต่อสาธารณะบ้าง ในปัจจุบันทุกคนที่กล่าวมาประกอบธุรกิจของตนมีฐานะพอไปได้ แต่นอกจาก **–ข-** แล้วไม่มีใครมีตำแหน่งหน้าที่การงานใกล้ชิดกับแวดวงการเมือง

พวกเขาหลายคนอธิบายบทบาทของตนและกลุ่มกระทิงแดงในอดีตโดยสรุปด้วยวรรคเดียวคือ "ปิดทองหลังพระ" สมศักดิ์ ขวัญมงคลอดีตผู้นำกระทิงแดงก็ระบุคำนี้[48] อำนวยศาสตร์ หัสดิน บุตรชายของ พล.ต.สุตสาย ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในกลุ่มกระทิงแดงเช่นกันก็เคยให้สัมภาษณ์ถึงบทบาทของกระทิงแดงในลักษณะนี้อย่างชัดเจน[49] ลักษณะปิดทองหลังพระของกระทิงแดงพอจะขยายความตามทัศนะของพวกเขาได้ดังนี้

---

[48] ดูใน **สารคดี**, 2539,น.160

[49] **เนชั่นสุดสัปดาห์** 2544, "สัมภาษณ์พิเศษ: อำนวยศาสตร์ หัสดิน"

กระทิงแดงเห็นว่าหลัง 14 ตุลา ขบวนการนักศึกษาใช้เสรีภาพเกินขอบเขต และเอียงไปทางคอมมิวนิสต์ แทนที่จะเป็นประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จึงต้องเข้าขัดขวางถ่วงดุลเอาไว้[50] กระทิงแดงแสดงตัวว่าใช้ความรุนแรงเพราะการขู่ให้ฝ่ายนักศึกษากลัว นี่เป็นทางเดียวที่นักเรียนอาชีวะจะพอสู้ได้ตามที่ตนถนัด แต่แท้ที่จริงแล้วกระทิงแดงทำแค่ขู่ ไม่ได้ใช้ความรุนแรงจริง หรือมุ่งหมายให้เกิดการเสียเลือดเนื้อเลย อย่างไรก็ตาม "ทำสงครามก็ต้องมีคนตายบ้างนิดๆ หน่อยๆด้วยกันทั้งสองฝ่าย" [51] แต่กระทิงแดงมิได้ต้องการหรือจงใจทำ ทว่าด้วยเหตุนี้กระทิงแดงจึงถูกมองว่าเป็นผู้ก่อความรุนแรงหลายต่อหลายครั้งทั้งๆที่หลายครั้งไม่ใช่ฝีมือของกลุ่มกระทิงแดงเลย

ผู้นำกระทิงแดงให้รายละเอียดไม่ตรงกันเลยว่ากระทิงแดงทำอะไรในระหว่างเหตุการณ์ตอนเช้าวันที่ 6 ตุลา อาทิเช่น สมศักดิ์บอกว่าตนอยู่แถวธรรมศาสตร์ตลอดแต่ไม่ได้ทำอะไร ถูกผู้คนที่โกรธแค้นนักศึกษาออกปากไล่ไปให้พ้นๆด้วยซ้ำเพราะไม่เห็นลงมือจริงจัง สุตสายบอกว่ามีกระทิงแดงช่วยตำรวจเข้าบุกธรรมศาสตร์ แต่เป็นเรื่องของกระทิงแดงไม่กี่คนที่อยู่ตรงนั้น กระทิงแดงส่วนใหญ่ไม่ได้ทำอะไร อำนวยศาสตร์เล่าว่าสุตสาย "จะเข้าไปช่วยนักศึกษาที่ถูกตี... พ่อยังพูดเลยว่า ... ทำไมทำกันถึงขนาดนั้น" จนต้องรั้งกันไว้แล้วพากลับบ้าน[52] **-ช- -ต- -บ-** บอกว่าเช้าวันนั้นพอเหตุการณ์เริ่มรุนแรง พวกตนก็ถอยออกมาดูห่างๆ ไม่ได้เข้าไปยุ่งด้วยเพราะเห็นว่าเหตุการณ์ลุกลามไปเกินกว่าคำสั่งที่ตนได้รับว่าเพียงให้ก่อกวนตอนกลางดึกนั้น สุดท้ายกระทิงแดงในฐานะกลุ่มก็ถอนกำลัง อาจมีสมาชิกกลุ่มเป็นรายๆ อยู่ต่อไปตามสมัครใจ รายละเอียดต่างๆกันเหล่านี้มีนัยตรงกันอย่างเดียว นั่นคือ กระทิงแดงไม่มีบทบาทอะไรนักในเช้าวันนั้น

แต่นานวันเข้าผู้คนก็มักสรุปเอาง่ายๆ ตีขลุมโทษว่ากระทิงแดงเป็นตัวการสำคัญที่ลงมือในเหตุการณ์ 6 ตุลา เป็นผู้ลงมือฆ่านักศึกษาเมื่อ 6 ตุลา ทั้งๆที่พวกเขาไม่ได้ทำ **–ต-** และ **–ช-** ตำหนิว่าหนังสือทั้งหลายที่เขียนว่ากระทิงแดงมีบทบาทมากในการฆ่านักศึกษาเมื่อ 6 ตุลา 2519 นั้นผิดหมดและทำให้กระทิงแดงเสียหายมาก **–ช-** เล่าว่าลูกของตนรู้ว่าพ่อเป็นกระทิงแดงแล้วดังนั้นเมื่ออ่านหนังสือเกี่ยวกับ 6 ตุลาจึงสงสัยข้องใจต่อพ่อ ทำให้ตนอึดอัดมาก ไม่รู้ว่าจะอธิบายแก่ลูกยังไงดี กระทิงแดงรายอื่นที่เคยให้สัมภาษณ์ต่อสาธารณะเน้นตรงกันว่าพวกเขาตกเป็นเป้าโดนประณามอย่างไม่ถูกต้อง[53] อำนวยศาสตร์ หัสดินกล่าวว่า "คนไปก่นด่าพ่อผมทำไม มีดอกเตอร์บางคนที่ด่า

---

[50] สัมภาษณ์พล.ต. สุตสาย, **สารคดี** 2539, น. 166 นี่เป็นเหตุผลเดียวกันที่กลุ่มกระทิงแดงก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2517 ดู ท. กระทิง 2518, น. 3, 10

[51] สัมภาษณ์พล.ต. สุตสาย, **สารคดี** 2539, น. 166-167

[52] **เนชั่นสุดสัปดาห์** 2544, "สัมภาษณ์พิเศษ: อำนวยศาสตร์ หัสดิน"

[53] เข้าใจว่าเขาหมายถึง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2524 ก และ ข) สุตสายและ สมศักดิ์ ขวัญมงคล ใน **สารคดี** 2539, กล่าวทำนองเดียวกันว่ากระทิงแดงถูก "เข้าใจผิด" ไม่ได้กระทำรุนแรงโหดร้ายในเช้าวันที่ 6 ตุลาเลย อย่างไรก็

พ่อผมเพราะเขาไม่รู้ความจริงว่าอะไรมันเกิดขึ้น ... คนที่มือเปื้อนเลือด...ไม่ใช่พ่อผม" แต่พวกเขาไม่มีโอกาสชี้แจงและถึงชี้แจงอย่างไรก็คงลดทอนความรังเกียจไม่ได้ สุตสายให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าความรุนแรงเป็นฝีมือของคนอื่นหลายพวกที่ไปรวมกันอยู่ตรงนั้น ได้แก่ "พวกค้างคาว 500" ซึ่งเป็น "คนไม่ดี เป็นอันธพาล" ซึ่งไม่ถูกกับ "กลุ่มกุมารจีน" ที่หนุนนักศึกษาอยู่[54]

อีกประเด็นที่พวกเขาหลายคนเสียใจก็คือ ในขณะที่พวกเขารับบาป 6 ตุลานั้น คนอยู่เบื้องหลังตัวจริงกลับไม่โดน บุตรชายของ พล.ต.สุตสายเน้นประเด็นนี้มาก

> *"พ่อเคยพูดกับผมว่า ... พ่อเหมือนผ้าสีเทาที่ขมุกขมัว ...ถ้าเราจะต้องตายเพื่อแผ่นดิน ให้กองทัพอยู่ เราก็ต้องทำ ... ถ้าพ่อจะต้องเพิ่มรอยด่างดำอีกสักจุดสองจุดก็ไม่เป็นไร ถ้าไม่เปรียบเทียบกับคนบางคนอย่างเช่นนายกเปรม หรือใคร เขาเป็นผ้าขาว เพราะอย่างนั้นเขาเปื้อนนิดเดียวเขาสะเทือนแล้ว*
>
> *"เราจะยอมให้พ่อถูกเหยียบย่ำอย่างนั้นหรือ แล้วถ้าไอ้คนที่มันยืนอยู่ได้ เชิดหน้าชูตาอยู่ในสังคม แต่จริงๆแล้วมือก็เปื้อนเลือด ไม่ต้องเดือดร้อนอะไรเลย ทำไมต้องให้พ่อผมเป็นผ้าขมุกขมัวไปตราบเท่าชีวิตสุดท้ายของท่าน..มันไม่ยุติธรรมสำหรับพ่อ ทีมันนั่งเสวยสุขอยู่ทุกวัน มันเปื้อนเลือดทั้งนั้น...*
>
> *"อดีตมันยุติธรรมไหมสำหรับสองฝ่าย... คนเบื้องหลังที่เป็นอีแอบของคน 2 กลุ่มเคยถูกขุดคุ้ยออกมาพูดไหม ไม่เคย คนที่เป็นอีแอบปัจจุบันก็ยังเป็นอีแอบอยู่.*[55]

กระทิงแดงเสียสละยอมรับการถูกประณามเพื่อผลสำเร็จต่อส่วนรวม เช่นนี้เองพวกเขาจึงถือว่าตนเป็นผู้ปิดทองหลังพระ

**–ข- -ช-** และ **–ต-** เห็นว่าเหตุการณ์ 6 ตุลาแรงเกินไป น่าเสียใจ น่าเศร้าสลดที่ทำกันขนาดนั้น

อย่างไรก็ตามการที่เมืองไทยไม่ตกเป็นคอมมิวนิสต์หลัง 6 ตุลา พวกเขาถือเป็นความสำเร็จสำคัญของกระทิงแดงที่สามารถชลอและสกัดกั้นพวกนักศึกษาฝ่ายซ้ายไว้ได้ ดังนั้นพวกเขาจึงไม่รู้สึกว่าตนทำอะไรผิด

หลายปีหลัง 6 ตุลา กระทิงแดงเล่าถึงอดีตด้วยความเจ็บช้ำอย่างเห็นได้ชัด แต่คำว่า "ปิดทองหลังพระ" ดูเหมือนเป็นการปลอบตัวเองให้มองในแง่ดีเข้าไว้ เก็บความเจ็บช้ำที่เกิดจากความรู้สึก "ทำคุณบูชาโทษ" เอาไว้เงียบๆ การ "ทำคุณบูชาโทษ" ของกระทิงแดงหมายถึง 1) ไม่ได้

---

ตามทั้งสองไม่มีท่าทีเสียใจอย่างอำนวยศาสตร์ **-ช-** และ **–ต-** นัก กลับเห็นข้อดีอยู่บ้างด้วยซ้ำๆไป "ในห้องสมุดยังมีชื่อผมอยู่เลย มันเป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว" สมศักดิ์กล่าว (น.161)

[54] สัมภาษณ์สุตสาย, **สารคดี** 2539, น. 167

[55] ผู้เขียนสังเกตว่า –**ช- -ต-** ที่สัมภาษณ์ในการศึกษานี้มีทัศนะตรงกับอำนวยศาสตร์ หัสดินแทบจะทุกประเด็น รวมทั้งต่อผู้อยู่เบื้องหลังและความรู้สึกทำคุณบูชาโทษที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

รับการยอมรับนับถือในความสำเร็จที่ตนมีบทบาทสำคัญช่วยให้เกิดขึ้น 2) กลับต้องรับบาปต่อสิ่งที่ตนไม่ได้ทำ และ 3) คนบงการตัวใหญ่กลับได้ดิบได้ดี ดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป ความเจ็บช้ำของพวกเขาอาจจะหนักหนากว่าที่คนอื่นเข้าใจ เพราะในทัศนะของเขานั้น "คุณ" ที่เขาทำสำเร็จสำคัญถึงขนาดช่วยให้ชาติอยู่รอดได้บทบาทที่เขาลงแรงมากถึงขนาดเสี่ยงเป็นตาย แต่"โทษ"ที่เขาได้รับกลับสาหัสถึงขนาดตกเป็นผู้ร้ายที่ทั้งสังคมรู้และรังเกียจ

**"อันธพาล" ผู้รักชาติ หรือ กลุ่มขวาจิปาถะ**

**-ผ-** หัวหน้ากลุ่มอภิรักษ์จักรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มฝ่ายขวาที่ลงมือปฏิบัติการต่อต้านนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลา ยืนยันตรงกันว่ากระทิงแดงไม่ได้มีบทบาทเท่าไรนักในเหตุการณ์เช้าวันที่ 6 พวกตนต่างหากที่มีบทบาทลงมือเล่นงานฝ่ายนักศึกษา

**-ผ-** เป็นนายทหารนาวิกโยธิน เคยรับการอบรมและศึกษาเกี่ยวกับการแทรกซึมบ่อนทำลายและก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ เคยเขียนหนังสือเมื่อปี 2518 เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ หลัง 6 ตุลาจึงได้เป็นวิทยากรให้แก่ กอ.รมน. เป็นอาจารย์ ร.ร. เสนาธิการทหารเรือและวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ช่วง 6 ตุลาเขาเป็นหนึ่งในผู้นำกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาหรือกลุ่มประชาชนผู้รักชาติที่รู้จักกันในชื่อกลุ่มเล็กๆ น้อยๆ สารพัด อาทิเช่น กลุ่มพิทักษ์ชาติไทย กลุ่มวิหคสายฟ้า19 กลุ่มค้างคาวไทย[56]

ในขณะที่กระทิงแดงกล่าวว่าตนไม่ได้มีส่วนในการใช้ความรุนแรงเมื่อ 6 ตุลาและคนของตนที่อยู่ตรงนั้นก็ทำอะไรไม่ได้ **-ผ-** และหลายคนในกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาเหล่านี้โอ้อวดอย่างภาคภูมิใจว่าพวกตนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการบุกเข้าธรรมศาสตร์ร่วมกับตำรวจ คนของตนขับรถเมล์เข้าพังรั้วประตู ธรรมศาสตร์ (ในขณะที่กระทิงแดงไม่รู้จักว่าเป็นใคร) และคนที่สู้จนเสียชีวิตอย่างนายเสมอ อ้นจรูญ (ลูกเสือชาวบ้านที่เสียชีวิตและได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์เสด็จในงานศพของเขา) ก็มีบทบาทแข็งขันในกลุ่มพวกนี้ กลุ่มพวกนี้เช่นกันเป็นผู้นำมวลชนเข้าล้อมทำเนียบรัฐบาลเมื่อบ่ายวันที่ 6 ตุลา 2519 เพื่อขับไล่คอมมิวนิสต์ในคณะรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

แต่สมาชิกของกลุ่มเหล่านี้มีบุคคลหลายประเภทรวมทั้งที่อาจเรียกได้ง่ายๆรวมๆว่าเป็น lumpen proletariat หรือคนระดับล่างและคนจนเมือง **-ผ-**และผู้มาร่วมการสนทนายอมรับข้อนี้เองสุตสายเห็นว่าพวกนี้เป็น "คนไม่ดี เป็นอันธพาล" (เมื่อเทียบกับกระทิงแดงซึ่งถือตัวเองว่าเป็นพวกที่ต่อสู้ตามอุดมการณ์) **–ผ-** และพรรคพวกบรรยายถึงความบ้าดีเดือดเป็นนักเลงใจอันธพาลของ **–ภ-** ซึ่งเป็นคนขับรถเมล์เข้าพังรั้วธรรมศาสตร์ แต่เขาบอกว่าไม่รู้ **–ภ-** อยู่ที่ไหนทำอะไรเป็นอาชีพ ตาม

[56] เข้าใจว่านี่คือชื่อที่สุตสายเรียกว่า "พวกค้างคาว 500" และอื่นๆ ซึ่งปฏิบัติการอยู่ด้านสนามหลวงเมื่อเช้า 6 ตุลา, สัมภาษณ์สุตสาย, **สารคดี** 2539, น. 167, 168

หาตัวลำบาก (ผู้เขียนลองสืบหา –*ภ*- แล้วแต่ไม่สำเร็จ) -**ผ**- ให้ข้อมูลว่าเสมอ อ้นจรูญเป็นคนจน ทำงานจิปาถะไม่แน่นอน แต่รักชาติบ้านเมืองสุดหัวใจจนยอมตายได้ เขามีบทบาทแข็งขันในการต่อต้านศูนย์นิสิตฯหลายครั้ง นายสิบจอมนักเลงอย่าง –**จ**- (จะกล่าวถึงต่อไป) ร่วมงานกับกลุ่มฝ่ายขวาพวกนี้ออกก่อกวนทำร้ายผู้ปฏิบัติงานของศูนย์นิสิตฯ หลายครั้ง แต่สมาชิกในกลุ่มเหล่านี้มีบุคคลอาชีพต่างๆ กันฐานะอื่นๆ รวมอยู่ด้วย จากคำให้การต่อตำรวจ บางคนเป็นครูโรงเรียน เป็นข้าราชการระดับกลาง เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือทำธุรกิจค้าขายระดับครอบครัว เป็นต้น ไม่แน่ชัดด้วยซ้ำว่า สมาชิกของกลุ่มเหล่านี้มีสังกัดชัดเจนแน่นอน หรือเป็นการทำงานร่วมกันปะปนกันไปเป็นครั้งคราว

-**ผ**- และกลุ่มผู้รักชาติเหล่านี้ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากราชเลขาธิการ (ประมาณกลางทศวรรษ 2520) ให้ใช้สถานที่ในพระราชฐานเป็นสำนักงานและให้ใช้ชื่อกลุ่มว่า "อภิรักษ์จักรี" (Protector of the throne) แต่ภายหลังที่ราชเลขาธิการคนดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง คนใหม่ไม่ยินดีให้ใช้สถานที่อีกต่อไป แต่ยังคงรักษาชื่อกลุ่มไว้เช่นเดิม

30 ปีผ่านไป –**ผ**- และพรรคพวกที่มาร่วมการสัมภาษณ์ (ซึ่งส่วนใหญ่แทบไม่พูดอะไรเลย หรือแค่แทรกเสริมเป็นคำๆ ที่ไม่มีความสำคัญอะไรนัก) ยังคงถือว่า 6 ตุลาเป็นชัยชนะสำคัญ เป็นผลงานสำคัญของพวกเขาที่ป้องกันบ้านเมืองไว้ได้ไม่ให้ตกเป็นของคอมมิวนิสต์ -**ผ**- เชื่อว่าหากไม่เกิด 6 ตุลาเสียก่อน คอมมิวนิสต์เวียดนามจะเข้ายึดครองประเทศไทย ดังนั้นนอกจากจะไม่เสียใจไม่รู้สึกผิดเลยสักนิดต่อสิ่งที่พวกเขาทำเมื่อ 6 ตุลา -**ผ**- กล่าวด้วยความค่อนข้างภาคภูมิใจเสียด้วยซ้ำ 30 ปีผ่านไปเขายังคงอยู่ในบรรยากาศของยานเกราะและช่อง 5 ตอนบ่ายวันที่ 6 ตุลา 2519

-**ผ**- วิเคราะห์สถานการณ์ของประเทศไทยนับจาก 14 ตุลาถึง 6 ตุลาให้ฟังว่า เป็นเรื่องของคอมมิวนิสต์สายจีนกับสายโซเวียตต่อสู้กัน มีเหตุปัจจัยอื่นมากมายประกอบด้วย แต่ความรุนแรงมีรากมาจากการต่อสู้กันระหว่างสองฝ่ายนี้ เขากล่าวว่า 14 ตุลาเป็นชัยชนะของสายโซเวียต หลังจากนั้นสายนี้มีอิทธิพลต่อขบวนการนักศึกษาจนถึงกับคิดจะล้มล้างสถาบันกษัตริย์ สายจีนซึ่งมีอิทธิพลในพคท.จึงต้องแข่งขันสู้กับสายโซเวียตด้วยการใช้ความรุนแรง เขากล่าวว่าการสังหารผู้นำชาวนานักศึกษาหลายคนระหว่าง 3 ปีหลัง 14 ตุลาเป็นฝีมือสายจีน การปาระเบิดใช้ความรุนแรงต่อนักศึกษาในที่สาธารณะก็เป็นฝีมือสายจีน เมื่อผู้เขียนถามว่าแล้วความรุนแรงเมื่อ 6 ตุลาล่ะ -**ผ**- กล่าวว่า ความรุนแรงแบบน่าเกลียด ทั้งแขวนคอ เผาทั้งเป็น เป็นฝีมือพวกสายจีนทั้งนั้น เพราะต้องการให้นักศึกษาโกรธแค้นแล้วเข้าป่าซึ่งอยู่ในอิทธิพลของสายจีน พวกตนเข้าช่วยตำรวจบุกธรรมศาสตร์แต่ไม่ได้ลงมือกระทำรุนแรงขนาดนั้น เมื่อผู้เขียนนำภาพชายคนที่เอาเก้าอี้ฟาดคนถูกแขวนคอให้เขาดู -**ผ**-ตอบได้โดยไม่ดูภาพเลยว่า "พคท."

-**ผ**- คุยโม้กับการวิเคราะห์ของตนจนดูออกว่าเหลือเชื่อ ผู้เขียนคิดว่าเขาคงตั้งใจให้ผู้เขียนไม่เชื่อเขา เขาน่าจะรู้อยู่ว่าการวิเคราะห์ของเขาเพ้อเจ้อไม่มีอะไรให้น่าเชื่อเลย –**ช**- (กระทิงแดงที่ –

**ผ-** เชิญมาร่วมพูดคุยด้วย) บอกผู้เขียนภายหลังพร้อมหัวเราะว่าเขาก็ไม่เชื่อ แต่ **–ผ-** มิได้เสนอการวิเคราะห์แนวนี้ให้ฟังสุ่มสี่สุ่มห้าในการสัมภาษณ์เท่านั้น เขายังเขียนหนังสือออกมาเล่มหนึ่งซึ่งมีแนวการวิเคราะห์และรายละเอียดหลายอย่างตรงกับที่เขาพูด ยิ่งไปกว่านั้น การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงว่าเป็นเรื่องของสายจีนสายโซเวียตยังเป็นไปในทางเดียวกับคำให้การของ พ.ท. อุทาร ดังกล่าวมาแล้ว[57] แม้ว่ารายละเอียดอาจต่างกันและแม้ว่าบางตอน **–ผ-** อาจตั้งใจกล่าวให้เกินเลยไปก็ตาม การวิเคราะห์แบบดังกล่าวจึงไม่น่าจะเป็นแค่การจงใจล้อผู้เขียนโดยไม่ตั้งใจให้เชื่อ แต่น่าจะสะท้อนความคิดของ **–ผ-** และฝ่ายขวาอีกหลายคนจริงๆ โดยพื้นฐาน ทั้งยังเป็นไปได้ว่า นี่เป็นแนวคิดวิเคราะห์ที่เผยแพร่เป็นจริงเป็นจังโดยหน่วยงานต่อต้านคอมมิวนิสต์ในสมัยนั้น แต่การวิเคราะห์แนวนี้น่าจะฟังดูเป็นเรื่องตลกเสียแล้วในปัจจุบัน จึงไม่แน่ใจว่า **–ผ-** และฝ่ายขวาอื่นๆที่สมาทานความคิดเช่นนี้มาก่อน ยังคงเชื่อและวิเคราะห์เช่นนี้อยู่ หรือเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยขนาดไหนในปัจจุบัน

กลุ่มเหล่านี้ถือ 6 ตุลาเป็นความสำเร็จสำคัญที่พวกเขามีส่วนช่วยกอบกู้รักษาประเทศชาติไว้ได้ **–ผ-** ถือว่าสาธารณชนที่หันมาประณามฝ่ายขวาในปัจจุบันเป็นพวกไม่รู้ไม่เข้าใจสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้น เขาเห็นว่าสาธารณชนกลับไปอยู่ใต้อิทธิพลของฝ่ายซ้ายอีก ทำให้ มอง 14 ตุลาและ 6 ตุลากลายเป็นเรื่องการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย กลบเกลื่อนปิดบังแผนของพวกคอมมิวนิสต์

ถึงตรงนี้ผู้เขียนสงสัยและถาม **–ผ-** ว่าประเทศไทยยังอยู่ภายใต้ภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์อยู่อีกหรือ ? **–ผ-** ตอบว่า พวกซ้ายที่นิยมคอมมิวนิสต์ไม่เคยหมดไป แต่ตอนนี้ไม่น่ากลัวเป็นอันตรายต่อชาติบ้านเมืองอย่างเมื่อปี 2519 อีกแล้ว บางคนมีอำนาจด้วย (ขณะสัมภาษณ์รัฐบาลทักษิณยังอยู่ในอำนาจ) แต่ภัยคุกคามที่เป็นอันตรายต่อประเทศไทยเปลี่ยนไปแล้ว ปัจจุบันนี้ภัยสำคัญที่สุดคือ ทุนนิยม และสหรัฐอเมริกา

ผู้เขียนตั้งคำถามทำนองเดียวกันนี้กับกระทิงแดงในการสัมภาษณ์ภายหลัง ทั้ง **–ต-** **-ช-** และ **–ว-** ตอบตรงกันว่า ภัยคุกคามสังคมไทยในปัจจุบัน (กลางปี 2549) ที่สำคัญที่สุดคือทุนนิยมและสหรัฐอเมริกา **-ช-** ยังกล่าวติดตลกว่า ถ้าสมัยก่อน (2519) เขารับฟังพวกฝ่ายซ้ายให้มากก็คงจะดีจะได้ต่อสู้กับอเมริกาด้วยกันตั้งแต่ตอนนั้น แต่ในความเป็นจริงเขาเห็นว่าในขณะนั้นทุนนิยมและสหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตรของประเทศไทยในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยสำคัญที่สุดในขณะนั้น

[57] **-ท-** นักเขียนฝ่ายขวาชื่อดังให้สัมภาษณ์แก่สุดารัตน์ มุสิกวงษ์ ในการวิจัยเพื่อปริญญาเอกของเธอ **-ท-** วิเคราะห์สถานการณ์ประเทศไทยหลัง 14 ตุลาในแนวเดียวกันนี้เช่นกัน ขอขอบคุณสุดารัตน์ มุกสิกวงษ์ที่ให้ข้อมูลนี้แก่ผู้เขียน

**นายสิบผู้รักชาติ**

ในหมู่ฝ่ายขวาที่ออกต่อต้านก่อกวนนักศึกษานี้มีทหารอยู่ด้วยคนหนึ่ง จ่า –**จ-** ให้การแก่ตำรวจว่าเขากระทำการต่างๆ ทางการเมืองด้วยตัวเองเพราะเขาต่อต้านคอมมิวนิสต์และเห็นว่าฝ่ายนักศึกษา เป็นพวกคอมมิวนิสต์ แม้ว่าหน้าที่การงานเป็นทหารของเขาไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองของเขา แต่เขาเป็นคนที่ช่วยจัดแจงการชุมนุมต่อต้านฝ่ายนักศึกษา ประชันกันกับการชุมนุมของฝ่ายนักศึกษาที่สนามหลวงหลายครั้งรวมทั้งเมื่อวันที่ 4 ตุลา 2519 ก่อนที่นักศึกษาจะเคลื่อนย้ายเข้าไปในธรรมศาสตร์ เขาให้สัมภาษณ์ว่าเขาใกล้ชิดกับกลุ่มฝ่ายขวาที่เพิ่งกล่าวถึงในหน้าก่อน เขารู้จักกับนายเสมอ อ้นจรูญเป็นอย่างดี เขาเคยร่วมกับนายเสมอออกก่อกวนนักศึกษากลางดึก เช่น ขัดขวางก่อกวนนักศึกษาที่ออกติดโปสเตอร์ เขาเล่าด้วยความพึงพอใจและภาคภูมิใจว่า ครั้งหนึ่ง เขากับนายเสมอถึงกับเอาถังกาวราดหัวนักศึกษาพวกนั้น จนพวกนักศึกษากลัวเขาอย่างมาก

**-จ-**ให้การแก่ตำรวจในเดือนธันวาคม 2519 เกี่ยวกับเช้าวันที่ 6 ตุลาอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ แม้เขาจะปฏิเสธว่ามิได้มีส่วนทำร้ายใครเลยสักนิดในเช้าวันนั้น แต่เขาเป็นเพียงคนเดียวจากพยาน 224 คนที่เล่าว่าเขาอยู่ ณ จุดที่มีการกระทำอัปลักษณ์ที่สนามหลวงแทบทุกจุด ได้แก่การแขวนคอ 2 แห่ง การเผาทั้งเป็น และการทำร้ายหญิงรายหนึ่งจนเสียชีวิตในลักษณะนอนคว่ำโดยไม่มีเสื้อผ้าติดร่าง ตามคำให้การของ **-จ-** เขาได้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้นก่อนหน้านี้เขาเป็นคนหนึ่งที่ร่วมคุ้มกันวัดบวรนิเวศตั้งแต่วันที่ 4 ตุลา และร่วมเป็นตัวแทนฝ่ายขวาไปพบนายกฯ ที่บ้านเมื่อบ่ายวันที่ 5 ตุลาด้วย

ในการสนทนากับ –**จ-** เมื่อปี 2549 เขาไม่ได้ระบุเหตุการณ์ทั้ง 4 จุดหรือบทบาทเฉพาะของเขาออกมาอย่างเฉพาะเจาะจงเลย เขาเล่าถึงความชุลมุนสับสน ความโกรธแค้นของผู้คนที่มีต่อศูนย์นิสิตฯ เสียงปืนที่ดังมาจากภายในธรรมศาสตร์ การรุมประชาทัณฑ์นักศึกษาที่หนีออกมา ซึ่งทั้งหมดเป็นเหตุการณ์ทั่วๆ ไปที่ทุกคนประสบ หรือผนวกเข้ามาเป็นความทรงจำของตน เขาแสดงความพึงพอใจกับความสำเร็จ ไม่ได้มีทีท่าว่าเสียใจ สลดใจ หรือรู้สึกผิดสักนิดแม้เวลาผ่านไป 30 ปีแล้วก็เถอะ แต่เขายอมรับเพียงว่าสมัยนั้นเขาเป็นคนเลือดร้อน หัวแข็ง บ้าระห่ำ จนกระทั่งมีเรื่องกับผู้บังคับบัญชาบ่อยๆ และก่อน 6 ตุลาเคยหนีราชการออกมาร่วมงานกับเพื่อนๆ ฝ่ายขวาจนถูกทำโทษจากผู้บังคับบัญชา

น่าสงสัยว่า –**จ-** พบเห็นเหตุการณ์เหล่านั้นทั้งหมดด้วยตัวเองจริงๆ หรือนี่เป็นการคุยโม้แบบฝ่ายขวา เพื่ออวดอ้างว่าตนมีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญๆที่ฝ่ายขวาภาคภูมิใจ แต่เป็นแค่การโม้ให้คนอื่นฟัง (ในกรณีนี้คือเจ้าหน้าที่ตำรวจ) โดยไม่ได้เป็นความทรงจำของตนจริงๆแต่อย่างใด หรือนี่เป็นตัวอย่างของ ความทรงจำส่วนบุคคลที่พยายามประมวลเอาเรื่องเล่าสำคัญๆที่รับรู้มาจากผู้อื่นเข้ามาเป็นอดีตของตนเองเพื่อให้อดีตของตนเองมีค่ามีความสำคัญมากขึ้น ผู้เขียนเชื่อว่าไม่ใช่ประสบการณ์จริงของเขาทั้งหทด แต่ไม่แน่ใจว่าเป็นแค่การคุยโม้สร้างราคาให้แก่ตนเองต่อ

เจ้าหน้าที่ตำรวจ ณ เวลานั้น ในบรรยากาศที่ฝ่ายขวายังฮึกเหิมอยู่ หรือกลายเป็นความทรงจำใหม่ของเขาเองไปแล้วในที่สุด

**-จ-**อาจลืมเหตุการณ์อัปลักษณ์ทั้ง 4 จุดจึงไม่ได้สนใจจะเล่า หรือกล่าวได้ว่าไม่เป็นส่วนสำคัญของ 6 ตุลาในความทรงจำของเขาอีกแล้ว เขาอาจรับเอาเรื่องเล่าแบบฉบับเกี่ยวกับ 6 ตุลามาจากการอ่าน ฟัง สนทนากับคนอื่นๆ จนประสบการณ์เฉพาะของเขาถูกกลบลบเลือนไป หรือเขาอาจไม่เคยประสบเหตุการณ์อัปลักษณ์เหล่านั้นด้วยตัวเองเลยก็เป็นได้ เพียงแต่รับเอาเรื่องที่ฟังจากคนอื่นหลัง 6 ตุลาใหม่ๆ (ซึ่งยังถือว่าความโหดร้ายทารุณเหล่านั้นเป็นวีรกรรม) เอามาเป็นของตน ลักษณะคุยโม้และเห็นตัวเองเป็นผู้สร้างวีรกรรมสำคัญยังคงแสดงออกชัดเจน 30 ปีให้หลัง **-จ-** ออกจากราชการมาหลายปีแล้ว ปัจจุบันเป็นหมอยาแผนโบราณที่มีฐานะดีพอควร และดูเหมือนว่า 6 ตุลาเป็นแค่เวลาสั้นๆ ในวัยคะนองของเขาที่ไม่มีผลอะไรต่อเขาต่อมายาวนานเลย

น่าสังเกตว่า **–จ-** เป็นทหารที่มีเสรีภาพมากที่จะออกมากระทำการต่างๆ ในฐานะประชาชนคนหนึ่งไม่ว่ากลางวัน (เช่นเตรียมการชุมนุมต่อต้านศูนย์นิสิตฯ ) หรือกลางคืน ในบรรดาทหาร 18 คนที่ให้การเป็นพยานแก่ตำรวจมีเพียง **–จ-** กับ **–น-** คู่หูของเขาอีกคนเท่านั้นที่อยู่ในเหตุการณ์เช้าวันนั้น (ที่เหลือโดยมากเป็นทหารที่เข้ายึดครองธรรมศาสตร์ในตอนเย็นภายหลังเหตุการณ์ หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญอาวุธ) แต่ **–น-** มีบุคลิกตรงข้ามกับ **–จ-** อย่างมาก และบรรยายความเกี่ยวข้องของเขากับสถานการณ์ช่วง 6 ตุลาตรงข้ามกับ **–จ-** อย่างสิ้นเชิง ที่สำคัญที่สุดก็คือ **–จ-** เล่าว่าเขาถูกฝ่ายนักศึกษาคนหนึ่งพุ่งกระโจนเข้ามาจะทำร้ายเขาระหว่างอยู่นอกประตูธรรมศาสตร์ แต่ **–น-** ใช้ปืนของเขายิงใส่นักศึกษาผู้นั้นจนหยุดคาที่ **-จ-**บรรยายเหตุการณ์ตอนนี้ซ้ำๆ 2-3 ครั้ง

**ฝ่ายหาข่าวถูกหลอกใช้หรือหลอกเรา?**

**-น-** กลับไม่เอ่ยถึงเหตุการณ์ดังกล่าวเลย อีกทั้งย้ำหลายครั้งว่าตนไม่มีปืนในวันนั้นแถมยังบอกว่า **–จ-** แยกทางกับตนตั้งแต่เหตุการณ์เริ่มรุนแรงเพื่อไปร่วมชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้าแทน **-น-** เล่าว่า **-จ-** ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นอกธรรมศาสตร์ด้วยซ้ำไป ความข้อนี้ไม่ตรงกับความทรงจำของ –**จ-** และ –น- ในปัจจุบัน ซึ่งยืนยันว่าตนอยู่ในเหตุการณ์ตลอดและไม่ตรงกับคำให้การทั้งของ –**จ-** และ –**น-** เอง เมื่อปี 2519 ซึ่งบอกแก่ตำรวจว่าทั้งสองอยู่ในเหตุการณ์ตลอดจนจบ

**-น-** เป็นทหารฝ่ายยุทธโยธา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ตั้งแต่ปี 2514 ครั้นปี 2516 ขณะที่เขาเป็นนายสิบ เขาเรียนภาคค่ำที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จฯด้วย เขาเข้าร่วมสนับสนุนการต่อสู้ของนักศึกษาเมื่อ 14 ตุลา 2516 หลัง 14 ตุลาก็ยังสนใจไปฟังการอภิปรายการชุมนุมของนักศึกษาบ่อยๆ เรียนรู้ไปเรื่อยๆ เชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง ระหว่างนั้นเขากับ **–จ-** เป็นเพื่อนสนิทกันที่ จปร. (ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ที่ถนนราชดำเนินนอก) หลายปีต่อมา (หลัง 6 ตุลา) เขาได้รับพระมหา

กรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯส่งเสริมให้เขาเรียนจนจบปริญญาตรีและโทและก้าวหน้าในหน้าที่การงานจนเป็นนายพันในขณะสัมภาษณ์(2549)

ต่อมาเจ้านายของเขาจึงมอบหมายให้เขาทำหน้าที่เป็นฝ่ายหาข่าว (“สาย 3”) ให้แก่กองทัพและแก่ จปร. เขาทำหน้าที่ติดตามกิจกรรมของนักศึกษา บ่อยครั้งต้องไปช่วยจัดการดูแลควบคุมพวกฝ่ายขวา ทั้งกระทิงแดง นวพล และอื่นๆ ตามแต่โอกาส “ผู้พันตึ๋ง(เฉลิมชัย มัจฉากล่ำ)นี่ลูกน้องผมก็ว่าได้” เขากล่าว เขาจึงมีโอกาสพบปะทำงานร่วมกับ **–ผ-** และพล.ต. สุตสายซึ่งทำงานให้กับ กอ.รมน.ทั้งคู่ และรู้จักกับสายอีกหลายคนจากสันติบาล จากศูนย์รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ จากกองทัพด้วยกัน และอื่นๆ โดยมากต่างหน่วยงานก็ต่างส่งคนของตนเข้าไป ไม่ต้องรู้กันแต่โดยมากก็พบปะรู้จักกันในที่สุด **-จ-**ทำงานร่วมกับเขา ทั้งคู่จึงสามารถ ไปไหนมาไหนในเวลากลางวันได้สะดวกกว่าทหารคนอื่น **-น-**เล่าว่าเขารู้จักฝ่ายซ้ายบางคนเป็นอย่างดี บางทีก็เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มฝ่ายซ้ายด้วย และแอบขโมยข้อมูลมาบ้าง เขาชอบฟังเกรียงกมล เลาหไพโรจน์ และธีรยุทธ บุญมี พูดปราศรัย

**-น-** อธิบายอดีตจากปัจจุบันอย่างค่อนข้างซับซ้อน ไม่ตัดสินคนง่ายๆ มีท่าทีเป็นปัญญาชนกว่าฝ่ายขวาคนอื่นๆ มาก (มากกว่า –**จ-** อย่างเห็นได้ชัด เป็นต้น) จนบางทีผู้เขียนสงสัยว่าเขาจงใจเลี่ยงคำถามที่ไม่อยากตอบด้วยการอภิปรายออกนอกคำถามไปไกลๆและซับซ้อนจนไม่ต้องตอบคำถาม

**-น-** กล่าวว่าในยุคนั้นเขาก็ฟังและเรียนรู้จาก **–ผ-** ซึ่งเป็นอาจารย์โรงเรียนเสนาธิการ เขารู้จักทฤษฎีคอมมิวนิสต์สายโน้นสายนี้ของ **–ผ-** แต่นานวันเข้าเขากลับคล้อยตามอาจารย์อีกคนในโรงเรียน เสธ. มากกว่าซึ่งมีความเห็นต่างกับ **–ผ-** อย่างมากเกี่ยวกับสถานการณ์ประเทศไทยและเกี่ยวกับนักศึกษาหรือคอมมิวนิสต์ **-น-** เชื่อว่ามีคอมมิวนิสต์แทรกแซงฝ่ายนักศึกษาจริง และเขาเคยพบตัวการสำคัญจากโซเวียตรัสเซียด้วยตัวเอง (-น- เล่าเรื่องนี้ซ้ำ 2-3 ครั้ง) แต่เขาไม่เชื่อว่านักศึกษาจะมุ่งมั่นทำลายประเทศไทยหรือทำให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ เขาไม่เชื่อว่านักศึกษาต้องการทำลายสถาบันกษัตริย์ **-น-** ไม่เห็นความจำเป็นของฐานทัพอเมริกัน เขาไม่เชื่อเรื่อง ป๋วย ปรีดี เป็นคอมฯ เขาไม่เชื่อเรื่อง ธรรมศาสตร์ส้องสุมอาวุธ เขาไม่เชื่อเรื่องเวียดนามส่งคนเข้ามาจารกรรมเพื่อเตรียมบุกยึดประเทศไทย เวลา **–ผ-** ระบุว่าคนไหนอยู่สายไหน ใครเป็นพวกใคร เขาจะต้องดูเอาเองอีกที เขาเห็นด้วยว่าเมืองไทยอยู่ท่ามกลางอันตรายจากคอมฯ ในสมัยนั้น แต่เขาเห็นว่าไม่ใช่ใครจะมาทำอะไรได้ง่ายๆ ซ้ายขวาเป็นเรื่องความคิดเห็นต่างกันแค่นั้น จึงไม่น่าทำร้ายกันด้วยความรุนแรงอย่าง 6 ตุลาหรือลอบสังหาร (เขาย้ำประเด็นนี้หลายครั้ง) การจัดการด้วยความรุนแรง มีแต่จะผลักคนไปหาอีกฝ่าย ยิ่งนานหลายปีต่อมา เขายิ่งรู้สึกว่าฝ่ายขวาเต็มไปด้วยการโกหก “ฝ่ายเราไม่พูดความจริง” รู้สึกว่าตัวเขาเองถูกหลอกให้ไปทำงานให้ฝ่ายขวา ดังนั้นเวลาที่ทำงานให้ฝ่ายขวาอยู่นั้น เขามักรู้สึกขัดแย้งในตัวเอง (กล่าวอย่างหนักแน่น) แต่ตอนนั้นเขายังเด็ก เขาจึงยอมตามๆไปเพราะเชื่อว่า

ผู้ใหญ่รู้มากกว่า ตนยังรู้ไม่พอ จึงยอมทำหน้าที่ไป มาถึงวันนี้เขาไม่อยากเชื่อผู้ใหญ่พวกนั้น (เช่น –**ผ**-) อีกแล้ว

ถ้าเช่นนั้นเขาเล่าว่าเขามีบทบาทอย่างไร ทำอะไรเมื่อ 6 ตุลา เขายิงนักศึกษาคนที่พุ่งเข้าทำร้าย **–จ-** จริงหรือเปล่า?

**-น-** กล่าวว่าเขาก็อยู่ในที่ชุมนุมต่างๆ ของนักศึกษาตลอดตั้งแต่วันที่ 4 ตุลารวมทั้งการแสดงละครแขวนคอตอนกลางวันในธรรมศาสตร์ด้วย แต่เขาไม่ได้สนใจการแสดงละคร แค่ดูอยู่ห่างๆ เขาไม่คิดว่านักศึกษาจงใจแต่งหน้าให้คล้ายใคร ตอนที่เห็นรูปก็ไม่เชื่อว่านักศึกษาจงใจทำอย่างนั้น ตอนค่ำของวันที่ 5 เขามาธรรมศาสตร์พร้อมกับ **–จ-** เห็นคนพยายามบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ ตอนนั้นยังไม่ได้ยินเสียงปืนยิงโต้ตอบกัน ดูไม่ออกว่ามีใครที่รู้จักหรือไม่ เขาจำได้ว่าพวกกระทิงแดงไปอยู่แถวหน้ากรมศิลปากร(คือบริเวณข้างสนามหลวง ถัดไปทางพระบรมมหาราชวัง) แต่กระทิงแดงมีคนมากมายจะมีใครอยู่แถวหน้าธรรมศาสตร์หรือไม่จึงไม่ทราบ ครั้นเหตุการณ์ตอนเช้าเริ่มรุนแรง –**น-** จึงถอยออกมาดูอยู่ห่างๆ อีกฟากของสนามหลวง(ฟากถนนราชดำเนิน) **-จ-**แยกกับเขาในตอนนี้ มาทราบภายหลังว่า **-จ-** ไปร่วมชุมนุมที่ลานพระรูปฯ ตัวเขายังคงอยู่ห่างๆ จนทุกอย่างยุติ –**น-** จึงเข้าไปในธรรมศาสตร์เพราะญาติให้ไปตามหาลูกสาวของญาติซึ่งร่วมชุมนุมอยู่ด้วย เขาเห็นคนถูกเผาและเห็นคนถูกแขวนคอหลังจากทุกอย่างจบไปแล้ว จึงไม่เห็นคนกลุ้มรุมทำร้ายหรือแสดงอาการชอบอกชอบใจ –**น-** เล่าว่าเขาพูดดังๆ กับคนที่ยังคงมุงดูคนถูกแขวนคอว่า "ทุเรศ ทำยังงี้ได้ยังไง" โดยไม่เกรงกลัวว่าคนเหล่านั้นจะไม่พอใจ

ตลอดระยะเวลาดังกล่าวเขาไม่ได้ลงมือทำอะไรเลย ได้แต่ดูอยู่ห่างๆ เขาไม่มีปืน ไม่พกอาวุธ เพราะคนหาข่าวไม่ได้รับอนุญาตให้พกอาวุธ เขาจึงได้แต่ดูและฟังเสียงปืนยิงไปมาทั้ง 2 ฝ่าย เขาเชื่อว่ากองกำลังสำคัญที่ใช้อาวุธคือ ตชด. กับคนของวิทูรย์ ยะสวัสดิ์[58] แต่เขาไม่รู้และไม่เข้าใจว่าใครสั่งหรือทำเกินสั่ง **-น-** เห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้อาวุธขนาดนั้นเลย เขาเชื่อว่าต้องมีผู้อยู่เบื้องหลังเป็นผู้สั่งให้เคลื่อนกำลังและใช้อาวุธ

ตามความทรงจำของ**-น-** เขาไม่ได้ช่วยชีวิต **–จ-** เพราะทั้งคู่ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดคลุกคลีกับเหตุการณ์รุนแรงหน้าธรรมศาสตร์เลยด้วยซ้ำไป แต่ในคำให้การของ **–น-** แก่ตำรวจเมื่อปี 2519 เขาเล่าว่าเขาตระเวนอยู่รอบๆ ระหว่างเกิดความรุนแรง เห็นเหตุการณ์ปะทะรุมตีนักศึกษา เห็นศพมีผ้าผูกคอดูหน้าตาคล้ายญวน หลังจากนั้นเขากลับบ้าน ส่วนคำให้การของ **–จ-** เขาอยู่ในจุดเกิดเหตุที่

---

[58] พล อ.วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ผู้ช่วยบัญชาการทหารบกในขณะนั้น ถูกสั่งย้ายออกจากกองทัพบกในเย็นวันที่ 6 ตุลา หลังเกิดรัฐประหาร ไม่เคยมีคำอธิบายที่กระจ่างต่อคำสั่งโยกย้ายที่ค่อนข้างแปลกประหลาด และจงใจให้เป็นที่รับรู้กันกว้างขวางอย่างในกรณีนี้ แต่เชื่อกันว่า เขามีส่วนสำคัญในแผนการ และกำลังของทหารฝ่ายตรงข้ามกับการรัฐประหารในตอนเย็น ซึ่งหมายความว่าเขามีส่วนในเหตุการณ์ 6 ตุลาในตอนเช้า ทว่าไม่มีข้อมูลชัดเจนว่าเขาอยู่ที่ไหนหรือทำอะไรในตอนเช้า ในบรรดาผู้ให้สัมภาษณ์คราวนี้ –**น-** เป็นคนเดียวที่เอ่ยถึงวิฑูรย์กับเหตุการณ์ 6 ตุลา

อัปลักษณ์แทบทุกจุดดังกล่าวมาแล้วทั้งๆ ที่ –**น-** บอกว่า –**จ-** ปลีกตัวไปตั้งแต่เหตุการณ์รุนแรงเพิ่งเริ่มได้ไม่นาน

ที่สำคัญ –**น-** ยืนยันว่าภายหลัง 6 ตุลา เขาไม่เคยให้การแก่ตำรวจไม่ว่าที่ไหนวันเวลาไหน แม้แต่ผู้บังคับบัญชาของเขาก็ไม่ได้เรียกเขาไปให้ปากคำรายงานอะไรเลย เพราะการเคลื่อนไหวของนักศึกษาจบลงแล้ว –**น-** สงสัยว่า "ตำรวจ make ขึ้นมาเองหรือเปล่า?"

ใครโกหกกันแน่? โกหกเมื่อไร? เมื่อให้การแก่ตำรวจ 30 ปีก่อนหรือเมื่อ 30 ปีให้หลัง? ข้อมูลตรงไหนฟังได้ ตรงไหนเป็นเรื่องโม้เกินจริง ตรงไหนเป็นเรื่องโกหกปั้นขึ้นมาทั้งชุด? จะคิดว่าตำรวจยกเมฆผลิตคำให้การพยานขึ้นมาเองทั้งหมดก็คงยากเพราะข้อมูลส่วนบุคคลและลายมือชื่อกำกับอยู่ทุกหน้า จะเชื่อว่าเขามีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มฝ่ายขวา ก็พบว่าไม่มีกระทิงแดงคนไหนเลยที่รู้จักเขา[59] เหตุการณ์ต่างๆ ที่เขาเล่ามีทั้งที่เหลือเชื่อ (เช่นบทบาทของคอมมิวนิสต์จากโซเวียตในเหตุการณ์ระเบิดที่สยามสแควร์จนมีคนตายเมื่อมีนาคม 2519) มีทั้งที่สับสนปนเป (เช่นรายละเอียดเหตุการณ์ค่ำวันที่ 5 ตุลาต่อเช้าวันที่ 6) และมีทั้งที่ตรงกับแหล่งข้อมูลอื่น (เช่นบทบาทบุคลิกของนายเสมอ อันจรูญ และข้อมูลเกี่ยวกับ –**ล-** ที่จะกล่าวถึงต่อไป)

จะเชื่อทั้งคำของ –**จ-** และ –**น-** ย่อมไม่ได้เพราะขัดแย้งกัน จะเชื่อคนใดคนหนึ่งในปัจจุบันย่อมหมายถึงอีกคนโกหกหรือความจำเลอะเลือนขนาดหนัก คำให้การของทั้งสองเมื่อปี 2519 (ถ้าไม่ใช่การยกเมฆของตำรวจ) ก็อาจเป็นแค่ความขี้โม้ของนายสิบ อายุ 20 เศษๆ 2 คน ที่อยากมีวีรกรรมกับเขาบ้างหลังชัยชนะครั้งสำคัญ เหตุการณ์ระทึกขวัญที่ –**จ-** เล่าก็อาจเป็นแค่ความขี้โม้ของ –**จ-** ซึ่งดูไม่ลดลงเลยในปัจจุบัน

ทัศนะทางการเมืองของ –**น-** ณ 30 ปีหลัง 6 ตุลานับว่าค่อนข้างเสรีนิยมสอดคล้องกับยุคสมัยและวาทกรรม 6 ตุลาที่เปลี่ยนไปแล้ว บ้างดูล้ำสมัยกล้าหาญอย่างคาดไม่ถึง เช่น กล้าตำหนิผู้มุงดูคนถูกแขวนคออย่างเปิดเผย คำบอกเล่าของเขาปะปนทัศนะของเขาในปัจจุบันกับอดีตอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น ไม่ชัดเจนว่าความรู้สึกขัดแย้งในตัวเอง ความอึดอัดรู้สึกถูกหลอกใช้ เกิดขึ้นในขณะทำงานเมื่อปี 2519 หรือเป็นความรู้สึกย้อนหลังกันแน่? ถ้าความเห็นต่อฝ่ายซ้ายธรรมศาสตร์ ป๋วย เวียดนาม ความต่างทางความคิด และต่อฝ่ายขวาโกหก เป็นความคิดของเขาตั้งแต่ 30 ปีก่อน ย่อมน่าสงสัยว่าเขาจะได้รับความไว้วางใจให้ทำงานเป็นสายหรือประสานงานในหมู่ฝ่ายขวา คำให้การของเขาแก่ตำรวจเมื่อปี 2519 แทบไม่ต่างจากคำให้การของฝ่ายขวาอีกหลายคน ไม่มีวี่แวว

---

[59] เป็นไปได้ว่า –**น-** กำลังคุยโม้ เพิ่มความสำคัญให้แก่ตนเอง เพราะเมื่อลองสอบถามกระทิงแดงที่สัมภาษณ์ทุกรายว่ารู้จัก –**น-** หรือไม่ ไม่พบว่ามีใครรู้จักแม้แต่คนเดียว อย่างไรก็ตามข้อนี้ไม่อาจถือเป็นหลักฐานว่า –**น-** พูดเท็จหรือสร้างราคาตัวเอง เพราะ –**น-** ไม่ใช้ชื่อจริงในระหว่างปฏิบัติการ แม้กระทั่งต่อฝ่ายขวาด้วยกัน และ –น- บอกว่าเขาไม่เคยพบพวกกระทิงแดงอีกเลยหลังจาก 6 ตุลา ในขณะที่ในเวลาต่อมาเขายังพบกับ "สาย" คนอื่นและนายทหารที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายขวาในชื่อจริงเป็นบางคราว

ความลังเล หรือพยายามให้ข้อมูลกำกวมไม่ชัดเจน ไม่รู้มาก ไม่อยากปรักปรำ ซึ่งเป็นลักษณะปกติของคำให้การของบรรดาพยานที่ไม่สังกัดฝ่ายขวา แต่คำบอกเล่า ณ ปี 2549 กลับเต็มไปด้วยความไม่รู้ ไม่เข้าข้างฝ่ายขวา และมีข้ออ้างเหตุผลที่ทำให้เขาไม่เห็น ไม่รู้ข้อมูลสำคัญใดๆมากนัก ได้แก่ ตำแหน่งที่เขาเฝ้าดูเหตุการณ์อยู่เพียงห่างๆ และเข้าไปในธรรมศาสตร์ภายหลังด้วยเหตุผลส่วนตัว ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของงานหรือความคิดทางการเมือง

มีความเป็นไปได้ว่า –**น**- จะอำพรางความคิดไม่ขวาของตนระหว่างทำงานตามหน้าที่เมื่อ 30 ปีก่อน เป็นไปได้เช่นกันว่าเขาจงใจอำพรางอดีตขวาของตนระหว่างการสัมภาษณ์ 30 ปีให้หลัง แต่ที่เป็นไปได้เช่นกันและน่าสนใจมากกว่า ก็คือ –**น**- เปลี่ยนความคิดไปมากในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา จนถึงขนาดเปลี่ยนความทรงจำของตนเองก็เป็นได้ จากฝ่ายขวาที่บอกเล่าสิ่งที่ตนพบเห็นและจดจำตามความเชื่อในขณะนั้นแก่ตำรวจอย่างตรงไปตรงมา มาถึงวันนี้เขาก็ยังคงบอกเล่าสิ่งที่ตนเชื่อว่าพบเห็นและจดจำได้ว่าเกิดขึ้นจริงแก่ผู้เขียนอย่างตรงไปตรงมา แต่ทว่าเรื่องราวที่เขาเชื่อว่าพบเห็นและความทรงจำของเขา ณ เวลาที่ห่างกัน 30 ปีกลับอยู่ภายใต้ทัศนะของการเมืองของตัวเขาเองและความเชื่อที่เปลี่ยนไปแล้ว

–**น**- พูดตามความทรงจำที่เขาเชื่อว่าเป็นความจริง (บวกปรุงแต่งเล็กน้อยตามปกติวิสัย) ทั้งเมื่อ 30 ปีก่อนและ30 ปีให้หลัง

เราไม่อาจทราบได้ว่า –**น**- ตระหนักรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของความคิดตัวเองแค่ไหน รู้ตัวขนาดไหนว่าประเด็นใดเรื่องใดบ้างที่เปลี่ยนจากรู้เป็นไม่รู้และกลับกัน จากชัดเจนเป็นลังเลและกลับกัน ประเด็นใดบ้างที่ความรับรู้และความจำเดิมกับของใหม่ลงรอยกันไม่ได้ อะไรบ้างที่เขาจำเป็นต้องปลดทิ้งออกจากความทรงจำ ค่อยๆรับอะไรใหม่ๆเข้ามาในความทรงจำของตน กระบวนการทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดความกระอักกระอ่วนละอายใจหรือไม่ขนาดไหน หรือทุกอย่างเป็นไปอย่างบริสุทธิ์จริงใจ

เป็นไปได้มากกว่า เขารู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง กระอักกระอ่วน จริงใจปนเปกันไปหมด และมีการต่อสู้กับมโนธรรมสำนึกของตัวเองตลอดเวลาที่ต้องเผชิญหน้ากับอดีตในระหว่างการสัมภาษณ์

เป็นไปได้ว่า มีหลายอย่างที่เขาต้องการลืม ต้องการปฏิเสธไม่อยากให้เป็นส่วนหนึ่งของเขาในอดีต มีหลายอย่างที่เขาต้องการเพิ่มให้แก่อดีตของตัว

เป็นไปได้ว่า –**น**- บอกตัวเองว่า อดีตเป็นเช่นนี้ครั้งแล้วครั้งเล่า จนตนเองก็เชื่อว่าประสบการณ์ของตนในอดีตเป็นเช่นนั้นจริงๆ?

–**น**- ไม่ได้ตั้งใจโกหกเพื่อให้ฟังดูดีสำหรับผู้เขียนแน่ๆ เพราะเขาไม่รู้ว่าเขากำลังคุยกับใครอยู่ ระหว่างอาหารกลางวันหลังการสัมภาษณ์ –**น**- แนะนำผู้เขียนว่า ถ้าหากอยากรู้ข้อมูลจากฝ่ายนักศึกษาน่าจะลองไปสัมภาษณ์ผู้นำของฝ่ายนักศึกษาดู จากนั้นเขาเอ่ยชื่อ 2-3 คนรวมทั้งชื่อผู้เขียนด้วย ผู้เขียนเข้าใจผิดตลอดการพูดคุย 2 ชั่วโมงว่า –**น**-รู้ดีว่ากำลังคุยกับใคร ผู้เขียนเข้าใจผิดว่าเขา

ยินดีให้สัมภาษณ์โดยรู้อยู่ว่ากำลังคุยกับใครอยู่ แต่การที่ –**น-** ระบุชื่อผู้เขียนต่อหน้าต่อตาแสดงว่าเขารู้จักผู้เขียนแต่ชื่อ แต่ไม่รู้จักหรือจำหน้าตาไม่ได้แล้ว[60]

การปรุงแต่งประสบการณ์ของตนในอดีตและปรับเปลี่ยนความทรงจำเป็นปกติวิสัยของปุถุชน เพื่อรับใช้ตัวตนในขณะปัจจุบัน ความทรงจำที่ค่อยๆเปลี่ยนแปลง ผ่านกระบวนการเลือกคัด ตัดทอนและเสริมแต่งขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เรื่องราวของตนในอดีตสอดคล้องอธิบายตัวตนในปัจจุบัน เพื่อมีชีวิตปกติในปัจจุบันอย่าขัดฝืนน้อยที่สุด แทนที่จะถูกอดีตหลอกหลอนในปัจจุบัน และหากลองคิดให้ดี เราจะตระหนักว่าสังคมโดยรวมก็ปรับเปลี่ยนความทรงจำเช่นกัน เราสังเกตกระบวนการที่เกิดในระดับสังคมได้ง่ายกว่าการปรับเปลี่ยนความทรงจำของปัจเจกบุคคลด้วยซ้ำไป

เป็นไปได้มากว่า กระแสการเมืองที่เปลี่ยนไปช่วยสร้างเงื่อนไขสำคัญอีกอย่างต่อการเปลี่ยนความทรงจำของ –**น-** นั่นคือ ความรู้สึกเจ็บช้ำว่าตน "ถูกหลอกใช้" โดยฝ่ายขวา ในกรณีนี้ไม่ใช่ความรู้สึก "ทำคุณบูชาโทษ" ถูกทิ้งให้รับบาปอย่างกระทิงแดง แต่หมายถึงการมีส่วนร่วมในการกระทำผิดน่าละอายโดยการชักจูงของผู้ใหญ่ที่จงใจหลอกลวงใช้คนอื่น ทำให้เห็นผิดเป็นถูกเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของตน ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของตนในอดีตจึงเห็นเป็นความสำเร็จที่ถูกต้อง ครั้นความคิดของตนเปลี่ยนไป อดีตกลับกลายเป็นตราบาปของตน ความรู้สึก "ถูกหลอกใช้" ย่อมเป็นความเจ็บช้ำที่ติดตัวและรบกวนความทรงจำอย่างมาก

เราอาจคาดได้ว่า เมื่อ 30 ปีก่อน –**น-** ประสานประสบการณ์ส่วนตัวของเขาให้เข้ากับขนบความทรงจำของฝ่ายขวา เพื่อให้ประสบการณ์ของตนมีค่า มีความหมาย แต่ต่อมาเขาเปลี่ยนไปท่ามกลางสังคมการเมืองจนเห็นว่าตน "ถูกหลอก" ในอดีต เขาจึงประสานประสบการณ์ส่วนตัวให้ผนวกกับขนบความรับรู้และความทรงจำอีกแบบซึ่งเข้ากันไม่ได้กับแบบฝ่ายขวาเมื่อก่อน เพื่อให้ความหมายต่อตัวตนของเขาในปัจจุบัน พอที่มีชีวิตปกติภาคภูมิใจในตัวเองต่อไปได้

หาก –**น-** ปรับเปลี่ยนความทรงจำเช่นนี้จริง ก็ไม่ได้เป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด น่าจะเรียกได้ว่าเป็นปกติวิสัยด้วยซ้ำ เพียงแต่ความทรงจำของเขาเปลี่ยนไปค่อนข้างมากสำหรับปัจเจกบุคคลคนหนึ่ง แต่ทว่าลักษณะของความทรงจำที่เปลี่ยนไปของเขากลับสอดคล้องกับกระแสความคิดของสังคม จนอาจกล่าวได้ว่า กรณีของ –**น-** เป็นตัวแทนย่อยๆ (microcosm) ของการปรับเปลี่ยนความทรงจำที่เกิดในระดับสังคมคล้ายๆกันในระยะเวลาเดียวกัน

เราไม่มีทางพิสูจน์ยืนยันว่า –**น-** โกหกหรือปรับเปลี่ยนความทรงจำมากน้อยแค่ไหนด้วยการสนทนาเพียงไม่กี่ครั้งหรือด้วยการวิเคราะห์จับผิดคำบอกเล่าของ –**น-** อย่างง่ายๆ อีกทั้งการศึกษาครั้งนี้มิได้มีจุดหมายเพื่อจับผิดจับโกหกใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นพลพรรคของฝ่ายขวาซึ่งมิใช่ผู้มีอำนาจบงการและไม่ได้มีบทบาทอำนาจใดๆในเวลาต่อมา

---

[60] นี่เป็นกรณีเดียวที่เกิดความผิดพลาด ผู้เขียนแจ้งผู้สัมภาษณ์ทุกรายอย่างตรงไปตรงมา แต่กรณีนี้มาทราบภายหลังว่าคนที่ช่วยผู้เขียนติดต่อ –**น-** เพื่อขอสัมภาษณ์ ไม่ได้ระบุชื่อผู้เขียนแก่ –**น-** ในการติดต่อขอสัมภาษณ์

ผู้เขียนตัดสินใจไม่เผชิญหน้าหาความจริงกับ **–น-** มากไปกว่านี้ ไม่ได้หยิบสำเนาคำให้การของ **–น-** ขึ้นมายันต่อหน้าเขาเพื่อจับผิดกันซึ่งๆ หน้า ไม่ได้กลับไปถามเขาอีกครั้งว่าใช้ปืนยิงนักศึกษาหรือเปล่า เพราะไม่ว่าประสบการณ์จริงของเขาคืออะไรกันแน่ หรืออะไรเป็นความทรงจำที่ปรุงแต่งขึ้นมาภายหลัง ผู้เขียนตอบตัวเองไม่ได้ว่า การพยายามหาคำตอบเหล่านั้นให้ได้ด้วยการเผชิญหน้ากับ –**น-** จะช่วยเพิ่มคุณค่าแก่โครงการวิจัยฉบับนี้ขึ้นมาสักเท่าไร ในขณะที่ถ้าหากเป็นควมจริงว่า **–น-** ปรับเปลี่ยนความทรงจำเพื่อพยายามดำเนินชีวิตต่อไปตามปกติในปัจจุบัน การสอบสวนเผชิญหน้ากับเขาว่าเขายิงคนตายหรือเปล่า เขามีบทบาทมีส่วนก่อความรุนแรงเมื่อ 6 ตุลา 2519 หรือเปล่า ขนาดไหน ย่อมมีผลทำร้ายชีวิตปกติของเขาในปัจจุบัน

ในอีกด้านหนึ่ง การที่เราครุ่นคิดตั้งคำถามกับคำบอกเล่าของ **-น-** ช่วยให้เราตระหนักถึงความซับซ้อนเป็นไปได้ต่างๆนานาของความทรงจำ ช่วยให้เราเข้าใจแง่มุมของคนที่ผ่านประสบการณ์เช่นนั้นอย่างหลากหลาย ปัญหาที่ค้างไว้น่าจะเป็นประโยชน์กับเรามากกว่าคำตอบที่ลงตัวแน่ชัดเกี่ยวกับอดีตของ –**น-** เมื่อ 6 ตุลาเสียอีก ผู้เขียนตัดสินใจว่าควรปล่อยให้ **–น-** มีชีวิตปกติกับความทรงจำที่เขาต้องการเชื่อ หากเขากำลังต่อสู้กับอดีตของตัวเองอยู่อย่างเงียบๆ ก็ขอให้เขาต่อสู้ต่อไป

**สายลับนักหนังสือพิมพ์**

ในบรรดาสาย 3 -ฝ่ายหาข่าว มีหลายคนฝังตัวเข้าไปอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์ ผู้เขียนติดต่อกับ **–ด-** ด้วยชื่อเสียงโด่งดังของเขาในฐานะนักข่าวและคอลัมนิสต์คนหนึ่งของ**ดาวสยาม** ในช่วงปี 2519 ที่มีบทบาทใส่ร้ายป้ายสีนักศึกษา และเขียนปลุกระดมลูกเสือชาวบ้านผ่านคอลัมน์ของตนเป็นประจำทุกวัน แต่เขาเป็นผู้เปิดเผยเองว่าตลอดเวลาดังกล่าวเขาฝังตัวอยู่ใน **ดาวสยาม** เพื่ออาศัยเป็นแหล่งหาข่าวให้แก่กองทัพบก เขาเข้าทำงานใน **ดาวสยาม** โดยไม่มีใครใน**ดาวสยาม**รู้ว่าเขาเป็นทหาร ผู้ใหญ่ใน**ดาวสยาม**ก็ไม่รู้ พวกนั้นเข้าใจว่าเขามีความสัมพันธ์กับทหารในฐานะนักหนังสือพิมพ์ที่มีหน้าที่เป็นตัวเชื่อมเพื่อหาข่าวทหารให้กับ**ดาวสยาม**

**-ด-** บอกว่า สมัยนั้นมีสายข่าวทหารคล้ายเขาอยู่ในหนังสือพิมพ์ภาษาไทยอื่นๆ อีกบางฉบับ เช่น**ไทยรัฐ** เป็นต้น เขาเชื่อมั่นว่ามีคอมมิวนิสต์แทรกแซงในวงการหนังสือพิมพ์ในเวลานั้นเช่นกัน (เขาระบุ 2 ชื่อใน**ไทยรัฐ**)

**-ด-** ทำงานที่ **ดาวสยาม** แบบเดียวกับที่นักหนังสือพิมพ์คนอื่นๆต้องทำทุกอย่าง เขาไต่เต้าในงานนักหนังสือพิมพ์จนได้เป็นหัวหน้าข่าวการเมืองของ **ดาวสยาม** งานหนังสือพิมพ์และงานข่าวกองทัพบก ทำให้เขารู้เรื่องข้อมูลลึกลับมากมาย เช่น ความขัดแย้งในกองทัพก่อน 14 ตุลา ใครเป็นใครในการสมคบคิด (conspiracy) ที่นำไปสู่เหตุการณ์ปะทะนองเลือด ข้อตกลงระหว่าง 3 ทรราชกับคนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเมืองไทยที่ขอให้พวกเขาออกไปนอกประเทศก่อน เป็นต้น เขา

อธิบายการเมืองไทยและเหตุการณ์สำคัญๆ รวมทั้ง 6 ตุลาในแง่ที่เป็นการสมคบคิดสู้กันระหว่างกลุ่มการเมืองและทหารสายต่างๆ และคอมมิวนิสต์สายต่างๆไปหมด เหตุการณ์การเมืองเป็นเรื่องของตัวการสำคัญๆไม่กี่คน

**-ด-**เล่าบทบาทความสำคัญของ**ดาวสยาม**ช่วง 6 ตุลาอย่างเป็นวีรกรรม โดยเฉพาะคอลัมน์ของเขาซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางและเป็นกลไกโฆษณาให้แก่ขบวนการลูกเสือชาวบ้านจนขยายตัวใหญ่โตมหาศาล และบทบาทของ**ดาวสยาม**ในการปลุกระดมคนต่อต้านการแสดงละครหมิ่นฯ จนนำไปสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาที่ทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ถูกปราบปราม

**-ด-** เล่าว่าการตัดสินใจตีพิมพ์ภาพการแสดงละครเป็นเรื่องเสี่ยงมากเพราะกลัวถูกกล่าวหาว่าหมิ่นฯเสียเอง แต่จำเป็นต้องทำเพื่อเปิดโปงแผนการร้ายของนักศึกษา เขากล่าวว่ามีคนเห็นตั้งแต่ขณะแสดงละครแล้วว่าผู้ถูกแขวนคอในละครนั้นละม้ายคล้ายใคร แต่ตนโกรธแค้นมากก็ต่อเมื่อได้เห็นภาพจาก **Bangkok Post** เป็นหลักฐานชัดเจน เขายืนยันว่าไม่มีการตกแต่งรูปหรือฟิล์มเด็ดขาด[61] **ดาวสยาม**ตัดสินใจพิมพ์ภาพเป็นแผ่นปลิวจำนวนมาก โดยไม่ได้รับคำสั่งจากหน่วยงานด้านความมั่นคงแต่อย่างใด แต่พวกเขาที่**ดาวสยาม**ไม่ได้คิดว่าภาพนั้นจะนำไปสู่การฆ่านักศึกษา พวกเขาไม่ได้คาดหรือต้องการความรุนแรงเลย ตัวเขาเองก็ไปอยู่ในธรรมศาสตร์ตอนค่ำวันที่ 5 พอเช้าวันที่ 6 จึงเลิกช่วย*ดาวสยาม*อีกต่อไป หันไปช่วยทหาร ตำรวจที่พยายามบุก ธรรมศาสตร์แทน

**-ด-**โกรธมากที่สมัยหลังมานี้กล่าวหาว่าฝ่ายขวามีคำสั่งให้ฆ่านักศึกษา ทั้งๆ ที่ พล.ต.ต.ชุมพล โลหะชาละคอยห้ามปรามว่าอย่าตอบโต้ **-ด-** เล่าว่านักศึกษายิงมาหนักเหลือเกิน เขาเห็นว่าตำรวจดูแลนักศึกษาอย่างดี แม้แต่การสั่งถอดเสื้อก็เพื่อป้องกันไม่ให้วิ่งหนีออกไปจะได้ไม่ถูกรุมประชาทัณฑ์[62] **-ด-** เล่าว่าเขาตามสล้างไปดอนเมือง เขายืนยันว่าสล้างไปอารักขาดร.ป๋วยเพราะเกรงว่ามวลชนฝ่ายขวาจะก่อเหตุ[63] สล้างไม่ได้การทำร้าย ไม่ได้จับ โดยส่วนตัวเขาไม่เชื่อว่าป๋วยเป็นคอมมิวนิสต์ แต่**ดาวสยาม**เขียนเช่นนั้นเพราะผู้อ่าน**ดาวสยาม**ชอบและต้องการอย่างนั้น

---

[61] **Bangkok Post** ยืนยันข้อนี้เช่นกัน ณ 20 ปีหลังเหตุการณ์ *Post* เล่ารายละเอียดที่น่าเชื่อถือได้เกี่ยวกับกระบวนการของรูปถ่ายดังกล่าว ตลอดกระบวนการจนถึงการตีพิมพ์ภาพดังกล่าว *Post* มิได้เฉลียวใจเลยว่าใบหน้าผู้แสดงละครจะละม้ายคล้ายใคร ดู Editorial, **Bangkok Post**, 6 October 1996.

[62] นี่เป็นเหตุผลเดียวกันกับที่อุทิศ นาคสวัสดิ์ และสล้าง บุนนาค กล่าวทางโทรทัศน์และยานเกราะในบ่ายวันที่ 6

[63] นี่ก็เป็นเหตุผลเดียวกันกับที่สล้างอธิบายเมื่อต้นเดือนมกราคม 2540 (ในกรณีที่เขาตกเป็นข่าวอื้อฉาวเกี่ยวกับการ "วิสามัญฆาตกรรม 6 ศพที่สุพรรณบุรี" ) ในเวลานั้นดร.ป๋วยกลายเป็นปูชนียบุคคลของทั้งประเทศไปแล้วและ 6 ตุลาไม่ใช่ชัยชนะที่น่าภาคภูมิใจอีกต่อไป สล้างเล่า (โดยสรุป) ว่าเขาได้รับคำสั่งให้ไปละงับเหตุที่ดอนเมือง เนื่องจากมีลูกเสือชาวบ้านไปปิดล้อมเพื่อไม่ให้ดร.ป๋วยเดินทางออกนอกประเทศ ขณะที่ดร.ป๋วยกำลังโทรศัพท์ เขากระชากโทรศัพท์ออกจากมือดร.ป๋วยเพื่อสร้างภาพให้ลูกเสือชาวบ้านเห็นว่าตนไม่ใช่พวกดร.ป๋วย จากนั้นตนจึงสามารถกันตัวดร.ป๋วยให้พ้นอันตรายได้ ดร.ป๋วยกล่าวถึงเรื่องเดียวกันว่าสล้าง "ใช้กิริยาหยาบคาย ตบหูโทรศัพท์ร่วงไป แล้วบริภาษ (ป๋วย)ต่างๆนานา" (ป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2524, น. 81)

**-ด-** แสดงความเจ็บช้ำแบบ "ทำคุณบูชาโทษ" ทำนองเดียวกันกับกระทิงแดง นั่นคือ แม้จะเป็นชัยชนะ แต่ไม่ได้รับการยอมรับ นานวันเข้ากลับถูกด่าประณามอย่าง(ที่เขาเห็นว่าเป็นความ) เข้าใจผิดๆ

"6 ตุลาอย่าไปโทษใครเลย" **-ด-**คิดว่านักศึกษาจงใจทำละครให้คล้ายพระบรมฯ แต่เป็นความคิดของคอมมิวนิสต์ผู้ใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังฝ่ายนักศึกษา เขาไม่คิดว่าควรโยนความรับผิดชอบให้ใครฝ่ายใด เขาไม่ได้รู้สึกภาคภูมิใจ แต่พร้อมรับเหตุการณ์ตามที่เป็น ไม่รู้สึกผิดที่หลายคนเสียชีวิตไป แต่ถือเป็น "ฝันร้ายที่ผ่านไปแล้ว" เพราะถ้าทั้งฝ่ายนักศึกษาและฝ่ายทหารรู้จักคอมมิวนิสต์ดีกว่านี้ ความเสียหายขนาดนั้นก็คงไม่เกิดขึ้น

**ธรรมศาสตร์เอียงขวา**

ไม่ใช่เพียงฝ่ายซ้ายเก่า หรือเหยื่อของ 6 ตุลาเท่านั้นที่ถือว่า 6 ตุลาเป็นฝันร้าย คงมีฝ่ายขวาอีกหลายคนที่ต้องการให้ "ฝันร้ายที่ผ่านไปแล้ว" ผ่านไปเลยอย่างเงียบๆ ไม่อยากจะยุ่งเกี่ยวอีกเลยเช่นกัน 20-30 ปีให้หลังไม่มีวีรกรรมที่เขาอยากป่าวประกาศอีกแล้ว แต่กลับต้องระมัดระวังมิให้ตัวเองต้องตอบคำถามที่ไม่อยากตอบ หรือตกเป็นเป้าของการวิพากษ์วิจารณ์อีก ความเงียบเป็นภาวะที่พวกเขาทั้งกล้ำกลืนและพอใจ อาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีแบบนี้

ผู้เขียนติดต่ออาจารย์ 2 คนคือ –**ร-** และ –**ป-** ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มอาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์ ทั้งคู่ปฏิเสธที่จะให้สัมภาษณ์ ปฏิเสธที่จะพบสนทนากับผู้เขียน **-ร-** ให้เหตุผลทางโทรศัพท์ว่า บ้านเมืองอยู่รอดมาแล้ว ทุกอย่างกำลังดำเนินไปด้วยดี ธรรมศาสตร์ก็กลับมาเป็นสถาบันทางวิชาการแล้ว ไม่อยากจะให้มีการพูดถึงอดีตที่ไม่ก่อประโยชน์อันใด เราควรอยู่กับปัจจุบันด้วยความแจ่มใสเพื่ออนาคตจะดีกว่า **-ป-** ยอมคุยทางโทรศัพท์อยู่พักหนึ่ง ท่านบอกแก่ผู้เขียนว่ามีแต่คนเข้าใจท่านผิด เพราะในธรรมศาสตร์คนหาว่าท่านจึงเป็นขวา แต่นอกธรรมศาสตร์ท่านถูกหาว่าเป็นซ้าย ที่จริงท่านอยู่ฝ่ายนักศึกษามาตั้งแต่ 14 ตุลา เป็นห่วงนักศึกษาจะเป็นอันตรายจึงช่วยคิดช่วยปรึกษาอยู่บ่อยๆ อาจารย์คนนี้จบการสนทนาทางโทรศัพท์ด้วยการกล่าวว่าท่านไม่เคยรู้เลยว่ามีเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 มีการยิงฆ่ากันตายในธรรมศาสตร์ เพิ่งจะรู้เมื่อมีการพูดถึงกันในระยะไม่กี่ปีมานี้เอง ผู้เขียนได้ยินดังนั้นก็ตระหนักว่าท่านคงต้องการให้ผู้เขียนรู้เป็นนัยว่าคุยต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ เพราะคงมีแต่ข้อมูลที่เชื่อถือไม่ได้

อาจารย์ทั้งสองคนมีบทบาทในกลุ่มอาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์ช่วงปี 2518-2519 **-ป-** จัดได้ว่าเป็นผู้ใหญ่ในกลุ่ม ว่ากันว่า –**ร-** เป็นคนที่แข็งขันเอาการเอางานที่สุด –**ร-** ให้การอย่างละเอียดกว่าใครในบรรดาอาจารย์ฝ่ายขวาที่เป็นพยานตำรวจ ท่านบันทึกเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษาที่เกิดขึ้นในธรรมศาสตร์หลายครั้งพร้อมข้อสังเกต และมอบเอกสารใบปลิวจำนวนมากนับรวมได้ร้อยกว่าหน้าเพื่อเป็นเอกสารประกอบคำให้การพยาน (ในบรรดาพยาน 224 คน ผู้ที่สามารถให้รายละเอียดการเคลื่อนไหวของนักศึกษาได้ยิ่งกว่าอาจารย์ท่านนี้มีอีกเพียงคนเดียว คือ นายตำรวจ

สันติบาลผู้มีหน้าที่ติดตามความเคลื่อนไหวของนักศึกษาฝ่ายซ้ายเป็นอาชีพโดยเฉพาะ) อาจารย์ทั้งสองคนให้การแก่ตำรวจว่าตั้งแต่แรกที่ตนเห็นการแสดงละครวันที่ 4 ตุลา ก็เห็นทันทีว่าเป็นการหมิ่นฯ พระบรมโอรสาธิราช ดังนั้นกลางดึกวันที่ 5 ตุลา ขณะที่ทั้งคู่อยู่ที่บ้านของนายวัฒนา เขียววิมล ทั้งสองคนจึงถูกเรียกตัวให้ไปเป็นพยานกล่าวฟ้องศูนย์นิสิตฯและพวกที่แสดงละคร ซึ่งทั้งคู่ยินดีไปโดย "ไม่มีเวลาแต่งหน้าทาปากเลย" – คามคำกล่าวของสล้างในรายการสนทนาบ่ายวันที่ 6

แต่ประเด็นใหญ่ใจความสำคัญของคำให้การของทั้งสองและของอาจารย์ฝ่ายขวาคนอื่นๆ คือ การปรักปรำอาจารย์หลายท่านว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในธรรมศาสตร์ เป้าหมายใหญ่คือ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และ เสน่ห์ จามริก มีอาจารย์อีกกว่า 30 คนที่พวกเขาเห็นว่าเป็น "ฝ่ายซ้าย" และต้องการบอกตำรวจให้รู้ไว้ อาทิ เช่น ลิขิต ธีรเวคิน ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ทักษ์ เฉลิมเตียรณ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ จุไรรัตน์ จันทร์ธำรง วนิดา จิตต์หมั่น ประนอม สโรชมาน และอื่นๆ อีกมาก อาจารย์ฝ่ายขวาอีกคนเก็บรวบรวมเอกสารใบปลิวที่ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์และกลุ่มของตนผลิตแจกจ่ายเพื่อตอบโต้ฝ่ายซ้ายอีกหลายรายการ

ผู้เขียนตั้งใจจะถามว่า 20-30 ปีผ่านไป อาจารย์ฝ่ายขวายังคงเห็นอาจารย์เหล่านั้นเป็นฝ่ายซ้ายเป็นคอมมิวนิสต์อยู่หรือไม่ รู้สึกอย่างไรที่ดร. ป๋วยกลายเป็นปูชนียบุคคลของชาวธรรมศาสตร์และของประเทศไปแล้ว คิดว่า 6 ตุลาเป็นผลดีผลเสียต่อธรรมศาสตร์อย่างไร คิดอย่างไรจึงให้การปรักปรำรุนแรงขนาดนั้นเมื่อปี 2519 ยังยืนยันข้อมูลเหลือเชื่อเกี่ยวกับเทิดภูมิดังกล่าวมาในบทก่อนหน้าหรือเปล่า ผู้เขียนสงสัยว่าอาจารย์ฝ่ายขวารู้สึกว่าตนรับบาปอย่างไม่เป็นธรรมทำนองเดียวกับกระทิงแดงหรือไม่ เจ็บช้ำกับสังคมและฝ่ายขวาด้วยกันอย่าง –**น-** และ –**ด-** ด้วยหรือไม่

แต่ในที่สุด ผู้เขียนไม่มีโอกาสหาคำตอบ หวังว่าสักวันหนึ่งคงมีผู้ถามอาจารย์เหล่านี้ได้

สมควรกล่าวในที่นี้ว่าผู้เขียนจัดให้อาจารย์บางคนเป็นฝ่ายขวาตามคำให้การอย่างชัดเจนของอาจารย์เหล่านั้นเอง ว่ามีบทบาทต่อสู้กับฝ่ายซ้ายอย่างแข็งขัน แต่มีบางคนที่มิได้ปรักปรำหรือมีบทบาทชัดเจนเช่นนั้นแต่อย่างใด เพียงแต่แสดงความไม่พอใจที่ธรรมศาสตร์กลายเป็นสนามการเมืองจนเกินไป หรือแค่ให้ข้อมูลว่ามีหนังสือฝ่ายซ้ายมากมายในธรรมศาสตร์ รวมทั้งมีการเปิดเพลงแองเตอร์นาซิอองนาลทุกเที่ยงวันโดย อมธ. ผู้เขียนไม่ได้นับกรณีหลังนี้ว่าเป็นฝ่ายขวา

**และอื่นๆ**

**–ส-** เป็นอีกคนที่จำไม่ได้เลยว่าเขาเคยให้การแก่พนักงานสอบสวนเกี่ยวกับ 6 ตุลา **–ส-** ทำงานอยู่บริษัทปูนซีเมนต์ฯ เป็นฝ่ายจัดการระดับกลางๆมีฐานะปานกลางตั้งแต่ 30 ปีก่อน ตามคำให้การของเขาแก่ตำรวจ **ส-** เป็นกลุ่มฝ่ายขวาที่ลงมือล้อมและบุกธรรมศาสตร์ในเช้าวันนั้น แต่จากการสัมภาษณ์เขาบอกว่าเขาไม่ได้มีบทบาทหรือทำอะไรในเหตุการณ์ 6 ตุลาเลย เขาเล่าว่าเขาแวะไปสนามหลวงในตอนเช้าวันนั้นจริง แต่ไม่ได้ทำอะไร เขาดูการจลาจลวุ่นวายอยู่ห่างๆสักพักใหญ่ ไม่เห็นอะไรนัก แล้วก็เดินทางไปทำงานตามปกติ

**–น-** และ **–ส-** อาจเป็นตัวอย่างของฝ่ายขวาอีกหลายคน ที่ประสบความสำเร็จในการลืมอดีตหรือดัดแปลงอดีตในความทรงจำของตนเองเพื่อชีวิตปัจจุบัน แต่ **–ส-** ดูต่างจาก **-น-** ตรงที่ว่าความทรงจำของ **–ส-** เกี่ยวกับ 6 ตุลาลบเลือนไปมาก เขาต้องพยายามคิดทบทวนความทรงจำพอควร ทุกอย่างที่เขาเล่าเป็นข้อเท็จจริงทั่วไปที่ใครๆที่พอสนใจการเมืองก็รู้ได้ ไม่มีอะไรรายละเอียดเฉพาะที่พอจะบอกได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรงของตัวเองเลย ผู้เขียนไม่เห็นเหตุผลใดๆแม้แต่น้อยที่ตำรวจจะต้องปั้นคำให้การของเขาขึ้นมา ดังนั้น ถ้าคำให้การแก่ตำรวจไม่ใช่ของปลอม ก็น่าคิดว่าทำไมความทรงจำส่วนตัวของเขาจึงหายไปหมดสิ้นขนาดนั้น

อาจเป็นไปได้ว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาไม่มีความสำคัญไม่มีความหมายต่อชีวิตของ **–ส-** เลย นานวันเข้า ความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ไม่มีความหมายต่อตนเองย่อมไม่จำเป็นต้องดำรงอยู่ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง น่าสนใจว่ามีกรณีทำนองนี้อีกมากมายขนาดไหนที่ความทรงจำส่วนบุคคลถูกแทนที่โดยความทรงจำแบบฉบับของเรื่องนี้อย่างหมดจด

ยังมีอีกหลายคนที่ผู้เขียนสนใจจะสัมภาษณ์และสนทนาด้วย แต่ตามตัวยังไม่พบ เช่น ***–ภ-*** ผู้ขับรถเมล์พุ่งเข้าชนรั้วธรรมศาสตร์ เปิดทางให้ตำรวจและกลุ่มฝ่ายขวาบุกเข้าไปภายในธรรมศาสตร์[64] บางคนไม่สามารถสืบได้ว่าเป็นใคร กรณีสำคัญที่สุดคือ ชายผิวคล้ำที่ยกเก้าอี้ฟาดร่างที่ถูกแขวนคอ ชายคนเดียวกันนี้ถือม้วนกระดาษอยู่ข้างกองเพลิงในการเผาคนทั้งเป็น และเป็นคนเดียวกับที่นั่งอยู่บนร่างของหญิงที่ถูกทำร้ายนอนคว่ำเสียชีวิตอยู่กลางสนามหลวง เขาเป็นคนเดียวที่ปรากฏตัวในภาพเหตุการณ์อัปลักษณ์ที่สุดทั้งสาม แต่ฝ่ายขวาที่ผู้เขียนสัมภาษณ์ไม่มีใครรู้จักหรือเคยพบเขามาก่อนเลย ไม่มีใครแสดงพิรุธแต่อย่างใดเมื่อให้ดูภาพและถามถึงชายผู้นี้ อีกคนที่ไม่สามารถหาข้อมูลได้พอคือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการยิงจากพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหน่วยที่สังหารฝ่ายรักษาความปลอดภัยของนักศึกษาบริเวณหอประชุมใหญ่จนหมดก่อนที่ตำรวจและฝ่ายขวาจะบุกเข้าธรรมศาสตร์ได้

มีบางคนที่พบพูดคุยแล้วแต่ไม่มีอะไรที่น่าสนใจเลย เอาแต่ตอบคำถามหลบๆ เลี่ยงๆ หรือจงใจทำให้สับสนคลุมเครือจนไร้สาระ อาทิเช่น สารวัตร **–ห-** มือสอบสวนของ สน.ชนะสงคราม สมัย2519 เขาตอบรับยอมให้สัมภาษณ์ด้วยความเข้าใจผิดคือ เพิ่งนึกออกว่าผู้เขียนเป็นใครเมื่อพบหน้ากันและไม่รู้ว่าเป็นการหาข้อมูลเพื่อเขียนหนังสือ ครั้นพบหน้ากันและทราบความจริงจากผู้เขียนเอง ก็เห็นได้ชัดว่าเขาไม่ยินดีจะคุยเรื่องนี้กับผู้เขียน เขาจึงตอบหลายคำถามอย่างจงใจให้ไม่รู้เรื่องแม้แต่น้อย แม้แต่ข้อเท็จจริงพื้นๆก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่เห็น

นอกจากนี้ **–ท-** นักเขียนชื่อดังให้สัมภาษณ์แก่งานวิจัยชิ้นอื่นเกี่ยวกับ 6 ตุลา มีสาระสำคัญไม่ต่างนักจากฝ่ายขวาหลายคนที่กล่าวถึงในที่นี้ รวมทั้งความพอใจว่า 6 ตุลาช่วยให้ประเทศไทยไม่

[64] เดือนเมษายน 2551 มีข่าวเล็กๆในหนังสือพิมพ์รายวันว่า *–ภ-* เกิดเรื่องทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น

เป็นคอมมิวนิสต์ ยังมีเสรีให้คนรุ่นหลังเรียกร้องขออนุสาวรีย์วีรชนได้[65] อีกคนที่ผู้เขียนมีโอกาสพูดคุยทางโทรศัพท์ข้ามประเทศแต่ไม่สามารถนัดติดต่อพบตัวกันได้สักทีคือ นายพลตำรวจชื่อดังแห่งกองปราบผู้นำกำลังบุกธรรมศาสตร์ เขาแสดงท่าทียินดีจะคุยด้วย เพราะเขาเห็นว่าประวัติศาสตร์กำลังถูกเปลี่ยน มีแต่คนโกหก เช่น การโทษว่าตนเป็นผู้ทำร้าย ดร.ป๋วยที่ดอนเมือง ทั้งๆ ที่ตนไปให้ความคุ้มครองกลัวว่า ดร.ป๋วยจะโดนกลุ่มลูกเสือชาวบ้านประชาทัณฑ์เอา น่าเสียดายที่นายพลตำรวจท่านนี้กับผู้เขียนไม่สามารถหาเวลาได้ตรงกัน ประกอบกับผู้เขียนมั่นใจว่าเขาคงพูดไม่ต่างกับที่เคยให้สัมภาษณ์ในที่อื่นๆ มาก่อนหน้านี้แล้ว ผู้เขียนจึงมิได้พยายามอย่างเต็มที่และกลับปล่อยผ่านไป

[65] ขอขอบคุณสุดารัตน์ มุกสิกวงษ์ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลนี้แก่ผู้เขียน

# บทที่ 5 อดีตในทัศนะของฝ่ายขวากับความเงียบที่จำเป็นและจำใจ

ในสองบทก่อนหน้านี้ เราคงได้เห็นแล้วว่าความทรงจำต่อเหตุการณ์สำคัญที่ผ่านไปเพียง 30 ปีเป็นเรื่องซับซ้อนขนาดไหน ความทรงจำของฝ่ายขวาต่อกรณี 6 ตุลา ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปนับแต่ไม่กี่ชั่วโมงหลังเหตุการณ์จนถึง 30 ปีต่อมา เราได้พิจารณาความสัมพันธ์กันของความทรงจำส่วนบุคคลและความทรงจำร่วมหรือแบบฉบับที่ถูกสร้างขึ้นมา พิจารณาเหตุผลปัจจัยต่างๆที่ทำให้ความทรงจำของบุคคลเปลี่ยน (และไม่เปลี่ยน) ทั้งอุดมการณ์ความเชื่อ ความรู้สึกถูกผิด ภูมิใจ เจ็บช้ำ และละอายใจ เพื่อให้เป็นคุณต่อชีวิตในปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้เขียนจะขอพิจารณาประเด็นต่างๆต่อเนื่องจากบทที่แล้วรวม 9 หัวข้อ สาระสำคัญของ 5 หัวข้อแรกและหัวข้อที่ 8 ครอบคลุม 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นแรก ความเงียบของฝ่ายขวาที่เกี่ยวเนื่องกับความทรงจำที่เปลี่ยนไปทั้งของสังคมและของพวกเขาเอง ทั้งความเงียบอย่างจำใจด้วยเหตุต่างๆ ความเงียบเพราะความจริงของพวกเขาไม่มีใครฟัง ความเงียบที่จำเป็นเพื่อช่วยจำกัดผลเสียที่อาจเกิดขึ้น และความเงียบที่ช่วยให้บางคนจัดการกับฝันร้าย 6 ตุลาของตนเอง ประเด็นที่สอง ทัศนะประวัติศาสตร์และแบบแผนคำอธิบายอดีตของพวกเขาที่ทำให้เขาไม่เห็นว่าทำอะไรผิด หัวข้อที่ 5 ยังตั้งคำถามว่าเราน่าจะจัดการอย่างไรหรือไม่กับความเจ็บปวดของฝ่ายขวาอีกด้วย หัวข้อที่ 6-7 ตั้งข้อสงสัยว่าจะแสวงหาความยุติธรรมแก่กรณี 6 ตุลาได้หรือไม่ โดยยก 2 กรณีขึ้นมาพิจารณา ได้แก่ หนึ่งการประทะขัดแย้งกันระหว่างประวัติศาสตร์คนละเรื่องซึ่งหากไม่ยุติก็ยากจะมีความยุติธรรม สองเกี่ยวกับผู้อยู่เบื้องหลัง 6 ตุลาซึ่งสังคมไทยรู้ดีอยู่ว่าใครเป็นใคร แต่ร่วมมือกันทำเป็นไม่รู้เพราะความยุติธรรมขึ้นอยู่กับ “ชั้น” ของผู้กระทำผิด ในหัวข้อสุดท้ายผู้เขียนเสนอคำอธิบายว่าการแบ่งเป็นซ้าย-ขวาหลัง 6 ตุลา เปลี่ยนแปลงมาอย่างไรจนถึงระยะใกล้ไม่กี่ปีที่ผ่านมา

**1. ความทรงจำและความเงียบจากอดีตถึงปัจจุบัน**

มีข้อเขียนมากมายที่ถือว่าความเงียบคือการทำให้ลืม ความเห็นดังกล่าวถูกเพียงบางส่วน ความเงียบมีหลายประเภทหลายเหตุผล มีทั้งที่ถูกบังคับกดปราบ กลัวถูกลงโทษ กลัวสังคมและคนรอบข้างจะตราหน้ารังเกียจ กลัวจะเข้ากับสังคมเพื่อมีชีวิตปกติไม่ได้ ความเงียบประเภทนี้ เป็นผลของการใช้อำนาจ และความกลัว เป็นความเงียบแบบไม่เต็มใจหรือแบบจำใจ ความเงียบแบบนี้ไม่นำไปสู่การหลงลืมเสมอไป และอาจกลับเป็นความทรงจำฝังใจด้วยซ้ำไป เพียงแต่ความทรงจำไม่มีโอกาสแสดงออกเปิดเผย ความเงียบของผู้ถูกกระทำหรือ “เหยื่อ” 6 ตุลา ระหว่างปี 2520-2539 ไม่ใช่การลืม เป็นแต่เก็บความทรงจำไว้เงียบๆ ไม่มีเสียง เป็นต้น แต่ความเงียบบางประเภทเป็นไป

โดยสมัครใจ ด้วยเหตุผลต่างๆกัน อาทิเช่น เล็งเห็นผลกระทบของการเปิดเผยแพร่หลาย ไม่อยากให้ชีวิตพัวพันกับอดีตที่เป็นปัญหา ไม่อยากถกเถียง เลือกเดินหน้าในชีวิตต่อไปโดยไม่ต้องการสะสางหาความกระจ่างกับอดีต

ความเงียบของฝ่ายขวาภายหลังวาทกรรมชัยชนะ 6 ตุลาของพวกเขาถูกเบียดขับหาที่ยืนในสังคมลำบาก เป็นผลของการใช้อำนาจของวาทกรรมในประชาสังคม ไม่ใช่อำนาจของรัฐที่มากับการลงโทษหรือความกลัว ความเงียบของฝ่ายขวาโดยทั่วไป ไม่ใช่การลืม เป็นแต่เก็บความทรงจำที่ไม่เปลี่ยนแปลงนักไว้เงียบๆ เป็นความทรงจำที่ไม่ส่งเสียงดัง ความทรงจำชนิดไม่มีเสียงทั้งหลายนี้อาจเลือนหายไปจากสังคมไทยภายหลัง 2-3 รุ่น(generations) ความเงียบโดยตัวมันเองจึงไม่ใช่การหลงลืม แต่อาจนำไปสู่ความทรงจำที่ค่อยๆเปลี่ยนไปจนอาจเลือนหายไปในที่สุด

ในบทที่แล้ว เราได้เห็นแล้วว่า ระยะที่ความทรงจำอันเกิดจากประสบการณ์ร่วมสมัย ยังไม่เลือนหายไปนั้น ความรับรู้ทางสังคมหรือความทรงจำร่วมปรับเปลี่ยนตามสังคม การเมือง วาทกรรมศีลธรรมและอื่นๆ และเปลี่ยนตามความรู้ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ในเวลาเดียวกันความทรงจำส่วนบุคคลจะต้องปรับตัวตอบสนองความทรงจำร่วมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมากเพื่อให้ความทรงจำส่วนบุคคลมีความหมายขึ้นมาและเป็นที่รับรู้เข้าใจได้ด้วยการอ้างอิงเรื่องเล่าแบบฉบับ หรือขนบของความทรงจำ เพราะความทรงจำส่วนบุคคลที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่เข้ากับเรื่องเล่าหลัก เป็นเสมือนเสียงแผ่วๆที่อาจฟังไม่รู้เรื่อง เข้าใจลำบาก ความทรงจำส่วนบุคคลบางกรณีก็ถูกปรุงแต่งให้เข้ากับความทรงจำร่วมหรือเรื่องเล่าหลักจนเกินเลย เพื่อเพิ่มค่าของอดีตของตน ทำให้ตนมีความสำคัญเกินจริง แต่ก็มีเช่นกันที่ความทรงจำส่วนบุคคลดำรงอยู่เพื่อต่อสู้ตอบโต้เรื่องเล่าหลักและกลับมีเสียงดังได้ด้วยการปะทะกับเรื่องเล่าหลัก

แม้ว่าสาระของความทรงจำและความเงียบ เป็นเรื่องของอดีต แต่การเมืองของความทรงจำและความเงียบ ณ เวลาหนึ่งๆเป็นเรื่องของปัจจุบันและอนาคต เราจดจำอดีต สร้างคุณค่าความหมายให้แก่อดีต เพื่อความมุ่งหมายของชีวิตในปัจจุบัน ณ เวลาหนึ่งๆเสมอ บางกรณีก็เพื่อคุณค่าราคาของตัวเราในปัจจุบันและอนาคต แต่ความทรงจำต่อโศกนาฏกรรมและอดีตอันน่าอิหลักอิเหลื่ออย่าง 6 ตุลา มักเกี่ยวพันกับปัจจุบันในแง่ที่ว่าปัจจุบัน (ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม) ต้องการมีชีวิตปกติเดินหน้าอย่างราบรื่น ปัจจุบันต้องการอยู่อย่างไม่ขัดฝืนหรือรู้สึกผิดมีตราบาปหรือชนักปักบนหลัง

หลายสังคมเลือกเผชิญหน้ากับอดีตอันน่าอิลักอิเหลื่อด้วยการเผชิญหน้าชำระสะสาง หลายสังคมรวมทั้งสังคมไทย เลือกใช้ความเงียบและเวลา หวังให้ความทรงจำที่แตกต่างขัดแย้งต่างถูกจำกัดเสียง แล้วหวังว่าเวลา จะทำให้ความทรงจำเหล่านั้นเลือนหายไปภายหลังคน 2-3 รุ่น เหลือเพียงความทรงจำแบบฉบับที่ไม่เป็นอันตราย

สังคมไทยคงหวังว่าในเวลาอีกไม่นานนัก จะไม่มีเสียงที่พยายามรื้อฟื้นถามถึงบทบาทของชนชั้นสูง ผู้บงการ ผู้อยู่เบื้องหลัง 6 ตุลา ฝ่ายขวาหลายคน เช่น อาจารย์ฝ่ายขวาในธรรมศาสตร์ก็คง

หวังว่าเวลาจะช่วยให้เรื่องราวของตนเงียบหายไปจากความทรงจำของคนรุ่นหลัง เพราะสิ่งที่คนเหล่านี้เชื่อในอดีตกลับกลายเป็นรอยด่างที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้แล้ว ความเงียบและเวลาเป็นทางออกเดียวของอดีตที่ปัจจุบันไม่ยอมรับอีกแล้ว[66]

**2. 6 ตุลาคนละเรื่องเดียวกัน**

สถานะของ 6 ตุลาในประวัติศาสตร์ที่สังคมไทยเข้าใจยังคงต่างกันลิบลับ ในเมื่อ 6 ตุลาในทัศนะของฝ่ายขวาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์คนละเรื่องกับที่สังคมไทยยอมรับในเวลาต่อมา พวกเขาจึงเป็นเสียงที่เบาลงๆจนเงียบในที่สุด แต่ด้วยทัศนะเช่นนั้น พวกเขาจึงไม่เห็นว่าฝ่ายขวาต้องรับผิดชอบความผิดอะไรทั้งสิ้น

ไม่มีอดีตฝ่ายขวาสักคนกล่าวชัดๆตรงไปตรงมาว่าการปราบปรามเมื่อ 6 ตุลาเป็นสิ่งที่ผิดไม่มีสักคนเห็นว่าบทบาทการกระทำของตนในอดีตเป็นสิ่งผิด มีหลายคนเสียใจกับความรุนแรงขนาดนั้นและเห็นว่าไม่น่าเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่ความผิดของใครและไม่ใช่ของเขาแน่ๆ ความอิหลักอิเหลื่อเหล่านี้มีคำอธิบายแทบจะเป็นสูตรด้วยซ้ำไป ในเวลาเดียวกันมีฝ่ายขวาอีกไม่น้อยที่ยังคงยืนยันว่าการปราบปรามเป็นสิ่งถูกต้องจำเป็น ยืนยันวาทกรรม 6 ตุลาว่าเป็นความสำเร็จหรือเป็นวีรกรรม

เราอาจคิดว่าไม่น่าจะมีข้อสงสัยใดๆอีกแล้วว่าโศกนาฏกรรมโหดร้ายอย่าง 6 ตุลา เป็นสิ่งผิดและมีคนทำผิดที่ต้องรับผิดชอบไม่ว่าจะโดยเจตนาต้องการให้เกิดขึ้น หรือลุกลามเกินความคาดหมายก็ตาม แต่ปรากฏว่า 6 ตุลาในความรับรู้ของสังคมไทยยังคงไม่มีคนผิดคนถูกหรือความผิดความถูกที่ชัดเจน ไม่เป็นบทเรียนทางคุณธรรมหรือบรรทัดฐานทางสังคมใดๆว่าการกระทำใดเป็นสิ่งผิดสิ่งถูก ภาวะอิหลักอิเหลื่อคลุมเครือเปลี่ยนไปนับจาก 2520 มาจนถึง 2539 ก็จริง แต่กลับยังคงคลุมเครือมากพอที่จะไม่เปลี่ยนความเชื่อของฝ่ายขวาและผู้มีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมกับการปราบปราม ไม่ว่าในฐานะผู้ลงมือกระทำหรือผู้บงการ สนับสนุน ชักใย เอาใจช่วย หรือแผ่บารมีปกป้องคุ้มครองการก่ออาชญากรรมก็ตาม 6 ตุลายังคงคลุมเครือพอที่คนเหล่านี้จากระดับล่างจนถึงระดับบนสุดส่วนใหญ่ไม่ต้องรู้สึกผิด ไม่ต้องรับผิดชอบ ยังคงมีชีวิตปกติตราบเท่าที่อธิบายกับตัวเองแบะคนรอบข้างได้

ทำไมในสังคมไทยกลับยังคงอิหลักอิเหลื่อไม่แน่ใจในกรณีนี้ว่า อะไรคือถูก อะไรคือผิด จำเป็นหรือไม่ต้องมีคนรับผิดชอบ ?

---

[66] กิตติศักดิ์ ปรกติ ให้ความเห็นว่า ในพุทธศาสนา ความเงียบเป็นวิธีลงโทษที่หนักหน่วงแบบหนึ่ง หิริโอตัปปะเป็น culture of shame ที่ทำให้คนทำความผิดรู้สึกสำนึกอย่างเจ็บปวด ไม่น้อยไปกว่าการวิพากษ์วิจารณ์หรือพิพากษาตรงไปตรงมา สังคมไทยนิยมใช้วิธีนี้มากกว่าการประจานความผิด ผู้เขียนไม่มีโอกาสศึกษาข้อนี้ แต่เห็นว่าการลงโทษด้วยความเงียบกับความเงียบเพราะไม่สามารถชี้ความถูกผิดหรือเงียบเพื่อลูบหน้าปะจมูกเป็นคนละอย่างกัน

คนเราเข้าใจเหตุการณ์หนึ่งๆได้ต่างๆ กัน ไม่ใช่เพียงเพราะรับรู้ข้อเท็จจริงต่างกัน แต่เพราะตีความ อธิบาย และให้คุณค่าความหมายเหตุการณ์นั้นต่างกัน ความเข้าใจที่แตกต่างกันแสดงออกในเรื่องเล่าของเหตุการณ์เดียวกันออกมาต่างกัน เรื่องคนละชนิดที่ต่างฝ่ายต่างเชื่อล้วนแล้วแต่มีค่านิยมและนัยทางศีลธรรมความผิดถูกปนอยู่ด้วย เพราะกลไกของเรื่อง โครงเรื่องแบบหนึ่งๆจะสื่อความหมายที่มีนัยเชิงคุณค่าหรืออุดมการณ์ทางการเมืองแบบหนึ่งๆด้วย[67]

ในขณะที่วาทกรรมประชาธิปไตยไทยจัดให้เหตุการณ์ 6 ตุลาเป็นจุดตกต่ำ ความชะงักงันหรือถอยหลังท่ามกลางกระแสการพัฒนาประชาธิปไตยนับจาก 2475 ผ่าน 14 ตุลา ไปจนถึงพฤษภา 2535 แต่ 6 ตุลาในทัศนะของฝ่ายขวาไม่ใช่ส่วนหนึ่งของเค้าโครงประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย ทว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์คนละเรื่อง นั่นคือ เรื่องการต่อสู้คอมมิวนิสต์เพื่อปกป้องเอกราชของชาติ ศาสนาและสถาบันกษัตริย์ ให้ปลอดพ้นจากภัยคุกคามของศัตรูที่มุ่งทำลายสถาบันหลักของความเป็นชาติไทย นี่คือมูลเหตุทีทำให้ความหมายของ 6 ตุลาคลุมเครือ ตัดสินถูกผิดได้มากกว่าหนึ่งทาง

ประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติและความเป็นไทย คือ ประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมที่ครอบงำทัศนะประวัติศาสตร์ของคนไทยนั่นเอง ตามเค้าโครงของเรื่องนี้ บรรพบุรุษของไทยต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมืองมาแต่โบราณ ระหว่าง 2516-2519 คือการต่อสู้อีกครั้งในกรอบภารกิจเดียวกัน เพราะศัตรูคอมมิวนิสต์มาขู่ฆ่าล้างโคตรทำลายประเทศไทย คนไทยจึงต้องสู้ไม่ถอยแม้แต่ก้าวเดียว ผลคือ 6 ตุลาที่คนไทยสามารถรักษาประเทศไทยไว้ได้อีกครั้ง

ตามเค้าโครงประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยแบบต่อต้านเผด็จการ 6 ตุลาเป็นอาชญากรรมของรัฐที่กลไกรัฐทำร้ายประชาชน แต่ตามเค้าโครงประวัติศาสตร์ปกป้องความเป็นชาติไทย 6 ตุลาจึงเป็นความสำเร็จอีกครั้ง ไม่ได้เป็นจุดตกต่ำ ชะงักงัน หรือถอยหลังแต่อย่างใดทั้งสิ้น

6 ตุลาในบริบทประวัติศาสตร์ปกป้องชาติ ฝ่ายขวาจึงไม่รู้สึกผิดและไม่เห็นว่าจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความผิดใดๆ 30 ปีต่อมาเข้าใจว่าพวกเขารับรู้ทัศนะแบบที่เอา 6 ตุลาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศสาตร์ประชาธิปไตย แต่เขาไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย หรืออย่างน้อยพวกเขามีคำอธิบายต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาไปคนละเรื่องลิบลับอยู่ในความเข้าใจของเขา

การต่อสู้กันของประวัติศาสตร์และความทรงจำมิได้หมายถึงการแสวงหาความจริงเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการต่อสู้กันระหว่างเรื่องแบบต่างๆ เพื่อสถาปนาให้เรื่องแบบหนึ่งให้มีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือแบบอื่น สถาปนาค่านิยมนัยทางศีลธรรมความผิดถูกแบบหนึ่งให้มีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือแบบอื่น (เช่น เรื่องไทยรบพม่าทำให้บางคนรักชาติ บางคนเห็นว่าเป็นเรื่องของขุนศึกศักดินาทะเลาะกัน เป็นต้น) ถ้าอำนาจของเรื่องแบบต่างๆมีระดับไม่ต่างกันมากนัก จะมีผลให้คนเราเชื่อประวัติศาสตร์ได้ตามรสนิยมและค่านิยมของตนเอง แต่ถ้าระดับอำนาจของแบบหนึ่ง

[67] ธงชัย วินิจจะกูล 2551

เหนือแบบอื่นมีมากก็อาจถึงกับสถาปนาบรรทัดฐานทางสังคมก็ได้ หรือทำให้เรื่องอีกแบบกลายเป็นเรื่องเหลวไหลไม่มีทางเกิดขึ้นก็เป็นได้

6 ตุลาในประวัติศาสตร์ปกป้องชาติเป็นกระแสหลัก ช่วงหลังเหตุการณ์ใหม่ๆ (ต่อเนื่องมาจากกระแสฝ่ายขวาตลอดปีกว่าก่อนหน้าเหตุการณ์) แต่ 30 ปีที่ผ่านไป 6 ตุลาในประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยช่วงชิงพื้นที่มีน้ำหนักมากขึ้น ท่ามกลางแนวโน้มประชาธิปไตยทางการเมืองที่เปลี่ยนไปจนกล่าวได้ว่าค่อยๆกลายเป็นเรื่องหลักที่ให้ความหมายต่อ 6 ตุลานับจากสงครามกับคอมมิวนิสต์สิ้นสุดลง พวกที่ยึดถือว่า 6 ตุลาเป็นประวัติศาสตร์ปกป้องชาติ จึงค่อยๆเงียบเสียงลงไป ในขณะที่ 6 ตุลาในประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยก็ยังไม่มีอำนาจมากพอจะครองความเป็นใหญ่ (hegemony) เหนือความทรงจำของสังคมในเรื่องนี้

**3. แบบแผนคำอธิบายของฝ่ายขวาว่าทำไมตนไม่ผิด**

นอกจากให้ความหมายต่อ 6 ตุลาในบริบทประวัติศาสตร์การปกป้องชาติแล้ว เราพอจะเห็นแบบแผนคำอธิบายของฝ่ายขวาอีกบางประการว่าทำไมจึงไม่มีความผิดใดๆที่ตนต้องรับผิดชอบ แบบแผนคำอธิบายหลักๆ ที่สอดคล้องเกื้อหนุนกัน มีดังต่อไปนี้

***หนึ่ง*** หลายคนเน้นสิ่งที่เขาเรียกว่า “ความจำเป็นของสถานการณ์” คำอธิบายนี้หมายถึงอะไรก็ได้มากมายเพราะเป็นคำอธิบายที่ใช้เพื่อปฏิเสธหลักการ หลักความยุติธรรม หรือหลักกฎหมายได้ทั้งนั้น แต่กลับให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะของสถานการณ์ ณ กาลเทศะหนึ่งๆเป็นแหล่งความชอบธรรมจำเป็นของผู้กระทำการ คำอธิบายนี้มักใช้เพื่อปฏิเสธบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม หรือหลักเกณฑ์ความผิดถูกใดๆ แถมยังไม่มีทางเกิดขึ้นซ้ำได้อีก จึงเป็นคำอธิบายเพื่อปัดความรับผิดชอบไปให้ทุกอย่างรอบตัวแต่ยกเว้นตัวเอง (คำอธิบายนี้จึงเป็นที่นิยมใช้กันมากจากทุกฝ่าย รวมทั้งนักสิทธิมนุษยชนและนักศีลธรรมฝ่ายประชาชนที่ใช้อธิบายความชอบธรรมของการรัฐประหาร 2549 ด้วย)

***สอง*** ในเมื่อเกิดความจำเป็นของสถานการณ์ที่ทำให้มีการปราบปรามเมื่อ 6 ตุลา ฝ่ายขวาหลายคนจึงเรียกร้องว่า “จะต้องเข้าใจสถานการณ์ขณะนั้น จะเอาความคิดของปัจจุบันไปตัดสินไม่ได้” คำอธิบายนี้ควรใช้เพื่อให้เข้าใจข้อจำกัดของความรู้ความเข้าใจและทางเลือกของการปฏิบัติ แต่ไม่ควรใช้เป็นตั๋วฟรีเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบ และต้องไม่ใช้อย่างลอยๆครอบคลุมกรณีอะไรก็ได้หรือลบล้างหลักความยุติธรรม ในที่นี้เป็นการใช้อ้างอย่างฉ้อฉลเพื่อลบล้างความผิดของตนในอดีต เพื่อตอบโต้ดักคอการวิเคราะห์ตีความภายหลังทั้งหมด จอมเผด็จการและอาชญากรทางการเมืองกรณีสำคัญๆของโลกใช้ข้ออ้างสองข้อแรกนี้เป็นประจำ นักประวัติศาสตร์บางประเภทใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์กำมะลอแแบบนี้เพื่อชำระล้างมลทินแก่อดีตเช่นกัน

***สาม*** กระทิงแดงแทบทุกคนเน้นว่าทั้งตนและฝ่ายศูนย์นิสิตยังเป็นเด็กมากในขณะนั้น อ่อนทั้งประสบการณ์ อ่อนโลก และเต็มไปด้วยความมุ่งมั่นจะเอาอย่างที่ตนคิดและเชื่อ จน

กลายเป็นความหุนหันพลันแล่น ไม่สุขุมรอบคอบ คิดจะจัดการปัญหาใหญ่โตให้สำเร็จในเร็ววัน จึงนำไปสู่การปะทะขัดแย้งรุนแรงที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกัน ตามคำอธิบายนี้ ความอ่อนหัด รู้น้อย เป็นเหตุผลเพื่อลดทอนหรือลบล้างการกระทำผิดในอดีต

***สี่*** หลายคนมองจากปัจจุบันแล้วเห็นว่าตนและฝ่ายนักศึกษาต่างเป็นแค่เบี้ยทางการเมืองที่ถูกหลอก ถูกปั่นหัว ถูกใช้ให้กระทำการต่างๆ โดยที่มีคนบงการ หรือชักใยวางแผนเพื่อผลประโยชน์ของตนอยู่[68] กระทิงแดงกล้ำกลืนรับการประณามในขณะที่ผู้บงการไม่เคยต้องรับผิดชอบอะไรเลย **–น-** เห็นว่าตนโดนฝ่ายขวาหลอก ทั้งๆ ที่หน้าที่ของตนคือเป็นสายลับ มีชีวิตอยู่กับการหลอกคนอื่น ตามคำอธิบายนี้ บุคคลลึกลับที่ส่วนใหญ่ไม่กล้าระบุชื่อเสียงเรียงนามเป็นผู้บงการที่น่าจะต้องรับผิดชอบและรับความผิด (หากมีความผิด) ส่วนบุคคลที่มีชื่อเสียงเรียงนามชัดเจนว่ากระทำอะไรลงไปกลับเป็นแค่ลูกน้องปลายแถวที่โดนหลอกให้กระทำ ความผิดและความรับผิดชอบจึงลื่นไหลไปอยู่ที่ใครบางคนที่ยังไม่สามารถจับให้มั่นคั้นให้ตายได้ (และอาจไม่มีทางทำได้)

แต่ข้อนี้เป็นปัญหาใหญ่สำหรับกระบวนการยุติธรรมต่อกรณีการสังหารหมู่ทุกกรณีในโลก กล่าวคือ เราท่านคงไม่อยากให้ผู้ปฏิบัติงานรายเล็กๆ ที่ทำตามคำสั่งต้องรับผิดชอบต่ออาชญากรรมแล้วปล่อยตัวการใหญ่ๆ ลอยนวล ทว่าวาทกรรมของฝ่ายขวา 6 ตุลาที่มักทำให้ตนเองเป็นแค่เบี้ยที่โดนหลอกใช้ ย่อมเป็นการผลักความรับผิดออกห่างตัวเองออกไปเรื่อยๆ บางครั้งทุกคนที่สามารถระบุชื่อได้เป็นแค่เบี้ย แต่ตัวการใหญ่กลับเป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ ไต่สวนไม่ถึง หรือจับให้มั่นคั้นให้ตายไม่สำเร็จเพราะไม่มีหลักฐานการสั่งการ และเพราะเขาอาจไม่ได้ลงมือกระทำการเองเลยก็เป็นได้ การโยนความผิดให้ผู้บงการจึงอาจถูกต้อง แต่ก็อาจเป็นแค่การผลักความรับผิดชอบออกจากตัวเองจนเอาผิดใครไม่ได้เลยในที่สุด

แบบแผนคำอธิบายทั้งหลายเป็นการปฏิเสธว่าไม่มีการกระทำความผิด หรือต่อให้มีการกระทำความผิดก็ไม่น่าเอาผิด แบบแผนคำอธิบายทั้งหมดสามารถพบได้กว้างขวางทั่วไปนอกเหนือกรณี 6 ตุลา พบได้แทบทั้งโลกก็ว่าได้ในกรณีที่ผู้ลงมือกระทำการด้วยความรุนแรงเป็นผู้ปฏิบัติงานระดับกลางหรือล่าง เป็นทหารระดับกลางหรือล่าง และเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนานมาแล้ว คำอธิบายสากลดังกล่าวกลายเป็นแหล่งพักพิงทางปัญญาและศีลธรรมของผู้ก่ออาชญากรรมทางการเมือง คนเหล่านี้ใช้อธิบาย ปลอบตนเอง และใช้กลบเกลื่อนความรับผิดชอบของตนต่อหน้าคนอื่น

## 4. กระทิงแดง: ความจริงไม่น่าเชื่อ เรื่องน่าเชื่ออาจไม่จริง

[68] อำนวยศาสตร์ หัสดิน “*...กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนและคัดค้านผู้เคลื่อนไหวนั้น คือเบี้ยบนกระดาน*” **เนชั่นสุดสัปดาห์** 2544, “สัมภาษณ์พิเศษ”

กระทิงแดงไม่ได้ร่วมก่อความรุนแรงทำร้ายคนเมื่อ 6 ตุลา จริงหรือ? อาจจะเป็นเช่นนั้นจริงๆการกล่าวหรือเขียนถึง 6 ตุลาจนเป็นสูตรสำเร็จว่าความรุนแรงสูญเสียเช้าวันนั้นเป็นฝีมือของกระทิงแดง นวพล ฯลฯ นั้น อาจเป็นการเขียนแบบสูตรสำเร็จโดยไม่ได้ตรวจสอบให้ชัดเจนก่อน จากนั้นก็อ้างกันต่อๆมา

แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนิยามว่ากระทิงแดงคือใครบ้าง และความรุนแรงเมื่อ 6 ตุลาหมายถึงอะไรแค่ไหน

**-ต-, -ช-, -ว-** ต่างย้ำแล้วย้ำอีกว่ากระทิงแดงเป็นการรวมตัวของนักเรียนอาชีวะที่หลากหลาย แต่มีความคิดและอุดมการณ์คล้ายกัน ไม่ได้เป็นแค่กลุ่มอันธพาลรับจ้างทำเพื่อเงิน แหล่งเงินทุนของกลุ่มมาจากงบประมาณของ กอ.รมน. ผ่านมายังนายทหารที่คุมกระทิงแดงและยังมีเอกชนผู้สนับสนุนเงินทุนอีกหลายราย ที่สำคัญคือ นายทุนธุรกิจนมข้น และเจ้าพ่อเครื่องดื่มชูกำลัง นอกจากนี้ยังมีนักการเมืองและนักธุรกิจหลายราย รวมทั้งที่ได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายประชาธิปไตยด้วย ทั้งหมดนี้เป็นแหล่งทุนสนับสนุนการทำงานของกลุ่ม ไม่ใช่การว่าจ้างเฉพาะกรณีเฉพาะคน

แต่ทั้งนี้ –**ต-** และ –**ช-** ยอมรับว่ากระทิงแดงรับจ้างทำงานเป็นกรณีด้วยเป็นครั้งคราว และยอมรับว่าสมาชิกกระทิงแดงมีทั้งที่ทำเพื่ออุดมการณ์ และบางคนเป็นมือปืนรับจ้าง ทำเพื่อค่าตอบแทน ทั้งคู่ระบุว่า **–ข-** และ “ผู้พันตึ๋ง” เป็นประเภทหลัง กระทิงแดงประเภทหลังนี้มีการ “รับงาน” มาเป็นของตนโดยอาศัยผลงานและภาพพจน์ของกลุ่ม และมีผู้ว่าจ้างทำงานเฉพาะกรณีเพื่อหารายได้ เช่น รับจ้างเจ้าของโรงแรมดุสิตธานีเพื่อต่อสู้กับกลุ่มกรรมกรของเทิดภูมิ ใจดี หรือดูแลความสงบเรียบร้อยแก่นักการเมืองช่วงหาเสียง เป็นต้น ทั้ง **–ต-** และ **–ช-** กล่าวว่า การปาระเบิดที่สยามแสควร์และการปาระเบิดที่ทำการพรรคพลังใหม่ก็น่าจะเป็นฝีมือของพวกกระทิงแดงปีกที่รับจ้างทำงานหาเงิน แต่กรณีเหล่านั้นกระทิงแดงบางคนรับงานเป็นการส่วนตัว ทั้ง **–ช-** และ **–ต-** จึงไม่รู้ข้อมูลชัดเจนและถือว่าไม่ใช่การทำงานของกลุ่มกระทิงแดง แม้ว่าบุคคลที่กระทำจะเป็นสมาชิกกลุ่มกระทิงแดงก็ตาม

-ช- และ –ต- เน้นย้ำหลายครั้งว่าต้องแยกแยะออกจากกันว่า กรณีไหนเป็นการกระทำของกลุ่ม กรณีไหนเป็นการรับจ้างทำงานของสมาชิกเพียงบางคนแต่อ้างชื่อกลุ่ม สื่อมวลชนและคนทั่วไปมักเหมารวมเอาเองว่าเป็นผลงานของกลุ่ม เขาย้ำว่าบนฐานการแยกแยะแบบนี้จะพบว่ากระทิงแดงไม่เคยลงมือใช้ความรุนแรงจริงๆเลย นัยของเขาตรงนี้คือความรุนแรงเกินเลยมักเป็นกรณีที่สมาชิกไปรับงานเอง ไม่ใช่ผลงานของกลุ่มกระทิงแดง

30 ปีผ่านไป ดูเหมือนว่ากลวิธีชำระมลทินอย่างที่หนึ่งคือ การแยกแยะให้ออกระหว่างกระทิงแดงที่ดีกับกระทิงแดงรับจ้าง และระหว่างการกระทำของกลุ่มกับการกระทำของสมาชิกรายบุคคล

กระทิงแดงทุกคนที่สัมภาษณ์ยอมรับว่าแสดงบทบาทใช้ความรุนแรงเพื่อข่มขู่นักศึกษา แต่ทุกคนเน้นว่าเป็นแค่การขู่เฉยๆ ไม่ต้องการลงมือใช้ความรุนแรงจริงๆ เลย ยกเว้นบางกรณีบางคนที่

อาจทำการนอกสั่ง หรือกรณีผิดพลาดเกินเลยไปบ้างจน "มีคนตายบ้างนิดๆหน่อยๆ" ดังที่สุตสายกล่าว (ดูบทที่ 4) ถ้ากรณีบางคนรับจ้างคนอื่นเป็นงานส่วนตัว ก็ย่อมถือว่าไม่ใช่ผลงานของกลุ่ม พวกเขาปฏิเสธว่าไม่เคยเกี่ยวข้องกับการลอบสังหาร ไม่เคยออกตระเวนทำร้ายนักศึกษา และพวกเขายืนยันหนักแน่นมากว่า ไม่มีส่วนในเหตุการณ์รุนแรงใดๆ เมื่อ 6 ตุลา พวกเขาปาระเบิดที่มีแต่เสียงดังเพื่อขู่นักศึกษาตอนกลางดึกวันที่ 5 แต่เมื่อเหตุการณ์เริ่มบานปลายและตำรวจยกกำลังมา พวกเขาก็ถอยออกมาดูห่างๆ พวกเขาไม่รับรู้เลยว่าใครมีแผนอะไรในเช้าวันนั้น และตระหนักว่าสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นนั้นใหญ่โตเกินกว่าที่พวกเขาควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วย

ในทัศนะของพวกเขา การขู่ไม่ใช่ความรุนแรง ระเบิดมีแต่เสียงดัง ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงที่เพิ่มพูนขึ้นระหว่างกลางดึก ที่แน่ๆ คือเป็นคนละเรื่องกับปฏิบัติการในตอนเช้าวันที่ 6 ทั้งหมดนี้สะท้อนความคิดของพวกเขาว่าเส้นแบ่งระหว่างรุนแรงกับไม่รุนแรงอยู่ตรงไหน ความรุนแรงหมายถึงในขอบข่ายแค่ไหน

**–ต-** และ **–ช-** กล่าวว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้ว และเขาขัดแย้งกับสุตสายในเรื่องนี้ด้วยซ้ำไป แต่เขาเป็นฝ่ายแพ้มติจึงต้องยอมรับเสียงส่วนใหญ่ในกลุ่ม ทว่า **–ต-** เห็นด้วยว่าภาพพจน์รุนแรงของกระทิงแดงเป็นสิ่งมีประโยชน์ต่อสถานการณ์ในขณะนั้น ทั้ง **–ต-** และ **-ช-** จึงต้องการให้คนที่อยู่เบื้องหลังกลุ่มกระทิงแดง สูงกว่าสุตสาย เป็นผู้รับผิดชอบในความสูญเสียที่เกิดขึ้น ทัศนะทำนองนี้คล้ายกับที่บุตรชายของสุตสายเคยกล่าวไว้ (ดูบทที่ 4)

ทั้งหมดนี้ไม่อยู่ในความรับรู้ของคนทั่วไปเกี่ยวกับกระทิงแดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำยืนยันว่า ระหว่างเหตุการณ์รุนแรงเมื่อเช้าวันที่ 6 ตุลา กระทิงแดงถอนตัวกลับที่ตั้ง ไม่ได้ร่วมลงมือด้วยเลย หรือหากมีบางคนยังวนเวียนอยู่แถวธรรมศาสตร์ดังที่สุตสายและสมศักดิ์ ขวัญมงคลกล่าว ก็ไม่ได้มีบทบาทอะไรนัก

30 ปีผ่านไป ดูเหมือนว่าวิธีชำระมลทินอย่างที่สองคือตั้งคำถามว่า แค่ไหนนับเป็นความรุนแรง แค่ไหนไม่ใช่ เพื่อเสนอว่าการกระทำของกระทิงแดงอยู่ในขอบข่ายที่ไม่ใช่ความรุนแรง และตั้งคำถามว่า ผู้ออกคำสั่งบงการปฏิบัติการระดับไหนควรรับผิดชอบ เพื่อเสนอว่าพวกเขาตัวเล็กเกินไป ไม่ใช่ตัวการ

แต่ผู้เขียนสงสัยว่าวิธีชำระมลทินทั้งสองแบบอาจฟังไม่ขึ้น การแก้ความเข้าใจ(ผิด)เกี่ยวกับกระทิงแดง ณ เช้าวันที่ 6 ตุลา คงเป็นเรื่องยาก อุปสรรคสำคัญที่สุดน่าจะอยู่ตรงที่ว่า fact (สมมติว่าจริง) ที่ว่ากระทิงแดงถอนกำลัง ดูไม่สอดคล้องกับภาพพจน์บทบาทของกระทิงแดงที่อยู่ในความรับรู้ทั่วไป ในขณะที่ความเชื่อที่ว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังที่เข้าทำร้ายนักศึกษา ดูจะสอดคล้องกับภาพพจน์บทบาทของกลุ่มกระทิงแดง จึงน่าเชื่อถือมากกว่า

บทบาทใช้ความรุนแรงซึ่งพวกเขาเห็นว่าเป็นภาพพจน์ที่มีประโยชน์ต่อสถานการณ์เมื่อ 30 ปีก่อน (ไม่ว่าจะจริงมากหรือน้อยก็ตาม) กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่สุดต่อการแก้ภาพพจน์ของพวกเขาหลังเหตุการณ์ ต่อให้เป็นความจริงว่าพวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำร้ายนักศึกษาเลย คงยาก

ที่จะมีคนเชื่อเช่นนั้น และต่อให้ไม่มีหลักฐานเลยว่ามีสมาชิกกระทิงแดงร่วมในปฏิบัติการที่ธรรมศาสตร์ ชื่อของกลุ่มกระทิงแดงคงจะอยู่ในบันทึกประวัติศาสตร์ไปอีกนานเท่านานว่าเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น

ความจริงของพวกเขาเป็นเสียงที่ไม่มีใครเชื่อถือ เป็นความเงียบอีกอย่างของฝ่ายขวา 6 ตุลา

**5. "ฝันร้าย" ของฝ่ายขวาเมื่อเขาถูก betrayed**

แบบแผนคำอธิบายทั้งหลายนอกจากจะสะท้อนความคิดของฝ่ายขวาเหล่านี้ที่มองประวัติศาสตร์ 6 ตุลาตามเรื่องและโครงเรื่องในแบบของตนแล้ว ยังสะท้อนปฏิริยาของเขาจากปัจจุบันต่ออดีตท่ามกลางสังคมการเมืองและวาทกรรม 6 ตุลาที่เปลี่ยนไปด้วย

มีการศึกษาคำให้การของฝ่ายกระทำ (perpetrators หรือเรียกว่า ฝ่ายขวาก็ไม่ผิดนัก) ในโศกนาฏกรรมที่อื่นในโลกหลังเหตุการณ์ผ่านไป 20-30 ปี ได้แก่ ระบอบปกครองของลัทธิเหยียดผิวในอัฟริกาใต้ และระบอบเผด็จการในชิลี และอาร์เจนตินาที่ใช้ทั้งวิธีสังหารโหดตรงๆในที่สาธารณะ การทรมานแบบต่างๆจนเหยื่อไม่เหลือความเป็นคน และใช้การเก็บเงียบผู้ถูกสงสัยว่าต่อต้านรัฐบาลจนหายไปเฉยๆรวมหลายหมื่นคน พบว่า "ฝ่ายขวา" เหล่านี้มีคุณสมบัติต่างๆดังต่อไปนี้ 1) ยอมรับว่าการกระทำของตนในอดีตเลวร้ายและรู้สึกเสียใจละอายใจ 2) ยอมรับว่ากระทำแต่ยังภาคภูมิใจในวีรกรรมของตน 3) ยังเล่าถึงการทรมานคนอื่นอย่างพึงพอใจ (sadism) 4) ปฏิเสธทั้งตรงๆและบ่ายเบี่ยงสารพัด เช่นว่าไม่เคยกระทำผิด หรือไม่ใช่ตัวการ หรือไม่ได้เห็นด้วยแต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ 5) แต่งเรื่องขึ้นใหม่ให้ตัวเองดูดีขึ้น ปั้นน้ำเป็นตัวทั้งที่อๆและซับซ้อนแอบแฝงเพื่อลดทอนหรือผลักความผิดออกจากตัว 6) ลืมอดีตไปแล้วและกำลังพยายามลืมอยู่อย่างจริงใจ และ 7) มีหลายคนที่รู้สึกถูกหักหลังหรือถูก "ขาย" โดยเพื่อนผู้ร่วมกระทำมาด้วยกันและโดยนายหรือผู้บังคับบัญชาเพื่อเอาตัวรอด ผลักความผิดให้คนอื่น[69]

เราคงไม่นำกรณีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ตรงๆทื่อๆ แต่น่าจะช่วยให้เราพิจารณาฝ่ายขวา 6 ตุลาได้ดีขึ้น เช่น เราอาจกล่าวว่า –น- น่าจะมีคุณสมบัติที่หนึ่ง สี่ ห้าและหกผสมกัน สุตสาย –ผ- และพลพรรคของเขาเป็นแบบที่สอง บางคน เช่น –จ- ดูจะยังพึงพอใจกับการทำร้ายนักศึกษา แต่ที่เห็นได้ชัดและน่าสนใจมากก็คือ ฝ่ายขวาระดับกลางและล่างหลายคนที่สัมภาษณ์ในคราวนี้ แสดงความเจ็บช้ำอย่างเห็นได้ชัดในแบบต่างๆกัน ทว่าดูเหมือนพวกเขาจะไม่สามารถสรรหาคำพูดที่อธิบายความเจ็บช้ำของพวกเขาออกมาได้ชัดเจนว่าเขารู้สึกถูก "betrayed" [70]

---

[69] Payne 2008

[70] หากจะแปลคำนี้ในที่นี้ว่า ถูกทรยศ ถูกหักหลัง น่าจะไม่ตรงนัก Betrayal ในภาษาอังกฤษมีได้หลายลักษณะ แต่ผู้เขียนไม่สามารถหาคำไทยที่กินความหมายรวมได้ ดังจะเห็นต่อไปว่า Betrayal ในกรณีฝ่ายขวา 6 ตุลาที่สัมภาษณ์คราวนี้มีลักษณะเฉพาะที่สามารถหาคำไทยได้ คือ "ทำคุณบูชาโทษ" และ "ถูกหลอกใช้" แต่ทั้งสองคำกลับไม่กินความกว้างเท่า Betrayal ในภาษาอังกฤษ

ความเจ็บช้ำแบบ "ทำคุณบูชาโทษ" มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนได้แก่ 1) เห็นว่าสิ่งที่ทำสำเร็จมีคุณค่ามาก 2) ตนมีบทบาทสำคัญในความสำเร็จนั้น และ 3) แต่ตนกลับไม่ได้รับการยอมรับไม่ว่าจากคนที่เกี่ยวข้องหรือจากสังคม ไม่ต้องพูดถึงความดีความชอบใดๆ มิหนำซ้ำกลับถูกลงโทษ (ในรูปการและระดับต่างๆกัน) อีกด้วย ในกรณีของกระทิงแดงมีองค์ประกอบที่สี่ คือ ความไม่พอใจหรือรู้สึกไม่เป็นธรรมเพราะตัวการผู้อยู่ข้างหลังกลับได้ดิบได้ดี ไม่ต้องรับผิดชอบ ไม่โดนประณามหรือตำหนิด้วยซ้ำไป

ความเจ็บช้ำแบบ "ถูกหลอกใช้" มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนได้แก่ 1) ตนมีบทบาทในความสำเร็จสำคัญบางอย่าง 2) แต่มารับรู้หรือคิดใหม่ภายหลังว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง น่าละอาย ซึ่งตนไม่ควรกระทำ 3) ทั้งยังหวนคิดว่า คนที่ผลักดันสั่งการหรือเชิญชวนน่าจะรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง แต่ก็ยังคงผลักดัน ชี้ชวนให้คนอื่นกระทำเพื่อผลประโยชน์ของคนชี้ชวนสั่งการ

นอกจากกระทิงแดงที่เห็นชัดว่าเจ็บช้ำชนิดแรก ฝ่ายขวาอีกหลายคนดูจะเก็บความเจ็บช้ำทำนองเดียวกันในระดับต่างกันออกไป ส่วนความเจ็บช้ำแบบถูกหลอกใช้น่าจะเกิดขึ้นน้อยกว่าเพราะย่อมหมายความว่าคนๆนั้นไม่เห็นว่า 6 ตุลาเป็นชัยชนะหรือความสำเร็จที่มีคุณค่าอีกต่อไปแล้ว

เพราะความเจ็บช้ำเช่นนี้เอง พวกเขาหลายคนจึงกล่าวในทำนองคล้ายๆ กันว่า ควรถือว่า 6 ตุลาเป็นเหมือนฝันร้ายที่ผ่านไปแล้ว บ้านเมืองในปัจจุบันเข้ารูปเข้ารอยแล้ว จึงไม่น่าจะต้องรื้อฟื้นขึ้นมาอีก คำถามที่ควรถามคือ เป็นฝันร้ายของใครบ้าง? ฝันร้ายของคนเหล่านั้นเหมือนต่างกันอย่างไร?

ในด้านหนึ่งเป็นฝันร้ายของเหยื่อ ของผู้ถูกกระทำ ในกรณีนี้ ถ้าหากผู้สูญเสียหรือผู้เป็นเหยื่อของ 6 ตุลาเป็นผู้เรียกร้องขอให้ปล่อยฝันร้ายผ่านไป ย่อมมีเหตุผลให้เห็นใจและเคารพในความปรารถนาของเขา แต่การที่ฝ่ายขวาผู้มีส่วนในการทำร้ายคนอื่นโดยตรงโดยอ้อมมากน้อยก็ตามที กลับเป็นผู้เสนอเองราวกับว่า "การทำร้ายคนอื่นจนเสียหายเป็นฝันร้ายที่ควรปล่อยให้ผ่านไป" นั้น ย่อมเป็นเรื่องน่าละอายและเลือดเย็นเป็นอย่างยิ่ง ที่น่าละอาย น่าประหลาดยิ่งกว่าก็คือ ผู้มีอำนาจในสังคมไทยหลานรุ่นตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ซึ่งต่างมีส่วนในการปราบปรามด้วย กลับพูดทำนองนี้ได้อย่างไม่กระดากปาก และสังคมไทยก็ต้อนรับพฤติกรรมเช่นนี้โดยไม่เฉลียวใจคิดสักนิดว่า คนเหล่านี้ไม่มีสิทธิกล่าวเช่นนั้นเพราะพวกเขาเป็นฝ่ายก่อความรุนแรงต่อผู้อื่น เพราะพวกเขาเป็นเหตุของฝันร้าย

แต่ในอีกด้านหนึ่ง 20-30 ปีผ่านไป 6 ตุลาค่อยๆกลายเป็นฝันร้ายของฝ่ายขวาเช่นกัน ฝันร้ายแบบ "ทำคุณบูชาโทษ" เกิดขึ้นและดำรงอยู่ เพราะการตัดสินคุณค่าต่อการกระทำในอดีตยังคลุมเครือคาราคาซังอยู่ กล่าวคือ ด้านหนึ่ง ยังให้พื้นที่แก่เรื่องเล่าของพวกเขา แต่อีกด้านหนึ่งกลับไม่ใช่เรื่องที่สังคมยอมรับอีกต่อไป ฝันร้ายชนิดนี้จึงแยกไม่ออกจากการตัดสินหาความยุติธรรมของ

อดีตจากปัจจุบัน หากสังคมเห็นการกระทำของเขาเป็นวีรกรรมและยอมรับเชิดชู ย่อมหมายความว่า ผู้ถูกกระทำทั้งหลายสมควรโดนกระทำเช่นนั้นแล้ว ในทางกลับกันหากสังคมสะสางให้ความยุติธรรมแก่เหยื่อ ฝ่ายขวาเหล่านี้ย่อมตกเป็นเป้าของการลงโทษ ภาวะคลุมเครือคาราคาซังจนเกิดความเจ็บช้ำแบบ "ทำคุณบูชาโทษ" จึงอาจเป็น "ผันร้าย" ที่พอเหมาะพอดีที่สังคมไทยไม่ปรารถนาจะหาทางออกเป็นอย่างอื่น

ในกรณีอย่าง **–น-** สมมติว่าเขาเปลี่ยนความทรงจำเพื่อเปลี่ยนอดีตของเขาจริง เขาทำเช่นนั้นเพื่อไม่ต้องจมอยู่กับความรู้สึกขัดแย้งอึดอัดหรือ "ฝันร้าย" ของฝ่ายขวา การเลือกจำ ดัดแปลงอดีตของตนเองก็เพื่อเดินหน้ามีชีวิตปกติต่อไป เราควรปล่อยให้เขามีชีวิตปกติกับความทรงจำที่เขาดัดแปลงสร้างขึ้น หรือเราควรจะท้าทายให้เขาเผชิญกับข้อเท็จจริง เช่น ถามว่าเขายิงใครเมื่อ 6 ตุลาหรือเปล่า ซึ่งอาจมีผลต่อการเดินหน้ามีชีวิตปกติแน่นอน เราควรปลุกเขาขึ้นมาเผชิญกับความจริงหรือไม่? ผู้เขียนเลือกไม่ท้าทายเพราะผลดีที่อาจได้รับ อาจไม่คุ้มกับการทำร้ายคนคนหนึ่งที่พยายามเดินหน้ามีชีวิตปกติต่อไป

กรณีของ **–น-** เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลคนหนึ่ง แต่พฤติกรรมทำนองเดียวกันอาจเกิดกับอีกหลายคน หรือกระทั่งเป็นพฤติกรรมของสังคมก็ว่าได้ สังคมไทยเลือกรับดัดแปลง เลือกจำและเลือกลืมเช่นกัน เพื่อที่ทั้งสังคมจะได้เดินหน้าไปในอนาคต ถ้าเช่นนั้นเราควรมีท่าที่ต่อสังคมแบบเดียวกับที่ทำกับ **–น-** หรือไม่? กล่าวคือ ผู้เขียนควรเลือกไม่ท้าทาย ไม่เผชิญหน้ากับสังคมที่หลอกลวงตัวเองปล่อยให้ฝันร้ายผ่านไปด้วยเหตุผลเดียวกัน คือ ผลดีที่อาจได้รับอาจไม่คุ้มกับการทำร้ายสังคมที่พยายามเดินหน้ามีชีวิตปกติต่อไป ผู้เขียนควรเลือกเช่นนั้นหรือไม่? เรามีเหตุผลอย่างไรที่ยอมปล่อยให้ปัจเจกบุคคลอย่าง **–น-** อยู่กับอดีตที่เขาปรุงแต่งเพื่อเดินหน้าต่อไป แต่กลับเรียกร้องต้องการให้สังคมชำระสะสางอดีตให้ชัดแจ้ง? อย่างไรเราจึงยอมได้ อย่างไรเราจึงยอมไม่ได้? ทำไมข้อเรียกร้องต่อปัจเจกชนควรเหมือนหรือควรแตกต่างจากข้อเรียกต้องต่อสังคม?

ฝันร้ายแบบใดควรปล่อยให้ความเงียบเยียวยา ฝันร้ายแบบใดควรถูกปลุกให้ตื่นมาเผชิญหน้ากับความจริง ฝันร้ายแบบใดควรได้รับการตัดสินความถูกผิดอย่างยุติธรรมให้ชัดเจนไปเลย

คำถามเหล่านี้เป็นปัญหาที่สังคมไทยต้องช่วยกันตอบ แต่สังคมไทยคงไม่สนใจด้วยซ้ำว่ามีคำถามเหล่านี้อยู่

### 6. ผู้อยู่เบื้องหลังยังคงลอยนวลได้ดิบได้ดี เพราะความยุติธรรมมีชนชั้น

นอกจากกระทิงแดงแล้ว ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มฝ่ายขวาต่างๆ ที่มีคนปฏิบัติงานบ้าระห่ำอย่างเสมอ อ้นจรูญ *-ภ-* และคนอื่นๆ ต่างก็มีผู้อยู่เบื้องหลังทั้งนั้น *–ผ-* ไม่ได้ลงแรงกับกลุ่มฝ่ายขวาจิปาถะ fด้วยตัวคนเดียวโดดๆหรือด้วยทุนตัวเองแน่ เขาไม่ปฏิเสธความสัมพันธ์กับกอ.รมน. แต่เขาก็ไม่เคยบอกว่า บทบาทของเขาเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานใดของทางราชการ บทบาทของกลุ่ม

อภิรักษ์จักรีต่อมาไม่ชัดเจนว่านอกเหนือจากการเอื้อเฟื้อสถานที่ชั่วระยะหนึ่งโดยราชเลขาธิการแล้ว กลุ่มได้รับการหนุนช่วยอย่างไรจากใครหรือสมัครใจทำกันเอง (เป็น NGO ขวาจัด?) ถ้าเช่นนั้นเราจะนับว่า –**ผ-** เป็นผู้อยู่เบื้องหลังกลุ่มขวาจิปาถะที่เป็นผู้ลงมือในเช้าวันที่ 6 ตุลาไหม? **-ผ-** อาจไม่ปฏิเสธเพราะอาจนับเป็นวีรกรรมไปอีกแบบ แต่ –**ผ-** กล่าวดักคอไว้แล้วว่ามวลชนฝ่ายขวามาด้วยใจในเช้าวันนั้น ไม่ต้องมีคนบงการ เป็น "การลุกฮือของมวลชน"

เราจะนับว่า –**น-** และสายลับทั้งหลายของทางการสารพัดสายงานเป็นผู้อยู่เบื้องหลังบงการฝ่ายขวาไหม? **-น-** ไม่ยอมรับแน่เพราะเขากลับเห็นว่าตนเองโดนหลอกใช้จากผู้บงการผู้อยู่เบื้องหลังสูงขึ้นไปอีก ทั้ง –**น-** และกระทิงแดงทุกคนกล่าวตรงกันว่า สุตสายทำตามสั่งคนอื่นอีกที แน่นอนว่าสุตสายต้องเห็นด้วยจึงยอมทำและรับผิดชอบเอง แต่สุตสายไม่ใช่คนที่รู้เรื่องราวระดับลึกหรือแผนการใหญ่โตเหนือขึ้นไปเท่าไหร่นัก พวกกระทิงแดงที่สัมภาษณ์มั่นใจว่าสุตสายไม่รู้เรื่องแผนการรัฐประหารหรือการเตรียมปราบปรามนักศึกษา สุตสายเองก็กล่าวทำนองนั้น ทั้งคาดไม่ถึงว่าจะเกิดเหตุการณ์แบบ 6 ตุลาและไม่ได้เตรียมกระทิงแดงไว้สำหรับสถานการณ์แบบนั้นเลย กระทิงแดงจึงได้รับคำสั่งให้ถอนกำลัง อย่าไปยุ่งกับเหตุการณ์ที่กำลังบานปลายซึ่งพวกตนไม่รู้เรื่องด้วย นายสมัคร สุนทรเวชน่าจะรู้น้อยกว่าสุตสายเสียอีก เขาก่อปัญหาด้วยปาก แต่เขาไม่ใช่อยู่เบื้องหลังใคร เขาไม่ใช่ผู้บงการใคร

เราจะนับว่า –**ล-** เป็นผู้บงการอยู่เบื้องหลังฝ่ายขวาไหม? –**ล-** ไม่เป็นที่รู้จักของสาธารณะเลยในช่วงก่อน 6 ตุลา เขาเป็นทหารผู้นำรุ่นของเขาซึ่งมีบทบาทสูงมากในการเมืองไทย เพราะเป็นรุ่นคุมกำลังในระยะนั้น เขาเป็น "เด็กป๋า" คนหนึ่งที่มีอิทธิพลหลัง 6 ตุลาพร้อมกับอิทธิพลของรุ่นเขาและอิทธิพลของป๋า เมื่อเขาถูกกล่าวถึงว่ามีบทบาทในการชุมนุมของฝ่ายขวาที่ลานพระบรมรูปฯเมื่อ 6 ตุลา เขาต้องบอกปัดเป็นพัลวันว่าเขาก็เป็นแค่ประชาชนผู้รักชาติคนหนึ่งที่ไปร่วมชุมนุมอย่างประชาชนธรรมดา

บทบาทของ –**ล-** ในขบวนการฝ่ายขวาเป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้เขียนถามฝ่ายขวาหลายคนที่มีโอกาสสัมภาษณ์ ได้แก่ –**ช-, -ต-, -ว-, -จ-, -ผ-, -น-** นั่นคือกลุ่มกระทิงแดงและผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มฝ่ายขวาจิปาถะต่างๆ ปฏิกิริยาที่แทบจะตรงกันจากทุกคนคือ เสียงหัวเราะปนเย้ยหยัน บางคนบวกด้วยการส่ายหน้า บางคนบวกด้วยการยักไหล่ ทุกคนตอบตรงกันว่า –**ล-** มีบทบาทมากกว่าที่คนทั่วไปคิด ไม่ใช่แค่สวมหมวกหลุบไปฟังปราศรัยในการชุมนุมอย่างประชาชนทั่วไปเพียงครั้งนั้น แต่ส่วนใหญ่ไม่อยากอธิบายรายละเอียดมากไปกว่านั้น มีเพียงคนเดียวในกลุ่มนี้คือ –**น-** ที่ยอมระบุชัดเจนว่า –**ล-** เป็นผู้จัดแจงการชุมนุมของฝ่ายขวาครั้งสำคัญคือการชุมนุมใหญ่ที่บริเวณสนามไชยเมื่อปี 2519 เพื่อสนับสนุนให้ฐานทัพอเมริกันคงอยู่ในประเทศไทย เพื่อรักษาสถานีเรดาร์และอุปกรณ์ที่ค่ายรามสูร เป็นการชุมนุมเพื่อประจันกับการชุมนุมครั้งสำคัญของศูนย์นิสิตฯที่เรียกร้องให้ถอนฐานทัพอเมริกันออกไปจากประเทศไทย **-น-** เล่าว่าในครั้งอื่นๆ –**ล-** ก็มีบทบาทวิ่งเข้าออก

ติดต่อประสานงานระหว่างฝ่ายขวาหลายกลุ่ม แม้กระทั่งระหว่างการชุมนุมของนักศึกษาเขามักจะปลอมตัว ใส่วิกผมยาว สวมหมวก เข้าไปพบปะกับสายข่าวและกลุ่มฝ่ายขวาที่ปะปนอยู่ เขาเข้าร่วมการประชุมระหว่างฝ่ายขวาหลายกลุ่มเป็นบางครั้ง ทั้ง **–ผ-** และสุตสายจึงรู้จักเขาดีเช่นกันว่า **–ล-** เป็นคนของผู้ใหญ่คนที่ใหญ่กว่า **–ผ-** และใหญ่กว่าสุตสาย

น่าคิดว่าบทบาทประชาชนธรรมดาจะทำให้ผู้นำชมรมแม่บ้านเมื่อเช้า 6 ตุลา จำได้แม่นยำเชียวหรือ หรือว่าบทบาททำนองเดียวกับการชุมนุมหนุนฐานทัพอเมริกันต่างหากที่ประทับในความทรงจำของเธอนับสิบปีต่อมา ทุกวันนี้เขาเป็นคนหนึ่งที่ร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้เสียชีวิตเมื่อ 6 ตุลาทุกปีไม่เคยขาด กล่าวกันว่า เป็นเพราะ –ล- สำนึกผิดและเพื่อทดแทนสิ่งที่เขากระทำลงไปในอดีต ผู้เขียนถามผู้ที่ให้สัมภาษณ์เหล่านั้นว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่เขาจะสำนึกผิด หลายคนหัวเราะอย่างเย้ยหยัน –**น-** ตอบตรงๆ สั้นๆ ว่า “มันกะล่อนที่สุด”

ผู้เขียนถาม **–ต-** และ **-ช-** ว่า ใครล่ะคือผู้อยู่เบื้องหลังสุตสาย ใครผู้บงการที่เขาหมายถึงและต้องการให้รับผิดชอบ ทั้งคู่กล่าวว่าสุตสายไม่เคยบอกว่าคนคนนั้นเป็นใคร ทั้งคู่ออกตัวว่าตนไม่มีทางรู้แน่ชัดและตนเชื่อว่ามีหลายคนหลายสาย ไม่ใช่เพียงคนที่มอบหมายให้สุตสายมาสร้างกลุ่มกระทิงแดงเหล่านั้น ทั้งคู่เข้าใจว่าคนที่รู้ดีที่สุดในเรื่องนี้ในปัจจุบันน่าจะเป็นบุตรชายของสุตสายซึ่งเคยกล่าวให้สัมภาษณ์ต่อสาธารณะว่าเขามีบันทึกของพ่อที่เปิดเผยเรื่องเหล่านี้ไว้หมด แต่เขา (บุตรชาย) หวังว่าผู้ใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังจะแสดงความรับผิดชอบบ้าง ไม่ใช่ทำตัวสะอาด สูงเด่นเหนือปัญหา แล้วปล่อยให้พ่อของเขาเป็นผู้ถูกประณาม เกลียดชัง จากสังคมทั่วไป[71]

**-ต-** อธิบายลักษณะของคนคนนี้ว่า เป็นคนทำตัวสะอาด ไม่แปดเปื้อน สูงส่งน่าเคารพตลอดเวลา ทั้งๆ ที่ตอนมีอำนาจเป็นคนจัดการหาส่วนแบ่งจากการซื้อขายน้ำมันราคาพิเศษเข้าสู่กระเป๋าตนเอง ซึ่งกลายเป็นแหล่งรายได้หลักของเขาอยู่หลายปี **-ต-** ขอให้ปิดเทปและเล่าถึงพฤติกรรมของคนผู้นี้ตามที่เขาพอรู้ว่าทำไมจึงได้สมญาว่า “นักฆ่าแห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยา” **-ต-** เชื่อว่าผลงานสำคัญครั้งหนึ่งของผู้นี้คือ การอาศัยบทบาทอำนาจของเขาผ่าน กอ.รมน. เพื่อจัดตั้งกลุ่มฝ่ายขวาขึ้นมาสู้กับคอมมิวนิสต์จนนำไปสู่ 6 ตุลา

จะจริงหรือเท็จ หรือเป็นแค่ประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิด (conspiracy) อีกเรื่องหนึ่งลองคิดกันดูเอาเอง การศึกษาคราวนี้ไม่ต้องการหาข้อพิสูจน์กับประเด็นประเภทนี้

ประเด็นที่น่าคิดกว่าก็คือ สังคมไทยไม่รู้และไม่มีความสามารถจะสาวให้ถึงผู้อยู่เบื้องหลังและคนบางการในระดับต่างๆ จริงหรือ? หรือว่าสังคมไทยพอรู้เห็นอยู่ตำตา รู้อยู่แก่ใจแต่ไม่ต้องการจะสาวและไม่ต้องการให้ความรู้นี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างเปิดเผย ดังนั้นถึงจะพอรู้ก็ต้องทำเป็นไม่รู้

[71] **เนชั่นสุดสัปดาห์** 2544, “สัมภาษณ์พิเศษ: อำนวยศาสตร์ หัสดิน

ปริศนาเกี่ยวกับ **–ล-** และผู้อยู่ข้างหลังเขา เป็นเรื่องลึกลับเกินกว่าจะสาวถึงหรืออุปสรรคอยู่ที่ความไม่ต้องการรู้และไม่อยากสืบสาวเพราะกลัวภัย เรื่องที่ดูลึกลับเหล่านี้พูดกันมาตั้งนานแล้ว ซุบซิบนินทากันทั่วไปในแวดวงการเมือง แต่กลับต้องทำเป็นไม่รู้หรือรู้เปิดเผยไม่ได้เมื่อพูดกับคนที่เราไม่รู้จัก

ถึงรู้ก็ต้องเงียบ กลายเป็นความไม่รู้สาธารณะ

เราโยนความผิดทั้งหมดให้แก่คนที่เห็นได้ง่ายๆ ชัดๆ และร่วมประณามคนที่ใครๆ ก็ร่วมประณามได้อย่างกระทิงแดงหรือสมัคร สุนทรเวช พฤติกรรมเช่นนี้อาจทำให้ตัวเราเองดูสูงส่งมีคุณธรรม แต่เรากลับทำเป็นไม่รู้ สาวไม่ถึง หรือพูดไม่ได้เมื่อกล่าวถึงตัวการใหญ่ขึ้นไปอีก นี่เป็นพฤติกรรมที่ทำกันอยู่เป็นปกติทั่วไป ตัวอย่างล่าสุดเมื่อต้นปี 2551 ได้แก่ การกล่าวประณามนายสมัคร สุนทรเวชและคนเดือนตุลาที่ยอมร่วมงานการเมืองกับเขาอย่างสาดเสียเทเสียว่าเป็นคนทรยศหักหลังเพื่อนที่เสียชีวิตไปแล้ว ฯลฯ แต่คนที่ออกมาด่าประณามกลับทำเป็นไม่รู้เรื่องของ **–ล-** ซึ่งพวกเขา (คนที่ออกมาด่าประณาม) ร่วมหัวจมท้ายทางการเมืองด้วยกันมาหลายปี และทำเป็นไม่รู้เรื่องของ “นักฆ่าฯ” ซึ่งพวกเขารับใช้จนบรรลุเป้าหมายทางการเมืองในการรัฐประหารปี 2549

สมัครเป็นกระบอกเสียงของฝ่ายขวา เป็นคนน่ารังเกียจที่สมควรถูกประณาม แต่เขาเป็นเป้าที่เห็นได้ชัดและง่ายๆของบรรดาฝ่ายขวา 6 ตุลา ไม่ต่างกับการโยนทุกอย่างให้กระทิงแดง บทบาทของสมัครเลวร้ายมากกว่าผู้อยู่เบื้องหลังการจัดตั้งกลุ่มฝ่ายขวาเพื่อลงมือก่อความรุนแรงอย่าง **–ล-** และผู้อยู่ข้างหลังเขาหรือ? บรรดาผู้ที่ร่วมงานกับ**–ล-** และรับใช้ นักฆ่าฯ ไม่เคยได้ยินเลยหรือว่า **–ล-** และ “นักฆ่าฯ” มีส่วนเกี่ยวข้องกับ 6 ตุลา อย่างไร? ไม่สงสัยเลยหรือ? น่าละอายนักที่คิดแค่ว่าโยนความผิดแก่สมัครและกระทิงแดงก็พอแล้ว แต่กลับยกยอปกป้องคุ้มครองคนที่มีบทบาทมากยิ่งกว่าสมัครและกระทิงแดง การทำเช่นนี้นับว่าเป็นการจงใจไม่รู้ จงใจไม่แตะ และจงใจโยนความผิดให้จำกัดอยู่แค่บางคนรับบาปไป

สังคมไทยยังคงเต็มไปด้วยการแบ่งชั้นของคนในแทบทุกมิติของวิถีชีวิต การเลือกปฏิบัติทางกฎหมายและจารีตกระบวนการยุติธรรมแบบโบราณที่บังคับใช้กฎหมายต่อคนต่างกันตามแต่ “ชั้น” และอำนาจของเขา ยังคงตกทอดมาถึงปัจจุบันเฉพาะส่วนเสีย กล่าวคือคนชั้นสูงหรือมีอำนาจกลับมีความรับผิดน้อยลงหรือปลอดจากการรับผิด กระบวนการยุติธรรมเอียงเข้าข้างผู้มีฐานะตำแหน่ง หน้าตา หรือมีอำนาจ กระบวนการยุติธรรมมีชั้นวรรณะแฝงอยู่โดยที่ไม่มีการประกาศลงในกฎหมายอย่างสมัยโบราณด้วยซ้ำไป

ในทางวัฒนธรรม ความยุติธรรมในสังคมไทยจึงขึ้นอยู่กับ “ชั้น” ของผู้ที่ทำความผิดและชั้นของเหยื่อหรือผู้เสียหายด้วย อาชญากรรมระดับมหันต์อย่าง 6 ตุลาคงก่อความลำบากใจไม่ว่าชั้นของผู้บงการและผู้หนุนหลังจะสูงส่งขนาดไหน สังคมไทยรู้และมีความสามารถจะหาคำตอบว่าใครเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมเมื่อ 6 ตุลาบ้าง มากน้อยอย่างไร แต่อาชญากรรมการเมืองระดับนี้พัวพันชนชั้นสูงมากมายหลายคน สังคมไทยจึงมีวิธีจัดการด้วยความเงียบ จงใจทำเป็นไม่เห็น ไม่รู้ และ

ร่วมกันเอาหูไปนาเอาตาไปไร่อย่างพร้อมเพรียงกัน ครั้นจำเป็นต้องเผชิญหน้าอธิบาย ก็ต้องจำกัดความเสียหายด้วยการโยนความผิดให้จำกัดอยู่แค่คนที่ทั้งสังคมร่วมกันชี้นิ้วประณามได้ง่ายๆ

ชนชั้นของผู้บงการ ผู้หนุนหลัง ผู้มีส่วนในการทำความผิด คือปัจจัยสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดความไม่รู้สาธารณะ ก่อให้เกิดความเงียบรวมหมู่ของทั้งสังคมและความสามัคคีพร้อมใจกันเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ไม่อยากสืบสาว ไม่อยากหาคำตอบ

มีทางอื่นหรือไม่ที่จะจัดการกับการกระทำความผิดของชนชั้นสูง? มีทางออกที่ก่อความเสียหายน้อยกว่าความเงียบและการเอาหูไปนาเอาตาไปไร่แบบรวมหมู่หรือไม่? ผู้เขียนเห็นว่ามี แต่ผู้เขียนไม่เชื่อว่าสังคมไทยสนใจพิจารณาทางออกอื่น

**7. การปะทะทางประวัติศาสตร์กับความยุติธรรมที่ไม่ยุติ**

ความคาดหวังให้มีความยุติธรรมต่อกรณี 6 ตุลามีอุปสรรคสำคัญ เพราะขึ้นอยู่กับการต่อสู้ทางอุดมการณ์ประวัติศาสตร์เลยทีเดียวว่า 6 ตุลาเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องใดกันแน่ แม้การต่อสู้จะดำเนินมานานพอควร แต่ไม่มีความคืบหน้าเท่าไรนัก การรำลึก 20 ปี 6 ตุลามีผลเปิดพื้นที่ให้แก่เรื่อง 6 ตุลาจากมุมมองของผู้ถูกกระทำและผู้สูญเสียพอที่จะสร้างวาทกรรม 6 ตุลาตามแนวทางของตนให้เป็นที่ยอมรับในสังคมได้โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่คิดต่างกัน และมีอิทธิพลพอที่จะผลักให้ฝ่ายขวายึดถือเรื่อง 6 ตุลาในแบบของตนอย่างเงียบๆ ได้ แต่กลับไม่พอที่จะก่อให้เกิดการสร้างบรรทัดฐานความยุติธรรมและความรับผิดชอบทางการเมือง สังคมไม่ทำให้ความทรงจำแบบฝ่ายขวาเป็นเรื่องผิด ฝ่ายขวาก็ไม่ต้องถูกเรียกร้องให้สำนึกผิดหรือรับผิดชอบใดๆ ความยุติธรรมจึงยุติไม่ได้

หากจะเปรียบเทียบคงคล้ายกับภาวะที่สังคมญี่ปุ่นไม่ถกเถียงตัดสินการกระทำของกองทัพพระจักรพรรดิในเกาหลี แมนจูเรีย จีนระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา ยอมปล่อยให้คนรุ่นก่อนที่เกี่ยวข้องกับสงครามสามารถอยู่กับความทรงจำแบบที่ตนต้องการต่อไปได้ ความยุติธรรมจึงยังไม่ยุติ

การปะทะถกเถียงดำเนินมาไม่ไกลส่วนหนึ่งเพราะถูกจำกัดด้วยวาทกรรมจำนวนมากที่ต้องการให้เรื่องนี้หยุดโดยไม่มีข้อยุติ อาทิเช่นวาทกรรมสมานฉันท์และการให้อภัยแบบครอบคลุมจนไม่ต้องการความยุติธรรมหรือการรับผิด การเยียวยาบาดแผลทางสังคมด้วยการอย่าไปแกะเการอวันที่บาดแผลนั้นจะหายไปเอง การนิรโทษกรรมเมื่อปี 2521 เป็นมาตรการเพื่อการนี้อย่างสำคัญที่สุด

แต่ปัจจัยที่ทำให้การปะทะถกเถียงทางประวัติศาสตร์เรื่อง 6 ตุลาจำกัดอย่างมากคือ ความหวาดกลัวว่าการถกเถียงเรื่อง 6 ตุลาจะส่งผลกระทบต่อสถาบันสำคัญของชาติ กล่าวอย่างตรงไปตรงมาที่สุดก็คือ เพดานของการถกเถียงเรื่อง 6 ตุลาอยู่ที่บทบาทของฝ่ายเจ้าต่อเหตุการณ์ 6 ตุลา เพดานของการแสวงหาความจริงและการถกเถียงเรื่อง 6 ตุลามีอยู่ต่ำมาก แม้กระทั่งหลังจากปี

2539 ก็ตามที บ้างก็ด้วยความหวั่นเกรงภัยมาสู่ตน บ้างก็ด้วยความหวั่นเกรงผลกระทบทางสังคม หากปล่อยให้วาทกรรมเรื่อง 6 ตุลาพ้นเกินเพดานออกไป แม้กระทั่งผู้ถูกกระทำทั้งหลายย่อมไม่อยากรับภัยหรือไม่อยากเป็นผู้ก่อปัญหาแก่สังคม การปะทะต่อสู้กันระหว่างเรื่อง 6 ตุลา นานาชนิด หลายอุดมการณ์ความคิดและค่านิยม ถูกจำกัดตัดตอนเพราะเกรงจะนำไปสู่คำถามเรื่องบทบาทของฝ่ายเจ้าในเหตุการณ์ 6 ตุลา

การต่อสู้เรื่อง 6 ตุลาไม่สามารถทลายเพดานความไม่เสมอภาคทางกฎหมาย กลายเป็นว่าชนชั้นนำและอภิชนสามารถอิงแอบคุณความดีมาทดแทนความผิดของตนในอดีตได้

ในเมื่อหาความยุติธรรมไม่ได้ถึงที่สุด ความทรงจำเรื่อง 6 ตุลาจึงอยู่ในภาวะต่างคนต่างอยู่ต่างฝ่ายต่างเชื่อไป บรรทัดฐานทางการเมืองจึงไม่มีทางเกิดขึ้น

ฝ่ายขวาจึงไม่ต้องรู้สึกว่ามีความผิดใดๆ ที่ตนต้องรับหรือปฏิเสธ

การเรียกร้องให้สังคมมีคุณธรรมมีศีลธรรม เรียกร้องให้คนมีอำนาจมีคุณธรรมมีศีลธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นการเลือกปฏิบัติตามชนชั้นอย่างน่ารังเกียจ ไม่ว่าจงใจเพราะถือว่าคุณธรรมเป็นแค่กลอุบายทางการเมืองหรือเป็นเพราะปัญญาตื้นเขินจริงๆก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจแต่เกินกว่าจะทำได้ในที่นี้ก็คือ วาทกรรมศีลธรรมคุณธรรมในสังคมไทยมีลักษณะอย่างไร "ชั้น"ของคนที่ถูกเรียกร้องเป็นปัจจัยอย่างไร การเมืองของการเรียกร้องให้สังคมมีคุณธรรมมีศีลธรรมเป็นอย่างไร (เช่น คอร์รัปชั่นเป็นอันตรายเลวร้ายกว่าอาชญากรรมการเมือง เป็นต้น)

**8. ประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิด (conspiracy)**

โปรดสังเกตคำอธิบายประวัติศาสตร์ว่าเป็นผลของการสมคบคิดกันระหว่างผู้กระทำไม่กี่คน (conspiracy) เช่น 14 ตุลาเป็นความขัดแย้งระหว่างสายพล.อ.กฤษณ์ สีวะรา กับสายจอมพลประภาส 14 ตุลาเป็นความสำเร็จของสายโซเวียต 6 ตุลาเป็นผลของความขัดแย้งระหว่างคอมมิวนิสต์ 2 สาย 14 ตุลา เป็นผลของมือปืนปริศนาที่ยิงประชาชนจากตึกกรมสรรพากร 6 ตุลาเป็นผลของมือปืนปริศนาที่ยิงประชาชนจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หรือเป็นผลของคนทำปืนลั่นจนกลายเป็นชนวนให้ความรุนแรงลุกลาม ฯลฯ

คำอธิบายประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิดมีอยู่ทั่วไปในสังคมไทย ผู้คนจะรับฟังทัศนะประวัติศาสตร์ทำนองนี้มากยิ่งกว่าการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหรือเงื่อนไขทางสังคมเสียอีก รวมทั้งฝ่ายขวาหลายคนก็อธิบายประวัติศาสตร์ทำนองนี้ ปรากฏการณ์เช่นนี้สะท้อนอะไร ทำไมประวัติศาสตร์ทำนองนี้จึงได้รับความนิยมแพร่หลายในสังคมไทย อะไรคือเงื่อนไขทางวัฒนธรรม อะไรคือกลวิธีทางวรรณกรรมของเรื่องเล่าแบบนี้ สร้างความน่าเชื่อถือ (และเหลือเชื่อ) ได้อย่างไร ที่สำคัญก็คือประวัติศาสตร์แบบนี้โน้มนำไปสู่ค่านิยมอุดมการณ์ทางการเมืองแบบหนึ่งๆอย่างไรบ้าง คำถามเหล่านี้ยังไม่เคยมีการศึกษาหาคำตอบจริงจังเลย

ผู้เขียนมีเพียงข้อสังเกตว่าประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิดมีรากมาจากเรื่องเล่าแบบมุขปาฐะและดูเหมือนจะยังคงครอบงำประวัติศาสตร์การเมืองด้วย ดังปรากฏในสารคดีการเมืองจำนวนมาก เรื่องเล่าแบบนี้แพร่หลายเพราะเป็นที่คุ้นเคยรู้จักกันดี เข้าใจได้ง่ายกว่าการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหรือเงื่อนไขทางสังคมหรือพลังทางการเมืองอย่างเป็นนามธรรมซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่มาทีหลังและต้องอาศัยเครื่องมือทางปัญญายุ่งยากรุงรัง เรื่องเล่าแบบนี้ดำเนินเรื่องด้วยตัวบุคคลและการกระทำเชิงประจักษ์ คำอธิบายและตีความหรือให้ความหมายก็เป็นที่รับรู้กันทั่วไปในสังคม ได้แก่บรรดานิทานสอนใจ ชาดก สุภาษิต ไม่ต้องอาศัยทฤษฎีทางสังคมจิตวิทยาที่เข้าใจยากแถมเป็นของฝรั่งเสียเป็นส่วนมาก

มิได้หมายความว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของโครงสร้างหรือปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวบุคคลเท่านั้น แต่ประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิดให้ความสำคัญของบุคคลโดยมากเพียงไม่กี่คน ว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลและมักไม่สนใจบริบทหรือปัจจัยอื่นใดที่ไม่สามารถรับรู้ได้เชิงประจักษ์

ด้วยเหตุที่ประวัติศาสตร์แบบนิยายสมคบคิดมีรากลึกและกว้างขวางในสังคมไทยจึงสร้างความน่าเชื่อถือ (และเหลือเชื่อ) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

**9. อดีตซ้าย-อดีตขวาสามัคคีต้านทุนนิยมโลกาภิวัตน์และสหรัฐอเมริกา**

ฝ่ายขวาแทบทุกคนที่สัมภาษณ์เห็นว่า ภัยที่น่าเป็นห่วงสำหรับประเทศไทยในปัจจุบันคือทุนนิยมและสหรัฐอเมริกา แม้แต่ **–ผ-** ซึ่งต่อต้านคอมมิวนิสต์มาตลอดชีวิต และมองเรื่องความมั่นคงของชาติด้วยแว่นคอมฯ 2 สายมาตลอดก็เห็นว่า ปัจจุบันต้องระวัง CIA แทรกแซง ปั่นหัวกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย จนอาจเป็นภัยต่อความมั่นคง แน่นอนว่าพวกเขาตระหนักดีว่าภัยทุนนิยมและสหรัฐอเมริกาเป็นคนละเรื่องคนละลักษณะกับภัยจากคอมมิวนิสต์

วาทกรรมภัยทุนนิยมของบรรดาฝ่ายขวา แตกต่างจากวาทกรรมต่อต้านทุนนิยมของฝ่ายซ้ายเมื่อ 30 ปีก่อนอย่างเห็นได้ชัดๆง่ายๆ (คือไม่ใช่วาทกรรมแบบเหมาอิสต์) แต่ฝ่ายขวาเหล่านี้พูดภาษาใกล้เคียงมากกับวาทกรรมต่อต้านเสรีนิยมใหม่และโลกาภิวัตน์ของบรรดาปัญญาชนและนักเคลื่อนไหวภาคประชาชนของไทยหลัง 6 ตุลาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ ต่อต้านทุนนิยมเลวร้ายของ "ฝรั่ง" ตะวันตก

การสัมภาษณ์ทั้งหมดกระทำหลังวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 หลายปี แต่ความเจ็บปวดจากวิกฤตของทุนนิยมคราวนั้นยังคงชัดเจนในความทรงจำของทุกคน ที่สำคัญคือวาทกรรมเกี่ยวกับมูลเหตุของวิกฤต ออกมาในลักษณะชาตินิยมต่อต้านทุนนิยมของ "ฝรั่ง" ตะวันตก คือ เป็นเรื่องของชาติทุนนิยมยักษ์ใหญ่ของฝรั่งตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นหัวโจกทำร้ายชาติทุนนิยมที่กำลังเติบโต ชาติใหญ่รังแกชาติเล็ก วาทกรรมที่แพร่หลายเข้าใจง่ายก็คือทำให้เป็นเรื่องของการสมคบคิดกัน (conspiracy) ระหว่างยักษ์ใหญ่ทางการเงินและการเมืองของโลกไม่กี่คน ระบุตัวลงไปที่จอร์จ โซ

รอสก็บ่อย คำว่าฉันทามติวอชิงตันก็ถูกเข้าใจง่ายๆว่าหมายถึงการที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมใหม่ของทุนนิยมฝรั่งตะวันตก วางแผนทำลายชาติเล็กๆ "โลกาภิวัตน์" กลายเป็นชื่อของแผนการชั่วร้ายที่ทุนนิยมของฝรั่งตะวันตกใช้ทำร้ายชาติทุนนิยมที่เล็กกว่า ทุนชาตินิยมของไทยซึ่งเคยลิงโลดไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ตลอดทศวรรษกว่าๆก่อนหน้านั้น กลับวิบัติกันถ้วนหน้า จึงหันมาต่อต้านโลกาภิวัตน์ของฝรั่งตะวันตกเช่นกัน วาทกรรมต่อต้านทุนนิยมของฝรั่งตะวันตกจึงไม่ใช่แบบสังคมนิยม แต่เป็นวาทกรรมที่มีลักษณะชาตินิยมเด่นชัดมาก คือ เป็นการต่อต้านฝรั่งอัปลักษณ์ที่กำลังย่ำยีไทยที่ดีงาม "เขา" มากระทำย่ำยี "เรา"

การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่กระทำในช่วงรัฐบาลทักษิณ ซึ่งถูกมองว่าเป็นตัวแทนของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ และเป็นตัวแบบของทุนนิยมที่เลวร้ายอีกด้วย กล่าวคือ ทุจริตโกงกินและหากำไรอย่างไม่มีขีดจำกัด ดังถูกเรียกว่า "ทุนสามานย์" ในเวลาต่อมา ความไม่พอใจทุนนิยมที่เลวร้ายกับความไม่พอใจทุนนิยมโลกาภิวัตน์และความไม่พอใจสหรัฐอเมริกาในกระแสโลกป้อนหนุนซึ่งกันและกัน ในบรรดาฝ่ายขวาที่สัมภาษณ์ในช่วงรัฐบาลทักษิณ มีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ชอบรัฐบาลทักษิณ พวกเขาที่เหลือเห็นว่าทักษิณเป็นทุนนิยมแบบเลวและแบบโลกาภิวัตน์ จึงไม่น่าไว้ใจรัฐบาลทักษิณ

กระแสต่อต้านทุนนิยมในสังคมไทยโดยเฉพาะจากชนชั้นนำและพวกอนุรักษ์นิยมทั้งหลายดูเหมือนปากว่าตาขยิบ กล่าวคือ เคยชื่นชมหลงเสน่ห์โลกาภิวัตน์ตลอด10 กว่าปีก่อนวิกฤต 2540 ครั้นฟองสบู่แตกกลับต่อต้านทั้งๆที่ยังผูกพันกับทุนนิยมเต็มตัวไม่เสื่อมคลาย เราสามารถเข้าใจเรื่องนี้ได้หากเข้าใจลักษณะกระฎุมพีผู้ทรงศีลธรรมของพวกเขา ซึ่งแสดงออกในวาทกรรมว่ามีทุนนิยมที่เลวร้ายกับทุนนิยมที่รู้จักความพอดี ทุนนิยมที่เลวร้ายหมายถึงทุนที่หากำไรอย่างไม่มีขีดจำกัด อาศัยการทุจริตโกงกิน และที่สำคัญคือ เป็นตัวแทนของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ พยายามทำให้ไทยอยู่แถวหน้าของโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะส่งผลทำลายความดีงามของสังคมไทย ทุนนิยมที่รู้จักความพอดีหมายถึงทุนนิยมที่ถูกกำกับโดยศีลธรรม เราไม่ควรพยายามหานิยามที่ชัดเจนว่าความพอดีอยู่ตรงไหนเพราะเป็นไปไม่ได้ ความพอดีหมายถึงความมีศีลธรรมกำกับ กระนั้นก็ดี ความมีศีลธรรมก็คลุมเครือจนใครๆก็สามารถอ้างได้ว่าตนมีศีลธรรมรู้จักความพอดี ดังนั้น นิยามสำคัญก็คือ ทุนนิยมที่รู้จักความพอดีเป็นคู่ตรงข้ามกับทุนนิยมที่เลวร้าย เพราะความมีศีลธรรมย่อมตรงข้ามกับความไม่มีศีลธรรม

วาทกรรมที่จับหัวใจกระแสต่อต้านทุนนิยมที่เลวร้ายและโลกาภิวัตน์ได้อย่างทรงอานุภาพก็คือ

***ไทย / เศรษฐกิจพอเพียง / ถูกคุกคาม VS. ฝรั่ง / ทุนนิยมเลวและโลกาภิวัตน์ / ภัยคุกคาม***

เศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่ทฤษฎีเศรษฐกิจ แต่เป็นวาทกรรมเศรษฐกิจแบบศีลธรรม มีพลังในการสร้างความหมายว่าไทยไม่ควรเดินตามทุนนิยมเลวร้ายและโลกาภิวัตน์ บ่อยครั้งมักใช้

"เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นคู่ตรงข้ามกับทุนนิยมด้วยซ้ำไป[72] แท้ที่จริง "เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นวาทกรรมสัญลักษณ์เพื่อแสดงความต่างลิบลับกับทุนนิยมที่เลวร้ายและทุนนิยมโลกาภิวัตน์ สื่อความหมายว่าทุนนิยมแบบไทยๆที่สังคมไทยปรารถนากำลังโดนคุกคาม เพราะทุนนิยมฝรั่งตะวันตกที่ไม่รู้จักพอดี ไม่มีศีลธรรมกำลังคุกคามวิถีเศรษฐกิจและชีวิตแบบไทยที่พึงปรารถนา วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงสร้างเส้นแบ่งระหว่างทุนนิยมที่เลวร้ายที่ร่วมมือกับภัยคุกคามจากภายนอก กับ ทุนนิยมที่รู้จักพอดีและมีศีลธรรม เศรษฐกิจพอเพียงคือ ทุนนิยมที่พอดีมีศีลธรรม

ภารกิจสำคัญที่สุดของวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง คือ การสร้างเส้นแบ่งระหว่างทุนนิยมแบบไทยกับแบบที่เป็นภัย การที่นักวิชาการหลายคนพยายามชี้ให้เห็นความสับสนไม่ชัดเจนของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งทางทฤษฎีและการประยุกต์เป็นนโยบายเศรษฐกิจ หรือพยายามชี้ว่าเป็นไปไม่ได้ถ้าไม่อยากถอยหลังลงคลอง ฯลฯ ประเด็นเหล่านี้ไม่สำคัญเท่าไรนัก ชักแม่น้ำทั้งห้ามาลงแทนคลองก็ยังได้ เพราะไม่ใช่ภารกิจของวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง

แต่วาทกรรมต่อต้านทุนนิยมโลกาภิวัตน์แบบกระฎุมพีผู้ทรงศีลธรรมและแบบชาตินิยมกลับเข้ากันพอดีกับฝ่ายซ้ายเดิมที่เปลี่ยนไปแล้วเช่นกัน หลังการล่มสลายของกระแสซ้ายสังคมนิยม มรดกตกทอดที่เหลือรอดต่อมามีหลายอย่าง แต่ที่สำคัญคือ

1) ความเกลียดชังต่อต้านทุนนิยมแบบไม่ซ้ายไม่สังคมนิยม เมื่อเผชิญกระแสโลกาภิวัตน์นานวันเข้าก็กลายเป็นแค่หางเครื่องติดสอยห้อยตามพวกกระฎุมพีผู้มีศีลธรรมและชาตินิยมและทุนชาตินิยม[73]

2) ขบวนการต่อสู้เพื่อ "ประชาชน" แบบไม่ซ้าย เมื่อเผชิญกระแสโลกาภิวัตน์ นานวันเข้าก็กลายเป็นขบวนการประชานิยมแบบศีลธรรม อนุรักษ์นิยม และชาตินิยม[74]

---

[72] ภายหลังรัฐประหาร 2549 คณะทหาร คมช.และรัฐบาลคมช. ประกาศเดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ทว่าหาได้มีสาระสำคัญทางนโยบายใดๆเลย เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเพียงวาทกรรมที่ประกาศว่าตนแตกต่างจากทุนนิยมเลวร้ายอย่างระบอบทักษิณแค่นั้นเอง เป้าหมายหรือ "ลูกค้า" ของวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงคือคนไทยนประเทศ จึงไม่มีความหมายเท่าไรนักต่อคนอื่นนอกประเทศไทย ทั้งกลับสร้างความสับสนงุนงงแก่เขาด้วยซ้ำไป เกิดความสงสัยจากประชาคมโลกว่าไทยกำลังเดินหันหลังให้ทุนนิยมหรืออย่างไร จนผู้นำรัฐบาลและธุรกิจต้องออกมาแก้ความสงสัยโดยยืนยันว่าประเทศไทยยังยึดมั่นในระบบทุนนิยมเสรีไม่เสื่อมคลาย

[73] ตัวอย่างของกรณีนี้น่าจะได้แก่ กระแสแนวความคิดวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีอิทธิพลสูงมากและมีผลงานออกมามากมายเกินกว่าจะอภิปรายได้รอบด้านในที่นี้ อีกตัวอย่างคือหนังสือชุด "โลกาภิวัตน์" ของโครงการวิถีทรรศน์ ซึ่งผลิตออกมามากกว่า 20 เล่มในเวลาเพียง 5-6 ปีหลังวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 มิได้หมายความว่าทุกเล่มทุกบทความหรือผู้เขียนทุกคนในชุดดังกล่าวเป็นซ้ายเดิมที่เปลี่ยนไปในแบบที่กำลังกล่าวถึงทั้งนั้น แต่แนวความคิดโดยรวมของหนังสือชุดนับว่าชัดเจนทีเดียว ทั้งก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 มีอีกหลายคนที่ผลิตหนังสือมากมายออกมาในแนวคิดคล้ายๆกันนี้ ซึ่งชัดเจนว่าเป็นการตอบโต้กระแสโลกาภิวัตน์ แนวความคิดของสนธิ ลิ้มทองกุลก็สอดคล้องในแนวนี้เช่นกัน (Reynolds 1998 อภิปรายทุกกรณีที่กล่าวมาว่าเป็น cultural nationalism)

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงสำคัญของปัญญาชนฝ่ายซ้ายหลัง 6 ตุลา คือการคืนดีกับสถาบันกษัตริย์ หากตั้งคำถามว่าทำไมพวกเขาจึงหันไปคืนดีกับสถาบันกษัตริย์เช่นนั้น? สมศักดิ์มักอธิบายในทำนองว่าคนเหล่านั้นมีความคิดที่ไม่ถูกต้องชัดเจน การเมืองไม่คมชัดพอ ฉวยโอกาส เปลี่ยนสี ฯลฯ ผู้เขียนเห็นว่าการคืนดีกับสถาบันกษัตริย์เป็นส่วนหนึ่ง (ไม่ใช่เหตุ แต่เป็นผล) ของแนวโน้มทางปัญญาที่ทรงพลังกว่าเรื่องสถาบันกษัตริย์ จนสามารถผลักให้ความเห็นต่อสถาบันกษัตริย์กลายเป็นเรื่องรอง ได้แก่ ความเข้าใจของปัญญาชนฝ่ายซ้ายหลัง 6 ตุลาต่อทุนนิยมและต่อโลกาภิวัตน์ด้วยทัศนะเดียวกันกับกระฎุมพีผู้มีศีลธรรมและทุนชาตินิยม เมื่อพวกซ้ายเดิมเหล่านี้ประกาศเป็นอริกับทุนนิยมโลกาภิวัตน์ จึงหมายถึงประกาศต่อสู้กับทุนนิยมเลวร้ายที่ไร้ศีลธรรมทั้งในและนอกประเทศ นี่เป็นวาระทางสังคมการเมืองสำคัญที่สุดสำหรับพวกเขา

ทั้งซ้ายและขวาหลัง 6 ตุลาใช้วาทกรรมแทบไม่ต่างกัน คือ ต่อต้านทุนเลวร้ายและทุนโลกาภิวัตน์ของฝรั่งที่กำลังคุกคามย่ำยีสังคมไทยที่ดีงาม ซ้ายเดิมหลายคนจึงพอใจแซ่ซ้องเศรษฐกิจพอเพียงไปด้วย ทั้งซ้ายและขวาหลัง 6 ตุลา จึงเกลียดกลัวผู้ที่เขาเห็นว่าเป็นทุนเลวร้ายที่เป็นตัวแทนทุนนิยมโลกาภิวัตน์ของฝรั่งตะวันตกอย่างเข้ากระดูก เห็นเป็นภัยร้ายแรงที่สุดของสังคมไทย

แต่จุดยืนต่อต้านทุนนิยมโลกาภิวัตน์ของฝรั่งกลับทำให้พวกซ้ายเดิมมองไม่เห็นความเลวร้ายของทุนผูกขาดรายใหญ่ที่มีรากลึกกว่ามากในสังคมไทย มีฐานเศรษฐกิจและธุรกิจกว้างขวางมั่นคงกว่าทุนอื่นใดในสังคมไทยเพราะเป็นที่ดิน มีฐานทุนทางสังคมที่ไม่มีใครเทียบได้เพราะผูกกับความศักดิ์สิทธิ์ มีฐานการเมืองแบบอนุรักษ์นิยมที่แข็งแกร่งด้วยพลังราชการและตุลาการ และแท้ที่จริงแล้วก็เป็นทุนแบบโลกาภิวัตน์ที่ดีเลวไม่ต่างจากทุนอื่น

แต่ทำไมพวกเขามองไม่เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วทุนผูกขาดรายใหญ่ที่มีรากลึกนี้ก็เป็นทุนแบบโลกาภิวัตน์เช่นกัน? ตอบ: เพราะเป็นทุนที่ผูกติดสนิทกับความเป็นไทย ทำไมทุนพวกหลังนี้จึงไม่ถูกมองว่าเป็นทุนเลวร้าย? ตอบ: เพราะผูกติดสนิทกับความเป็นไทยจึงไม่ถูกมองว่าคุกคามความเป็นไทย ชาตินิยมของไทย (ที่เป็นราชาชาตินิยมโดยรากฐาน) ทำให้ความเข้าใจทุนนิยมในหมู่พวกเขาและในสังคมไทยเพี้ยนไปหมด โดยปกติทุนกลุ่มนี้มักไม่ถูกมองว่าเป็นทุนนิยมด้วยซ้ำไป กล่าวคือ ในเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยที่ขาดไม่ได้มาแต่โบราณ ดังนั้นย่อมไม่ใช่ทุนนิยม วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงยิ่งอำพรางราวกับว่าทุนกลุ่มนี้ไม่ใช่ทุนนิยม ฝ่ายซ้ายหัวเก่าจำนวนมากยังหลงคิดว่าเป็นศักดินาจึงไม่น่ากลัวเท่าทุนโลกาภิวัตน์ของฝรั่งตะวันตก บ้างที่ตระหนักว่าเป็นทุนนิยม แต่เห็นว่าทุนนิยมของฝรั่งตะวันตกเป็นภัยร้ายแรงต่อชาติมากกว่าเพราะเป็นสิ่งน่าเกลียดน่า

---

[74] ตัวอย่างของกรณีนี้น่าจะได้แก่ ส่วนมากของขบวนการ NGO ในสังคมไทยหลัง 6 ตุลาซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดจากกระแสที่ระบุในเชิงอรรถก่อนหน้านี้ เกษียร เตชะพีระตั้งข้อสังเกตมานานและหลายต่อหลายครั้งแล้วต่อกระแสความคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (2002) ต่อขบวนการประชาชนซ้ายเดิมที่กลายเป็นชาตินิยม (2538) และถึงกับกล่าวว่า “การเมืองภาคประชาชนจะเห็นผ้าซับน้ำตาโลกาภิวัตน์ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร” (2546)

กลัวจากภายนอก ย่อมไม่เห็นว่าทุนที่ผูกติดสนิทกับความเป็นไทยก็โลกาภิวัตน์และดีเลวไม่ต่างจากทุนอื่น

หลายปีหลัง 6 ตุลา ฝ่ายซ้ายค่อยๆแปลงร่างไปแล้ว หายซ้ายไปตั้งนานแล้ว

กระแสต่อต้านทุนนิยมของขบวนการประชาชนหลัง 6 ตุลาเป็นแบบศีลธรรม อนุรักษ์นิยมและชาตินิยม ถ้ายังมีซ้ายหลงเหลืออยู่ก็ตกอยู่ใต้การนำของกระแสเหล่านี้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้เอง ฝ่าย(นึกว่า)ซ้ายหลัง 6 ตุลาจึงสามารถร่วมมือกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมและชาตินิยมของกระฎุมพีก็ได้ และไม่เห็นว่าทุนที่ผูกติดสนิทกับความเป็นไทยเป็นปัญหาสักเท่าไร ตราบเท่าที่เอาการต่อสู้กับทุนนิยมเลวร้ายและทุนโลกาภิวัตน์ของฝรั่งตะวันตกเป็นวาระการเมืองสำคัญที่สุดตรงกัน นักคิดฝ่ายประชาชนบางคนเชื่อว่า ฝ่ายประชาชนกำลัง "ใช้" สถาบันฯ เพื่อต่อสู้กับทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ซึ่งเขาเห็นเป็นภัยร้ายสำคัญที่สุดด้วยซ้ำไป พวกเขาไม่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าทุนที่ผูกติดสนิทกับความเป็นไทยและพวกกษัตริย์นิยมเป็นอุปสรรคใหญ่ที่สุดของการพัฒนาประชาธิปไตยไทย

ฝ่ายซ้ายสังคมนิยมจบไปนานแล้ว ฝ่าย(นึกว่า)ซ้ายหลัง 6 ตุลาคือ ปีกหนึ่งของกระแสทางการเมืองแบบกระฎุมพีผู้ทรงศีลธรรมและชาตินิยม และแบบทุนชาตินิยม

การ "คืนดีฯ" ไม่ใช่เรื่องของคนนั้นและคนนี้เปลี่ยนสี แต่เป็นผลของแนวโน้มทั่วไปทางปัญญาดังที่กล่าวมา อันที่จริงยังมีข้อน่าคิดอีกว่า ลักษณะกระฎุมพีผู้ทรงศีลธรรมและชาตินิยม และลักษณะทุนชาตินิยมเป็นเชื้อมูลของความคิดซ้ายของพวกเขาตั้งแต่ยุคเดือนตุลาเช่นกัน หมายความว่าพวกฝ่ายซ้ายเดิมไม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมมากนักอย่างที่คิดกัน ท่าทีต่อสถาบันกษัตริย์อาจหนักหน่วงแต่เอาเข้าจริงอาจไม่เคยเป็นประเด็นมูลฐานของความคิดทางการเมืองของพวกเขาอย่างที่เข้าใจกัน การคืนดีฯหรือไม่จึงไม่ใช่เรื่องคอขาดบาดตายสำหรับพวกเขา

ในเวลาเดียวกันฝ่ายขวาแบบเดิมก็จบไปแล้วเช่นกัน

ถ้าการเปลี่ยนแปลงสำคัญของปัญญาชนฝ่ายซ้ายหลัง 6 ตุลา คือ คืนดีกับสถาบันกษัตริย์ การเปลี่ยนแปลงสำคัญของฝ่ายขวาหลัง 6 ตุลา คือ การหย่าร้าง เอาใจออกห่างจาก "ฝรั่ง" ตะวันตกและไม่ไว้ใจฝรั่งตะวันตกรุนแรงเข้มข้นยิ่งขึ้น หากใช้สายตาประวัติศาสตร์ระยะยาวอาจกล่าวได้ว่าความไว้ใจฝรั่งตะวันตกในช่วงสงครามเย็นเป็นเพียงประวัติศาสตร์ช่วงสั้นๆเท่านั้น ครั้นจบสงครามเย็น ชนชั้นนำไทยและสังคมไทยก็กลับไปสู่ภาวะคบกับฝรั่งแต่ไม่ไว้ใจฝรั่งดังที่เคยเป็นมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงก่อนสงครามเย็น

ถ้าหากท่าทีต่อสถาบันกษัตริย์และท่าทีต่อทุนนิยมของ"ฝรั่ง" ตะวันตก เป็น 2 แกนที่ก่อให้เกิดเส้นแบ่งระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆในการเมืองยุคเดือนตุลาเป็นซ้ายและขวา การเปลี่ยนแปลงของทั้งฝ่ายซ้ายและขวาหลัง 6 ตุลาที่มีต่อทั้ง 2 แกน ทำให้กลุ่มซ้ายและขวาแต่เดิมที่ตกทอดมาจากการเมืองยุคเดือนตุลาจึงสับสนปนเปมาตั้งนานแล้ว จบลงและเกิดการจัดตัวใหม่มาระยะใหญ่ๆ แล้ว อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ประมาณหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นในประเทศและในระดับ

โลกเป็นต้นมา การจัดตัวใหม่เริ่มมาตั้งแต่คราววิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 แล้วเป็นอย่างน้อย ไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นในวิกฤตการเมืองและรัฐประหารเมื่อปี 2549 ที่ผ่านมา แต่วิกฤตการเมืองต่อต้านทักษิณและรัฐประหาร 2549 เป็นปรากฏการณ์รูปธรรมที่ความเปลี่ยนแปลงของแนวโน้มความคิดแบบใหม่ออกฤทธิ์

อย่างน้อยสิบกว่าปีมาแล้วที่ฝ่ายขวาเดิมและฝ่ายซ้ายหลัง 6 ตุลาถือตรงกันว่าการต่อสู้กับทุนนิยมโลกาภิวัตน์เป็นวาระทางสังคมการเมืองสำคัญที่สุด

ความหมายทางการเมืองของเพลงหนักแผ่นดิน เราสู้ สู้ไม่ถอย แองเตอร์นาซิอองนาล ฯลฯ ที่ผูกพันกับการเมืองยุคเดือนตุลาและตกทอดต่อมาก็ค่อยๆหมดความหมายในแบบเดิมไปกับเส้นแบ่งซ้ายขวาในแบบเดิมเช่นกัน เปิดโอกาสแก่การช่วงชิงความหมายของเพลงเหล่านี้ในแบบอื่น เราได้ยินเพลงเหล่านี้เคียงคู่กันบนเวทีพันธมิตรฯในปี 2551 ก็เพราะพันธมิตรฯเป็นปรากฏการณ์ของความเปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวมา

# บทที่ 6 : ทิ้งท้ายว่าด้วยความทรงจำและฝ่ายขวาขนานแท้

**ความรู้-ความจำ-ความจริง**

คงเห็นแล้วว่าความทรงจำแยกไม่ออกจากความรู้ คำเล่าลือและความจริงตามที่แต่ละคนเชื่อซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ ความรู้ ความจำและความจริงหล่อหลอมซึ่งกันและกันตลอดเวลา หลายคนอาจถามต่อไปว่าแล้วเราจะสกัดหรือแยกแยะความจริงออกจากความทรงจำผิดๆได้อย่างไร นั่นเป็นโครงการที่คนส่วนมากคงอยากให้ทำและนักประวัติศาสตร์จำนวนมากพยายามทำอยู่เป็นปกติ แต่ที่น่าสนใจมากกว่าก็คือ ไม่พยายามสกัดความจริงแท้ออกจากความทรงจำ ไม่พยายามอวดอ้างสถาปนาความรู้ที่ปราศจากปัจจัยอัตวิสัย แต่กลับพยายามทำความเข้าใจกับสภาวะที่ความทรงจำดำรงอยู่ตามปกติวิสัยซึ่งมีความรู้-จำ-จริงที่ผสมปนเป จริงบ้างไม่จริงบ้าง นี่แหละคือส่วนสำคัญที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล ณ เวลาหนึ่งๆ

ความทรงจำ 6 ตุลาของฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา ถูกหล่อหลอมด้วยประสบการณ์ในเช้าวันนั้นและหลังจากนั้นไม่นาน แต่กลับเปลี่ยนแปลงตลอด 30 ปีที่ผ่านมาด้วย ท่ามกลางการเมืองประชาธิปไตยที่เปลี่ยนไป สงครามเย็นที่สิ้นสุดลง การเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยมโลกาภิวัตน์ และเปลี่ยนไปเพราะเส้นแบ่งระหว่างซ้าย-ขวาของการเมืองยุคเดือนตุลาหมดภารกิจทางประวัติศาสตร์ไปแล้วตั้งแต่สิ้นสงครามเย็น

30 ปีผ่านไปจึงมีทั้งฝ่ายขวาเดิมที่ยังชื่นชมกับวีรกรรมของตนเมื่อ 6 ตุลา 2519 และมีคนที่สงสัยว่าตนถูกหลอกใช้ มีทั้งคนที่พูดแทบเหมือนเดิมและเห็นว่ายิ่งนานวันคนยิ่งเข้าใจเขาผิด และมีคนที่อาจเปลี่ยนความทรงจำหรือเปลี่ยนอดีตของตนเสียใหม่จนผิดหูแปลกตาไปจากที่เขาเองเคยบอกตำรวจเมื่อปี 2519

ความจริงอาจเป็นสิ่งไม่ตาย แต่มนุษย์ปุถุชนไม่ได้มีชีวิตอยู่กับความจริงประเภทนี้มากเท่ากับความจริงประเภทที่เกิดใหม่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในความรู้และความทรงจำของเขา หมายความว่า หากถือเอาความทรงจำเป็นสำคัญ จะพบว่าความจริงเป็นสิ่งที่ตายไปและไม่จีรังยั่งยืนเช่นเดียวกับสรรพสิ่งอื่นๆ แต่คนเราสามารถสร้างความจริงใหม่ๆ ความรู้ใหม่ๆ และความทรงจำใหม่ๆเช่นกัน คนเราทำเช่นนี้บ่อยๆ ทุกวี่วัน ทุกนาที ทุกวินาที เพราะคนเราดำเนินชีวิตปกติอยู่ได้ท่ามกลางความจริงที่เราจัดการได้และพอจะอยู่ด้วยได้ ในขณะที่เราพยายามหนีห่างความจริงที่เราไม่ปรารถนา ไม่ว่าจะด้วยการปลีกตัวไปให้ไกลๆ หรือจัดการเอาออกจากความรู้และความทรงจำของเราเอง

ความทรงจำของตัวเองเป็นกลไกหนึ่งที่ปัจเจกบุคคลใช้จัดการกับความจริงที่เราพอใจจะอยู่ด้วย ความจริงจึงถูกเลือกคัดดัดแปลง ที่สำคัญคือ อยู่ภายในกรอบของเรื่องและโครงเรื่องที่

ประกอบเป็นตัวตนของเรา บางเรื่องก็ช่วยยืนยันความถูกต้องของตนที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง บางเรื่องก็ช่วยอธิบายยืนยันความไม่ผิดของตนในอดีต ความจริงที่หลงเหลืออยู่ในความทรงจำของเราต้องอยู่ในสภาวะที่ช่วยให้เรามีชีวิตอยู่อย่างปกติได้ในปัจจุบัน

แต่ความทรงจำของปัจเจกบุคคลกับความทรงจำทางสังคมจะสอดคล้องไปกันได้ หรือจะเกิดความขัดฝืนกันขนาดไหนย่อมเป็นอีกเรื่องหนึ่ง การต่อสู้เพื่อสร้างเงื่อนไขให้ความทรงจำของตัวเราเองสามารถเป็นส่วนหนึ่งที่ลงรอยกับความทรงจำทางสังคมจึงเป็นกิจอย่างหนึ่งที่มนุษย์พยายามทำตลอดเวลา เพราะปุถุชนย่อมไม่ต้องการอยู่ในคุกที่ความทรงจำสร้างขึ้นมากักขังตัวเอง โดยปกติสังคมหนึ่งๆ จึงมีพื้นที่ให้ความทรงจำนานาชนิดต่อเรื่องเดียวกันพอมีพื้นที่อยู่ได้ แต่การต่อสู้กันของความทรงจำนานาชนิดต่อเรื่องเดียวกันย่อมเป็นการเมืองเหมือนเรื่องอื่นๆ ถึงแม้อดีตจะเกิดไปแล้วแต่ประวัติศาสตร์หรือความรู้อดีตไม่มีทางลงตัวสนิท เพราะหากลงตัวสนิทย่อมหมายความว่าความทรงจำที่ต่างออกไปถูกกวาดล้างจนหมดสิ้นและชีวิตจำนวนหนึ่งถูกกวาดล้างออกไปจากสังคมนั้น

การเขียนประวัติศาสตร์ในตำราจึงเป็นอนุสาวรีย์แห่งชัยชนะของความทรงจำแบบหนึ่งเหนือแบบอื่นๆ หรือเป็นผลของการประนีประนอมระหว่างความทรงจำหลายแบบ ความเงียบในตำราประวัติศาสตร์มักสะท้อนการต่อสู้ระหว่างความทรงจำที่เอาชนะกันไม่ลง แต่ประนีประนอมกันไม่ได้ ในกรณีสังคมไทย ตำราประวัติศาสตร์ต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบแบบอำนาจนิยม ประวัติศาสตร์ที่อยู่ในตำราจึงเป็นผลของอำนาจนิยมของความทรงจำ ความพยายามบรรจุเรื่อง 6 ตุลาลงในตำราอย่างมีนัยสำคัญ (ไม่ใช่แค่ผิวเผินหรือกล่าวถึงผ่านๆพอเป็นพิธี) จึงอาจเป็นไปไม่ได้ เพราะความทรงจำ 6 ตุลายังไม่ลงตัวหมดจดพอสำหรับอำนาจนิยมของความทรงจำ ตำราเรียนเป็นผลเป็นปลายทางของการต่อสู้ระหว่างความทรงจำแบบต่างๆ ไม่ใช่จุดเริ่มต้น

ความทรงจำทางสังคมจึงมักเต็มไปด้วยความเท็จหรือความจริงที่ถูกจัดการให้เข้ารูปเข้ารอยพอรับได้ ความทรงจำโกหกจำนวนมากเป็นฐานของความรู้ที่ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ยิ่งสังคมใดเน้นความสอดคล้องกลมกลืนขององคาพยพ และสมาชิกในสังคมเน้นองค์รวมทางสังคม (เช่น ชาติ) เหนือกว่าความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกชน ยิ่งสังคมใดรังเกียจความไม่กลมกลืน และจัดการกับปัจเจกภาพด้วยการเรียกร้องความสามัคคีและหน้าที่เหนือสิทธิเสรีภาพ สังคมนั้นยิ่งต้องเน้นความทรงจำร่วมที่ผู้คนยอมรับร่วมกัน ความทรงจำของปัจเจกบุคคลยิ่งต้องถูกบังคับจัดสรรให้เข้ารูปเข้ารอย สอดคล้องกับความทรงจำรวมหมู่ แม้ว่าจะเต็มไปด้วยความเท็จ ความลวงมากขนาดไหนก็ตาม

ความทรงจำของฝ่ายขวาตามที่กล่าวมาทั้งหมดในการศึกษานี้จะเป็นความจริงกี่ส่วนตรงไหนบ้าง เป็นความเท็จกี่ส่วน อย่างไรบ้าง ขอ เราท่านคิดพิจารณาเอาเองเถิดว่าความรู้-จำ-จริง เกี่ยวพันกันอย่างไร และทำงานอย่างไรในชีวิตของปัจเจกชนและสังคม

**ประเด็นน่าคิดต่อเกี่ยวกับความทรงจำ**

ในการศึกษาคราวนี้ ถึงแม้ว่าเนื้อหาจะเป็นเรื่องของฝ่ายขวา 6 ตุลา แต่ผู้เขียนได้นำเสนอและอภิปรายหลายประเด็นเกี่ยวกับความทรงจำซึ่งมีนัยทางทฤษฎีกว้างกว่ากรณีฝ่ายขวา 6 ตุลา ทว่าจุดประสงค์ของการศึกษาคราวนี้ไม่ใช่งานเชิงทฤษฎี จึงมิได้ดึงประเด็นเหล่านั้นออกมาอภิปรายโดยเฉพาะ นอกจากประเด็นความทรงจำกับประวัติศาสตร์และประเด็นปัจเจกบุคคลกับความทรงจำแบบฉบับดังกล่าวในบทนำแล้ว มีที่น่าสนใจที่หวังว่าจะมีผู้หยิบยกไปพิจารณาอีกมาก อาทิ เช่น

ประการแรก ความทรงจำที่แตกต่างกันในหมู่ผู้มีประสบการณ์คล้ายกัน ความแตกต่างเช่นนี้ไม่ได้ไร้เหตุผลหรืออธิบายไม่ได้ แต่เป็นปรากฏการณ์ที่อธิบายได้ด้วยปัจจัยมากมายทั้งทางสังคมและเชิงจิตวิทยา ความแตกต่างมักมีแบบแผนหรือมีแนวโน้มอันเนื่องมาจากปัจจัยที่สามารถระบุได้ศึกษาได้ เกิดได้ทั้งกับผู้กระทำ (perpetrators) และผู้ถูกกระทำ (victims)[75] ในที่นี้เราศึกษาฝ่ายขวา 6 ตุลาโดยเน้นปัจจัยประวัติศาสตร์สังคมการเมืองเพื่ออธิบายความเปลี่ยนแปลงทางปัญญา แต่ผู้เขียนไม่มีความรู้ทางจิตวิทยาซึ่งเชื่อว่าน่าจะมีส่วนช่วยในการศึกษาความทรงจำได้มาก

ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำของปัจเจกบุคคล กับของกลุ่มสังคมเล็กๆ และกับความทรงจำของสังคมหรือสาธารณชนที่สมาชิกไม่รู้จักกันเลย นี่เป็นประเด็นใหญ่ที่มีผู้ศึกษามามากมายแล้วก็จริงแต่ยังมีโจทย์อีกมากที่ยังศึกษาได้อีกไม่จบสิ้น เราไม่สามารถทึกทักเอาง่ายๆว่าระหว่างบุคคล กลุ่มเล็ก สังคม และสาธารณชน อะไรขึ้นต่อหรือครอบงำอะไร ความทรงจำของบุคคลไม่มีทางถูกล้างโดยความทรงจำร่วมจนไม่เหลือปัจเจกภาพ แต่กลับไม่เคยเป็นสมบัติส่วนบุคคลโดยแท้จริงๆนักนับแต่วินาทีแรกที่บันทึกความทรงจำในสมอง เพราะความทรงจำของบุคคลถูกกำหนดล่วงหน้าด้วยแบบแผนของเรื่องที่บุคคลเรียนรู้มาก่อน และด้วยความทรงจำร่วมนานาชนิด เป็นต้น ความทรงจำร่วม ไม่ว่าระดับกลุ่มสังคมเล็กๆทีสมาชิกรู้จักกันและมีประสบการณ์ร่วมกัน หรือระดับสาธารณชนที่สมาชิกไม่เคยรู้จักกันเลยแถมยังมีประสบการณ์ต่างกัน ก่อรูปได้อย่างไร กลายเป็นแบบแผนหรือมาตรฐานได้อย่างไร มีคำอธิบายมากมายหลายสำนัก อาทิเช่น ที่เน้นการผลิตความหมายในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะโดยสถานที่ อนุสรณ์ หรือการแสดงออกพิธีกรรมต่างๆ[76] ทั้งยังขึ้นอยู่กับว่าเป็นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับอะไร อาทิเช่น โศกนาฏกรรม ชาตินิยม หรือลัทธิบูชาบุคคล เป็นต้น โจทย์ที่ยังไม่ล้าสมัยเลย คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมหรือสาธารณชน ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความทรงจำกันอย่างไร มีผลให้ความทรงจำส่วนบุคคลมีความหมายมากขึ้น เปลี่ยนแปลง หรือถูกเบียดขับจนต้องเก็บไว้เงียบๆหรือกระทั่งลืมไปเลยอย่างไร

---

[75] กรณีผู้กระทำ ดู Payne 2008. การศึกษาความทรงจำของเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำเป็นหัวข้อที่ทำกันมากมาย ที่สำคัญคือ เหยื่อกรณีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น Lawrence Langer 1991 และอีกมากเกินกว่าจะแนะนำได้ในที่นี้

[76] Pierre Nora, James Young, Paul Connerton

ประการที่สาม การต่อสู้ระหว่างความทรงจำที่ขัดแย้งชิงพื้นที่ในสังคมกันเป็นอย่างไร อะไรคือวิธีการและกลไกในการต่อสู้ทั้งในเชิงเครื่องมือ (instrument) และในเชิงปัญญา (intellectual) บริบทหมายถึงอะไรบ้างมีผลอย่างไร ประเด็นนี้มีการศึกษามากมายเกินกว่าที่จะสรุปในที่นี้ได้เช่นกัน การต่อสู้ระหว่างความทรงจำยังเกี่ยวเนื่องกับเวลาหรือการถ่ายทอดส่งผ่านความทรงจำระหว่างรุ่น (generations) หรือความล้มเหลวไม่สามารถถ่ายทอดความทรงจำข้ามรุ่น

ประเด็นต่อมาเกี่ยวเนื่องกับข้อสามได้แก่ การหลงลืมและความเงียบที่เป็นผลจากการต่อสู้กัน และผลของความทรงจำข้ามรุ่น แต่ว่า...ความเงียบคืออะไร เป็นอย่างเดียวกับการหลงลืมใช่หรือไม่ หรือหมายถึงความทรงจำที่ถูกเก็บไว้กดทับไว้ไม่ให้ออกเสียง ความเงียบเกี่ยวพันกับทุกประเด็นที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่าเป็น เงาของความทรงจำที่แตกต่างกัน ต่อสู้กัน และมีทั้งความเงียบของปัจเจกบุคคล กลุ่มเล็กๆ สังคมและสาธารณชน

การหลงลืมก็เป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจ สังคมไทยคุ้นเคยกับการปล่อยให้เวลาเยียวยารักษาแผลแทนที่จะแสวงหาความยุติธรรมหรือสร้างบรรทัดฐาน แต่อีกหลายประเทศกลับตรงกันข้าม คือเห็นว่าการปล่อยให้หลงลืมเป็นความผิดพลาดเลวร้ายที่มักเอื้อประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจและผู้ก่ออาชญากรรม ทัศนะดังกล่าวเห็นแต่ด้านร้ายของการหลงลืม มองข้ามการพยายามลืมโดยสมัครใจด้วยเหตุผลต่างๆ[77] ด้านดี-เสียของความเงียบและการหลงลืมมักถูกทำให้ต่างตรงข้ามกันราวขาวกับดำ ทั้งๆที่อาจไม่เป็นเช่นนั้น

ทั้งหมดนี้เป็นประเด็นที่มีนัยเชิงทฤษฎีทั้งสิ้น

**เผชิญหน้ากับฝ่ายขวาขนานแท้ของไทย**

ยังมีฝ่ายขวาอีกคนหนึ่งซึ่งผู้เขียนยังไม่ได้เล่าถึงเลย และขอกล่าวถึงเป็นกรณีปิดท้ายการศึกษาคราวนี้ คือ นายพล **–ณ-** (ยศเมื่อเกษียณอายุ) เป็นทหารที่รับผิดชอบด้านการโฆษณา มีบทบาทในสถานีวิทยุยานเกราะช่วง 6 ตุลา

คงไม่จำเป็นต้องอธิบายบทบาทความสำคัญของวิทยุยานเกราะในเหตุการณ์ดังกล่าว เอาเป็นว่าหากไม่ใช่จอมพลถนอม ก็ยังอาจจะเกิดเหตุการณ์ทำนอง 6 ตุลาในที่สุดอยู่ดี แต่หากไม่มีบทบาทอย่างวิทยุยานเกราะ อาจไม่เกิด 6 ตุลาก็เป็นได้ บทบาทของ **–ณ-** จึงน่าจะเรียกได้ว่ามีส่วนก่อให้เกิดความรุนแรง แม้ว่าไม่ใช่ตามเกณฑ์ทางกฎหมาย เพราะ **–ณ-** ไม่ได้ลงมือใช้อาวุธเลย เขาไม่ได้อยู่ใกล้ธรรมศาสตร์ด้วยซ้ำไป คำว่า “สังคมจิตวิทยา” ที่ **–ณ-** ใช้บ่อยครั้งมากในรายการวิทยุและในบทความของเขา (เขาเป็นคอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์อยู่พักหนึ่งหลัง 6 ตุลา) น่าจะอธิบายบทบาทของเขาเองได้ดีที่สุด

---

[77] ดู Weinrich, Harald 2004

**-ณ-** ต่างกับ **–ล-** และฝ่ายขวาคนดังอีกหลายคนในข้อที่ว่า เขาค่อยๆ เลือนหายไปจากความสนใจของสาธารณชน เขาไม่เคยออกมาอธิบาย แก้ตัว หรือมีความเห็นใดๆ ทั้งสิ้นเกี่ยวกับ 6 ตุลา เมื่อผู้เขียนพยายามหาทางติดต่อเพื่อขอสัมภาษณ์เขาตั้งแต่ปี 2543 หลายคนบอกผู้เขียนว่าเขาเสียชีวิตไปแล้วด้วยซ้ำไป ครั้นผู้เขียนพบเอกสารคำให้การพยานคดี 6 ตุลา ซึ่งเขาเป็นพยานด้วย (แต่ไม่อยู่ในรายชื่อพยานที่อัยการเตรียมเรียกมาให้การต่อศาล) ผู้เขียนจึงติดต่อเขาตามที่อยู่ตั้งแต่ปี 2519

**-ณ-** อยู่ที่เดิม ไม่ได้หนีหายไปไหนเลย และยังมีชีวิตอยู่ปกติ

เมื่อผู้เขียนแนะนำตัวทางโทรศัพท์ **–ณ-** จำผู้เขียนได้ **-ณ-** ยินดีให้สัมภาษณ์แต่ขอว่าไม่ให้บันทึกเทป เขาบอกว่า "มาคุยกัน"

**-ณ-** ให้การต้อนรับผู้เขียนและผู้ช่วยเป็นอย่างดี ภรรยาของเขาเสียอีกแสดงความไม่พอใจอย่างเห็นได้ชัด ออกมาตำหนิผู้เขียนที่พยายามรื้อฟื้นเรื่อง 6 ตุลาขึ้นมาอีก และบอกแก่ผู้เขียนตรงๆ ด้วยเสียงดังโวยวายว่าไม่ต้องการให้มีการ "คุยกัน" ครั้งนั้นเลย ดูจากท่าทีไม่ต้อนรับของเธอทำให้คิดว่า 6 ตุลายังคงเป็นเหตุการณ์ที่มีความหมายต่อทั้งคู่อย่างมากในแบบที่ภรรยาของ **-ณ-** ไม่ต้องการจะให้มายุ่งเกี่ยวกับครอบครัวของเธออีก แต่ไม่มีโอกาสซักถามว่า 6 ตุลาก่อความเจ็บปวดยุ่งยากในแง่ไหนในทัศนะของเธอ เป็นมาตั้งแต่ปี 2519 หรือเพิ่งเจ็บปวดยุ่งยากภายหลัง และ **-ณ-** มีความเห็นเช่นเดียวกับภรรยาของเขาหรือต่างกัน หากตรงกัน ทำไมจึงตอบรับอย่างดีที่จะ "คุยกัน"

**-ณ-** ขอว่าไม่ให้มีการจดบันทึกด้วยซ้ำไป ขอให้เป็นการ "คุยกัน" อย่างเดียว

ผู้เขียนอธิบายว่าการสัมภาษณ์/สนทนา/คุยกันเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือที่ผู้เขียนกำลังทำเกี่ยวกับความทรงจำหลัง 6 ตุลา โดยไม่มีความมุ่งหมายจะขุดคุ้ยเพื่อตัดสินคนผิดคนถูก จากนั้นผู้เขียนเริ่มถามคำถาม

เมื่อถามเกี่ยวกับประวัติของ **–ณ-** เขาเล่าถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จฯพระบรมราชินีนาถที่มีต่อตัวเขาและต่อครอบครัวของเขา พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ต่อครอบครัวของเขาย้อนกลับไปได้หลายชั่วคน อย่างน้อยๆ ตั้งแต่ในหลวงรัชกาลที่ 7 ต่อปู่ของเขามาจนถึงรุ่นของ **–ณ-** เองในรัชกาลปัจจุบัน คำตอบของเขายาวเหยียดนับสิบนาที

เมื่อผู้เขียนถามถึงการเมืองช่วงปี 2518-19 และบทบาทของยานเกราะในระยะดังกล่าว **–ณ-** อธิบายความสำคัญของพระมหากษัตริย์ต่อประเทศไทย สังคมไทย คนไทย คำตอบของเขายาวเหยียดนับสิบนาที

เมื่อถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลา **–ณ-** อธิบายความสำคัญของพระมหากษัตริย์ต่อประเทศไทยและคนไทย แทบจะเหมือนคำตอบเดิม ยาวนับสิบนาที

เมื่อถามถึงบทบาทของเขาในเหตุการณ์ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับ 6 ตุลา **–ณ-** เล่าถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อครอบครัวของเขา นับแต่รุ่นปู่สมัยรัชกาลที่ 7 จนถึงรุ่นของเขา แทบจะเหมือนคำตอบเดิม

ไม่ว่าผู้เขียนจะถามอะไรเกี่ยวกับตัวเขา ความคิด การงาน บทบาททางการเมืองของเขา **-ณ-** เล่าแต่เรื่องพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ต่อเขาและครอบครัว ไม่ว่าจะถามอะไรเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลา สังคมไทย การเมืองไทย เขาจะบรรยายเรื่องพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย ซึ่งเราสามารถหาอ่านหรือได้ยินกรอกหูอยู่ทุกวี่วัน

ไม่ว่าถามอะไร **–ณ-** ให้ 2 คำตอบราวกับเปิดเทปซ้ำ กินเวลาครั้งละนับสิบนาที

ไม่ได้อะไรเลยที่เกี่ยวกับ 6 ตุลา หรือตัวเขา

การ "คุยกัน" ยุติลงเกือบ 3 ชั่วโมงต่อมา ผู้เขียนและผู้ช่วยเดินออกจากบ้านของ **–ณ-** ด้วยความหงุดหงิดเป็นที่สุด ทั้งโกรธและไม่พอใจที่ดูเหมือนว่า **–ณ-** หลอกให้เรามาฟังเทศนาข้างเดียว แต่ **–ณ-** ทำเช่นนี้ทำไม? หมายความว่าอะไร? ไม่มีอะไรเลยที่เกี่ยวกับ 6 ตุลาจริงหรือ?

เป็นแค่พฤติกรรมของคนชราย้ำคิดย้ำทำ พูดซ้ำๆ ซากๆ กระนั้นหรือ? ไม่ใช่แน่นอน เพราะ **–ณ-** คุยกับผู้เขียนทางโทรศัพท์และช่วงต้นที่ทักทายกันอย่างปกติมาก บุคลิกท่าทางของเขายังคงแข็งแรงทะมัดทะแมงและแจ่มใสดี

เพื่อความสะใจที่ได้เทศนาอดีตนักศึกษาฝ่ายซ้ายกระนั้นหรือ? ไม่น่าจะใช่ เพราะเป็นจุดมุ่งหมายแบบเด็กๆ คนอย่าง **–ณ-** สูงกว่าผู้เขียนทั้งวัยวุฒิและ "ชั้น" ทางสังคมมากมาย ในทัศนะของคนแบบนี้ การเปิดบ้านเทศนาเพียงเพื่อความสะใจเล็กๆ น้อยๆ เป็นการลดตัวลงมาโดยไม่จำเป็นเลย เขาไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญใดๆ แก่ผู้เขียนเลยก็ย่อมทำได้ ปฏิเสธไม่ยอมพูดคุยเลยแต่ต้นก็ได้ อบรมทางโทรศัพท์แล้วปฏิเสธการพูดคุยก็ได้

การ "คุยกัน" แบบของ **–ณ-** เป็นความจงใจของเขา เขาต้องการให้เป็นแบบนี้ใช่หรือไม่? น่าจะใช่ ทุกอย่างเป็นไปตามที่เขาต้องการและกำหนด

คิดว่าเขาจงใจทำเช่นนี้เพราะคนอย่างผู้เขียนใช่หรือไม่? หมายความว่าหากคนที่ "คุยกัน" เป็นคนอื่น **-ณ-** อาจจะไม่ทำอย่างนี้ และอาจคุยกันจริงๆ ก็ได้ ใช่หรือไม่? ถ้าตอบว่า เขาคงทำอย่างนี้กับทุกคนที่ไปคุยกับเขา ก็เป็นเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าตอบว่า ใช่ เขาจงใจทำแบบนี้เพื่อคนอย่างผู้เขียนโดยเฉพาะ (อาจจะไม่ใช่แค่ผู้เขียนเพียงคนเดียว แต่ใครก็ตามที่จัดอยู่ในประเภทเดียวกันน่าจะเจอคล้ายกัน) คำถามต่อมาก็คือ เขาต้องการจะบอกอะไรแก่ผู้เขียน?

**–ณ-** น่าจะมีความเชื่อ ความรู้ อยู่จำนวนหนึ่งว่าคนอย่างผู้เขียนเป็นอย่างไร เขาน่าจะ***คาด***เอาเองว่าคนอย่างนี้จะเขียนเกี่ยวกับ 6 ตุลาว่าอย่างไร ไม่ว่าผู้เขียนจะอธิบายหนังสือที่ต้องการเขียนอย่างไร –ณ- น่าจะคาดเดาอยู่ในใจแล้วว่าผู้เขียนคิดอะไรและกำลังทำอะไร

เขาคงต้องการบอกให้ผู้เขียนรู้ตัวว่า เขารู้นะว่าผู้เขียนกำลังคิดอะไรอยู่ ทำอะไรอยู่ เขาจึงต้องการเตือนและฝากให้คิด อย่างที่ผู้ใหญ่ (ทั้งวัยและ "ชั้น" ทางสังคม) ทำกับผู้น้อย เขาคงอยากจะเตือนหรือขู่ผู้เขียนว่าคิดให้ดีก่อนที่จะทำ เขาต้องการสื่อให้ผู้เขียนรู้ว่า เขายังคงต่อสู้สุดฤทธิ์เพื่อปกป้องราชบัลลังก์อยู่ และคนอย่างเขามีอยู่มากมาย เขาเป็นแค่คนหนึ่งเท่านั้นที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างมากมาย ทดแทนไม่มีวันหมดสิ้น

แต่ทำไมต้องบอกกับผู้เขียนเช่นนั้นด้วย?

**ตัวตนกับความทรงจำ**

หลายปีที่ผ่านมา ผู้เขียนเฝ้าคิดมากมายกับถ้อยคำ ข้อมูลเกี่ยวกับฝ่ายขวาทั้งจากคำให้การและคำสัมภาษณ์

คนอย่าง –**ผ-** และ –**จ-** เป็นคนน่าสมเพช เขาสามารถขังตัวเองอยู่ในความทรงจำแบบของเขา ไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนไปสักแค่ไหนก็ตาม

กระทิงแดงอย่าง –**ช-** และ –**ต-** เป็นคนน่าสนใจมาก คนแบบนี้น่าคบได้ถ้ารสนิยมทางการเมืองใกล้เคียงกันกว่านี้ น่าเสียดายที่ความเป็นกระทิงแดงค้ำตัวตนของเขาไว้ จนทำให้ต้องอธิบายแก่ตนเองและผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา คงทำนองเดียวกับที่ความเป็นฝ่ายซ้าย เป็นคอมมิวนิสต์ ค้ำตัวตนของอดีตฝ่ายซ้ายหลายคนไว้ จนทำให้ต้องอธิบายแก่ตนเองและผู้อื่นตลอดเวลา

**-น-** เป็นปริศนาที่อาจไม่มีวันขบแตก แต่เขาอาจเป็นตัวแทนของปุถุชนที่มีสำนึกความรับผิดชอบและไม่รู้สึกว่ามีอัตตาสูงส่งอะไร จึงไม่จำเป็นต้องยึดติดกับอดีตที่ตนเคยเป็น แต่ยอมปรับได้ เปลี่ยนได้ แปลงได้ เพื่อดำเนินชีวิตปกติต่อไป ในเมื่ออดีตกลายเป็นเรื่องหลอกหลอนจนเขาไม่ต้องการจะมีชีวิตอยู่กับอดีตแบบนั้น เขาก็เปลี่ยนอดีตในความทรงจำของเขา อาจารย์ธรรมศาสตร์อย่าง –**ร-** และ –**ป-** ยังคงโดนอดีตหลอกหลอน เนื่องจากวีรกรรมที่ตนเคยร่วมหัวจมท้าย นานวันเข้ากลับกลายเวรกรรม เป็นรอยด่างเปื้อนเกียรติประวัติของตนเองอย่างลบไม่ออก แต่ทั้งสองมีอัตตาเกินกว่าจะยอมรับว่าอดีตเป็นความผิด ทั้งสองมีสถานะทางสังคมเป็นที่รู้จักเกินกว่าจะค่อยๆ เปลี่ยนแล้วกลืนหายสนิทไปกับกระแสสังคมอย่างที่ –**น-** สามารถทำได้

**-ณ-** คงเปลี่ยนไม่ได้ ทั้งอัตตาและการมอบกายถวายชีวิตไปในการต่อสู้เมื่อ 6 ตุลาจนมีบทบาทขนาดนั้น มากเกินกว่าที่เขาจะสงสัยตัวเองในเวลาต่อมาไม่ว่าจะกี่สิบปีก็ตาม เขาจะรู้สึกผิดไม่ได้ เพราะความสงสัยใดๆ ต่อสิ่งที่ตนทำลงไปในอดีตย่อมหมายถึงปฏิเสธตัวตนของตัวเอง ปฏิเสธชีวิตของตนเอง เขาจึงต้องยืนยันมั่นคงในสิ่งที่ตนทำลงไป

อันที่จริง –**ล-** ก็น่าจะอยู่ในสภาวะคล้ายๆ กันกับ–**ณ-** ถ้า–**ล-** สำนึกบาปจริงดังที่มีเสียงเล่าลือ ก็มีความเป็นไปได้อยู่เพราะมีแต่การถูกฉุดกระชากอย่างแรงด้วยศรัทธาความเชื่อที่มีพลังมหาศาลอย่างศาสนาเท่านั้น จึงจะทำให้คนอย่าง –**ณ-** หรือ –**ล-** กล้าสงสัยตัวตนและอดีตของตัวเองจนสามารถผลักตัวเองหลุดจากการถูกผูกมัดด้วยอดีตที่สำคัญกับชีวิตขนาดนั้น โดยที่ยังสามารถมี

ชีวิตอยู่อย่างแจ่มใสตามปกติ ปัญหามีอยู่ว่า –**ล**- ถูกฉุดกระชากอย่างแรงจนกล้ายอมรับผิดอย่างเงียบๆจริงหรือไม่? หรือทั้งหมดเป็นแค่การแสดงต่อสาธารณะ

แต่ในทางกลับกันด้วยเงื่อนไขสูงเช่นนี้เอง ฝ่ายขวาที่รู้จัก **–ล-** จึงกลับไม่เชื่อว่า **–ล-** เปลี่ยนแปลงอะไรไปมากนัก ในเมื่อเขาไม่กล้าเผชิญหน้ากับอดีตของเขาอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา แต่กลับหลบเลี่ยงและโกหกต่อไป ก็น่าจะเป็นสัญญาณว่าเขาไม่ได้หลุดจากการถูกผูกมัดด้วยอดีต ทั้งหมดเป็นแค่ความ “การแสดง” ของเขาเท่านั้น

**ความเงียบของฝ่ายขวาขนานแท้**

สิ่งที่ **–ณ-** ต่างกับคนอื่นๆ ทั้งหมดคือ เขาไม่เพียงแต่กล้าเผชิญหน้า แต่เขากล้าอบรมสั่งสอนเทศนาฝ่ายตรงข้าม (คือผู้เขียน) จากจุดยืนเดิมของเขาที่ไม่เปลี่ยนแปลง การ “คุยกัน” ของเขาหมายถึงการอบรมสั่งสอนและเตือนอย่างผู้ใหญ่ที่มีอำนาจ จะตบหัวสั่งสอนผู้น้อยอย่างผู้เขียนก็ได้ เขาไม่คิดจะสนทนาแลกเปลี่ยนหรือให้ข้อมูลเพื่อการศึกษา เพราะเขาต้องการอบรมสั่งสอน เขาน่าจะคาดล่วงหน้าไว้แล้วว่าไม่มีทางสนทนากับผู้เขียนได้จริงๆ

ในแง่นี้ **–ณ-** ตระหนักดีและแสดงออกอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมาที่สุดกว่าคนอื่นๆว่า การเขียนประวัติศาสตร์เป็นการต่อสู้กันของความทรงจำต่างชนิดกัน

เขาไม่ต้องทำตัวเป็นนักประวัติศาสตร์เรียกร้องให้คนอื่นเข้าใจสถานการณ์เฉพาะเมื่อปี 2519 เพราะสิ่งที่เขาทำยังคงถูกต้องไม่ว่ามองจากมุมไหนเวลาไหน แม้กระทั่ง 20-30 ปีให้หลัง

เขาไม่ต้องอธิบายว่าทำไมเขาจึงไม่ผิด เพราะเขาต้องการย้ำว่าผู้เขียนและฝ่ายซ้ายผิดตั้งแต่ปี 2519 และยังคงผิดอยู่เช่นเดิมแม้จะมองจากปัจจุบันก็เถอะ การปราบปรามรุนแรงเป็นสิ่งเหมาะสมแล้ว ผู้เขียนและฝ่ายซ้ายควรสำนึกไว้เสมอ

**–ณ-** ไม่ต้องแก้ตัวว่าเป็นเบี้ยของใคร เพราะเขาไม่ใช่เบี้ย เขาเป็นขุนพลม้าที่ยินดีถวายชีวิตให้แก่ขุนอย่างเต็มใจ และยินดีออกรบในแถวหน้าด้วยซ้ำไป

คนอย่าง **–ณ-** กล้าพอที่จะไม่ปฏิเสธหรือปิดบังความจริงที่ผู้คนมากมายในสังคมไทยทำเป็นไม่รู้และไม่ยอมรับรู้ เขาไม่หลบเลี่ยง ไม่เฉไฉอธิบายอดีตให้เป็นอย่างอื่นที่ต่างไปจากความจริงตามที่เขารู้และเชื่อ เพราะเขาไม่สงสัยใดๆเลยว่าความจริงนั้นผิดตรงไหน

ความจริงที่เขาและผู้เขียนรู้ อาจจะเป็นชุดเดียวกันมากที่สุดก็เป็นได้ แต่เขาก็จะไม่แคร์และไม่ปิดบัง เพียงแต่เขาให้คุณค่าความหมายแบบหนึ่ง ผู้เขียนให้ตรงกันข้ามไปอีกแบบ

เทศนา 2 กัณฑ์ของเขาซึ่งดูเหมือนจะไม่มีอะไรเกี่ยวกับ 6 ตุลาเลยสักนิดอาจเป็นการประจัญบานเข้าใส่ผู้เขียนโดยไม่จำเป็นต้องเสียเวลาแก้ต่างแก้ตัวใดๆ ว่า ความจริงที่ทั้งเขาและผู้เขียนรับรู้ตรงกันนั้น เขาไม่เห็นจะเป็นเรื่องผิดตรงไหน เพราะต่อให้สิ่งที่ผู้เขียนรู้อยู่นั้นเป็นความจริงทั้งหมด ผู้เขียนก็ยังคงเป็นฝ่ายผิดอยู่ดี

และเขายังคงเป็นฝ่ายถูกต้องอยู่ดี

นั่นหมายความว่าความรู้ของผู้เขียนเกี่ยวกับ 6 ตุลาในประเด็นสำคัญที่ผู้คนไม่ยอมพูด ไม่ยอมถาม ไม่ยอมสืบสาว ไม่ยอมเผชิญหน้า แกล้งทำเป็นไม่รู้ จนก่อให้เกิดความเงียบและเป็นเพดานของการแสวงหาความจริงเกี่ยวกับ 6 ตุลานั้น –**ณ-** ไม่ปฏิเสธเลยว่าเป็นความจริง

แต่ –**ณ-** ต้องการเทศนาแก่ผู้เขียนว่า จะต้องเข้าใจความจริงนั้นในแบบที่เขาคิด แถมยังเตือนว่าความเข้าใจแบบนั้นเป็นเรื่องง่ายๆ ที่ผู้เขียนเองได้ยินได้ฟังมานักต่อนักซ้ำแล้วซ้ำอีก แต่ยังคงดื้อด้านอยู่ ดังนั้นก็จงตระหนักว่ามีคนประเภทเดียวกับเขาที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณมาหลายชั่วโคตรอยู่เต็มประเทศไทย

# ภาคผนวก

**ภาคผนวก 1 : เอกสารอัยการคดี 6 ตุลาที่หอจดหมายเหตุสำนักงานอัยการสูงสุด**

ภายหลังบทความที่เขียนขึ้นเพื่อรำลึก 20 ปี 6 ตุลาเมื่อ ปี 2539[78] ผู้เขียนเริ่มสำรวจว่าจะสามารถพัฒนาขึ้นเป็นหนังสือได้หรือไม่ มีเรื่องสำคัญที่ต้องการขยายความและคิดให้มากขึ้นหลายประเด็นรวมถึงการศึกษาความทรงจำของฝ่ายขวา 6 ตุลาด้วย ประมาณปี 2542 ผู้เขียนคิดว่าพยานคดี 6 ตุลา ที่ล้มเลิกไปกลางคันตามพ.ร.บ. นิรโทษกรรมเมื่อปี 2521 น่าจะเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าสนใจ ตามกระบวนปกติของอัยการจะเลือกเอาจากพยานจำนวนมากกว่านั้นที่ตำรวจทำการสอบสวนเพื่อทำสำนวนคดี ปัญหามีอยู่ว่าคดี 6 ตุลา ดำเนินการในศาลทหาร โดยอัยการและผู้พิพากษาตามธรรมนูญศาลทหาร จึงไม่ทราบแน่ชัดว่าเอกสารสำนวนคดีอยู่ที่ใดกันแน่

เมื่อปี 2543 นายธนาพล อิ๋วสกุล เป็นผู้ช่วยวิจัยของผู้เขียนในขณะนั้น (และยังคงช่วยต่อมาอีกหลายปี) พบเอกสารชุดนี้ทั้งหมดที่พิพิธภัณฑ์อัยการ (ชื่อขณะนั้น) ถนนรัชดาภิเษก เอกสารทั้งหมดมิได้ถูกห้ามใช้บริการ แต่สภาพของเอกสารขณะที่พบเห็นได้ชัดว่าไม่มีผู้ใดใช้มาเป็นเวลาหลายปี หรืออาจไม่มีใครเคยมาใช้เลยก็เป็นได้นับตั้งแต่เก็บลงกล่องเข้าตู้ 20 กว่าปีก่อนหน้านั้น

ขณะนั้นพิพิธภัณฑ์อัยการหรือพิพิธภัณฑ์สำนักงานอัยการสูงสุดอยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ กล่าวคือสภาพในขณะนั้นเป็นแค่ห้องเก็บเอกสารที่ไม่มีใครใช้บริการและไม่มีบุคลากรมากพอให้บริการ ห้องเก็บเอกสารจึงปิดตายเป็นส่วนใหญ่ แต่จะเปิดให้บริการเมื่อติดต่อบรรณารักษ์ล่วงหน้าเพราะบรรณารักษ์ต้องรับผิดชอบทั้งพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดของสำนักงานอัยการสูงสุดทั้งหมดด้วยตนเอง โดยมีนักศึกษามาช่วยงานอีกเพียงไม่กี่คน ห้องเก็บเอกสารไม่มีเครื่องปรับอากาศ เอกสารไม่เคยผ่านกระบวนการทางเคมีเพื่อเก็บรักษากระดาษและป้องกันปลวกแมลง เอกสารสำคัญ ๆ ในห้องดังกล่าวอาทิ เช่น เอกสารคดีสวรรคตรัชกาลที่ 8 คดีฆ่า 4 รัฐมนตรี คดีอาชญากรสงคราม คดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพทุกคดี และคดีกบฏแบ่งแยกดินแดนหลายคดีส่วนใหญ่อยู่ในกล่องที่มีฝุ่นจับหนา แต่ในช่วงนั้นเองทางสำนักงานอัยการสูงสุดกำลังมีโครงการปรับปรุงครั้งใหญ่ คุณเอมอร ตันเถียร หัวหน้า (บรรณารักษ์) ห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์ฯ กำลังจัดกิจกรรมระดมทุนปรับปรุงห้องเก็บเอกสารคือทำเป็นพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ (archive) ที่ได้มาตรฐานทางวิชาการ รวมถึงการควบคุมอุณหภูมิและการจัดระบบเอกสารให้ดีขึ้นเพื่อพร้อมให้บริการแก่นักวิจัย คุณเอมอรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนและธนาพลอย่างเต็มความสามารถตลอดเวลาที่ทำการค้นคว้าเรื่องนี้ ด้วยความที่เราสองคนเป็นผู้ใช้บริการรายแรก ๆ ที่สนใจมาค้นคว้าเอกสารที่หอจดหมายเหตุนี้

---

[78] ธงชัย 2539 และ บทความที่เสนอต่อ the 6th International Conference on Thai Studies 1996 ซึ่งต่อมาตีพิมพ์คือ Thongchai 2002

ครั้งแรกที่ผู้เขียนทำการศึกษาค้นคว้า ไม่มีทะเบียนเอกสาร 6 ตุลา ผู้เขียนและธนาพลต้องช่วยกันจัดระบบกันเองอย่างคร่าว ๆ และประสานงานกับหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์เพื่อช่วยนำเอกสารชุดนี้ผ่านกระบวนการทางเคมีที่จำเป็น ซึ่งได้รับความช่วยเหลืออย่างดีเยี่ยม ภายในเวลาเพียงไม่กี่ปีหลังจากนั้น บรรณารักษ์ให้ความสำคัญแก่เอกสารที่มีผู้ใช้เป็นพิเศษ ช่วยจัดระบบ ทำทะเบียนเอกสารตามหลักวิชา และเปิดให้ผู้เขียนเข้าใช้บริการได้สะดวกขึ้น ในระยะเดียวกันพิพิธภัณฑ์ก็เปลี่ยนโฉม จนขณะนี้เป็นห้องแสดงวัตถุสิ่งของสำคัญในประวัติศาสตร์อัยการและเป็นแหล่งเอกสารเพื่อการศึกษาค้นคว้าที่เป็นระบบ ควบคุมอุณหภูมิและเปิดให้บริการเต็มเวลาแก่สาธารณชนทั่วไป

เอกสารคดี 6 ตุลามีทั้งหมด 73 กล่อง รวมเอกสารทั้งหมดมากกว่า 30,000 หน้า มีแผนที่ ภาพถ่าย แผนผังอีกจำนวนมาก ดังรายการคร่าว ๆ ที่แสดงให้เห็นในภาคผนวกนี้ นับเป็นคดีที่มีเอกสารมากเป็นเป็นที่สองในหอจดหมายเหตุแห่งนี้รองลงมาจากเอกสารคดีชม้อย ทิพย์โส มากกว่าครึ่งของเอกสาร 73 กล่องเป็นคำสั่ง คำร้อง หมายฟ้อง จดหมายราชการ และแบบฟอร์มต่าง ๆ เช่น เอกสารพิมพ์ลายนิ้วมือหลังการจับกุมและประวัติย่อของผู้ต้องหา ใบสัญญาประกันตัว เป็นต้น เอกสารหลายพันหน้าเหล่านี้มีข้อมูลน่าสนใจเกินกว่าที่การศึกษาคราวนี้จะครอบคลุมได้ และอาจต้องอาศัยวิธีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อตอบคำถามคนละชนิดกับที่ผู้เขียนสนใจในคราวนี้

เอกสารชุดแรกสุดที่ผู้เขียนสนใจได้กล่องหมายเลข 70 รายงานการชันสูตรศพ เพราะตลอด 20-30 ปีนับจาก 6 ตุลา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ยังคงสับสนมาก ตัวเลขและรายชื่อผู้เสียชีวิตที่ทางการแถลงไม่ตรงกันด้วยซ้ำไป หลายปีผ่านไปยิ่งอ้างกันไปมาก็ยิ่งสับสน ความไม่รู้เกี่ยวกับผู้เสียชีวิตเป็นปรากฏการณ์น่าละอายที่สุดอย่างหนึ่งที่แสดงว่า 6 ตุลา ถูกทอดทิ้งละเลยปราศจากความเคารพผู้เสียชีวิตขนาดไหน แม้กระทั่งฝ่ายผู้ถูกกระทำเองก็ไม่สนใจหาความจริงเกี่ยวกับจำนวนและรายชื่อของเพื่อนผู้เสียชีวิต รายละเอียดว่าแต่ละรายเสียชีวิตเพราะอะไร อย่างไร ในสภาพอย่างไรไม่เคยมีการเปิดเผยแม้แต่ต่อญาติผู้เสียชีวิต บางคนที่เชื่อกันว่าเสียชีวิตก็ไม่เคยพบศพ ตลอดเวลา 20 กว่าปี กลับเต็มไปด้วยเสียงเล่าลือว่า จมน้ำบ้าง โดนข่มขืนบ้าง ถูกแขวนคอบ้าง แต่ไม่เคยมีข้อมูลที่เชื่อถือได้มายืนยัน เอกสารชุดนี้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาคราวนี้มากนัก แต่อย่างน้อยก็เป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้สำหรับหลายกรณีที่ยังมีความสงสัยอยู่ อาทิเช่น ช่วยอธิบายได้ว่า ทำไมจึงไม่พบศพจารุพงษ์ ทองสินธุ์ และช่วยให้ทราบว่ารายชื่อผู้เสียชีวิตที่จารึกอยู่บนศิลานุสรณ์ 6 ตุลาที่ธรรมศาสตร์นั้นรวมฝ่ายขวาที่บุกเข้าธรรมศาสตร์ในวันนั้นด้วย 1 คน

ตามเอกสารชันสูตรศพและรายงานของตำรวจสรุปได้ว่า ฝ่ายผู้ชุมนุมเสียชีวิตทั้งหมด 40 คน ตำรวจเสียชีวิต 2 คน ประชาชนฝ่ายขวาที่บุกธรรมศาสตร์เสียชีวิต 3 คน รวมผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์วันนั้นทั้งหมด 45 คน

เอกสารอื่นที่น่าสนใจได้แก่ คำให้การผู้ต้องหา (กล่อง 1-16) ซึ่งช่วยทบทวนความทรงจำของผู้เขียนว่า ในช่วงนั้นผู้ถูกจับกุมนับพันนัดหมายกันให้การแก่ตำรวจอย่างไร หลายคนสะท้อนว่า

ถูกตำรวจข่มขู่หลอกล่ออย่างๆไร นอกจากนี้แผนที่ภาพถ่ายที่ตำรวจทำขึ้นระหว่างที่ธรรมศาสตร์ถูกปิดหลังเหตุการณ์ เป็นสภาพของธรรมศาสตร์ที่สาธารณชนไม่เคยเห็น เพราะกองเลือดและรอยกระสุนถูกชำระล้างหรือปิดกลบไปเกือบหมดก่อนเปิดมหาวิทยาลัยอีกครั้ง แต่เอกสารเหล่านี้อยู่นอกขอบข่ายการศึกษาคราวนี้

เอกสารที่ผู้เขียนใช้ในการศึกษาฝ่ายขวาครั้งนี้ได้แก่ หมายเลขกล่อง 17-19, 51,71-73 และบางชิ้นในกล่อง 69 ที่สำคัญคือคำให้การพยาน 224 คน และเอกสารจำนวนหลายร้อยหน้าที่พยานหบางคนมอบแก่ตำรวจ

การศึกษาคราวนี้และอีกหลายประเด็นเกี่ยวกับ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้ด้วยเอกสารคดี 6 ตุลา ณ หอจดหมายเหตุสำนักงานอัยการสูงสุด และความช่วยเหลือของคุณเอมอร ตันเถียร เอกสารอีกมากมายยังคงรอผู้สนใจเข้าศึกษาค้นคว้า รวมทั้งเอกสารชุดอื่น ๆ คดีอื่นๆ ที่ล้วนแต่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การเมืองไทยทั้งสิ้น

**รายการเอกสารคดี 6 ตุลาคม 2519**

| หมายเลขกล่อง | สาระสำคัญของเอกสาร | จำนวนหน้า |
|---|---|---|
| 1-16 | - คำให้การผู้ต้องหาหมายเลข 1-3152 | (3000+) |
| 17-19 | - คำให้การพยานหมายเลข 1-224 | 1066 |
| | - คำขอกันตัวผู้ต้องหาเป็นพยาน, พยานญาติ, พยานแพทย์ ภาพถ่ายประกอบคำให้การ และเอกสารประกอบคำให้การ | |
| 20-50 | - ลายพิมพ์นิ้วมือผู้ต้องหาหมายเลข 1-3160 | 12802 |
| 51 | - รายงานการสอบคดีและรายงานการสอบสวนนายวันจักร อำนรรฆมณี กับพวก | 439 |
| 52-65 | - ผู้ต้องหาไม่มีสัญญาประกันตัว | 9900 |
| 66 | - รายชื่อผู้ต้องหาที่มีสัญญาประกันตัวและไม่มีสัญญาประกันตัว | 800 |
| 67 | - สัญญาประกันตัวผู้ต้องหา | 750 |
| | - คำร้องฝากขังครั้งที่ 1-6 | |
| | - คำร้องปล่อยผู้ต้องหา | |
| 68 | - เอกสารคำสั่งแต่งตั้งพนักงานสอบสวน บันทึกการตรวจค้น รายงานการตรวจค้น บันทึกการจับกุม รายชื่อผู้ต้องหาที่ถูกจับ บันทึกภาพการสอบสวนและการควบคุมผู้ต้องหา | 750 |
| 69 | - แผนที่แสดงที่เกิดเหตุ 5 แผ่น (ใหญ่) | 450 |
| | - รายงานการตรวจพิสูจน์ของกลาง ตรวจอาวุธ รายงานสถานที่เกิดเหตุและภาพถ่าย | |
| 70 | - รายงานการชันสูตรพลิกศพ รายงานชันสูตรบาดแผล รายงานการตรวจสอบสภาพศพ | 650 |
| 71 | - เอกสารและภาพถ่ายประกอบคำให้การพยาน (รวมทั้งแถลงการณ์ โฆษณาใบปลิว และรายงานของตำรวจที่บันทึกการชุมนุม สัมมนา อภิปรายของนักศึกษา) | 650 |
| 72 | - รายงานการสอบสวนคดี | 31 |
| 73 | - คดีฆ่าและพยายามฆ่าเจ้าพนักงาน เป็นกบฏ ฯลฯ | 208 |
| **73 กล่อง** | **รวม** | **มากกว่า 30,000** |

**ภาคผนวก 2 ลักษณะและปัญหาของคำให้การพยานคดี 6 ตุลา**

คำให้การของฝ่ายขวาเหล่านี้น่าเชื่อถือแค่ไหน อย่างไร ในฐานะเป็นหลักฐานของความทรงจำที่เกี่ยวกับ 6 ตุลา ภายหลังเหตุการณ์เพียงไม่ถึง 3 เดือน?

เราคงไม่สามารถถือเอาทุกคำพูดของเขาเป็นข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้น ดังได้วิเคราะห์ให้เห็นในรายงานแล้วว่า คำให้การของหลายคนเป็นไปตามเรื่องเล่า 6 ตุลาตามแบบฉบับของฝ่ายขวาที่แพร่หลายหลัง 6 ตุลา บางคนมีการเสริมแต่งจนเหลือเชื่อ แต่เราสามารถเข้าใจเรื่องเล่าแบบฉบับได้ชัดเจนขึ้นเพราะคำให้การเหล่านี้ผลิตซ้ำเรื่องเล่าดังกล่าว เมื่อพิจารณาประกอบกับบริบทของสถานการณ์ในขณะนั้น เราจะเห็นคุณลักษณะที่น่าสนใจหลายประการของคำให้การของฝ่ายขวาในฐานะที่เป็นความรับรู้ ความทรงจำ หลังเหตุการณ์ใหม่ ๆ

คำให้การของฝ่ายขวาในขณะนั้นอาจไม่น่าเชื่อถือในแง่ที่พวกเขาต้องการปรักปรำฝ่ายซ้ายโดยทั่วไปหรือเพื่อเล่นงานคนที่เขาเกลียดชังเป็นรายบุคคล บางคนต้องการแสดงออกเกินจริงว่าตนมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้กับฝ่ายซ้าย บางคนต้องการให้วีรกรรมของตนได้บันทึกไว้ แต่ที่แน่ ๆ ก็คือ คำให้การเหล่านี้ไม่ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่พวกเขาเจตนาโกหกเพื่อหลีกเลี่ยงภัยที่อาจมาสู่ตน

หากเปรียบเทียบกันก็จะพบว่าคำให้การของผู้ต้องหา 3 พันกว่าคนเชื่อถือแทบไม่ได้เลยในฐานะข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะพวกเขาให้การเพื่อหลีกเลี่ยงการรับผิด คนจำนวนมากนัดหมายร่วมมือกันว่าควรให้การตำรวจอย่างไรเพื่อช่วยเพื่อนฝูง เพื่อไม่ให้เป็นประโยชน์ต่อตำรวจหรือกระทั่งจงใจก่อกวนให้ตำรวจสับสน หลายคนไม่เปิดเผยชื่อสกุลจริงแก่ตำรวจด้วยซ้ำไปโดยตำรวจไม่รู้ ตัวอย่างเช่น หลายร้อยคนให้การแก่ตำรวจว่าพวกเขาไปฟังเพลงในธรรมศาสตร์ โดยไม่สนใจการเมืองอะไรเลย ไม่เห็นคนที่ตำรวจต้องการให้ระบุชื่อ ไม่ได้สนใจฟังว่าปราศรัยกันเรื่องอะไร และไม่รู้จักคนพูด หลายคนบอกว่าเป็นแค่ไทยมุงที่เข้าไปหลบนอนโดยไม่รู้เรื่องราวอะไรเลย หากเชื่อถือคำให้การเหล่านี้ จะพบว่าแทบไม่มีฝ่ายซ้ายหรือผู้ที่ต้องการมาชุมนุมขับไล่จอมพลถนอมในธรรมศาสตร์คืนนั้นเลยสักกี่คน คำให้การของฝ่ายขวาอาจไม่น่าเชื่อถือด้วยเหตุผลคนละอย่างกัน คือ ต้องการบอกว่าตนรู้ตนเห็นและมีส่วนร่วมในวีรกรรมตามที่คิดในขณะนั้น

ประเด็นต่อมาที่ควรทราบเกี่ยวกับคำให้การเหล่านี้ก็คือ วิธีการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการซักพยานและการจดบันทึก พนักงานสอบสวนจะมีคำถามชุดหนึ่งที่เขาต้องการทราบและต้องการบันทึก เพราะถึงที่สุดคำให้การเหล่านี้คือพยานหลักฐานเพื่อประกอบคดี เพื่อสนับสนุนคำฟ้องตามข้อหาต่าง ๆ ซึ่งต้องการหลักฐานประกอบที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด หรือตามที่เคยมีบรรทัดฐานมาก่อนแล้ว ดังนั้นพนักงานสอบสงวนจึงมักถามนำด้วยคำถามที่เขาต้องการ ในกรณีที่ปล่อยให้พยานเล่าหรืออธิบายยืดยาว พนักงานสอบสงวนจะพยายามสรุปด้วยถ้อยคำที่มีที่มีนัยทางกฎหมายตามที่เขาต้องการ กล่าวได้ว่าคำให้การทั้งหมดมิใช่ถ้อยคำของพยานเองโดยตรง แต่เป็นข้อความที่ถูกปรุงแต่งโดยพนักงานสอบสวนแล้ว

เราจึงจะพบว่า สาระพื้นฐานทั่วไปเช่น ภูมิหลัง ประวัติย่อของพยาน จะใช้ถ้อยคำแทบจะเหมือนกันหมดตามที่พนักงานสอบสวนคุ้นเคย แต่ด้วยเหตุนี้จะพบว่า เรื่องเล่า ความเห็น หรือคำอธิบายซึ่งอยู่นอกเหนือคำถามที่พนักงานสอบสวนเตรียมไว้ล่วงหน้า ทว่าเป็นประโยชน์ต่อสำนวนคดี จะได้รับการบันทึกไว้มากมาย แม้พนักงานสอบสวนจะบันทึกด้วยถ้อยคำสำนวนของตน แต่จะรักษาสาระของคำให้การไว้ตามที่พยานต้องการ บ่อยครั้งอาจจะเป็นการบันทึกคำต่อคำด้วยซ้ำไป เพราะพนักงานสอบสวนไม่มีสำนวนแบบฉบับไว้ล่วงหน้า

ผู้เขียนจึงพบว่าคำให้การของผู้ต้องหา "ฝ่ายซ้าย" ว่าตน เข้าไปฟังเพลง ไม่สนใจการเมือง และไม่รู้เรื่องราวใด ๆ ทั้งสิ้น ได้รับการบันทึกด้วยถ้อยคำสำนวนที่แทบจะเหมือนกัน ในกรณีนี้ คงไม่ใช่เพราะพนักงานสอบสวนมีสำนวนแบบฉบับไว้ล่วงหน้า แต่เป็นไปได้ว่าภายหลังบันทึกคำให้การคล้าย ๆ กันจำนวนหนึ่ง พนักงานสอบสวนคงรู้ว่าคำให้การเหล่านั้นเชื่อถือไม่ได้ และมีการตระเตรียมกันไว้ล่วงหน้าในหมู่ผู้ต้องหา แต่เนื่องจากพนักงานสอบสวนสนใจเฉพาะตัวการสำคัญตามที่มีชื่อระบุไว้ ไม่สนใจคนอื่นๆเท่าไรนัก ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงสร้างแบบฉบับคำให้การของผู้ต้องหาฝ่ายซ้ายขึ้นมาเพื่อให้การสอบสวนเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ถ้อยคำให้การของฝ่ายซ้ายจึงน่าจะเป็นของพนักงานสอบสวนเช่นกัน โดยรักษาสาระตามที่ผู้ต้องหาต้องการจะโกหก

ภายหลังการบันทึกปากคำ ผู้ให้การทุกคน (ทั้งพยานและผู้ต้องหา)จะอ่านทบทวนข้อความทุกตัวอักษรที่พนักงานสอบสวนบันทึก ทำการแก้ไขจนกว่าจะพอใจ แล้วลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานว่าตนได้ให้ปากคำเช่นนั้นจริง ดังนั้น ถึงแม้จะเป็นถ้อยคำสำนวนของพนักงานสอบสวน พยานฝ่ายขวาเหล่านั้นยอมรับว่าตนพอใจกับถ้อยคำและสาระที่ตำรวจบันทึก ผู้ต้องหาฝ่ายซ้ายพอใจกับบันทึกคำให้การตามที่ตนโกหก

คุณลักษณะและปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องตระหนักในการใช้เอกสารชุดนี้ ความน่าเชื่อถือของเอกสารขึ้นอยู่กับว่าเรามีคำถามอะไร แล้วใช้เอกสารเป็นการวิเคราะห์ตีความหรือเป็นข้อมูลอย่างไร

ปัญหาสำคัญมากๆของเอกสารชุดนี้ข้อหนึ่งที่ผู้เขียนพบ เป็นปัญหาที่อาจทำให้เอกสารทั้งชุดน่าสงสัย กล่าวคือ ดูเหมือนจะมีการ "สอดไส้" คำให้การพยานซึ่งไม่เคยไปให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวนคดี 6 ตุลาเลย ดังได้กล่าวในบทที่สี่ว่า **–ส-** และ **–น-** ปฏิเสธว่าไม่เคยให้การแก่ตำรวจหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาเลย แต่กรณีเดียวที่เชื่อว่าน่าจะจริงคือ คำให้การของ **–ย-** หนึ่งในสอง "ฝ่ายซ้ายกลับใจ" ในเอกสารชุดนี้

**-ย-** เป็นอดีตนักต่อสู้ที่รู้จักกันดีในกลุ่มแนวร่วมประชาชน เขายังทำงานให้กับหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้าย "เสียงใหม่" อยู่ระยะหนึ่งด้วย **–ย-** เล่าว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา เขาต้องการเข้าป่าแต่เขาขาดการติดต่อกับสายจัดตั้ง จึงเคว้งคว้างหาทางออกไม่เจอ เขาจึงเดินทางเข้าลาวด้วยตนเอง ถูกทางการลาวจับกุมเข้าคุกอยู่ระยะหนึ่งก่อนปล่อยตัวให้ข้ามโขงกลับมาเอง เขาจึงถูกทางการไทย

จับกุมส่งเข้าคุกและส่งไปอบรมที่ศูนย์การุณยเทพในเวลาต่อมา ครั้นได้รับการปล่อยตัวเขาจึงพยายามกลับเข้ารับราชการเป็นครูในจังหวัดของเขา แต่ทางโรงเรียนต้องการคำรับรองจากตำรวจว่าเขาปราศจากมลทินทางการเมือง เขาจึงไปพบตำรวจสันติบาล และให้การว่าเขาเคยเป็นและคลุกคลีกับกลุ่มองค์กรฝ่ายซ้าย แต่เปลี่ยนความคิดและขาดการติดต่อฝ่ายซ้ายไปนานแล้ว กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเขาไม่ได้กลับใจ แต่เขาจำเป็นต้องให้การเช่นนั้นเพื่อความอยู่รอดและเพื่อกลับเข้าทำงาน อย่างไรก็ตาม –**ย-** จะกลับใจจริงหรือไม่ ไม่ใช่ปัญหาในที่นี้

ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า คำให้การของ**-ย-** เป็นส่วนหนึ่งของพยานคดี 6 ตุลาหรือเปล่า **-ย-** ยืนยันว่าเขาให้ปากคำต่อตำรวจสันติบาลเมื่อกลางปี 2520 เท่านั้น ไม่ใช่เดือนธันวาคม 2519 ตามที่คำให้การระบุ และไม่ได้ให้การเพื่อเป็นพยานในคดี 6 ตุลา เป็นคำให้การเพื่อชำระล้างประวัติตัวเองเพื่อกลับเข้าทำงาน ไม่ใช่คำให้การเพื่อประกอบคดีปรักปรำใคร ผู้เขียนให้เขาดูสำเนาคำให้การ เขายันยันว่าเขาไม่เคยทำ ไม่เคยให้การ ไม่เคยรู้จักพนักงานสอบสวนตามที่ปรากฏในเอกสารเลยเพราะเขาให้การกับตำรวจคนอื่นซึ่งเขาจำชื่อได้ (เขาระบุชื่อ) ปัจจุบัน**–ย-** เป็นทนายความ เขาจึงขอตรวจสอบเอกสารอย่างละเอียดด้วยตนเอง เขาสามารถชี้ให้เห็นร่องรอยพิรุธสำคัญในเอกสารคำให้การดังกล่าว ซึ่งชี้ว่าเป็นการยกข้อความมาจากเอกสารอื่นมาใส่ไว้ในคำให้การพยานคดี 6 ตุลา

**-ย-** โกหกผู้เขียน หรือมีการสอดไส้คำให้การพยานจริง? ผู้เขียนยอมรับว่าคำอธิบายของ **–ย-** มีความเป็นไปได้มาก ร่องรอยพิรุธในเอกสารก็ฟังขึ้น แต่ผู้เขียนไม่มีโอกาสพิสูจน์ข้อนี้อย่างแน่ชัดเด็ดขาดลงไป **–ย-** มีชื่ออยู่ในพยานโจทก์ของคดี 6 ตุลาด้วย น่าเสียดายว่าคดียกเลิกไปเสียก่อนที่จะมีการเบิกตัว **–ย-** เข้าเป็นพยานในศาล

**-น-** ซึ่งกล่าวถึงรายงานชิ้นนี้ ก็บอกเช่นกันว่าตนไม่เคยให้การเป็นพยานแก่ตำรวจแต่อย่างใด ไม่ว่าที่ไหน เมื่อไหร่ **-น-** ถึงกับถามขึ้นมาว่าตำรวจ "make" ขึ้นมาหรือเปล่า **-ส-** ก็จำไม่ได้เลยเช่นกันว่าเขาเคยให้การแก่พนักงานสอบสวนในเรื่องนี้

ผู้เขียนไม่ได้เผชิญหน้ากับ **–ส-** หรือ **–น-** ด้วยการให้ดูสำเนาคำให้การที่ลงนามด้วยตัวเขาเอง จึงไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นการปลอมเอกสารขึ้นมาหรือทั้งสองลืมจนสนิทเอง หาก **–ส-** และ **–น-** ไม่เคยไปให้การเป็นพยานแก่ตำรวจเลยจริง ๆ มีอีกกี่รายที่ตำรวจทำเช่นนี้เพื่อทำให้คดีของตนหนักแน่น? (**–ส- -น-** ไม่มีชื่อในพยานโจทก์ ต่อให้คดีดำเนินไปถึงที่สุด เราก็ไม่มีทางรู้แน่ว่าพวกเขาเคยให้การแก่ตำรวจจริงหรือเปล่า) แต่ผู้เขียนเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในกรณีของ **–ส-** และ **–น-** ว่าเขาเคยให้ปากคำแก่ตำรวจจริง แต่เป็นอดีตที่เขาต้องการลืมไปเสีย หรือไม่มีความสำคัญใดๆต่อชีวิตเขา จึงต่างกับกรณีของ **–ย-** ซึ่งไม่ปฏิเสธว่าเคยไปให้การกับตำรวจจริง แต่ในบริบทเงื่อนไขและวัตถุประสงค์คนละเรื่องลิบลับ แล้วถูกนำมาดัดแปลงอย่างจงใจ เพื่อเข้ากันกับคำให้การในคดี 6 ตุลา

กล่าวโดยสรุป **–ย-** เป็นกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่ามีการนำเอกสารเพื่อการอื่นเข้ามาเป็นคำให้การพยานคดี 6 ตุลา ส่วนอีกสองกรณี ผู้เขียนยังไม่เชื่อ และไม่เห็นพิรุธว่าเป็นเอกสารปลอมทั้งฉบับ และไม่เห็นเหตุผลพอว่าตำรวจจะทำเช่นนั้นทำไม

กรณีเดียวนี้จะถือว่ามีผลต่อความน่าเชื่อถือของเอกสารชุดนี้แค่ไหน? ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นกรณีคำให้การของ –ย- น่าจะเป็นกรณีเดียวหรือเป็นหนึ่งในไม่กี่กรณีจากจำนวนพยาน 244 คน แต่ผู้เขียนยอมรับว่าไม่สามารถตรวจสอบได้ทั้งหมดเพื่อยืนยันว่าปัญหาน่าสงสัยนี้เป็นกรณีเดียวจริง ๆ หรือมีมากกว่านั้น

## ภาคผนวก 3: พยานตำรวจในคดี 6 ตุลาคม

| | | |
|---|---|---|
| - ทหาร (รวม พ.ท.อุทาร สนิทวงศ์ฯ) | รวม | 18 คน |
| - ตำรวจ | รวม | 72 คน |
| ตชด., กองปราบ, สันติบาล, นครบาล ท้องที่ต่าง ๆ | | |
| (สน.ชนะสงครามมากที่สุด), แผนกอาวุธ หน่วยปฏิบัติการพิเศษ | | |
| - ธรรมศาสตร์ | รวม | 46 คน |
| อาจารย์ นักศึกษา ยาม/นักการ ข้าราชการอื่น ๆ คนขายน้ำ อาหาร | | |
| - อาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัยและโรงเรียนมัธยมอื่น | รวม | 17 คน |
| - ฝ่ายขวากลุ่ม "จิปาถะ" ต่าง ๆ และไม่สังกัดกลุ่ม | รวม | 32 คน |
| รวมทั้ง ลูกเสือชาวบ้าน นวพล ผู้เชี่ยวชาญ เช่น ประสิทธิ์ | | |
| ไชยทองพันธุ์ ทนง เหล่าวณิช อำนวย พานประเสริฐ | | |
| - ช่างภาพ นักหนังสือพิมพ์ นักข่าว | รวม | 13 คน |
| - เจ้าหน้าที่ธนาคารต่าง ๆ ที่มีบัญชีเงินฝากของศูนย์กลางนิสิตฯ | รวม | 13 คน |
| - ญาติผู้ถูกจับกุม | รวม | 4 คน |
| - บุคคลในรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช | | 2 คน |
| - "ซ้ายกลับใจ" | | 2 คน |
| - จัดไม่ได้/อื่น ๆ | | 4 คน |
| - ไม่พบคำให้การ | | 4 คน |
| | **รวม** | **224 คน** |

# เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ 2538, "โลกานุวัตร vs. วัฒนธรรมชุมชน" ใน วิวาทะโลกานุวัตร, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, น. 109-176.
- เกษียร เตชะพีระ 2546, "การเมืองภาคประชาชน ผ้าซับน้ำตาโลกาภิวัตน์ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร" **ฟ้าเดียวกัน**, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), น. 36-51
- **คดีประวัติศาสตร์ คดี 6 ตุลา**, 2 เล่ม, กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2521 และ 2522
- ท. กระทิง 2518, **แหวกอก..."กระทิงแดง" เพื่อความเข้าใจอันดีในสังคมชาวไทย**, นนทบุรี: อรุณกิจการพิมพ์
- ธงชัย วินิจจะกูล 2539, "ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล: กรณีการปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 2519" ใน**รัฐศาสตร์สาร**, ปีที่ 19, ฉบับที่ 3, น.15-49 และใน **สารคดี**, ปีที่ 12, ฉบับที่ 140 (ตุลาคม 2539), น.181-194
- ธงชัย วินิจจะกูล 2551, "เรื่อง, ลำดับเรื่อง, และโครงเรื่อง กับความรู้ประวัติศาสตร์" จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, ฉบับที่ 12, น. 6-21
- **เนชั่นสุดสัปดาห์** 2544, "สัมภาษณ์พิเศษ: อำนวยศาสตร์ หัสดิน", ปีที่ 10, ฉ. 484, 10-16 กันยายน
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2524, **คำให้การของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519**, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง
- พัชรลดา จุลเพชร 2548, "ลูกเสือชาวบ้าน: จากอดีตถึงปัจจุบัน" **ฟ้าเดียวกัน**, ปีที่ 3, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม), น. 98-121
- มนัส สัตยารักษ์ 2537, "รำลึก 6 ตุลา: วันวังเวง" **มติชนสุดสัปดาห์**, 7-13 ตุลาคม, น. 79-80
- **เราคือผู้บริสุทธิ์**, 2531, กรุงเทพฯ: กลุ่มนักศึกษากฎหมาย, (พิมพ์ซ้ำหลายครั้ง)
- **เราสู้: ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าหน้าที่ผู้เสียชีวิตเนื่องจากปฏิบัติหน้าที่ราชการในการรักษาความมั่นคงภายใน 2520**, กรุงเทพฯ: แผนกการพิมพ์ กรมการทหารสื่อสาร, 2520
- วัฒนชัย วินิจจะกูล**,** 2531, **สมุดภาพเดือนตุลา,** กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
- สมยศ เชื้อไทย (บก.), 2531, **คดีประวัติศาสตร์ 6 ตุลาคม ใครคือฆาตกร?,** กรุงเทพฯ: ศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล 2544, **ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล 2549 "เราสู้: หลัง 6 ตุลา" ใน http://somsakwork.blogspot.com:80/2006/10/6.html (อ่านเมื่อ 26 ก.ค. 2551)
- สมอเก่า 2520, "นิทรรศการเหตุการณ์ 6 ตุลา", **นาวิกศาสตร์**, ปีที่ 60, เล่ม 1 (มกราคม), น. 27-65
- **สารคดี** 2539**,** "คำให้การของคนรุ่น 6 ตุลา 19, ปีที่ 12, ฉบับที่ 140 (ตุลาคม), น. 133-174

- อมร สุวรรณบุปผา, นาวาเอก, ร.น., ม.ป.ป., **14 ตุลา 16 วันมหาวิปโยค ถึง 6 ตุลา 19 ชำระประวัติศาสตร์ของชาติ**, กรุงเทพฯ: องค์กรอภิรักษ์จักรี

- Chai-anan Samudavanija 1982, **The Thai Young Turks**, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies
- Connerton, Paul 1989, **How Societies Remember**, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Crane, Susan A. 1997, "Writing the Individual Back into Collective Memory," **American Historical Review**, 102, no. 5 (December), pp. 1372-1385
- Halbwachs, Maurice 1980, **The Collective Memory**, trans. Francis J. Ditter Jr. and Vida Yazdi Ditter, New York: Harper and Row.
- Halbwachs, Maurice 1992, **On Collective Memory**, ed. and trans., Lewis Coser, Chicago: Chicago University Press.
- Harberkorn, Tyrell 2007, "States of Transgression: Politics, Violence, and Agrarian Transformation in Northern Thailand," unpublished PhD dissertation, Cornell University.
- Kasian Tejapira 1996, "Globalizer vs. Communitarians: Post-May 1992 Debate among Thai Public Intellectuals," paper presented at the annual meeting of the Association for Asian Studies, Honolulu.
- Kasian Tejapira 2002, "Post-Crisis Economic Impasse and Political Recovery in Thailand: the Resurgence of Economic Nationalism," Critical Asian Studies, 34: 3 (September), pp. 323-356.
- Langer, Lawrence 1991, **Holocaust Testimonies: the Ruins of Memory**, New Haven: Yale Unviersity Press
- Morell, David, and Chai-anan Samudavanija 1981 **Political Conflicts in Thailand**, Cambridge: Oelgeschalager, Gunn & Hein
- Nora, Pierre 1989, "Between History and Memory" **Representations**, 26 (Spring 1989), pp. 7-25
- Nora, Pierre 1996-1998, **Realms of Memory**, 3 vols., ed. Lawrence, trans. Arthur Goldhammer, New York: Columbia University Press; from the original 7 vols. In French, 1984-1992
- Payne, Leigh 2008, **Unsettling Accounts: Neither Truth nor Reconciliation in Confessions of State Violence**, Durham: Duke University Press.

- Prajak Kongkirati 2006, "Counter Movements in Democratic Transition: Thai Right-wing Movements after the 1973 Popular Uprising," ***Asian Review*** 19, pp. 101-134.
- Puey Ungphakorn 1977, "Violence and the Military Coup in Thailand," **Bulletin of Concerned Asian Scholars,** 9, no. 3 (September), pp.4-12
- Reynolds, Craig 1998, "Globalization and Cultural Nationalism in Modern Thailand," in **Southeast Asian Identities**, ed. Joel S. Kahn, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, pp. 115-145.
- Stern, Steve 2004, **Remembering Pinochet's Chile**, Durham and London: Duke University Press.
- Thongchai Winichakul 2001, "We Do Not Forget the 6th of October: the 1996 Commemoration of the October 1976 Massacre in Bangkok" in Imagining the Past and Remembering the Future, ed. Maria Serena Diokno, Manila: University of Philippines, Center for Integrative and Development Studies, pp.90-104.
- Thongchai Winichakul 2002, "Remembering/ Silencing the Traumatic Past: the Ambivalent Memories of the October 1976 Massacre in Bangkok" in **Cultural Crisis and Social Memory: Modernity and Identity in Thailand and Laos**, ed. Charles F Keyes and Shigeharu Tanabe, London and New York: Routledge/ Curzon, 2002, pp. 243-283.
- Weinrich, Harald 2004, **Lethe: the Art and Critique of Forgetting**, trans. From German by Steven Rendall, Ithaca: Cornell University Press.